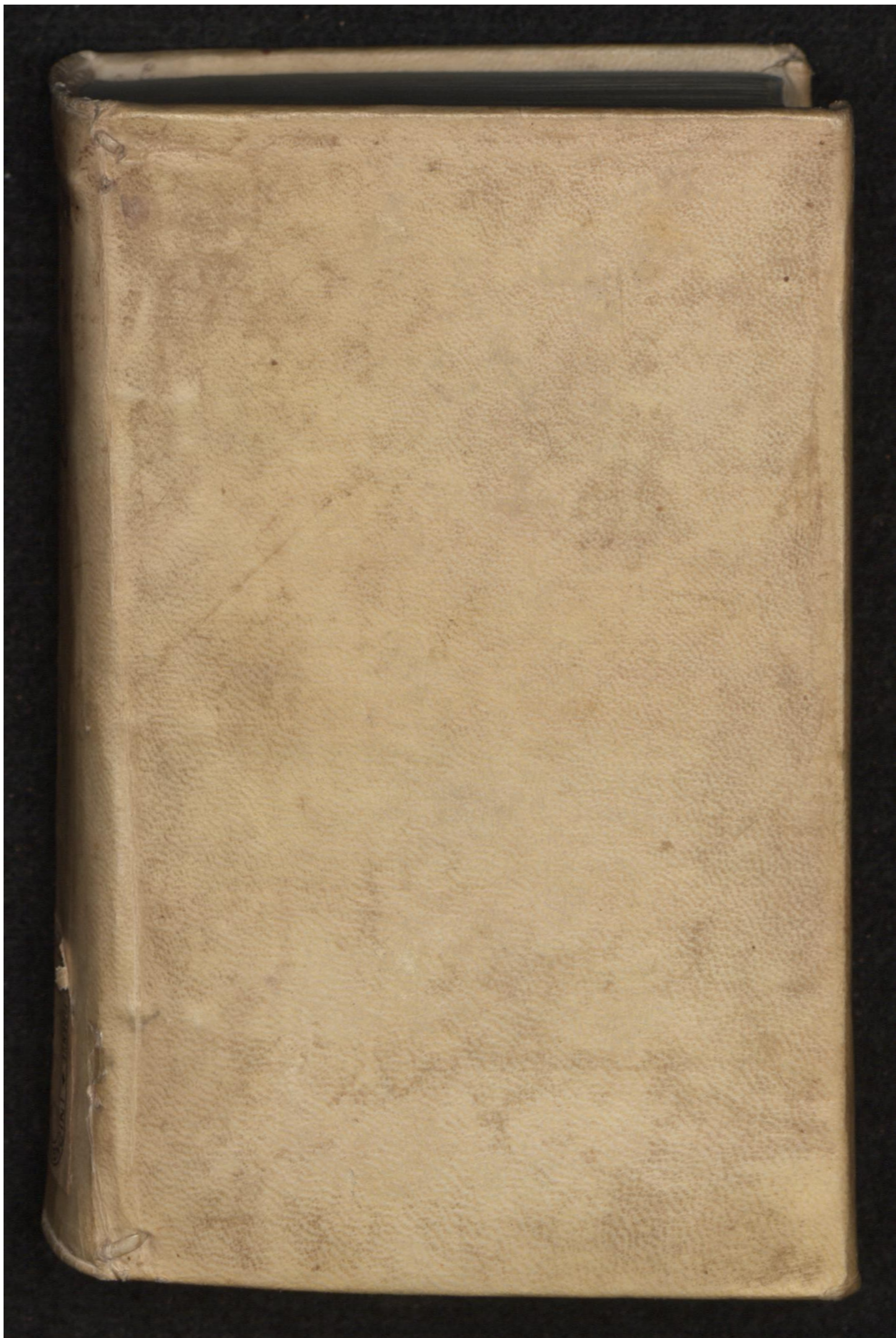
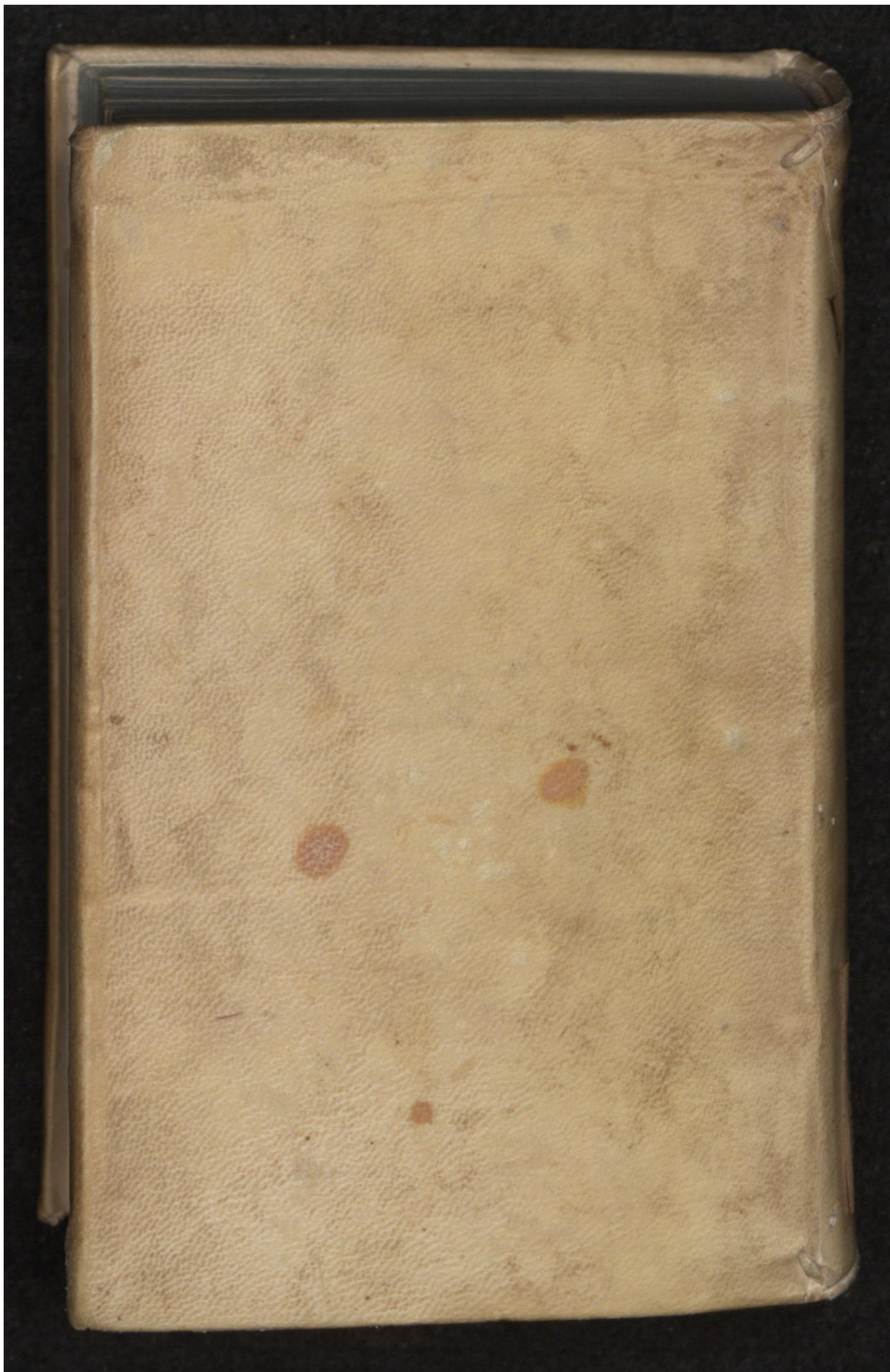
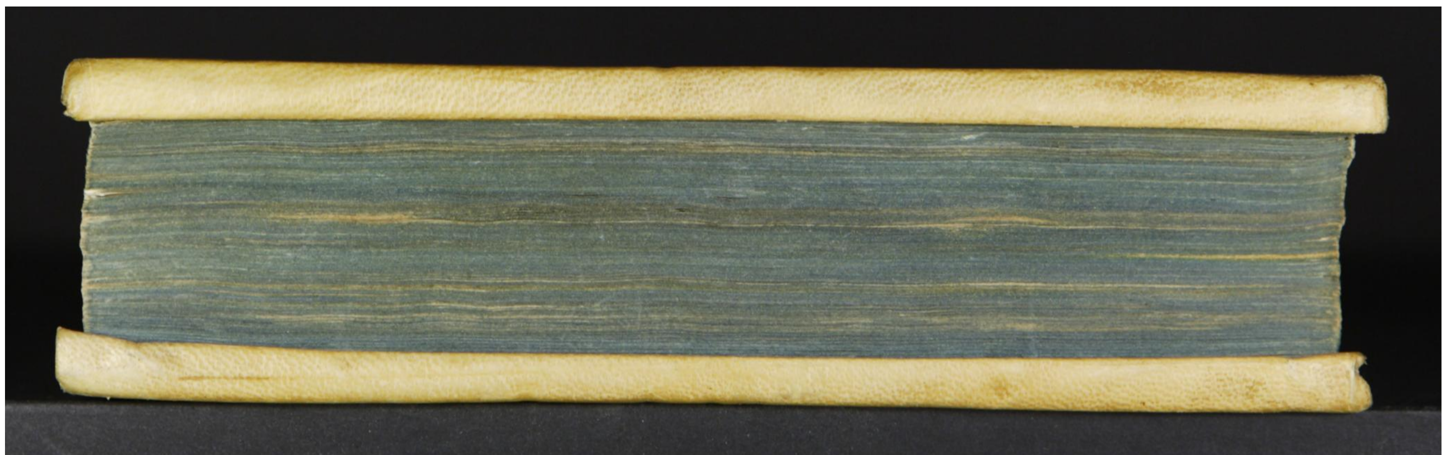

Cic: Ope
Vol. 3.
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
52

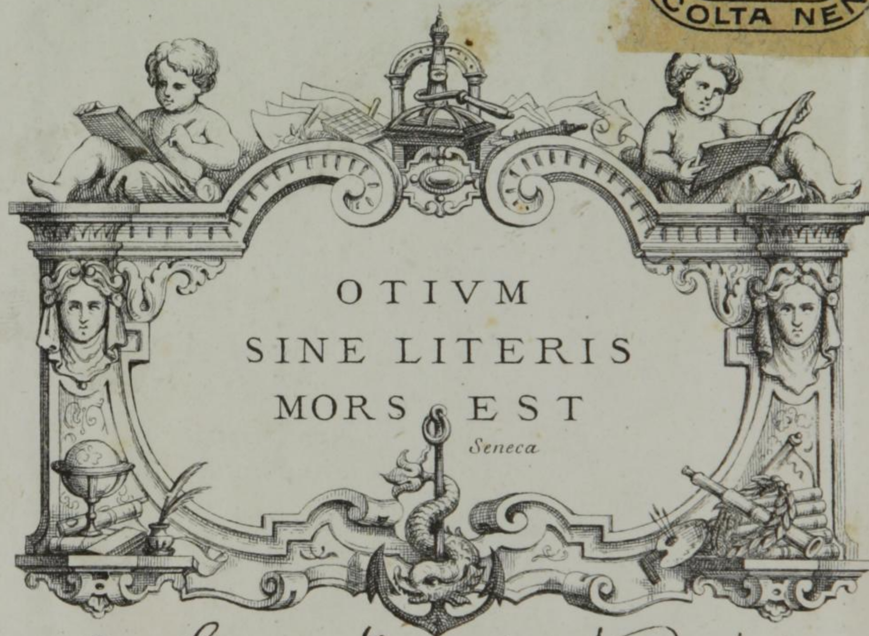

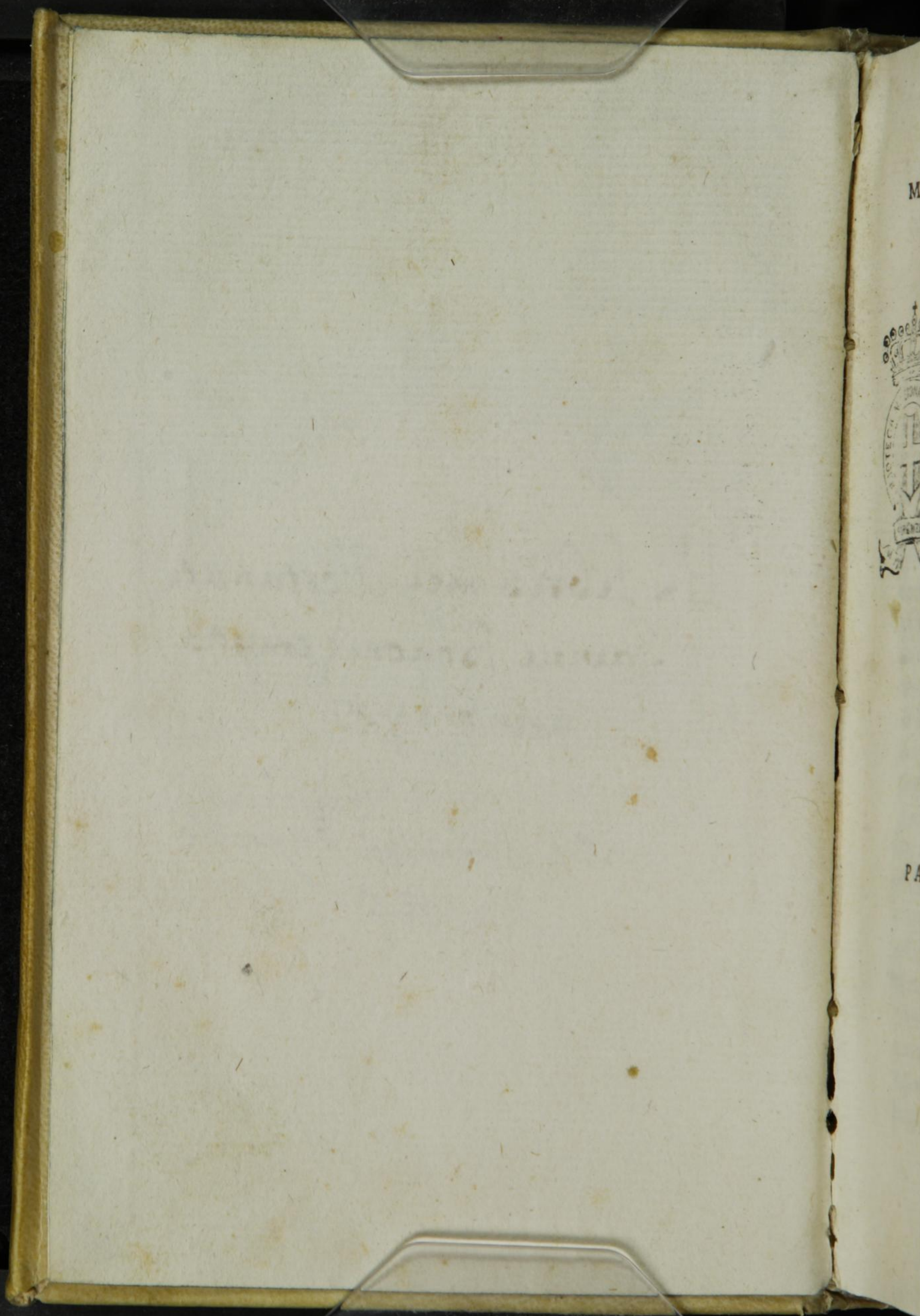

Ex Libris Ioannis Nencini
1874

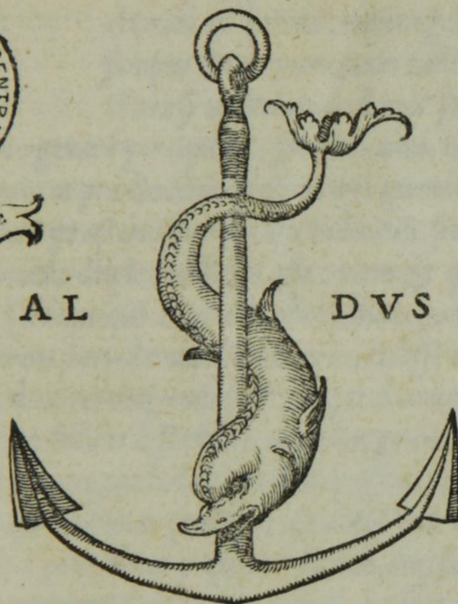
Ex Libris mei Fortunati
Savini Bononiæ emptis
anno 1733

Di Vannucci Grassetti
Ereditato.

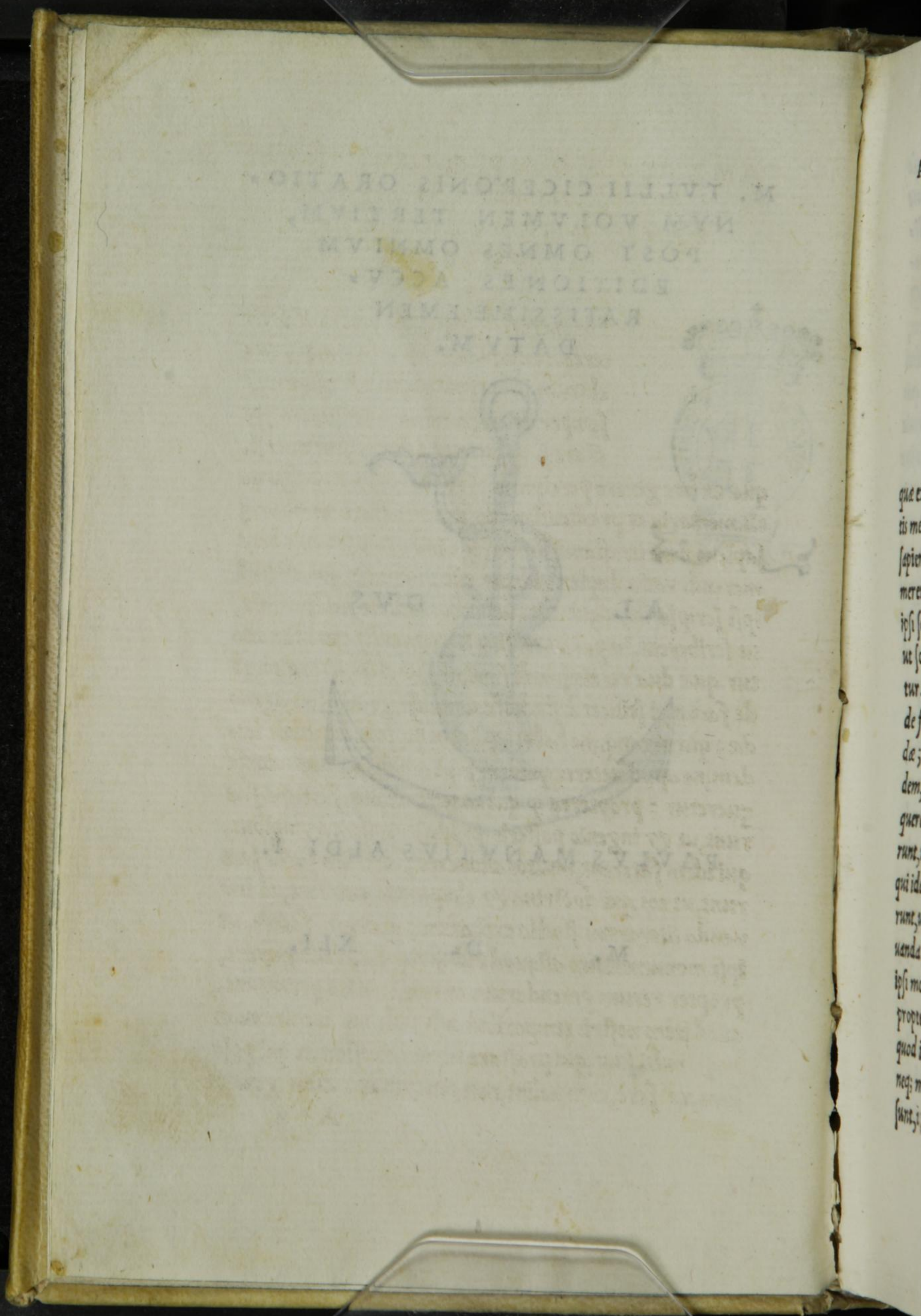
M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM VOLVMEN TERTIVM, POST OMNES OMNIVM EDITIONES ACCVRATISSIME EMENDATVM.

PAVLVS MANVTIVS ALDI F.

M. D. XLI.

AMPLISSIMO S. R. E. CARDINA-
LI ALEXANDRO CAESARINO
PAVLVS MANVTIVS AL-
DI FILIVS S. D.

BEne mereri de literis, etiãsi utilitas præterea consequatur nulla, tamen præclarum in primis, atque egregium esse semper duxi. quanquam utilitatem spectare si uolumus, ea demũ summa est, quæ ex hoc genere percipitur: fructus enim in posteritatis memoria et prædicatione positus est: quem nemo unq̃ sapiens non præstantissimum esse iudicauit. sed hæc bene merendi ratio duplex uidetur esse: nam & qui aliquid ipsi scripserũt, et qui alios uel cohortatione, uel præmio, ut scriberent, impulerunt, literis opem tulisse existimantur. quæ duæ res eiusmodi sunt, ut, qui alterutram cõmode faciat, ei scilicet à studiosis omnibus gratiæ sint agendæ; qui utranq;, ne haberi quidem possint. atq; hanc laudem, ne apud ueteres quidem sæpe accidit, ut unus consequeretur: propterea ꝙ qui ea uirtute, atq; fortuna fuerunt, ut & ingenio posteris prodesse possent, & opibus, qui idem facerent, multos adducere; alterum facile fecerunt, ut eos, qui doctrina & eloquentia ualerent, ad iuuanda literarum studia excitarent; alterum facere, ut ipsi monumentum aliquod industriæ suæ relinquerent, propter rerum gerendarum curam non ita potuerunt. quod item nostris temporibus usu uidemus euenire: nam neq; multi sunt, qui præstare utrunq; possint, et qui possunt, iis ferè, cum uelint, non conceditur. cuius generis

exemplum, ne id, quod adest, aliunde quæramus, concede quæso Cæsarine præstantissime ut à te sumam, et sine me hoc impetrare à modestia tua, ut ea, quæ sentio, de te dicam. certe enim, qui maiorem aut iuris ciuilis, aut sacrarum literarum cognitionem sit consecutus, neminem esse constat. neq; hæc studia, quæ humaniora appellantur, quæ nos hactenus secuti sumus, contempsisti; in quibus etiam diligenter uersatus es, ut illa superiora, quæ quibusdam ipsa per se nimis horrida uidentur, eloquentiæ pigmentis, cum uelles, atq; etiam quantum uelles, illustrare posses. est igitur in te ipso, unde posteritas adiuuetur: nec, ut arbitror, uoluntas deest: sed otium eripiunt maximarum rerum occupationes: nam quia tua uirtus nõ humili, neq; obscuro loco latet, sed quasi in specula quadam excelsa atq; illustri posita est, unde opem ostentare bonis omnibus uidetur; iccirco homines accurrunt ad te, uel ut consilium, uel etiam ut auxilium petant. itaque negotijs à literarum tractatione distractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari posse dixi, alteram inuitus omittis, cum ipse nihil scribas; alteram studiose amplecteris, cum ijs, quos industria uides excellere, nulla re desis. quamobrem Hieronymus Ferrarius Corrigiensis, qui se iampridem tibi addixit, homo & ingenij & iudicij laude præstantissimus, cum alia, quæ à te habet, prædicare solitus est, tum illud uel maxime, ꝙ domi tuæ uiuens, te permittente, atq; adeo libente totum diem in literis ponit, et otio fruitur tanto, quantum deserta in regione uix esset. cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maximi sunt, ij sanè tuæ liberalitati referuntur accepti. à te habemus, quæ Ferrarius in

ueterum ſcriptis uel correctione reſtituit, uel explicatione illuſtrat. à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas atque optimas ad me miſit, quæ iam iamq; edentur, à te inquam omnes ſunt. itaque etiam eas ipſas orationes, ut à Ferrario, ideſt à te reſtitutas; & quæ præterea in hoc tertio uolumine continentur, in quibus ipſi, quæ male affecta erant, multa ſanauimus, tibi inſcriptas atque dicatas emittimus; ut, quod beneficium habemus maximum, eius beneficij auctorem agnoſcamus, & huic libro ſummum ornamentum Cæſarini nomen apponatur. qua re etiam id, quod iampridem optaui, fortaſſe conſequar, ut, quàm præclare ego de te ſentiam, cum intelligas, tu me eum exiſtimes, quo in amicitiam, uel potius in clientelam tuam accepto, non peſſime ſenſiſſe uidearis.   Vale.

PRO P. SESTIO, ORATIO XXXIII.

SI quis antea iudices mirabatur, quid eſſet, ꝙ pro tantis opibus Reip. tantaq́; dignitate imperij nequaquã ſatis multi ciues forti & magno animo inuenirentur, qui auderent ſe, & ſalutem ſuam in diſcrimen offerre pro ſtatu ciuitatis, et pro cõmuni libertate: ex hoc tempore miretur potius, ſi quem bonum & fortem ciuem uiderit, quàm ſi quem aut timidum, aut ſibi potius quàm Reip. conſulentem: nam ut omittatis de uniuſcuiuſq; caſu cogitando recordari, uno aſpectu intueri poteſtis eos, qui, cum ſenatu, cum bonis omnibus Remp. afflictam excitarint, & latrocinio domeſtico liberarint, mœſtos, ſordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non ſolum alacres læ toſq́; uolitare, ſed etiam uoluntarios fortiſſimis atq; optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere. in quo cum multa ſunt indigna, tum nihil minus eſt ferendum, quàm ꝙ iam non per latrones ſuos, non per homines egeſtate, & ſcelere perditos, ſed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos ueſtra auctoritate, ueſtra religione, ueſtris ſententijs ſe oppreſſuros arbitrantur. ego autem iudices qua uoce mihi in agendis gratijs,

commemorandoq; eorum, qui de me optime sunt meriti, beneficio esse utendum putabam, ea nũc uti cogor in eorum periculis depellendis; ijs potissimum uox hæc seruit, quorũ opera et mihi, & uobis, et populo R. restituta est. & quanquam à Q. Hortensio clarissimo uiro, atq; eloquẽtissimo causa est P. Sestij perorata; nihilq; ab eo prætermissum est, quod aut pro Rep. cõquerendum fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimũ defuisse uideatur, per quem est perfectum, ne cæteris ciuibus deesset. atq; ego sic statuo iudices, à me in hac causa, atq; hoc extremo dicendi loco pietatis potius q̃ defensionis, querelæ quàm eloquentiæ, doloris quã ingenij partes esse susceptas. itaq;, si aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt: peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quãtum & pio dolori, et iustæ iracundiæ concedendum putetis: neq; enim officio coniunctior dolor ullius esse potest, quàm hic meus, susceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neq; iracundia magis ulla laudanda, q̃ ea quæ me inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerendum iudicauerunt. sed quoniam singulis criminibus cæteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sestij, de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruandæ salutis cõmunis, atque ocij; contendamq;(si modo id consequi potero) ut in hac confusa, atque uniuersa defensione nihil à me quod ad uestram quæstionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp. pertineat, prætermissum esse uideatur. & quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis, atq; in ruinis

euersæ atq; afflictæ Reip. P. Sestij Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus: non aggrediar ad illa maxima atque amplissima prius, quàm docuero, q̃bus initijs, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sint.

Parente P. Sestius natus est iudices homine (ut pleriq; meministis) & sapiẽte, & sancto, & seuero: qui cum Tribunus pl. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus non tam uti uoluit, quàm dignus uideri. eo auctore duxit honestissimi & spectatissimi uiri C. Albini filiá: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. duobus his grauissimis antiquitatis uiris sic probatus fuit, ut utriq; eorum & charus maxime, & iucundus esset. ademit Albino soceri nomen mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis, & beneuolentiá non ademit. hodie sic hunc diligit, ut uos facillime potestis ex hac uel assiduitate eius, uel solicitudine, & molestia iudicare. duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitosissimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sestij pietas extitit, & omnibus grata, ꝙ & Massiliam statim profectus est, ut socerum uidere, consolariq; posset fluctibus Reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum suorum uestigijs stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo insperato aspectu, complexuq; si non omnem, at aliquá partem mœroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærumnam, quoad uixit, & filiæ solitudinem sustentauit. possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de Tribunatu mil. de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij col=

legæ mei iudices fuit sorte, sed societate consiliorũ meus. impedior non nullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam quàm multa ad me detulerit, quanto ante prouiderit. atq; ego de Antonio nihil dico, præter unum; nunquam illum in illo summo timore ac periculo ciuitatis neq; communem metum omnium, neque propriam non nullorum de ipso suspicionem aut inficiando tollere, aut dissimulãdo sedare uoluisse. in quo collega sustinendo atq; moderando si meam in illum indulgẽtiam cõiunctam cum summa custodia Reip. laudare uere solebatis: par propè laus P. Sestij esse debet, qui suũ ita Consulem obseruauit, ut & illi Quæstor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. idem, cũ illa coniuratio ex latebris, atq; ex tenebris erupisset, palamq; armata uolitaret, uenit cũ exercitu Capuam: quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & scelerata manu attẽtari suspicabamur: & inde M. Aulanũ Trib. militũ Antonij Capua præcipitẽ eiecit, hominẽ perditũ, & non obscure Pisauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa cõiuratione uersatũ. idemq; C. Marcellũ, cum is nõ solũ Capuam uenisset, uerũ etiam se quasi armorũ studio in maximã familiam cõiecißet, exterminandũ ex illa urbe curauit. qua de causa & tũ conuentus ille Capuæ, qui propter salutẽ illius urbis Consulatu conseruatam meo me unũ patronũ adoptauit, huic apud me P. Sestio maximas gratias egit, & hoc tempore ijdem homines nomine cõmutato coloni decurionesq;, fortissimi atq; optimi uiri, beneficiũ P. Sestij testimonio declarãt, periculumq; decreto suo deprecantur. Recita quæso P. Sesti, quid decreuerint Capuæ decuriones, ut iã uirilis tua uox possit ali=

quid ſignificare inimicis noſtris,quidnam,cũ ſe corr obo
rarit,effectura eſſe uideatur. DECRETVM DE=
CVRIONVM. non recito decretũ officio aliquo ex
preſſum,uicinitatis,aut clientelæ,aut hoſpitij publici,aut
ambitionis,aut cõmendationis gratia : ſed recito memo=
riam perfuncti periculi,prædicationem ampliſſimi bene
ficij,uicem officij præſentis,teſtimonium præteriti tempo
ris.atq; illis temporibus ijſdem cum iam Capuã metu Se
ſtius liberaſſet,urbem ſenatus,atq; omnes boni deprehen=
ſis atq; oppreſſis domeſticis hoſtibus me duce ex periculis
maximis extraxiſſent: ego literis eum Capua accerſiui cũ
illo exercitu,quem tum ſecum habebat.quibus hic literis
lectis ad urbem confeſtim incredibili celeritate aduola=
uit.atq; ut illius temporis atrocitatem recordari poſſitis,
audite literas,& ueſtram memoriam ad timoris præte=
riti cogitationẽ excitate. LITERAE CICERO=
NIS COS. hoc aduentu P.Seſtij Tribunorum pl. no
uorum,qui tum extremis diebus Conſulatus mei res eas,
quas geſſerã,uexare cupiebant,reliquiq; cõiurationis im
petus,et conatus ſunt retardati.ac poſteaq̃ eſt intellectũ,
Catone Tribuno pl. fortiſſimo atq; optimo ciue Remp.
defendente,per ſe ipſum ſenatũ populumq; R.ſine militũ
præſidio tueri facile maieſtatem ſuam,& dignitatem eo
rum,qui ſalutem cõmunem periculo ſuo defendiſſent:Se
ſtius cũ illo ſuo exercitu ſumma celeritate eſt Antonium
conſecutus.hic ego quid prædicem, quibus hic rebus Con
ſulem ad rem gerẽdam excitarit?quot ſtimulos admoue
rit homini ſtudioſo fortaſſis uictoriæ, ſed tamẽ nimiũ cõ
munem Martem belliq; caſum metuenti?longũ eſt ea di=
cere: ſed hoc breue dicã. ſi M.Petreij nõ excellens animo

& amore Reip. uirtus, non summa auctoritas apud milites, non mirificus usus in re militari extitisset, neq; adiutor ei P. Sestius ad excitandum Antonium, cohortãdum, impellendum fuisset datus: illo in bello esset hiemi locus, neq; unquam Catilina, cum è pruina Apennini, atq; è niuibus illis emersisset, atq; æstatem integram nactus, Italiæ calles, & pastorũ stabula præclara cepisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ uastitate miserrima concidisset. hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sestius: ut Quæsturã Macedoniæ relinquam, et aliquãdo ad hæc propiora ueniam. quanquam non est omittenda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia non pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius prouinciæ sempiternam. uerum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & respectantes relinquamus. ad Tribunatum, quia ipse ad sese iam dudũ uocat, & quodam modo absorbet orationem meam, contento studio, cursúq; ueniamus. de quo quidẽ Tribunatu ita dictum à Q. Hortensio, ut eius oratio nõ defensionem modo criminum ui* deretur continere, sed etiam memoria digna uti Reip. capessendæ auctoritatem, disciplinamq; præscribere. sed tamen, quoniam Tribunatus quidem totus P. Sestij nihil aliud nisi meum nomẽ causamq; sustinuit, necessario mihi de ijsdem rebus esse arbitror si non subtilius disputandum, at certe iudices dolentius deplorandum. qua in oratione si asperius in quosdam homines inuehi uellem, quis nõ cõcederet, ut eos, quorũ sceleris furore uiolatus essem, uocis libertate perstringerem? sed ut agam moderate, et huic potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui

occulte à ſalute noſtra diſſentiunt, lateant: ſi qui fecerũt
aliquid aliquando, atq; ijdem nunc tacent & quieſcunt,
nos quoq; ſimus obliti: ſi qui ſe offerunt inſolenter, & in
ſectantur, quoad ferri poterunt, perferemus: neq; quen=
quam offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, ut in
eum nõ inuaſiſſe, ſed incurriſſe uideamur. ſed neceſſe eſt,
antequam de Tribunatu P. Seſtij dicere incipiam, me to
tum ſuperioris anni Reip. naufragium exponere. in quo
colligendo, ac reficienda ſalute cõmuni omnia reperiẽtur
P. Seſtij dicta, facta, conſilia uerſata. Fuerat ille an=
nus in Reip. magno metu, & multorum timore tãquam
intentus arcus in me unum, ſicut uulgo ignari rerum lo
quebantur; re quidem uera in uniuerſam Remp. tradu
ctione ad plebem furibundi hominis, ac perditi, mihi ira=
ti, ſed multo acrius ocij, & communis ſalutis inimici.
hunc uir clariſſimus, mihiq; multis repugnantibus ami=
ciſſimus, Cn. Pompeius omni cautione, fœdere, execratio=
ne deuinxerat, nihil in Tribunatu contra me eſſe factu=
rum. at ille nefarius, ex omnium ſcelerum colluuione na
tus, parum ſe fœdus uiolaturum arbitratus, niſi ipſum
cautorem alieni periculi ſuis proprijs periculis terruiſſet.
hanc tetram immanemq; belluam, uinctam auſpicijs, alli
gatam more maiorum, conſtrictam legum ſacratarum
catenis, ſoluit ſubito legum Conſul, uel, ut ego arbitror,
exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus
quidem certe & imprudens impẽdentium tantorum ſce
lerum ac malorum. qui Tribunus pl. felix in euerten=
da Rep. fuit, nullis ſuis neruis: qui enim in eiuſmodi ui=
ta nerui eſſe potuerunt, hominis fraternis flagitijs, ſoro
ris ſtupris, omni inaudita libidine infamis? ſed fuit pro=

fecto quædam illa Reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus atq; amens Tribunus pl. nancisceretur, quid dicam Consules? hoccine ut ego appellem nomine euersores huius imperij? proditores uestræ dignitatis? hostes bonorum omniũ? qui ad delendum senatum, affligendum equestrem ordinem, extinguenda omnia iura, atq; instituta maiorum se illis fascibus, cæterisq; insignibus summi honoris atq; imperij ornatos esse arbitrabãtur. quorum, per deos immortales, si non dum scelera uulneraq; inusta Reip. uultis recordari, uultum, atq; incessum animis intueamini: facilius facta eorum occurrent mentibus uestris, si ora ipsa oculis proposueritis. alter unguentis affluens, calamistrata coma, despiciẽs conscios stuprorum ac ueteres uexatores ætatulæ suæ, puteali & fœneratorũ gregibus inflatus, atq; perculsus, olim, ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad colũnam adhæresceret, in Tribunatus portũ perfugerat. contenebat equites R. minitabatur senatui: uenditabat se operis, atq; ab ijs se ereptũ, ne de ambitu causam diceret, prædicabat; ab ijsdemq; se etiam inuito senatu prouinciã sperare dicebat; eamq; nisi adeptus esset, se incolumem nullo modo fore arbitrabatur. alter, ò dij boni, q̃ teter incedebat, q̃ truculentus, q̃ terribili aspectu. unũ aliquem te ex barbatis illis, exemplũ imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columẽ Reip. diceres intueri. uestitus asper nostra hac purpura plebeia ac penè fusca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipse tum imaginis formandæ causa Duũuiratũ gerebat, Seplasiam sublaturus uideretur. nã quid ego de supercilio dicã, quod tũ hominibus non superciliũ, sed pignus Reip. uidebatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta frõtis cõtractio, ut illo supercilio Resp. tanq̃ Atlã

te cœlum,niti uideretur. erat deniq; hic omnium ſermo: eſt tamē Reip.magnum firmumq́; ſubſidium:habeo,quē opponam labi illi,atq; cœno.uultu medius fidius collegæ ſui libidinem,leuitatemq́; franget.habebit ſenatus in hūc annum quem ſequatur: non deerit auctor,et dux bonis. mihi deniq; homines præcipue gratulabātur,quòd habi=turus eſſem cōtra Tribunum pl.furioſum, & audacem cum amicum,& affinem,tum etiam fortem & grauē Conſulem.atq; eorum alter fefellit neminem : quis enim clauum tanti imperij tenere,& gubernacula Reip.tra=ctare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorū, ac ſtuprorum,uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq́; con=fectum,cū is præter ſpem in altiſſimo gradu alienis opi bus poſitus eſſet,qui non modo tempeſtatem intueri im=pendentem temulentus , ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſet?alter multos planè in omnes partes fefel=lit: erat enim hominū opinioni nobilitate ipſa blanda cō ciliatricula cōmendatus.omnes boni ſemper nobilitati fa uemus,& quia utile eſt Reip.nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis, & quia ualet apud nos clarorū hominū & bene de Rep.meritorum memoria etiam mortuorū. quia triſtem ſemper,quia taciturnū,quia ſubhorridū atq; incultum uidebant,& ꝙ erat eo nomine, ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur,fauebant,gaudebant,et ad integritatem maiorū ſpe ſua hominem uocabant mater=ni generis obliti.ego autem(uere hoc dicam iudices)tan=tū eſſe in homine ſceleris,audaciæ, crudelitatis,quantū ip ſe cū Rep.ſenſi,nunq̄ putaui:nequam eſſe hominem , & leuem, & falſa opinione errore hominū ab adoleſcentia

commendatum ſciebam : etenim animus eius uultu, fla=
gitia parietibus tegebantur: ſed hæc obſtructio nec diu=
turna eſt, nec obducta ita, ut curioſis oculis perſpici non
poſſit. uidebamus genus uitæ, deſidiam, inertiam : inclu=
ſas eius libidines, qui paulo propius acceſſerant, intueban
tur . denique etiam ſermonis anſas dabat, quibus recon=
ditos eius ſenſus tenere poſſemus. laudabat homo doctus
philoſophos neſcio quos : neque eorum tamen nomina po
terat dicere : ſed eos tamen laudabat maxime, qui dicun
tur præter cæteros eſſe auctores & laudatores uolupta=
tis : cuius, & quo tempore, & quo modo, non quære=
bat: uerbum ipſum omnibus modis animi & corporis de
uorabat : eoſdemq; præclare dicere aiebat, ſapientes o=
mnia ſua cauſa facere, Remp. capeſſere hominem bene
ſanum non oportere, nihil eſſe præſtabilius ocioſa uita, &
plena, & conferta uoluptatibus : eos autem, qui dice=
rent dignitati eſſe ſeruiendum, Reip. conſulendum, of=
ficij rationem in omni uita, non commodi eſſe ducen=
dam, ſubeunda pro patria pericula, uulnera excipi=
enda, mortem oppetendam, uaticinari atque inſanire
dicebat . ex his aſſiduis eius quotidianisq; ſermonibus,
& quòd uidebam quibus cum hominibus in interiore
ædium parte uiueret, & quòd ita domus ipſa fuma=
bat, ut multa eius ſermonis indicia redoleret, ſtatue
bam ſic, boni nihil ab illis nugis expectandum, ma=
li quidem certe nihil pertimeſcendum . ſed ita eſt iudi=
ces ; ut, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni,
aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat ; ſin
ad nudum uel fortiſſimi uiri corpus acceſſerit, poſſit
acie ipſa & ferri uiribus uulnerari: ita cum hominibus
eneruatis,

enervatis,atq; exanguibus Consulatus tanq̃ gladius esset
datus; qui per se pungere neminem unq̃ potuissent,hi
summi imperij nomine armati,Remp.cõtrucidauerunt:
fœdus fecerũt cum Tribuno pl.palàm,ut ab eo prouin=
cias acciperent quas ipsi uellent; exercitum,& pecuniã,
q̃tam uellent,ea lege, si ipsi prius Tribuno pl.afflictam
Remp.tradidissent: id autem fœdus meo sanguine ictũ
sanciri posse dicebant.qua re patefacta (neq; enim dissi
mulari tantũ scelus poterat,nec latere) promulgantur
uno eodemq́; tempore rogationes ab eodem Tribuno de
mea pernicie,& de prouincijs Cõsulum nominatim.hic
tum senatus solicitus, uos equites excitati, Italia cuncta
permota,omnes deniq; omniũ generum,atq; ordinum ci
ues summæ Reip.à Consulibus,atq; à summo imperio pe
tendũ esse auxiliũ arbitrabantur,cum illi soli essent præ
ter furiosum illum Tribunũ,duo Reip.turbines,qui nõ
modo præcipitanti patriæ nõ subuenirent, sed etiam ni=
mium tarde cõcidere mœrerẽt.flagitabatur ab his quo=
tidie cũ querelis bonorum omniũ,tum etiã precibus sena
tus,ut meã causam susciperent,agerẽt aliquid,deniq; ad
senatum referrent.hi nõ modo negando,sed etiam irri=
dendo,amplissimum quenq; illius ordinis insequebãtur.
hic subito,cum incredibilis in Capitoliũ multitudo ex to
ta urbe cunctaq́; Italia cõuenisset,uestem mutandam o=
mnes,meq́; etiã omni ratione priuato cõsilio (quoniã pu
blicis ducibus Resp.careret) defendendũ putarunt.erat
eodem tempore senatus in æde Concordiæ, quod ipsum
templum repræsentabat memoriã Consulatus mei, cum
flens uniuersus ordo Cincinnatũ Consulem orabat: nam
alter ille horridus,& seuerus cõsulto se domi cõtinebat.

qua tum ſuperbia cœnũ illud ac labes, ampliſſimi ordinis preces, & clariſſimorum ciuiũ lacrymas repudiauit? me ipſum ut cõtempſit heluo patriæ? nã quid ego, patrimonij, dicã? quod ille, cũ quaſi quæſtũ faceret, amiſit. cum ueniſſet ad ſenatũ, uos inq̃ equites R. & omnes boni ueſte mutata, uos inq̃ pro meo capite ad pedes lenonis impuriſſimi proieciſtis, cum, ueſtris precibus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magnitudine animi, cõſtantia L. Mũmius ad ſenatum de Rep. retulit, ſenatusq; frequẽs ueſtem pro mea ſalute mutandã cenſuit. ò diem illum iudices funeſtũ ſenatui bonisq; omnibus, Reip. luctuoſum, mihi ad domeſticũ mœrorem grauẽ, ad poſteritatis memoriam glorioſum: quid enim quiſquã poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, q̃ pro uno ciue & bonos omnes priuato cõſenſu, & uniuerſum ſenatũ publico cõſilio mutaſſe ueſtem? quæ quidẽ tum mutatio nõ deprecationis cauſa eſt facta, ſed luctus: quẽ enim deprecarẽtur, cum omnes eſſent ſordidati? cumq; hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbũ, qui mutata ueſte nõ eſſet? hac mutatione ueſtis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus omniũ rerũ diuinarũ humanarumq; prædo fecerit, qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos equites R. deprecatores ſalutis meæ iuſſerit, eosq; operarũ ſuarũ gladijs & lapidibus obiecerit: de Cõſulibus loquor, quorũ fide Reſp. niti debuit. exanimatus euolat ex ſenatu, non minus perturbato animo atq; uultu, q̃ ſi ante annis paucis in creditorum cõuentum incidiſſet: aduocat cõcionẽ: habet orationẽ talem Cõſul, qualem nunq̃ Catilina uictor habuiſſet: errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in Rep. poſſe arbitrarentur:

equites uero R. daturos illius diei pœnas, quo me Consule cum gladijs in cliuo Capitolino fuissent: uenisse tempus ijs, qui in timore fuissent (cõiuratos uidelicet dicebat) ulciscendi se. si dixisset hoc solum, omni supplicio esset dignus; nã oratio ipsa Cõsulis perniciosa potest Remp. labefactare: quid fecerit, uidete: L. Lamiã, qui cum me ipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cũ patre eius erat, unice diligebat, tum pro Rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq;, ut ab urbe abesset millia passuũ ducenta, ꝙ esset ausus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro Rep. deprecari. quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunũ, aut quò potius hostem tam sceleratum reserues? qui, ut omittã cætera, quæ sunt ei cũ collega immani impuroq; cõiuncta atq; cõmunia, hoc unũ habet propriũ, ut expulerit ex urbe, relegarit nõ dico equitem R. non ornatissimum, atq; optimũ uirum, nõ amicissimum Reip. ciuem, non illo ipso tempore unà cum senatu, & cum bonis omnibus casum amici Reiq; pub. lugentem, sed ciuem R. sine ullo iudicio aut edicto ex patria Consul eiecerit. nihil acerbius socij Latini ferre soliti sunt, quàm, id quod perraro accidit, ex urbe exire à Consulibus iuberi. atq; illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares, & in illo cõmuni incõmodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat: hoc uero quid est? exterminabit ciues R. edicto Consul à suis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, si unquam uos eos, qui nunc estis in Rep. fore putasset, si denique imaginem iudiciorum, aut simulacrum ali=

quod futurum in ciuitate reliquum credidisset, unquam ausus esset senatum de Rep. tollere, equitũ R. preces asper nari, ciuium deniq; omniũ nouis & inauditis edictis ius, libertatemq; peruertere? Etsi me attentissimis animis summa cum benignitate auditis iudices: tamen uereor, ne quis forte uestrũ miretur, quid hæc mea oratio tam lõga, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sestij causam, eorũ, qui ante huius Tribunatum Remp. uexarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propositum est osten dere, omnia cõsilia P. Sestij, mentemq; totius Tribunatus hanc fuisse, ut afflictæ et perditæ Reip. q̃tum posset, mederetur. ac si in exponendis uulneribus illis de me ipso plura dicere uidebor, ignoscitote: nam & illam meã cladem uos, & omnes boni maximum esse Reip. uulnus iudicastis; & P. Sestius est reus non suo, sed meo nomine: qui cum omnem uim sui Tribunatus in mea salute consumpserit, necesse est meã causam præteriti tẽporis cum huius præsenti defensione esse coniunctam. Erat igitur in luctu senatus: squalebat ciuitas publico cõsilio mutata ueste: nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uectigalium, nul lum collegiũ, aut concilium, aut omnino aliquod cõmune consiliũ, quod tum non honorificentissime decreuisset de mea salute: cum subito edicunt duo Consules, ut ad suum uestitum senatores redirent. quis unq̃ Consul sena tum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus mi seros lugere uetuit? parum'ne est Piso, ut omittam Gabinium, ꝙ tantum homines fefellisti, ut negligeres aucto ritatem senatus? optimi cuiusq; consilia contemneres? Remp. proderes? consulare nomen affligeres? etiam'ne

edicere audeas, ne mœrerent homines meam, suã, Reip. calamitatem? ne'ue hunc suum dolorem ueste mutata significarent? siue illa uestis mutatio ad luctum ipsorũ, siue ad deprecandũ ualebat, quis unq̃ tam crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut sibi mœrere, aut cæteris supplicare? quid? sua sponte homines in amicorum periculis uestitum mutare nõ solent? pro te ipso Piso nemó ne mutauit? ne isti quidem, quos Legatos non modo nullo S.C. sed etiam repugnante senatu tute tibi legasti? ergo hominis desperati & proditoris Reip. casum lugebunt fortasse, qui uolent: ciuis florentissimi beneuolentia bonorum, & optime de salute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere senatui non licebit? ijdem Consules, si appellandi sunt Consules, quos nemo est qui non modo ex memoria, sed etiam ex fastis euellendos non putet; pacto iam fœdere prouinciarum, producti in circo Flaminio in cõcionem ab illa furia, ac peste patriæ maximo cum gemitu uestro illa omnia, quæ tum cõtra me contráq; Remp. dixerant, uoce ac sententia sua cõprobauerunt. ijsdem Cõsulibus sedentibus, atq; inspectantibus lata lex est, ne auspicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus festis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fusia ne ualeret. qua una rogatione, quis est, qui nõ intelligat, uniuersam Remp. esse deletam? ijsdem Consulibus inspectantibus, seruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegiorum, cum uicatim homines cõscriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarẽtur. ijsdem Consulibus arma in templum Castoris palàm comportabantur, gradus eiusdem

templi tollebantur, armati homines forũ & cóciones tenebant, cædes lapidationesq; fiebant, nullus erat senatus, nihil reliqui magistratus, unus omnẽ omniũ potestatem armis et latrocinijs possidebat, nõ aliqua ui sua, sed cum duos Cósules à Rep. prouinciarũ fœdere retraxisset: insultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore ac metu multos, plures etiã spe & promissis tenebat. quæ cum essent eiusmodi iudices; cũ senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hostes haberet; equester ordo reus à Cósulibus citaretur; Italiæ totius auctoritas repudiaretur; alij nominatim relegarẽtur, alij metu ac periculo terrerẽtur; arma essent in tẽplis, armati in foro; eaq; nó silentio Cósulum dissimularẽtur, sed & uoce, & sentẽtia cóprobarẽtur; cũ omnes urbẽ nó dum excisam, et euersam, sed iam captã, atq; oppressam uideremus: tamen his tãtis malis, tãto bonorũ studio iudices restitissemus: sed me alij metus, atq; aliæ curæ, suspicionesq; mouerũt: exponã enim hodierno die iudices omnẽ rationẽ facti & cósilij mei, neq; huic uestro tãto studio audiendi, neq; uero huic tantæ multitudini, quãta mea memoria nunq̃ ullo in iudicio fuit, deero. Nam si ego in causa tam bona, tãto studio senatus, cósensu tam incredibili bonorũ omniũ, tam parato, tota deniq; Italia ad omnem cõtentionẽ expedita, cessi Tribuni pl. despicatissimi hominis furori, contẽptissimorũ Cósulum leuitatẽ, audaciamq; pertimui: nimiũ me timidũ, nullius animi, nullius cósilij fuisse cõfiteor: quid enim simile fuit in Q. Metello? cuius causam, etsi omnes boni probabãt, tamen neq; senatus publice, neq; ullus ordo proprie, neq; suis decretis Italia tota susceperat: ad suã enim magis quã=

dam ille gloriã, q̃ ad perſpicuã ſalutem Reip. ſpectarat, cum unus in legem per uim latã iurare noluerat: deniq; uidebatur ea cõditione tam fortis fuiſſe, ut cum patriæ charitate cõſtantiæ gloriã cõmutaret. erat autem ei res cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicũ C. Marium cõſeruatorẽ patriæ, ſextũ iam illum Cõſulatũ gerentem: res erat cum L. Saturnino iterũ Tribuno pl. uigilante homine, & in cauſa populari ſi nõ moderate, at certe populariter abſtinenterq; uerſato. ceſſit, ne aut uictus à fortibus uiris cum dedecore caderet, aut uictor multis & fortibus ciuibus Remp. orbaret. meã cauſam ſenatus palàm, equeſter ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeq; ſuſceperãt. eas res geſſeram, quarũ nõ unus auctor, ſed dux omniũ uoluntatis fuiſſem, quæq; nõ modo ad ſingularem meã gloriã, ſed ad ſalutem cõmunem omniũ ciuiũ, & propè gentiũ pertinerent: ea cõditione geſſerã, ut meũ factum ſemper omnes præſtare tueriq; deberent. erat autẽ mihi contentio nõ cum uictore exercitu, ſed cum operis cõductis, & ad diripiendã urbem cõcitatis. habebam inimicum nõ C. Mariũ terrorem hoſtiũ, ſpem, ſubſidiumq; patriæ, ſed duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas Tribuno pl. cõſtrictos addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, ꝙ à ſe Quæſtore Oſtienſi per ignominiã ad principẽ & ſenatus & ciuitatis M. Scaurũ rem frumentariam translatam ſciebat, dolorem ſuũ magna contentione animi perſequebatur; ſed cum ſcurrarũ locupletum ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum uenefico, cum teſtamentario, cum ſicario, cum

latrone . quos homines si,id quod facile factu fuit,& quod fieri debuit,quodq; à me optimi et fortissimi ciues flagitabāt,ui armisq; supassem : nō uerebar,ne quis aut uim ui repulsam reprehenderet,aut perditorū ciuiū,uel potius domesticorū hostiū mortē mœreret.sed me illa mouerūt.omnibus in cōcionibus illa furia clamabat,se,quæ faceret cōtra salutem meā, facere auctore Cn. Pompeio clarissimo uiro,mihiq; & nūc,et quoad licuit,amicissimo.M.Crassus,quocū mihi erāt omnes amicitiæ necessitudines,uir fortissimus,ab eadem illa peste infestissimus esse meis fortunis prædicabatur.C.Cæsar,qui à me nullo meo merito alienus esse debebat , inimicissimus esse meæ saluti ab eodē quotidianis cōcionibus dicebatur.his se tribus auctoribus in cōsilijs capiēdis,adiutoribus in re gerēda esse usurū dicebat.ex quibus unū habere exercitū maximū in Italia,duos,qui priuati tum essent,& præesse,et parare, si uellent,exercitum posse,idq; facturos esse dicebat.nec mihi ille iudiciū populi,nec legitimā aliq̄ cōtentionem,nec disceptationē,aut causæ dictionē,sed uim,arma,exercitus,imperatores,castra denūciabat.quid ergo? inimici oratio,uana præsertim,tam improbe in clarissimos uiros coniecta me mouit? me uero non mouit illius oratio, sed eorū taciturnitas,in quos illa oratio tam improba cōferebatur . qui quanq̄ ob aliā causam tacebāt, tamen hominibus omnia timentibus tacēdo loqui,nō inficiando cōfiteri uidebātur.illi autem aliquo tum timore perterriti,ꝙ acta illa,atq; omnis res superioris anni labefactari à Prætoribus,infirmari à senatu atq; principibus ciuitatis putabant,Tribunū popularem à se alienare nolebant , suaq; sibi propiora pericula esse quàm

mea loquebantur. sed tamen & Crassus à Consulibus meam causam suscipiendã esse dicebat, & eorum fidem Pompeius implorabat, neque se priuatum causæ publice susceptæ defuturum esse dicebat. quem uirum, studiosum mei, cupidissimum Reip. conseruandæ, domi meæ certi homines ad eam rem compositi monuerunt, ut esset cautior; eiusq; uitæ à me insidias apud me domi positas esse dixerunt; atq; hanc ei suspicionem alij literis mittendis, alij nuncijs, alij coràm ipsi excitauerunt; ut ille, cum à me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, sibi cauendum putaret. ipse autem Cæsar, quem maxime ignari homines ueritatis mihi esse iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius exercitus, inq; eo exercitu ipsius Tribuni pl. inimici mei fratrem præfecerat. hæc ego cum uiderem, neq; enim erant occulta, senatum, sine quo ciuitas stare non posset, omnino de ciuitate esse sublatum; Consules, qui publici consilij duces esse deberent, perfecisse, ut per ipsos publicũ cõsilium funditus tolleretur; eos, qui plurimum possent, opponi omnibus concionibus falso, sed formidolose tamen, auctores ad perniciem meam; conciones haberi quotidie cõtra me; uocem pro me, ac pro Rep. neminem mittere; intenta signa legionum existimari ceruicibus ac bonis uestris falso, sed putari tamen; coniuratorum ueteres copias, & effusam illam ac superatam Catilinæ manum importunam, nouo duce, & insperata commutatione rerum esse renouatam: hæc cum uiderem, quid agerem iudices? scio enim, tum non mihi uestrum studium, sed meum propè uestro defuisse. contenderem contra Tribunum pl. priuatis armis? uicissent improbos boni,

fortes inertes, interfectus esset is, qui hac una medicina so la potuit à Reip. peste depelli: quid deinde? quid reliquia rum restaret? quid deniq;? erat dubium, quin ille sanguis tribunitius, nullo præsertim publico consilio profusus, Cō sules ultores, & defensores esset habiturus? cum quidem in concione dixisset, aut mihi semel pereundum, aut bis es se uincendum. quid erat, bis uincere? id profecto, ut, cum amentissimo Tribuno pl. cum decertassem, cum Consuli= bus cæterisq; eius ultoribus dimicarem. ego uero, si mihi uni pereundū fuisset, ac non accipienda plaga mihi insa= nabilis, illi mortifera, quam Reip. imposuißem: semel pe= rire tamen iudices maluissem, q̃ bis uincere: erat enim il= la altera eiusmodi contentio, ut neq; uicti, neq; uictores Remp. tenere possemus. quid, si in prima cōtentione ui tri bunitia uictus, in foro cū multis bonis uiris concidissem? senatum Consules, credo, uocassent, quem totum de ciuita te delerant: ad arma uocarent, qui ne uestitu quidem de fendi Remp. siuissent: à Tribuno pl. post interitum meū dissidissent, qui eandem horam meæ pestis & suorū præ miorum esse uoluissent: unum enim mihi restabat illud, quod forsitan non nemo uir fortis, & acris animi ma= gniq; dixerit; restitisses, repugnasses, mortem pugnans op petisses. de quo te, te, inquam, patria obtestor, & uos pena tes patrijq; dij, me uestrarum sedium temporumq; cau= sa, me propter salutē meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea charior uita, dimicationem cædemq; fugisse. et= enim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc iudices accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eā nauem se oppressuros minitarentur, nisi me unū sibi dedidissent; si id uectores negarēt, ac mecū simul

interire,quàm me tradere hostibus mallent: iecissem me ipse potius in profundum,ut cæteros conseruarē, quàm illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, sed in magnum uitæ discrimen adducerem.cum uero in hāc Reip.nauem,ereptis senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, armatæ tot classes,nisi ego unus deditus essem, incursuræ uiderentur; cum proscriptio, cædes, direptio denunciarentur; cum alij me suspicione periculi sui non defenderent, alij uetere odio bonorum incitarentur,alij inuiderent,alij obstare sibi me arbitrarentur, alij ulcisci dolorem suum aliquem uellent,alij rem ipsam publicam atque hunc bonorum statum ociumq; odissent, & ob hasce causas tot tamq; uarias me unum deposcerent: depugnarem potius cum summo non dicam exitio, sed periculo certe uestro, liberorumq; uestrorum, quàm non id,quod omnibus impendebat,unus pro omnibus susciperem ac subirem? uicti essent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui sine armis etiam Remp.Consul conseruarat. sin uicti essent boni,qui superessent?non ad seruos uidetis rem uēturam fuisse? an mihi ipsi, ut quidam putant,fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem'ne fugiebam?an erat res ulla,quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam,non mihi mors,non exilium ob oculos uersabantur? non hæc denique à me tum,tanquam fata, in ipsa re gerenda concinebantur?an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta disiunctione, tanta acerbitate,tanta spoliatione omnium rerum,quas mihi aut natura aut fortuna dederat,uita retinenda? tā erā rudis?tā ignarus

rerum? tam expers cõsilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil uideram? nihil ipse legendo quærendoq; cognoueram? nesciebam uitæ breuem esse cursum, gloriæ sempiternum? cum esset omnibus definita mors, optãdum esse, ut uita, quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ uideretur? nesciebam inter sapiẽtissimos homines hanc contentionem fuisse, ut alij dicerẽt animos hominum sensusq; morte restingui, alij autem tũ maxime mentes sapientum ac fortium uirorum, cum è corpore excessissent, sentire ac uigere? quorum alterum fugiendum non esse, carere sensu; alterum etiam optandum, meliore esse sensu. deniq; cum omnia semper ad dignitatem retulissem, nec sine ea quicquam expetendum esse homini in uita putassem: mortem, quam etiam uirgines Athenis, Regis opinor Erechthei filiæ, pro patria cõtempsisse dicuntur, ego uir consularis tantis rebus gestis timerem? præsertim cum eius essem ciuitatis, ex qua Q. Mutius solus in castra Porsenæ uenisset, eumq; interficere proposita sibi morte conatus esset: ex qua P. Decius primum pater, post aliquot annos patria uirtute præditus filius se ac uitam suam instructa acie pro salute populi R. uictoriaq; deuouisset: ex qua innumerabiles alij partim adipiscendæ laudis, partim uitandæ turpitudinis causa mortem in uarijs bellis æquissimis animis oppetissent: in qua ciuitate ipse meminissem patrẽ huius M. Crassi, fortissimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicum, eadẽ sibi manu uitam exhausisse, qua mortem sæpe hostibus obtulisset. hæc ego & multa alia cogitans, hoc uidebam; si causam publicam mea mors peremisset, neminem unquam fore, qui auderet suscipere contra impro=

bos ciues Reip. salutem : itaque nō solum si ui interissem, sed etiam si morbo extinctus essem, fore putabam, ut exemplum Reip. conseruandæ mecum simul interiret : quis enim unquam, me à senatu populoq; R. tanto bonorum omnium studio non restituto, quod certe, si essem interfectus, accidere non potuisset, ullam Reip. partem cum sua minima inuidia auderet attingere? seruaui igitur Remp. discessu meo iudices: cædem à uobis liberisq; uestris, uastitatem, incendia, rapinas meo dolore luctuq; depuli, & unus Remp. bis seruaui, semel gloria, iterum ærūna mea: neq; enim in hoc me hominem esse inficiabor unquam, ut me optimo fratre, charissimis liberis, fidissima coniuge, uestro cōspectu, patria, hoc honoris gradu sine dolore caruisse glorier. quod si fecissem, quod à me beneficium haberetis, cum pro uobis ea, quæ mihi essent uilia, reliquissem? hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signum esse debet certissimum, ꝙ cum abesse ab ea non possem sine summo dolore, hunc me perpeti, q̃ illam labefactari ab improbis malui. memineram iudices diuinum illum uirum, atq; ex ijsdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperij huius C. Marium, summa senectute, cum propè uim iustorum armorū profugisset, primo senile corpus paludibus occultasse demersum, deinde ad infimorū ac tenuissimorū hominū Minturnis misericordiā confugisse, inde nauigio perparuo, cū omneis portus terrasq; fugeret, in oras Africæ desertissimas per uenisse. atq; ille uitam suam, ne inultus esset, ad incertissimā spem, & ad Reip. statum reseruauit. ego, qui (quemadmodū multi in senatu me absente dixerunt) periculo Reip. uiuebam, quiq; ob eam causam consularibus literis

de ſenatus ſententia exteris nationibus cõmendabar, non ne, ſi meam uitã deſeruiſſem, Remp. prodidiſſem? in quo quidem nũc me reſtituto uiuit mecum ſimul exemplum fidei publicæ, exemplũ Reip. defendendæ. quod ſi immortale retinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitaté futurã? nam externa bella Regũ, gentium, nationũ iampridé ita extincta ſunt, ut præclare cũ ijs agamus, quos pacatos eſſe patiamur. deniq; ex bellica uictoria nõ ferè quenq̃ eſt inuidia ciuiũ conſecuta. domeſticis malis, & audacium ciuiũ conſilijs ſæpe eſt reſiſtendũ, eorumq; periculorũ eſt in Rep. retinéda medicina: quã omnem iudices perdidiſſetis, ſi meo interitu ſenatui populoq; R. doloris ſui de me declarandi poteſtas eſſet erepta. quare moneo uos adoleſcétes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui Remp. qui gloriã ſpectatis, ne, ſi qua uos aliquando neceſſitas ad Remp. contra improbos ciues defendendá uocabit, ſegniores ſitis, & recordatione mei caſus à conſilijs fortibus refugiatis. primum nõ eſt periculũ, ne qui unq̃ ſint in ciuitate eiuſmodi Conſules, præſertim ſi erit his id, quod debetur, perſolutum: deinde nunquam iam, ut ſpero, quiſquam improbus conſilio & auxilio bonorum ſe oppugnare Remp. dicet, illis tacentibus; nec armati exercitus terrorem opponet togatis; neq; erit iuſta cauſa ad portas ſedenti imperatori, quare terrorem ſuũ falſo iactari opponiq; patiatur: nunquam enim erit tam oppreſſus ſenatus, ut ei ne ſupplicandi quidem ac lugendi ſit poteſtas; tam captus equeſter ordo, ut equites R. à Conſule relegentur. quæ cum omnia, atque etiam multo alia maiora, quæ conſulto prætereo, accidiſſent, uidetis me tamen in priſtinam meam dignitatem, breui tem=

poris dolore interiecto, Reip. uoce esse reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratióe propositum, omnibus malis illo anno scelere Consulũ Remp. esse confectam: primum illo ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cum ego me è complexu patriæ, cóspectuq; uestro eripuissem, & metu periculi uestri, non mei, furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem, patriáq;, quæ mihi erat charissima, propter ipsius patriæ charitatẽ reliquissem, cũ meũ illum casum tã horribilẽ, tam grauem, tam repentinũ non solũ homines, sed tecta urbis ac templa lugerent, nemo uestrum forũ, nemo curiam, nemo lucem aspicere uellet; illo, inquam, ipso die, die dico? immo hora, atq; etiam pũcto temporis eodẽ mihi Reiq; pub. pernities, Gabinio & Pisoni prouincia rogata est. prò dij immortales custodes & conseruatores huius urbis atq; imperij, quænã illa in Rep. mõstra, quæ scelera uidistis? ciuis erat expulsus is, qui Remp. ex senatus auctoritate cũ omnibus bonis defenderat, et expulsus non alio aliquo, sed eo ipso crimine: erat autem expulsus sine iudicio, ui, lapidibus, ferro, seruitio deniq; concitato: lex erat lata uastato ac relicto foro, & sicarijs seruisq; tradito, & ea lex, quæ ut ne ferretur, senatus fuerat ueste mutata. hac tanta perturbatione ciuitatis, ne noctẽ quidem Cõsules inter meũ discrimen & eorũ prædã interesse passi sunt: statim, me perculso, ad meũ sanguinẽ hauriendũ, & spirante etiã Rep. ad eius spolia detrahenda aduolauerũt. omitto gratulationes, epulas, partitionẽ ærarij, beneficia, spem, promissa, prædã, lætitiam paucorũ in luctu omniũ. uexabatur uxor mea: liberi ad necẽ quærebantur: gener, & Piso gener, à Pisonis Consulis

pedibus supplex reijciebatur: bona diripiebātur, eaq; ad Consules deferebantur: domus ardebat in Palatio: Consules epulabantur. q si meis incommodis lætabantur, ur bis tamen periculo commouerentur. sed ut à mea causa iam recedam, reliquas illius anni pestes recordemini: sic enim facillime perspicietis, quantam uim omnium remediorum à magistratibus proximis Resp. desiderarit. legū multitudinem, cum earum, quæ latæ sunt, tum uero quæ promulgatæ fuerūt, dicam? nam latæ quidem sunt Consulibus illis tacentibus, immo uero approbantibus etiam: ut censoria notatio, & grauissimum iudicium sanctissimi magistratus de Rep. tolleretur: ut collegia non modo illa uetera contra S.C. restituerentur, sed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberentur: ut remissis semissibus & trientibus, quinta propè pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si Remp. prodidisset, pactus erat, Syria daretur: ut uni heluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege potestas fieret prouinciæ cōmutandæ. mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auspiciorum, potestatum, omnes leges, quæ sunt de iure & de tempore legum rogandarum, una rogatione deleuit. mitto omnē domesticam labem: etiam exteras nationes illius anni furore conquassatas uidebamus. lege tribunitia Matris Magnæ Pessinutius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est, fanumq; sanctissimarū atq; antiquissimarū religionum uēditū pecunia grādi Brogitaro impuro homini, atq; indigno illa religione, præsertim cū ea sibi ille nō colendi, sed uiolandi causa appetisset. appellati Reges à populo, qui id nunquam ne à senatu quidem postulassent. reducti

exules Byzantium cōdemnati tum,cum indemnati ciues è ciuitate eijciebantur . Rex Ptolemæus,qui ſi non dum erat ipſe à ſenatu ſocius appellatus,erat tamē frater eius Regis,qui,cū eſſet in eadem cauſa,iam erat à ſenatu ho=norem iſtum conſecutus ; erat eodem genere , yſdemq́; maioribus,eadem uetuſtate ſocietatis; deniq; erat Rex,ſi non dum ſocius,at nō hoſtis; pacatus,quietus, fretus imperio populi R.regno paterno atque auito , regali ocio perfruebatur.de hoc nihil cogitante,nihil ſuſpicante,eiſ=dem operis ſuffragium ferentibus,eſt rogatum,ut ſedens cum purpura,& ſceptro,& illis inſignibus regijs præ=coni publico ſubijceretur , & imperante populo R.qui etiam bello uictis Regibus regna reddere conſueuit,Rex amicus,nulla iniuria cōmemorata,nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicaretur . multa acerba,multa turpia , multa turbulenta habuit ille annus : tamen illi ſceleri,quod in me illorum immanitas edidit, haud ſcio an recte hoc proximum eſſe dicā. Antiochum illum ma=gnum maiores noſtri magna belli contentione terra mariq; ſuperatum,intra montem Taurum regnare iuſſe=runt : Aſiam,qua illum mulctarūt,Attalo,ut is regna=ret in ea , cōdonauerūt.cum Armeniorum Rege Tigra=ne graue bellum perdiuturnumq́; geſſimus,cum ille in=iurijs in ſocios noſtros inferēdis bello propè nos laceſſiſ=ſet.hic & ipſe per ſe uehemens fuit,& acerrimum ho=ſtem huius imperij Mithridatem, pulſum Ponto, opibus ſuis regnoq́; defendit,& à Lucullo ſummo uiro atq; imperatore pulſus,animo tamen hoſtili cum reliquis copijs ſuis in priſtina mente manſit. hunc Cn.Pompeius, cum in ſuis caſtris ſupplicem abiectumq́; uidiſſet,erexit,atq;

insigne regiũ, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, & imperatis certis rebus regnare iussit; nec minus & sibi, et huic imperio gloriosum putauit, cõstitutũ à se Re= * gem, q̃ cõstrictum uideri. tulit, gessit, qui & ipse hostis fuit populi R. & acerrimũ hostem in regnũ recepit, qui cõflixit, qui signa cõtulit, qui de imperio penè certauit, regnat hodie, & amicitiæ nomen ac societatis, quod ar= mis uiolarat, id precibus est cõsecutus. ille Cyprius miser, qui semper socius, semper amicus fuit, de quo nulla unq̃ suspicio durior aut ad senatum, aut ad imperatores no= stros allata est, uiuus (ut aiũt) est & uidens cũ uictu ac uestitu suo publicatus. en, cur cæteri Reges stabilem esse suã fortunã arbitrentur, cum hoc illius funesti anni perdito exemplo uideãt per Tribunũ aliquem, & sexcen tas operas se fortunis spoliari, et regno omni posse nuda= ri. at etiã eo negocio M. Catonis splendorẽ maculare uo= luerunt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid ma= gnitudo animi, quid deniq; uirtus ualeret: quæ in tem= pestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, et pulsa loco manet tamen, atq; hæret in patria, splendetq; per se sem per, neq; alienis unq̃ sordibus obsolescit. nõ illi ornãdum M. Catonẽ, sed relegandũ; nec illi cõmittendũ illud ne= gociũ, sed imponendũ putauerunt, qui in cõcione palàm dixerint, linguã se euellisse M. Catoni, quæ semper cõtra extraordinarias potestates libera fuisset. sentient, ut spe= ro, breui tempore, manere libertatem illam, atq; hoc etiã, si fieri poterit, esse maiorem, q cum Cõsulibus illis M. Ca to, etiã cum iã desperasset aliquid auctoritate sua pro= ficere posse, tamen uoce ipsa ac dolore pugnauit, & post meum discessum ijs Pisonem uerbis flens meũ, & Reip.

casum uexauit, ut illum, hominem perditissimũ atq; impudentissimũ, penè iam prouinciæ pœniteret. cur igitur rogationi paruit? quasi uero ille nõ in alias quoq; leges, quas iniuste rogatas putaret, iam ante iurarit. nõ offert se ille istis temeritatibus, ut, cum Reip. nihil prosit, se ciue Remp. priuet. Cõsule me, cum esset designatus Tribunus pl. obtulit in discrimen uitam suã: dixit eam sententiã, cuius inuidiam capitis periculo sibi præstãdam uidebat: dixit uehementer: egit acriter: ea, quæ sensit, præ se tulit: dux, auctor, actor rerum illarum fuit: nõ quo periculum suum non uideret: sed in tanta Reip. tempestate nihil sibi, nisi de patriæ periculis, cogitandum putabat. consecutus est ipsius Tribunatus. quid ego de singulari magnitudine animi eius, ac de incredibili uirtute dicã? meministis illum diem, cum, templo à collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri & ciuis timentibus, ipse animo fortissimo uenit in templum, & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum uirtute sedauit. adijt tum periculum, sed adijt ob causam, quæ quãta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. at si isti Cypriæ rogationi sceleratissimæ non paruisset, hæreret illa nihilo minus in Rep. turpitudo: regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repudiasset, dubitatis quin ei uis esset allata, cũ omnia acta illius anni per illum unum labefactari uiderentur? atq; etiam hoc uidebat; quoniam illa in Rep. macula regni publicati maneret, quam nemo iam posset eluere, quod ex malis boni possit in Rep. prouenire, id utilius esse per se conseruari, quàm per alios. atque ille etiam si alia quapiam ui expelleretur illis temporibus ex hac

urbe, facile pateretur: etenim qui ſuperiore anno ſena-
tu caruiſſet, quò ſi tum ueniret, me tamen ſocium ſuo-
rum in Rep. cōſiliorū uidere poſſet: is æquo animo tum
me expulſo, & meo nomine cum uniuerſo ſenatu, tum
ſententia ſua cōdemnata, in hac urbe eſſe poſſet? ille ue-
ro eidem tempori, cui nos, eidem furori, eiſdem Conſuli-
bus, eiſdē minis, inſidijs, periculis ceſſit. luctum nos hau-
ſimus maiorem, dolorem ille animi non minorem. his de
tot, tantiſq; iniurijs in ſocios, in Reges, in liberas ciuitates
Conſulum querela eſſe debuit. in eius magiſtratus tutela
Reges, atq; exteræ nationes ſemper fuerunt. ecquæ uox
unq̄ eſt audita Cōſulum? quanq̄ quis auderet, ſi maxi-
me queri uellet? de Cyprio Rege quererentur, qui me ci
uem nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem non
modo ſtantem defenderūt, ſed ne iacentem quidem pro-
texerunt? ceſſeram, ſi alienam à me plebem fuiſſe uul-
tis, quæ nō fuit, inuidiæ; ſi cōmoueri omnia uidebantur,
tempori; ſi uis ſuberat, armis; ſi ſocietas, magiſtratuum
pactioni; ſi periculum ciuium, Reip. cur, cum de capite
ciuis (nō diſputo, cuiuſmodi ciuis) & de bonis proſcri
ptio ferretur, cum & ſacratis legibus, & XII tabulis
ſancitum eſſet, ut neq; priuilegiū irrogari liceret, neq; de
capite, niſi comitijs centuriatis, rogari, nulla uox eſt au-
dita Cōſulum? conſtitutumq; illo anno eſt, q̄tum in illis
duabus huius imperij peſtibus fuit, iure poſſe per operas
concitatas quemuis ciuem nominatim Tribuni pl. cōſilio
ex ciuitate exturbari? quæ uero promulgata illo anno
fuerūt, quæ promiſſa multis, quæ cōſcripta, quæ ſpera-
ta, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam
nō erat alicui deſtinatus? cuius negocij publici cogitari,

optari,fingiq; procuratio potuit,quæ non esset attributa atq; descripta? quod genus imperij,quæ prouincia,quæ ratio aut auferendæ,aut cõflandæ pecuniæ nõ reperieba tur? quæ regio,ora'ue terrarum erat latior,in qua non regnũ aliquod statueretur? quis autem Rex,qui illo an= no non aut emẽdum sibi,quod nõ habebat; aut redimen dum,quod habebat,arbitraretur? quis prouinciã, quis pecuniã,quis legationem ab senatu petebat? damnatis de ui,restitutio; Cõsulatus petitio ipsi illi populari sacer doti cõparabatur.hæc gemebant boni, sperabant impro bi,agebat Tribunus pl.Consules adiuuabãt.hic aliquan do, serius q̃ ipse uellet,Cn.Pompeius,inuitissimis ijs,qui mentem optimi ac fortissimi uiri suis consilijs ac fictis terroribus à defensione meæ salutis auerterant,excitauit illam suã non sopitam,sed suspicione aliqua retardatam cõsuetudinem Reip.bene gerendæ.non est passus ille uir, qui sceleratissimos ciues,qui acerrimos hostes,qui maxi= mas nationes,qui Reges,qui gentes feras atq; inauditas, qui prædonum infinitam manum,qui etiam seruitia uir tute uictoriáq; domuisset,qui,omnibus bellis terra ma= riq; cõpressis,imperium populi R.orbis terrarum termi nis definisset,Remp.euerti scelere paucorum,quã ipse nõ solum cõsilijs, sed etiam sanguine suo sæpe seruasset: ac= cessit ad causam publicam: restitit auctoritate sua reli quis rebus: de præteritis questus est.fieri quædã ad me= liorem spem inclinatio uisa est.decreuit senatus freq́uẽs de meo reditu Calendis Iun.dissentiente nullo, referente L.Mummio, cuius in mea causa nunquã fides uirtusq; contremuit.intercessit Ligus iste nescio qui, additamen= tum inimicorum meorum. res erat & causa nostra eo

iam loci, ut erigere oculos, & uiuere uideretur. quisquis erat, qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attigisset, quocunq; uenerat, quod iudiciũ cunq; subierat, damnabatur. inueniebatur nemo, qui se suffragiũ de me tulisse cõfiteretur. decesserat ex Asia frater meus magno squalore, sed multo etiã maiore mœrore. huic ad urbem uenienti tota obuiã ciuitas cum lacrymis gemituq; processerat: loquebatur liberius senatus: cõcurrebant equites R. Piso ille gener meus, cui fructum pietatis suæ neq; ex me, neq; à populo R. ferre licuit, à propinquo suo socerum suum flagitabat: omnia senatus reijciebat, nisi de me primum Cõsules retulissent. quæ cum res iam manibus teneretur, & cum Consules prouinciarum pactione libertatem omnẽ perdidissent, qui, cũ in senatu priuatim ut de me sententias dicerent flagitabantur, legem illi se Clodiam timere dicebant: cum hæc nõ possent iam diutius sustineri, initur cõsilium de interitu Cn. Põpeij. quo patefacto, ferroq; deprehẽso, ille inclusus domi tam diu fuit, quã diu inimicus meus in Tribunatu. de meo reditu octo Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est, mihi absenti creuisse amicos, in ea præsertim fortuna, in qua nõ nulli etiam, quos esse putaueram, non erant, sed eos uoluntatẽ semper eandem, libertatem nõ eandem semper habuisse. nam ex nouem Tribunis, quos tunc habueram, unus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex Aeliorũ imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, q̃ generis uideretur. hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cum omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidem cõuertissent, princeps P. Lentulus auctoritate ac sententia sua, Pisone & Gabinio repugnanti=

bus, causam suscepit, Tribunisq; pl. octo referentibus, præstantissimam de me sententiã dixit. qui cum ad gloriam suam, atq; ad amplissimi beneficij gratiam magis pertinere uideret, causam illam integram ad suum Consulatum reseruari, tamen rem talem per alios citius, q̃ per se tardius confici malebat. hoc interim tempore P. Sestius iudices designatus iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. equidẽ existimo, si ille (ut arbitror) æquus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; sin iratior, non multum. sed tamen sedulitatem atq; integritatem hominis uidetis. Ingredior iam in Sestij Tribunatum: nam hoc primum iter designatus Reip. causa suscepit. pertinere et ad concordiã ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animũ Cæsaris à causa non abhorrere. abijt ille annus. respirasse homines uidebantur, non dum re, sed spe Reip. recuperandæ. exierunt malis ominibus atq; execrationibus duo Vulturij paludati: quibus utinã ipsis euenissent ea, quæ tum homines precabantur: neq; nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neq; equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. ineunt magistratum Tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes Gracchum uocabant: quoniam id etiã fatum ciuitatis fuit, ut illa ex uepretulis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. alter
* uero, nõ ille Serranus ab aratro, sed ex deserto Gaui Oleli horreo, calatis grauis, in Calatinos ac Lælios insitus, subito nominibus in tabulas relatis, nomen suũ de tabula sustulit. ueniunt Calendæ Ian. uos hæc melius scire po-

testis, equidem audita dico, quæ tum frequentia senatus, quæ expectatio populi, qui cōcursus Legatorū ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas P. Lentuli Cos. fuerit, quæ etiā collegæ eius moderatio de me: qui cū inimici=tias sibi mecū ex Reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus cōscriptis dixit, & temporibus, & Reip. permissurū. tum princeps rogatus sententiā L. Cotta, di=xit id, quod dignissimum Rep. fuit: nihil de me actum esse iure, nihil more maiorū, nihil legibus: nō posse quen quam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite nō modo fer ri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs centuriatis: uim fuisse illam, flāmā quassatæ Reip. perturbatorumq; temporū, iure, iudicijsq; sublatis: magna rerū permuta tione impendente, declinasse me paululū, & spe reliquæ tranquillitatis præsentes fluctus, tempestatemq; fugisse: quare, cum absens Remp. non minus magnis periculis, q̄ quodā tempore præsens liberassem, nō restitui me solum, sed etiam ornari à senatu decere. disputauit etiā multa prudenter, ita de me illum amentissimum, & profliga=tissimum hostem pudoris, & pudicitiæ scripsisse quæ scri pserat, ijs uerbis, rebus, sententijs, ut, etiā si iure esset ro=gatum, tamen uim habere nō posset: quare me, qui nul=la lege abessem, non restitui lege, sed reuocari senatus au ctoritate oportere. hunc, nemo erat, quin uerissime senti re diceret. sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approba=ta laudataq; Cottæ sententia, dixit, sese otij mei causa, ut omni populari cōcitatione defungerer, censere, ut ad se=natus auctoritatem, populi quoq; R. beneficiū erga me adiūgeretur. cū omnes certatim, aliusq; alio grauius, atq; ornatius de mea salute dixisset, fieretq; sine ulla uarietat

diſceſſio : ſurrexit,ut ſciatis, Attilius hic Gauianus : nec auſus eſt,cum eſſet emptus,intercedere:noctem ſibi ad deliberandum poſtulauit. clamor ſenatus,querelæ, preces, ſocer ad pedes abiectus.ille ſe affirmare poſtero die moram nullam eſſe facturum.creditum eſt: diſceſſum eſt.illi interea deliberatori merces,longa interpoſita nocte,duplicata eſt.conſecuti dies pauci omnino Ianuario menſe, per quos ſenatum haberi liceret: ſed tamen actum nihil, niſi de me.cum omni mora,ludificatione, calumnia ſenatus auctoritas impediretur, uenit tandem conſilij de me agendi dies, VIII. Cal.Febr.princeps rogationis,uir mihi amiciſſimus,Q. Fabritius templum aliquanto ante lucem occupauit.quietus eo die Seſtius,is qui eſt de ui reus, actor hic defenſorq; cauſæ meæ: nihil progreditur:conſilia expectat inimicorum meorum.quid illi,quorum cõſilio P.Seſtius in iudicium uocatur,quo ſe pacto gerunt? cum forum,comitium , curiam multa de nocte armatis hominibus,ac ſeruis pleriſq; occupauiſſent, impetum faciunt in Fabritium,manus afferunt,occidunt non nullos, uulnerant multos,uuenĩetem in forum uirum optimum, & conſtantiſſimum M.Ciſpium Trib.pl.ui depellunt,cædem in foro maximam faciunt, uniuerſiq; diſtrictis gladijs,& cruentis in omnibus fori partibus fratrem meũ, uirum optimum,fortiſſimum,meiq; amantiſſimum,oculis quærebant,uoce poſcebant : quorum ille telis libenter in tanto luctu ac deſiderio mei non repugnandi, ſed moriendi cauſa corpus obtuliſſet ſuum,niſi ſuam uitam ad ſpem mei reditus reſeruaſſet. ſubijt tamen uim illam nefariam cõſceleratorum latronum.& cum ad fratris ſa

* lutem à populo R. deprecandamq; ue=

nisset, pulsus è rostris, in comitio iacuit, seq; seruorum & libertorum corporibus obtexit, uitamq; tũ suam noctis, & fugæ præsidio, non iuris, iudiciorumq; defendit. meministis tum iudices corporibus ciuium Tiberim comple ri, cloacas referciri, è foro spongijs effundi sanguinem, ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum aut plebeium, sed patritium & prætorium esse arbitrarentur: nihilq; neq; ante hoc tẽpus, neq; hoc ipso turbulentissimo die criminationis esse in Sestium. atqui uis in foro uersata est? certe: quando enim maior? lapidationes persæpe uidimus; non ita sæpe, sed nimium tamen sæpe gladios: cædem uero tantã, tantos aceruos corporum extructos, nisi forte illo Cinnano atq; Octauiano die, quis unquam in foro uidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut constãtia intercessoris oritur sæpe seditio, culpa atq; improbitate latoris, cõmodo aliquo imperitis aut largitione proposita; oritur ex cõcertatione magistratuum; oritur sensim ex clamore primum, deinde aliqua discessione concionis; uix, sero, & raro ad manus peruenitur: nullo uero uerbo facto, nulla cõcione aduocata, nulla lege, concitatã nocturnam seditionem quis audiuit? an uerisimile est, ut ciuis R. aut homo liber quisquam cum gladio in forum descenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo pestifero ac perdito ciue iampridem Reip. sanguine saginantur? hic iam de ipso accusatore quæro, qui P. Sestium queritur cum multitudine in Tribunatu, & cum præsidio magno fuisse, num illo die fuerit? certe non fuit. uicta igitur est causa Reip. & uicta non auspicys, non intercessione, non suffragijs, sed ui, manu, ferro.

nam ſi obnunciaſſet Fabritio is Tribunus pl. qui ſeruaſſe
de cœlo dixerat: accepiſſet Reſp. plagam, ſed eam, quam
acceptam gemere poſſet. ſi interceſſiſſet collega Fabritio,
læſiſſet Remp. ſed Remp. iure læſiſſet. gladiatores tu noui
tios, pro expectata Aedilitate ſuppoſitos, cum ſicarijs è
carcere emiſſis ante lucem in forum immittas? magiſtra
tus templo deijcias? cædem maximam facias? forum
purges? & cum omnia ui & armis egeris, accuſes eum,
qui ſe præſidio munierit, non ut te oppugnaret, ſed ut
uitam ſuam poſſet defendere? atqui ne ex eo quidem tem
pore id egit Seſtius, ut à ſuis munitus, tuto in foro tum
magiſtratum gereret, Remp. adminiſtraret. itaque fre=
tus ſanctitate Tribunatus, cum ſe non modo cõtra uim,
& ferrum, ſed etiam contra uerba, atque interceſſionẽ
legibus ſacratis eſſe armatum putaret: uenit in templum
Caſtoris, obnunciauit Conſuli, cum ſubito manus illa Clo
diana in cæde ciuium ſæpe iam uictrix exclamat, incita
tur, inuadit: inermem atque imparatum Tribunum alij
gladijs adoriuntur, alij fragmentis ſeptorum, & fuſti=
bus: à quibus hic multis uulneribus acceptis, ac debilita=
to corpore, & contrucidato ſe abiecit exanimatus, neque
ulla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis, depulit.
quem cum iacentem, & conciſum plurimis uulneribus,
extremo ſpiritu, exanguẽ, & confectum uiderent: defati
gatione magis, & errore, quàm miſericordia, & modo
aliquando cædere deſtiterunt. & cauſam dicit Seſtius de
ui? quid ita? quia uiuit. at id nõ ſua culpa. plaga una illa
extrema defuit. quæ ſi acceſſiſſet, reliquum ſpiritũ exhau
ſiſſet. accuſa Lentidium: non percuſſit locum. male dicito
Sabino homini Reatino, cur tam temere exclamarit occi

ſum.ipſum uero quid accuſas? num defuit gladijs? num repudiauit? num, ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrũ non recepit? an hæc ipſa uis eſt, non poſſe emori? an illa, ꝙ Tribunus pl. templum cruentauit? an, quòd, cum eſſet ablatus, primumq́; reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? ubi eſt crimen, quod reprehenditis? hic quæro iudices: ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere uoluit, effeciſſet, ſi P. Seſtius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet; fuiſtis'ne ad arma ituri? fuiſtis'ne uos ad patrium illum animũ, maiorumq́; uirtutem excitaturi? fuiſtis'ne aliquando Remp. à funeſto latrone repetituri? an etiam tunc quieſceretis, cunctaremini, timeretis, cum Remp. à facinoroſiſſimis ſicarijs, & à ſeruis eſſe oppreſſam, atq; occupatam uidere tis? cuius igitur mortem ulciſceremini, ſi quidem liberi eſſe, et habere Remp. cogitaretis, de eius uirtute uiri quid uos loqui, quid ſentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis? at uero ipſi parricidæ, quorũ effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo uim facinoris ſui perhorruerant, ut, ſi paulo longior opinio mortis Seſtij fuiſſet, Gracchum illum ſuum transferendi in nos criminis cauſa occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus nõ incautus (neq; enim homines nequam tacere potuerunt) ſuum ſanguinem quæri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulam arripuit, cum qua primum Romam ad comitia uenerat: meſſoria ſe corbe contexit. cum quærerent alij Numerium, alij Quintium, gemini nominis errore ſeruatus eſt. atq; hoc ſcitis omnes, uſq; adeo hominem in periculo fuiſſe, quoad ſcitum ſit Seſtium uiuere. quod niſi eſſet patefactum paulo citius, quàm uellem, non illi quidem morte merce

narij sui transferre potuissent inuidiam in quos puta=bant, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. ac si tunc P. Sestius iudices in templo Castoris animam, quam uix retinuit, edidisset: non dubito, quin, si modo esset in Rep. senatus, si maiestas populi R. reuixisset, aliquando statua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur. nec uero illorum quisquam, quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atq; in rostris collocatos uidetis, esset P. Sestio aut acerbitate mortis, aut in Remp. animo præponendus: qui, cum causam ciuis calamitosi, causam amici, causam bene de Rep. meriti, causam senatus, causam Italiæ, causam Reip. suscepisset, cumq; auspicijs, religioniq; parens obnunciaret, quod senserat; luce palàm à nefarijs pestibus in deorum hominumq; conspectu esset occisus, sanctissimo in templo, sanctissima in causa, sanctissimo in magistratu. eius igitur uitam quisquam spoliandam ornamentis esse dicet, cuius mortem ornandam monimento sempiterno putaretis? homines, inquit, emisti, coegisti, parasti. quid uti faceret? senatum obsideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? ædes incenderet? tecta disturbaret? templa deorum immortalium inflammaret? Tribunos pl. ferro è rostris expelleret? prouincias, quas uellet, quibus uellet, uenderet? Reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas ciuitates per Legatos nostros reduceret? principem ciuitatis ferro obsessum teneret? hæc ut efficere posset, quæ fieri nisi armis oppressa Rep. nullo modo poterant, icirco, credo, manum sibi P. Sestius, & copias comparauit. at non dum erat maturum: non dum res ipsa ad eiusmodi præsidia uiros bonos compellebat: pulsi nos eramus, non

omnino ista manu sola, sed tamen non sine ista: uos taciti mœrebamini. captum erat forũ anno superiore, æde Castoris, tanq̃ arce aliqua à fugitiuis, occupata: ferebatis. omnia hominum cum egestate, tum audacia perditorũ clamore, cócursu, ui, manu gerebantur: perferebatis. magistratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebantur: nemo resistebat. gladiatores ex Prætoris comitatu comprehensi, in senatum introducti, confessi, in uincula coniecti à Milone, missi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. cóstratum cæde nocturna: non modo nulla noua quæstio, sed etiam uetera iudicia sublata. Tribunũ pl. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribundumq́; uidistis: alterius Tribuni pl. diuini hominis (dicam enim, quod sentio, & quod mecum sentiunt omnes) diuini, insigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus est oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano. & tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas: quem enim unquã uirum tam immortali uirtute præditum uidimus, qui nullo præmio proposito, præter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, summos labores, grauissimas contétiones, inimicitiasq́; suscepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuisse, non uerbis, quid oporteret à præstãtissimis uiris in Rep. fieri, & quid necesse esset: oportere hominum audacium, euersorum Reip. sceleri legibus & iudicijs resistere: si leges non ualerent, iudicia nó essent, si Resp. ui consensuq́; audacium armis oppressa teneretur, præsidio & copijs defendi uitã & libertatem necesse esse. hoc sentire, prudentiæ est; facere, fortitudinis; & sentire uero

& facere, perfectæ cumulatæq; uirtutis. adijt ad Remp. Tribunus pl. Milo: de cuius laude plura dicam: non quo aut ipse hæc dici, q̃ existimari malit; aut ego hunc laudis fructum præsenti libenter impertiam, præsertim cũ uerbis consequi non possim: sed ꝙ existimo, si Milonis causã accusatoris uoce collaudatam probaro, uos in hoc crimine parem Sestij causam existimaturos. adijt igitur T. Annius ad causam Reip. sicut ciuem patriæ recuperare uel* let Reip. tum simplex causa, constans ratio, plena consensionis omnium, plena concordiæ. collegas adiutores habebat. Cõsulis alterius summum studium, alterius animus penè placatus. de Prætoribus unus alienus, senatus incredibilis uolũtas, equitum R. animi ad causam excitati, erecta Italia. duo soli erant empti ad impediendum: qui si homines despecti & contempti tantam rem sustinere nõ potuissent, se causam, quam susceperat, nullo labore peracturũ uidebat. agebat auctoritate: agebat consilio: agebat per summũ ordinem: agebat exemplo bonorũ et fortium ciuiũ: quid Rep. quid se dignum esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis reddere deberet, diligẽtissime cogitabat. huic grauitati hominis uidebat ille gladiator se, si moribus ageret, parẽ esse nõ posse: ad ferrũ, ad faces, ad quotidianã cædem, incendia, rapinas se cum exercitu suo contulit: domũ oppugnare, itineribus occurrere, ui lacessere, & terrere cœpit. non mouit hominem summa grauitate, summaq; constantia: sed quanquã dolor animi, innata libertas, prompta excellẽsq; uirtus fortissimum uirum hortabantur, ui uim, oblatã præsertim sæpius, ut frangeret, & refutaret; tanta moderatio fuit hominis, tantũ consilium, ut cõtineret dolorem, neq; eadẽ

ſe re ulciſceretur, qua eſſet laceſſitus; ſed illum tot iam in funeribus Reip. exultantem ac tripudiantem, legum, ſi poſſet, laqueis conſtringeret. deſcendit ad accuſandum: quis unquam tam proprie Reip. cauſa? nullis inimicitijs, nullis præmijs, nulla hominũ poſtulatione, aut etiam opinione id unquam eſſe facturum. fracti erant animi hominis: hoc enim accuſante, priſtini illius ſui iudicij turpitudinem deſperabat. ecce tibi Conſul, Prætor, Tribunus pl. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adſit, ne citetur: ne quæratur: ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorũ facere liceat. quid ageret uir ad uirtutem, dignitatem, gloriam natus, ui ſceleratorum hominum corroborata, legibus iudicijsq; ſublatis? ceruices Tribunus pl. priuato, præſtantiſſimus uir profligatiſſimo homini daret? an cauſam ſuſceptam affligeret? an ſe domi contineret? & uinci turpe putauit, & deterreri, etiã
* eripi reiecit: ut, quoniam ſibi in illum legibus uti non liceret, illius uim neq; in ſuo, neq; in Reip. periculo pertimeſceret. quomodo igitur in hoc genere præſidij comparati accuſas Seſtium, cum idem laudes Milonem? an, qui ſua tecta defendit, qui ab aris, focis ferrum flammamq; depellit, qui ſibi licere uult tuto eſſe in foro, in templo, in curia, qui uitæ præſidium comparat, qui uulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, mouetur, ut aliquo præſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur; hunc de ui accuſandum putas? quis enim ueſtrum iudices ignorat, ita naturam rerum tuliſſe, ut quodam tempore homines, non dum neq; naturali neq; ciuili iure deſcripto, fuſi per agros ac diſperſi uagarentur, tantũq; haberent, quantum manu ac uiribus per cædẽ ac uulnera aut eri-

pere,

pere, aut retinere potuissent? qui igitur primi uirtute et consilio præstanti extiterunt, ij perspecto genere humanæ docilitatis atq; ingenij, dissipatos unum in locum congregarunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam, atq; mansuetudinem traduxerunt. tum res communem utilitatem cõtinentes, quas publicas appellamus; tum cõuenticula hominũ, quæ postea ciuitates nominatæ sunt; tum domicilia cõiuncta, quas urbes dicimus, inuento & diuino, & humano iure, mœnibus sepserunt. atq; inter hanc uitam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam interest, q̃ ius atq; uis. horum utro uti nolimus, altero est utendum. uim uolumus extingui: ius ualeat necesse est, id est iudicia, quibus omne ius cõtinetur. iudicia displicent, aut nulla sunt: uis dominetur necesse est. hæc uident omnes, Milo & uidit, & fecit, ut ius experiretur, uim depelleret. altero uti uoluit, ut uirtus audaciam uinceret: altero usus necessario est, ne uirtus ab audacia uinceretur. eademq; ratio fuit P. Sestij si minus in accusando (neq; enim per omnes fuit idem necesse fieri) at certe in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidioq; contra uim & manum cõparando. o dij immortales, quemnam ostenditis exitum nobis? quam spem Reip. datis? quotusquisq; inuenietur tanta uirtute uir, qui optimam quanque causam Reip. amplectatur, qui bonis uiris deseruiat, qui solidam laudem, ueramq; quærat, cum sciat illa duo Reip. penè fata, Gabinium & Pisonem, alterum haurire quotidie ex pacatissimis atq; opulentissimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quiescẽtibus, ut eorum ueteres, illibatasq; diuitias in profundissimum libidinum suarum gurgitem profundat; uillam ædifi=

care in oculis omnium tantam, tugurium, ut iam uideatur esse illa uilla, quam ipse Tribunus pl. pictam olim in cócionibus explicabat, quo fortissimum ac summum ciuem in inuidiam homo castus ac non cupidus uocaret: alterum Thracibus ac Dardanis primum pacem maxima pecunia uendidisse, deinde, ut illi pecuniam conficere possent, uexandam his Macedoniam & spoliandam tradidisse, eundemq́; bona creditorum ciuium R. cum debitoribus Græcis diuisisse: cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis, spoliare Thessalos, certam Achæis in annos singulos pecuniam imperauisse, neq; tamen ullo in publico aut religioso loco signum, aut tabulam, aut ornamétum reliquisse? hos sic illudere, quibus omne supplicium, atq; omnis iure optimo pœna debetur? reos esse hos duos, quos uidetis? omitto iam Numeriũ, Serranum, Aelium, quisquilias seditionis Clodianæ. sed tamen hi quoq; etiã nunc uolitant, ut uidetis: nec, dum uos de uobis aliquid timebitis, illi unq̃ de se pertimescent. nam quid ego de Aedile ipso loquar, qui etiam diem dixit, & accusauit de ui Milonem? neq; hic tamen ulla unq̃ iniuria adducetur, ut eum tali uirtute, tantáq; firmitate animi se in Remp. fuisse pœniteat: sed, qui hæc uident, adolescentes quoná suas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui ædes sacras, qui domos inimicorum suorum oppugnauit, excidit, incendit, qui stipatus semper sicarijs, septus armatis, munitus indicibus fuit, quorũ hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinorosorum cócitauit, & seruos ad cædem idoneos emit, & in Tribunatu carcerem totum in forum effudit; uolitat Aedilis, accusat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultan-

tem repressit: hic, qui se est tutatus sic, ut in priuata re deos penates suos, in Rep. iura Tribunatus auspiciaq; defenderet, accusare eum moderate, à quo ipse nefarie accusatur, per senatus auctoritatem nõ est situs. nimirum hoc illud est, quod de me potissimum tu in accusatione quæsisti, quæ esset nostra natio optimatium: sic enim dixisti. rem quæris præclaram iuuentuti ad discẽdum, nec mihi difficilem ad perdocẽdum. de qua pauca iudices dicam: & ut arbitror, nec ab utilitate eorũ, qui audient, nec ab officio nostro, nec ab ipsa causa P. Sestij abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui uersari in Rep. atq; in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi, & esse uoluerunt. qui ea, quæ faciebant, quǽq; dicebant, multitudini iucunda esse uolebant, populares: qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuiq; probarentur, optimates habebantur. quis ergo optimus iste? quis? de numero si quæris, innumerabiles: neq; enim aliter stare possemus. sunt principes consilij publici: sunt, qui eorum sectam sequuntur: sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: sunt municipales rusticiq; Romani: sunt negocia gerentes: sunt etiam libertini optimates. numerus, ut dixi, huius generis late & uarie diffusus est: sed genus uniuersum (ut tollatur error) breui circunscribi & definiri potest. omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. esto igitur, ut hi sint, quam tu nationem appellasti, qui & integri sunt, & sani, & bene de rebus domesticis constituti. horum qui uo=

luntati, commodis, opinioni in gubernanda Rep. seruiunt, defensores optimatium, ipsiq; optimates grauissimi, & clarissimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. quid est igitur propositum his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò cursum suũ dirigere debeant? id, quod est præstantissimum, maximéq; optabile omnibus sanis, & bonis, & beatis, cum dignitate ociũ. hoc qui uolunt, omnes optimates; qui efficiunt, summi uiri, et conseruatores ciuitatis putantur: neq; enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita cõuenit, ut ocio non prospiciant; neq; ullum amplexari ocium, quod abhorreat à dignitate. huius autem ociosæ dignitatis hæc fundamenta sunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda sunt; religiones, auspicia, potestates magistratuũ, senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, prouinciæ, socij, imperij laus, res militaris, ærariũ. harum rerum tot, atq; tantarum esse defensorem, & patronum magni animi est, magni ingenij, magnæq; cõstantiæ: etenim in tanto ciuiũ numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum pœnæ peccatorum suorum conscij nouos motus conuersionesq; Reip. quærant, aut qui propter insitum quendam animi furorem, discordijs ciuium, ac seditione pascantur, aut qui propter implicationem rei familiaris cõmuni incendio malint, q̃ suo, deflagrare. qui cum auctores sunt, & duces suorum studiorum, uitiorumq; nacti, in Rep. fluctus excitantur: ut uigilandum sit ijs, qui sibi gubernacula patriæ deposcerunt; enitendumq; omni scientia ac diligentia, ut conseruatis his, quæ ego paulo ante fundamenta ac membra esse dixi, tenere cursum

possint, & capere ocij illum portum, & dignitatis. hanc uiam iudices si aut asperam atq; arduam, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar: praesertim cum id non modo intellexerim semper, sed etiam praeter caeteros senserim: maioribus praesidijs & copijs oppugnatur Resp. quàm defenditur: propterea quod audaces homines & perditi nutu impelluntur, & ipsi etiã sponte sua cõtra Remp. incitantur: boni nescio quo modo tardiores sunt, &, principijs rerum neglectis, ad extremum ipsa deniq; necessitate excitantur, ita, ut nõ nunquam cũctatione ac tarditate, dum ocium uolunt etiam sine dignitate retinere, ipsi utrunq; amittant. propugnatores autem Reip. qui esse uoluerũt, si leuiores sunt, desciscunt; si timidiores, desunt: permanent illi soli, atque omnia Reip. causa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus M. Scaure fuit; qui à C. Graccho usq; ad C. Mariũ seditiosis omnibus restitit; quem nulla unq̃ uis, nullae minae, nulla inuidia labefecit: aut qualis Q. Metellus patruus matris tuae; qui cum florentem hominem in populari ratione L. Saturninũ Censor notasset, cumq́; insitiuum Gracchum contra uim multitudinis incitatae censu prohibuisset, cumq́; in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluisset, de ciuitate maluit, q̃ de sententia dimoueri: aut, ut uetera exempla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relinquã, ne'ue eorum aliquem, qui uiuũt, nominem, qualis nuper Q. Catulus fuit; quem neq; periculi tempestas, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu aut spe, aut metu dimouere. haec imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quaeritis: haec am-

pla sunt, hæc diuina, hæc immortalia, hæc fama celebrantur, monimentis annalium mandantur, posteritati propagantur. est labor, non nego: pericula magna, fateor:
Multæ insidiæ sunt bonis, uerissime dictum est:
Sed te id, quod multi inuideant, multiq; expetant,
Inscitia sit, inquit, postulare, si tu laborem summa cum
cura efferas nullum.
idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues,
Oderint, dum metuant. præclara enim illa præcepta dederat iuuentuti. sed tamen hæc uia, hæc ratio Reip. capescendæ olim erat magis pertimescenda, cum multis in rebus multitudinis studium ad populi cõmodum ab utilitate Reip. discrepabat. tabellaria lex ab L. Cassio ferebatur: populus libertatem agi putabat suã: dissentiebant principes, & in salute optimatium temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimescebãt. agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortunæ cõstitui tenuiorum uidebantur: nitebãtur contra optimates, ꝙ ea discordiam excitari uidebãt; & cum locupletes possessionibus diuturnis mouerentur, spoliari Remp. propugnatoribus arbitrabantur. frumentariam legem C. Gracchus ferebat: iucunda res plebi R. uictus enim suppeditabatur large sine labore: repugnabant boni, ꝙ & ab industria plebem ad desidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri uidebatur. multa etiam nostra memoria, quæ consulto prætereo, fuerunt in ea cõtentione, ut popularis cupiditas à cõsilio principum dissideret. nunc iam nihil est, ꝙ populus à delectis, principibusq; dissentiat: nec flagitat rem ullam, neq; nouarũ rerum est cupidus: & ocio suo, & dignitate opti=

mi cuiusq;, & uniuersæ Reip. gloria delectatur. itaq; homines seditiosi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. concitare possunt, ꝙ plebs perfuncta grauissimis seditionibus ac discordijs ocium malle uideatur, conductas habent cõciones; neq; id agunt, ut ea dicant, aut ferant, quæ illi uelint audire, qui in concione sunt; sed pretio ac mercede perficiunt, ut, quicquid dicant, id illi uelle audire uideãtur. num uos existimatis Gracchos, aut Saturninum, aut quenq̃ illorum ueterum, qui populares habebantur, ullum unq̃ in cõcione habuisse conductum? nemo habuit: ipsa enim largitio, & spes cõmodi propositi, sine mercede ulla multitudinem cõcitabat: itaq; temporibus illis, qui populares erant, offendebãt illi quidem apud graues & honestos homines, sed populi iudicijs, atq; omni significatiõe florebãt. his in theatro plaudebatur: hi suffragijs, quod cõtenderant, cõsequebãtur: horum homines nomen, orationem, uultũ, incessum amabant. qui autem aduersabantur ei generi, graues & magni homines habebãtur, sed ualebant in senatu multum, apud bonos uiros plurimum, multitudini iucundi non erant, suffragijs offendebatur sæpe eorũ uoluntas, plausum uero etiam si quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccasset, pertimescebat. attamen si qua res erat maior, idem ille populus horum auctoritate maxime cõmouebatur. nunc, nisi me fallit, in eo statu ciuitas est, ut, si operas conductorum remoueris, omnes idem de Rep. sensuri esse uideantur. etenim tribus locis significari maxime populi R. iudicium, ac uoluntas potest, concione, comitijs, ludorum gladiatorumq́; consessu. quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem esset non con=

ducta, sed uera, in qua populi R. consensus perspici posset? habitæ sunt multæ de me à gladiatore sceleratissimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum uultum aspicere, nemo furialem uocem bonus audire poterat. erant, erát illæ conciones perditorum hominum necessario turbulentæ. habuit de eodem me P. Lentulus Cos. concionem: cõcursus est populi R. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia constitit: egit causam summa cum grauitate copiáq; dicendi, tanto silentio, tanta approbatione omnium, nihil ut unq̃ uideretur tam populare ad populi R. aures accidisse. productus est ab eo Cn. Pompeius, qui se nõ solum auctorem meæ salutis, sed etiam supplicem populo R. exhibuit: huius oratio & pergrauis, & grata concioni fuit: sic contendo, nunq̃ neq; sententiam eius auctoritate, neq; eloquẽtiam iucunditate fuisse maiorem. quo silentio sunt auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco non appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dixero, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse uideatur. cedo nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad uerum populum in campo Martio concionem. quis nõ modo approbauit, sed non indignissimum facinus putauit, illum non dicam loqui, sed uiuere ac spirare? quis fuit, qui non eius uoce maculari Remp. seq;, si eum audiret, scelere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue magistratuũ placet, siue legum. leges uidemus sæpe ferri multas. omitto eas, quæ feruntur ita, uix ut quini, & hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, reperiantur. de me, quem tyrannũ atq; ereptorem libertatis esse dicebat, in illa ruina Reip. dicit se legẽ tulisse. quis est, qui se, cum

contra me ferebatur, iniſſe ſuffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex S.C. comitijs centuriatis ferebatur, quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe, & ſuffragiũ de ſalute mea tuliſſe? utra igitur cauſa popularis debet uideri; in qua omnes honeſtates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines unà conſentiunt; an in qua furiæ concitatæ tanquam ad funus Reip. conuolant? an, ſicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus uiro clariſſimo, atque optimo Conſule, & ordine equeſtri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit: id erit populare? eſt enim homo iſte populo R. deditus. nihil uidi magis. qui, cũ eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi uiri L. Philippi uitrici florere potuiſſet, uſq; eò non fuit popularis, ut bona ſolus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcente & petulante, poſteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit, Græculũ ſe atq; ocioſum putari uoluit, ſtudio literarum ſe ſubito dedidit. nihil ſanè à te iuuabatur. anagnoſtæ, libelli etiam pro uino ſæpe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiæ deficiebant: itaq; ſemper uerſabatur in ſpe rerum nouarum, ocio & tranquillitate Reip. conſeneſcebat. ecquæ ſeditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit unq̃ bono? bene dixit? immo, quem fortem & bonum ciuem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui, ut credo, non libidinis cauſa, ſed ut plebicola uideretur, libertinam duxit uxorẽ. is de me ſuffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis, & gratulationibus parricidarum. in quo tamen * eſt ne ullus cum illo reo inimicus eſt meus ſuauia=

tus. qui quaſi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipſam cauſam eſt mihi inimicus, quia nihil habet. utrum, ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comediſti? quid? tu meo periculo gurges, ac uorago patrimonij heluabare, ut, ſi ego Conſul Remp. contra te & gregales tuos defendiſſem, in ciuitate eſſe me nolles? te nemo tuorum uidere uult: omnes aditum, ſermonem, congreſſum tuum fugiunt: te ſororis filius Poſthumius, adoleſcẽs grauis, ſenili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non inſtituit. ſed elatus odio, & meo & Reip. nomine; quorum ille utri ſit inimicior, neſcio; plura dixi, q̃ dicendum fuit, in furioſiſſimum atq; egentiſſimum ganeonẽ.

illuc reuertor; contra me cum ſit actum, capta urbe atq; oppreſſa, Gellium, Firmidium, Titium, eiuſdem modi furias illis mercenarijs gregibus duces & auctores fuiſſe, cũ ipſe lator nihil ab horum turpitudine, audacia, ſordibus abhorreret. at cũ de dignitate mea ferebatur, nemo ſibi nec ualetudinis excuſationem, nec ſenectutis ſatis iuſtam putauit: nemo fuit, qui ſe non Remp. mecum ſimul reuocare in ſuas ſedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magiſtratuum. fuit collegium nuper tribunitium, in quo tres minime, uehemẽter duo populares exiſtimabantur. ex his, qui populares non habebãtur, quibus in illo genere conductarum concionum conſiſtendi poteſtas non erat, duo à populo R. Prætores uideo eſſe factos: & quantum ſermonibus uulgi, & ſuffragijs intelligere potui, præ ſe populus R. ferebat, ſibi illum in Tribunatu Cn. Domitij animum conſtantem, & egregium, atq; Q. Ancharij fidem ac fortitudinem, etiam ſi nihil agere potuiſſent, tamen uoluntate ipſa gratum fuiſſe. iam de C.

Fannio quæ sit existimatio, uidemus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurum sit, nemini dubium esse debet. quid populares illi duo, quid egerunt? alter, qui tamen se continuerat, tulerat nihil, senserat tantum de Rep. aliud, atq; homines expectabāt, uir & bonus, & innocens, & bonis uiris semper probatus, q̃ parum uideli cet intellexit in Tribunatu, quid uero populo probaretur, & q̃ illum esse populum R. qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, nisi popularis esse uoluisset, facillime peruenisset. alter, q̃ ita se in populari ratione iactarat, ut auspicia, legem Aeliam, senatus auctoritatem, Consulem, collegas, bonorum iudicium nihil putaret, Aedilitatem petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, sed non præstātissimis opibus, & gratia, tribum suam nō tulit, Palatinam deniq;, per quā omnes illæ pestes uexare populum R. dicebantur, perdidit, nec quicq̃ illis comitijs, quod boni uiri uellent, nisi repulsam tulit. uidetis igitur populum ipsum, ut ita dicam, iam nō esse popularem, qui ita uehementer eos, qui populares habentur, respuat; eos autem, qui ei generi aduersantur, honore dignissimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit. n. iudices uester iste in me animorū oculorumq; cōtuitus, ut mihi iam licere putem remissiore uti genere dicendi. comitiorum & concionū significationes interdum ueræ sunt, non nunq̃ uitiatæ, atq; corruptæ: theatrales gladiatorijq; consessus dicuntur omnino solere leuitate non nullorum emptos plausus & exiles & raros excitare: attamē facile est, cum id fit, quemadmodū, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. quid ego nunc dicā, quibus uiris, aut cui generi ciuium maxime applau

datur? neminem ueſtrum fallit. ſit hoc ſanè leue, quod non ita eſt, quoniam optimo cuiq; impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei uero, qui pendet à rebus leuiſſimis, qui rumore, & (ut ipſi loquuntur) fauore populi tenetur & ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum mortem uideri neceſſe eſt. ex te igitur Scaure potiſſimũ quæro, qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimosq; feciſti, ecquis iſtorum popularium tuos ludos aſpexerit? ecquis ſe theatro, populoq; R. commiſerit? ipſe ille maxime ludius, non ſolum ſpectator, ſed actor & acroama, qui omnia ſororis embolia nouit, qui in cœtũ mulierum pro pſaltria adducitur, nec tuos ludos aſpexit in illo ardenti Tribunatu ſuo, nec ullos alios, niſi eos, à quibus uix uiuus effugit. ſemel, inquam, ſe ludis homo popularis commiſit omnino, cum in templo Virtutis honos habitus eſſet Virtuti, C.q; Marij conſeruatoris huius imperij monumentũ municipi eius, & Reip. defenſori ſedem ad ſalutem præbuiſſet. quo quidem tempore quid populus R. ſentire ſe oſtenderit, utroq; in genere declaratum eſt: primo, cum audito S.C.ore ipſi atq; abſenti ſenatui plauſus eſt ab uniuerſis datus: deinde, cum ſenatoribus ſingulis ſpectatũ è ſenatu redeuntibus. cum uero ipſe, qui ludos faciebat, Conſul aſſedit, ſtantes, & manibus paſſis gratias agẽtes, & lacrymantes gaudio, ſuam erga me beneuolentiam, ac miſericordiã declararunt. at cum ille furibundus incitata illa ſua uecordi mente ueniſſet, uix ſe populus R. tenuit, uix homines odium ſuum à corpore eius impuro, atq; infando repreſſerunt: uoces quidem, & palmarum intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderunt. ſed quid ego populi R. animum uirtutemq; cõme=

moro, libertatem iam ex diuturna seruitute respicientis in eo homine, cui tum petēti iam Aedilitatem ne histriones quidem coràm sedenti pepercerunt? nam cum ageretur togata, simulans, ut opinor, caterua tota, clarissima contentione in ore impuri hominis imminens concionata est.

Huic uitæ tuæ=   &,

Post principia atq; exitus uitiosæ uitæ.   sedebat exanimatus; & is, qui antea cantorum conuicio conciones celebrare suas solebat, cātorum ipsorum uocibus eijciebatur. & quoniam facta mentio est ludorum, ne illud quidem prætermittam, in magna uarietate sententiarum nunquam ullum fuisse locum, in quo aliquid à poeta dictum cadere in tempus nostrum uideretur, quod aut populum uniuersum fugeret, aut non exprimeret ipse actor. & quæso hoc loco iudices, ne qua me leuitate ductū ad insolitum genus dicendi labi putetis, si de poetis, de histrionibus, de ludis in iudicio loquar. non sum tam ignarus iudices causarum, non tam insolens in dicendo, ut omni ex genere orationem aucuper, et omnes undiq; flosculos carpam, atq; delibem. scio, quid grauitas uestra, quid hæc aduocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P. Sestij, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus postulet. sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quādam iuuentuti, qui essent optimates. in ea explicanda demonstrandum est, non esse populareis omneis eos, qui putentur. id facillime consequar, si uniuersi populi iudicium uerum & incorruptum, & si intimos sensus ciuitatis expressero. quid fuit illud, quod recenti nuncio de illo S. C. quod factum est in tēplo Virtutis, ad ludos scenamq; perlato, consessu

maximo, ſummus artifex, et mehercule ſemper partium in Rep. tanquam in ſcena, optimatium, flens & recenti lætitia, et mixto dolore, ac deſiderio mei, egit aperte multo grauioribus uerbis meam cauſam, q̃ egomet de me agere potuiſſem? ſummi enim poetæ ingenium non ſolum arte ſua, ſed etiam dolore exprimebat.

Quàm enim certo animo qui Remp. adiuuerit, ſteterit cum Achiuis. uobiſcum me ſtetiſſe dicebat, ueſtros ordines demonſtrabat. reuocabatur ab uniuerſis.

Re dubia nec dubitarit uitam offerre, nec capiti pepercerit. hæc q̃tis ab illo clamoribus agebantur? cũ iam omiſſo geſtu uerbis poetæ, & ſtudio actoris, & expectationi noſtræ plauderetur:

Summum amicum ſummo in bello.

nam illud ipſe actor adiungebat amico animo: & fortaſſis homines propter aliquod deſiderium approbabant:

Summo ingenio præditum.

tum illa quanto cum gemitu populi R. ab eodem paulo poſt in eadem fabula ſunt acta?

O pater.

me, me ille abſentem, ut patrẽ, deplorandũ putarat, quẽ Q. Catulus, quẽ multi alij ſæpe in ſenatu patrẽ patriæ nominarant. quãto cum fletu de illis noſtris incendijs, ac ruinis? cum patrem pulſum, patriam afflictam deploraret, domũ incenſam euerſamq;, ſic egit, ut demonſtrata priſtina fortuna, cum ſe conuertiſſet,

Hæc omnia uidi inflammari,

fletum etiã inimicis, atq; inuidis excitaret. prò dij immortales, quid illa, quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & ſcripta uidentur eſſe, ut uel à Catu=

lo, si reuixisset, præclare posse dici uiderentur (is enim libere reprehendere & accusare populi non nunquam temeritatem solebat, aut errorem senatus)

O ingratifici Argiui, inanes Graij, immemores beneficij.

non erat illud quidem uerum: non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, à quo acceperant, nó liceret: nec unus in quenquam unquam gratior, q̃ in me uniuersi. sed tamé illud scripsit disertissimus poeta pro me, egit fortissimus actor, non solum optimus, de me. cum omnes ordines demonstraret, senatum, equites R. uniuersum populum R. accusaret,

Exulare sinitis, siuistis pelli, pulsum patimini,

quæ tum significatio fuerit omnium, quæ declaratio uoluntatis ab uniuerso populo R. in causa hominis nó popularis, equidem audiebamus: existimare facilius possunt, qui affuerunt. & quoniam me huc prouexit oratio, histrio casum meum toties collacrymauit, cum ita dolenter ageret causam meam, ut uox eius illa præclara lacrymis impediretur: neq; poetæ, quorum ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq; populus R. non solum plausu, sed etiam gemitu suo cóprobauit. utrum igitur, hæc Aesopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, si populus R. liber esset, an principes ciuitatis? nomina tim sum appellatus in Bruto Tullius, qui libertatem ciuibus stabiliuerat: millies reuocatum est. parum'ne uidebatur, populum R. iudicare id à me, & à senatu esse constitutum, quod perditi ciues sublatum per nos criminabantur? maximum uero populi R. iudicium uniuerso cóseßu gladiatorio declaratum est: erat enim munus Scipionis, dignũ & eo ipso, & illo Q. Metello, cui dabatur.

id autẽ ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia at=
que omni genere hominũ celebratur, quo multitudo ma
xime delectatur. in hunc conſeſſum P. Seſtius Trib. pl. cũ
ageret nihil aliud in eo magiſtratu, niſi meam cauſam,
uenit, & ſe populo dedit, non plauſus cupiditate, ſed ut
ipſi inimici noſtri uoluntatem uniuerſi populi uiderent.
uenit (ut ſcitis) ad columnam Meniam. tãtus eſt ex omni=
bus ſpectaculis uſq; à Capitolio, tantus ex fori cancellis
plauſus excitatus, ut nunquam maior conſenſio, aut aper
tior populi R. uniuerſi fuiſſe ulla in cauſa diceretur. ubi
erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ci
uium expulſores? alius'ne eſt aliquis improbis ciuibus pe=
culiaris populus, cui nos offenſi inuiſiq; fuerimus? equidẽ
exiſtimo, nullum tempus eſſe frequentioris populi, q̃ illud
gladiatorium; neq; concionis ullius, neq; uero ullorum co
mitiorum. hæc igitur innumerabilis hominum multitu=
do, hæc populi R. tãta ſignificatio ſine ulla uarietate uni
uerſi, cum illis ipſis diebus de me actũ iri putaretur, quid
declarauit, niſi optimorum ciuium ſalutem & dignitatẽ
populo R. charam eſſe uniuerſo? at uero et ille Tribunus
pl. qui de me non patris, aui, proaui, maiorum deniq; ſuo
rum omnium, ſed Græculorum inſtituto concionem in=
terrogare ſolebat, uellet'ne me redire; &, cum erat recla
matum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum R.
negare dicebat: is, cum quotidie gladiatores ſpectaret, nũ
quam eſt cõſpectus: cum ueniret, emergebat ſubito, cum
ſub tabulas ſubrepſerat, ut,
Mater te appello,
dicturus uideretur. itaq; illa uia latebroſa, quà ſpectatũ
ille ueniebat, Appia iam uocabatur. qui tamen quoquo

tempore

tempore conſpectus erat, non modo gladiatores, ſed equi ipſi gladiatorum repentinis ſibilis extimeſcebant. uidetis ne igitur, q̃tum inter populum R. & concionem interſit? dominos concionum omni odio populi notari; quibus autem conſiſtere in operarum cõcionibus non liceat, eos omni populi R. ſignificatione decorari? tu mihi etiã M. Attilium Regulum cõmemoras, qui redire ipſi Carthaginem ſua uoluntate ad ſupplicium, quàm ſine ijs captiuis, à quibus ad ſenatum miſſus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuiſſe per familias comparatas, & homines armatos? uim ſcilicet ego deſideraui? qui, dum uis fuit, nihil egi; & quem, ſi uis non fuiſſet, nulla res labefactare potuiſſet. hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me ſtudio gloriæ putet iccirco exiſſe, ut ita redirem: quem enim unq̃ ſenatus ciuem, niſi me, nationibus exteris cõmendauit? cuius unq̃ propter ſalutem, niſi meam, ſenatus publice ſocijs populi R. gratias egit? de me uno patres conſcripti decreuerunt, ut, qui prouincias cum imperio obtinerent, qui Quæſtores Legatiq; eſſent, ſalutem & uitam meam cuſtodirent. in mea una cauſa poſt Romam conditam factum eſt, ut literis conſularibus ex S.C. cuncta ex Italia omnes, qui Remp. ſaluam uellent, conuocarentur. quod nunq̃ ſenatus in uniuerſæ Reip. periculo decreuit, id in unius mea ſalute conſeruanda decernendum putauit. quem curia magis requiſiuit? quem forum luxit? quem æque ipſa tribunalia deſiderauerunt? omnia diſceſſu meo deſerta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. quis eſt Italiæ locus, in quo non fixum ſit in publicis monimentis ſtudium ſalutis

meæ, teſtimonium dignitatis? nam quid ego illa de me diuina S.C. commemorem? uel quod in templo Iouis optimi maximi factum eſt, cum uir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de ſcripto ſententia dicta, mihi uni teſtimonium patriæ conſeruatæ dedit. cuius ſententiam ita frequentiſſimus ſenatus ſecutus eſt, ut unus diſſentiret hoſtis, idq; ipſum tabulis publicis mandaretur ad memoriam poſteri temporis ſempiternam: uel quod eſt poſtridie decretum in curia populi ipſius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de cœlo ſeruaret; ne quis moram ullam afferret; ſi quis aliter feciſſet, eum planè euerſorem Reip. fore, idq; ſenatum grauiſſime laturum; & ut ſtatim de eius facto referretur. qua grauitate ſua cum frequens ſenatus non nullorum ſcelus audaciamq; tardaſſet, tum illud addidit, niſi diebus quinq;, quibus agi de me potuiſſet, non eſſet actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore ſenatus, ut ijs, qui ex tota Italia ſalutis meæ cauſa conuenerant, agerentur gratiæ, atq; ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarentur. hæc erat ſtudiorum in mea ſalute contentio, ut ij, qui à ſenatu de me rogabantur, ijdem ſenatui pro me ſupplicarent. atq; ita in his rebus unus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tam impenſa uoluntate bonorum palàm diſſideret, ut etiam Q. Metellus Cos. qui mihi uel maxime ex magnis contẽtionibus Reip. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit. qui excitatus ſumma cum auctoritate P. Seruilij quadam grauitate dicendi, cum ille omnes propè ab inferis

euocasset Metellos, & ad illius generis, quod sibi cum eo cōmune esset, dignitatem propinqui sui mētem à Clodianis latrocinijs reflexisset; cumq; eum ad domestici exempli memoriam, & ad unum dicto citius Metelli casum uel gloriosum, uel grauem conuertisset: collacrymauit, ut uir egregius, ac uere Metellus, totumq; se P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit, nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiusdem sanguinis potuit sustinere, & mecum absens beneficio redijt in gratiam. quod certe, si est aliquis sensus in morte praeclarorum uirorum, cum omnibus Metellis, tum uero uni, uiro fortissimo praestantissimo ciui, gratissimum fratri suo fecit, socio laborum, periculorum, consiliorum meorum. Reditus uero meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tanq̃ totius Italiae, atq; ipsius patriae dexteram porrexerint Brundusini; cum ipsis Nonis Sext. idem dies aduentus mei fuisset, qui reditus natalis; idem charissimae filiae, quam ex grauissimo tum primum desiderio luctuq; conspexi; idem etiam ipsius coloniae Brundusinae; idem ut scitis; cumq; me domus eadem optimorum & doctissimorũ uirorum Lenij Flacci & patris, et fratris eius laetissima accepisset, quae proximo anno moerẽs receperat, & suo praesidio periculoq; defenderat; cumq; itinere toto urbes Italiae festos dies agere aduentus mei uidebantur, uiae multitudine Legatorum undiq; missorum celebrabãtur. ad urbem accessus incredibili hominũ multitudine & gratulatione florebat: iter à porta, in Capitolium ascensus, domum reditus erat eiusmodi, ut summa in laetitia illud dolerem, ciuitatem tam gratã tam miseram, atq; oppressam fuisse.

Habes igitur, quod ex me quæsisti, qui essent optimates. non est natio, ut dixisti, quod ego uerbum agnoui: est enim illius, à quo uno maxime P. Sestius se oppugnari uidet, hominis eius, qui hanc nationem deleri & concidi cupiuit, qui C. Cæsarem, mitem hominem & à cæde abhorrentem, sæpe increpuit, sæpe accusauit, cum affirmaret illum nunq̃, dum hæc natio uiueret, sine cura futurum. nihil profecit de uniuersis: de me agere nõ destitit: me oppugnauit primum per indicem Vectium, quem in concione de me & de clarissimis uiris interrogauit: in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo & crimine, ut à me inierit gratiam, q me cum amplissimis & fortissimis uiris congregauit. sed postea mihi nullo meo merito, nisi q bonis placere cupiebam, omnes est insidias sceleratissime machinatus. ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie aliquid defecti afferebat: ille hominẽ mihi amicissimum Cn. Pompeium monebat, ut meam domũ metueret, atq; à me ipso caueret: ille se sic cum inimico meo copularat, ut illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs dignissimus quibuscum uiuit, tabulam esse, se scriptorem diceret: ille unus ordinis nostri discessu meo, luctu uestro palàm exultauit. de quo ego, cum quotidie rueret, uerbum feci iudices nunq̃: neq; putaui, cum omnibus machinis ac tormentis, ui, exercitu, copijs oppugnarer, de uno sagittario me queri conuenire. acta mea illi displicere, quis nescit? qui legem cõtemnat, quæ dilucide uetat gladiatores biẽnio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. in quo eius temeritatem satis mirari iudices non queo. facit apertissime contra legem; facit is, qui neq; elabi ex iudicio iucunditate sua, neque

emitti gratia poteſt,neq; opibus,& potentia leges ac iudicia perfringere. quæ res hominem impellit,ut ſit tam intemperans? iſta nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriã credo nactus eſt ſpecioſam,nobilem,glorioſam: norat ſtudia populi: uidebat clamores & concurſus futuros. hac expectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriæ,tenere ſe non potuit,quin hos gladiatores induceret,quorum eſſet ipſe pulcherrimus. ſi ob eam cauſam peccaret,& pro recenti populi R. in ſe beneficio, populari ſtudio elatus: tamen ignoſceret nemo. cum uero ne de uenalibus quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis emptos,nominibus gladiatorijs ornarit,& ſortito alios Samnites,alios prouocatores fecerit: tanta licentia,tanta legum contemptio ne non habitura ſit exitum, pertimeſcit: ſed habet defenſiones duas: primum,do,inquit, beſtiarios: lex eſt ſcripta de gladiatoribus. feſtiue. accipite aliquid etiam acutius. dicit ſe non gladiatores, ſed unum gladiatorem dare,& totam Aedilitatem in munus hoc tranſtuliſſe. præclara Aedilitas,unus leo,ducenti beſtiarij. uerũ utatur hac defenſione: cupio eum ſuæ cauſæ confidere: ſolet enim Tribunos pl. appellare,& ui iudicium diſturbare,cum diffidit. quem non tam admiror, ꝙ meam legem cõtemnat hominis inimici,q̃ quòd ſe ſtatuit omnino cõſularem legem nullam putare. Aciliã, Didiam,Liciniã,Iuniam cõtempſit: etiam'ne eius,quem ſua lege,& ſuo beneficio ornatum,munitum,armatum ſolet gloriari,C. Cæſaris legem de pecunijs repetundis nõ putat eſſe legem? & aiũt alios eſſe,qui acta Cæſaris reſcindant, cum hæc optima lex & ab illo ſocero eius, & hoc aſſecla negligatur? & cohortari auſus eſt accuſa-

tor in hac causa uos iudices, ut aliquando essetis seueri, aliquando medicinam adhiberetis Reip? non est ea medicina, cum sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atq; integræ: carnificina est ista, & crudelitas. hi medentur Reip. qui execant pestem aliquam, tanq̃ strumam, ciuitatis. Sed ut extremum habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciam, q̃ uos me tam attente audiendi, concludam illud de optimatibus, eorumq; principibus, ac Reip. defensoribus: uosq; adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorem uestrorum imitationem excitabo; & qui ingenio & uirtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerũt, cohortabor. hæc est una uia, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris, à bonis uiris, sapientibus, & bene natura constitutis laudari & diligi, nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientissime constitutam: qui cum Regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerũt, ut consilium senatus Reip. præponerent sempiternũ, deligerentur autem in id consilium ab uniuerso populo, aditusq; in illum summum ordinem omnium ciuium industriæ, ac uirtuti pateret. senatum Reip. custodem, præsidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate uti magistratus, & quasi ministros grauissimi consilij esse uoluerunt: senatum autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis libertatem & cõmoda tueri, atq; augere uoluerũt. hæc qui pro uirili parte defendunt, optimates sunt, cuiuscunq; sint ordinis: qui autem præcipue suis ceruicibus tanta munia, atq; Remp. sustinent, ij semper habiti sunt optimatium principes, au

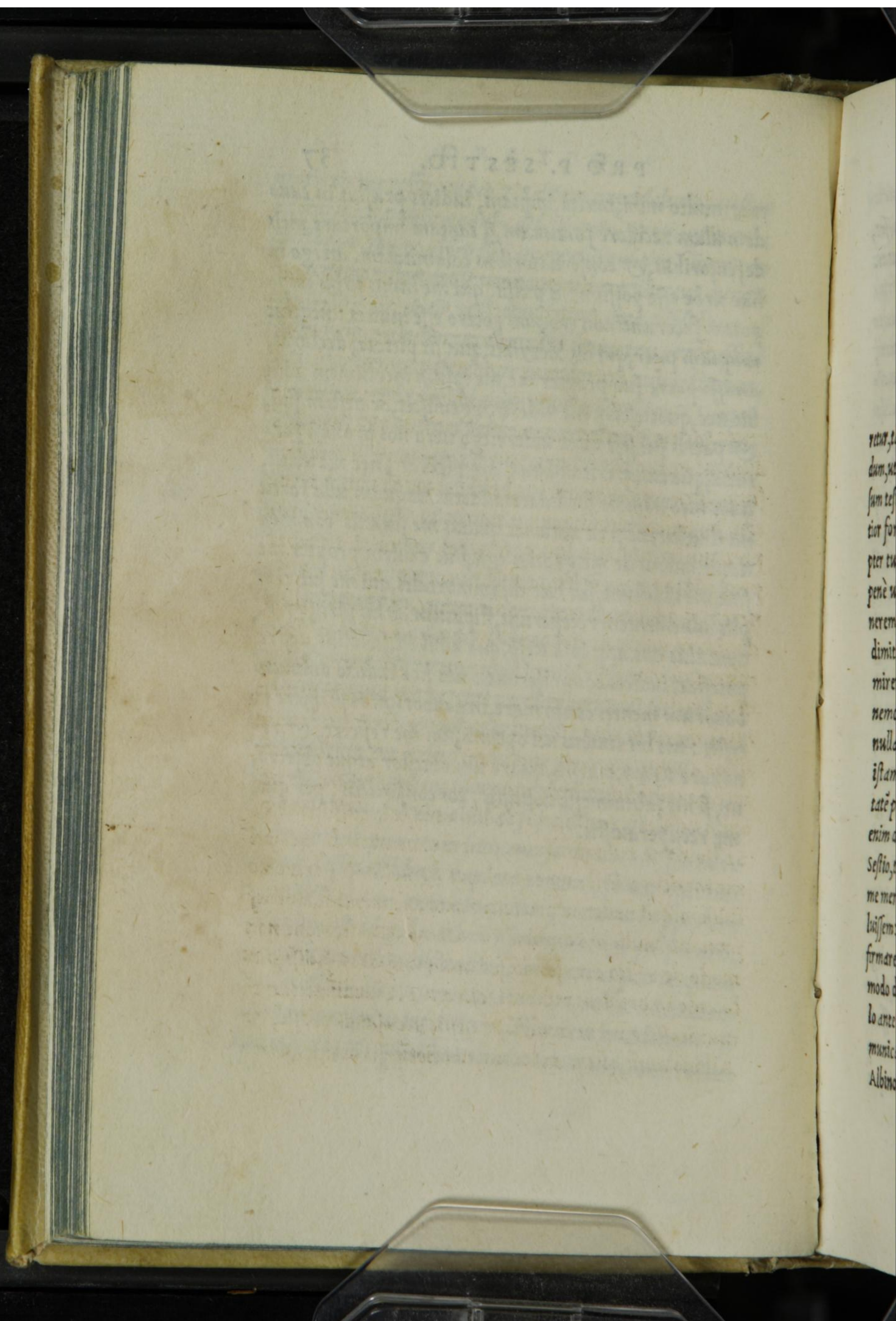
ctores & conseruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos, & subeundos labores: sed mihi omnis ratio est cum uirtute, non cum desidia; cum dignitate, non cum uoluptate; cum iis, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno, & conuiuiis, & delectationi natos arbitrantur. nam si qui uoluptatibus ducũtur, & se uitiorum illecebris, & cupiditatum lenociniis dediderunt, missos faciant honores, ne attingant Remp. patiantur uiros fortes labore, se otio suo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ sola uere gloria nominari potest, expetunt, aliis otium quærere debent & uoluptates, non sibi. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Rep. tempestates, cum multis audacibus, improbis, non nunquam etiam potentibus dimicandum. hæc audiuimus de clarissimorum uirorum consiliis & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neq; eos in laude positos uidemus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarũt mentes imperitorum, aut qui forteis & claros uiros, & bene de Rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt: leueis hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. at uero, qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consiliis audacium restiterunt; ii graues, ii principes, ii duces, ii auctores huius dignitatis, atq; imperii semper habiti sunt. ac ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc

uitæ uiam pertimescat: unus in hac ciuitate, quem quidem ego possim dicere, præclare uir de Rep. meritus L. Opimius indignissime concidit. cuius monimentum celeberrimum in foro, sepulcrum desertissimum in litore Dyrrhachino relictum est. atq; hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi semper ipse populus R. periculo liberauit. alia quædam ciuem egregiũ ini qui iudicij procella peruertit. cæteri uero aut repentina ui perculsi, ac tempestate populari, per populum tamen ipsum recreati sunt, atq; reuocati, aut omnino inuulnerati, inuiolatiq; uixerunt. at uero ij, qui senatus consiliũ, qui auctoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucundi esse uoluerunt, omnes ferè Reip. pœnas aut præsenti morte, aut turpi exilio dependerunt. quod si apud Athenienses, homines Græcos, longe à nostrorum hominũ grauitate disiũctos, non deerant, qui Remp. contra populi temeritatem defenderent, cum omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur; si Themistoclem illum cõseruatorem patriæ nõ deterruit à Rep. defendenda nec Milciadis calamitas, qui illam ciuitatẽ paulo ante seruarat; nec Aristidis fuga, qui unus omniũ iustissimus fuisse traditur; si postea summi eiusdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari nõ est necesse, propositis tot exemplis iracundiæ leuitatisq; popularis, tamen suam Remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primũ in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo animi uidetur; tũ in tãta gloria insistẽtes, ut omnia humana leuiora uideri debeãt; deinde ad eã Rep. tuẽdã aggressi, quæ tãta dignitate est, ut eã defendẽtẽ occidere nõ aliud

ſit, q̃ oppugnantem rerum potiri. homines Græci, quos antea nominaui, inique à ſuis ciuibus damnati, atq; expulſi, tamen, quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria ſunt non in Græcia ſolum, ſed etiam apud nos, atq; in cæteris terris, ut eos, à qbus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. quis Carthaginenſium pluris fuit Annibale conſilio, uirtute, rebus geſtis, qui unus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio, et de gloria decertauit? hunc ſui ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiam hoſtem literis noſtris, & memoria uidemus eſſe celebratum. quare imitemur noſtros Brutos, Camillos, Halas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, innumerabiles alios, qui hanc Remp. ſtabiliuerunt, quos equidem in deorum immortalium cœtu, ac numero repono; amemus patriam; pareamus ſenatui; cõſulamus bonis; præſenteis fructus negligamus, poſteritati & gloriæ ſeruiamus; id eſſe optimũ putemus, quod erit rectiſſimum; ſperemus quæ uolumus, ſed, quod acciderit, feramus; cogitemus deniq;, corpus uirorum fortium, magnorumq; hominum eſſe mortale, animi uero motus & uirtutis gloriam ſempiternam; neq; hãc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo Hercule conſecratam uidemus, cuius corpore ambuſto uitam eius, & uirtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſtimemus eos, qui hanc tantam Remp. ſuis cõſilijs aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecuturos. Sed me repente iudices, de fortiſſimorũ & clariſſimorum ciuium dignitate, & gloria dicẽtem, & plura etiam dicere parantem, horum aſpectus in ipſo curſu

orationis repreſſit. uideo P. Seſtium, meæ ſalutis, ueſtræ auctoritatis, publicæ cauſæ defenſorem, propugnatorẽ, auctorem, reum: uideo hũc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: uideo Milonem, uindicem ueſtræ libertatis, cuſtodem ſalutis meæ, ſubſidium afflictæ Reip. extinctorem domeſtici lacrocinij, repreſſorẽ cædis quotidianæ, defenſorem templorum atq; tectorum, præſidium curiæ, ſordidatum & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac parentem ſtatuo fortunæ, ac nominis mei, et fratris, rerumq; noſtrarum, in hoc miſero ſqualore & ſordibus, cui ſuperior annus idem et uirilem patris, & prætextatam populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniuſtiſſimæ ſubitam acerbitatem pro patre fortiſſimo, & clariſſimo ciue deprecantem. atque hic tot & talium ciuium ſqualor, hic luctus, hæ ſordes ſuſceptæ ſunt propter unum me, quia me defenderunt, quia meum caſum, luctumq; doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti ſenatui, poſcenti Italiæ, uobis omnibus orantibus reddiderunt. quod tantum eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad uos indicia, literas, confeſſiones communis exitij detuli? cum parui uobis? ac ſi ſceleſtum eſt amare patriam, pertuli pœnarum ſatis: euerſa domus eſt, fortunæ uexatæ, diſſipati liberi, raptata coniux, frater optimus incredibili pietate, amore inaudito, maximo in ſqualore uolutatus eſt ad pedes inimiciſſimorum: ego pulſus aris, focis, dijs penatibus, diſtractus à meis, carui patria, quam (uti leuiſſime dicam) certe texeram: pertuli crudelitatem inimicorum, ſcelus infidelium, fraudem inuidorum. ſi hoc non eſt ſatis, quòd hæc omnia deleta uidentur reditu

meo: multo mihi, multo, inquam, iudices præstat in eandem illam recidere fortunam, q̃ tantam importare meis defensoribus, & conseruatoribus calamitatem. an ego in hac urbe esse possum his pulsis, qui me huius urbis compotem fecerunt? non ero, non potero esse iudices: neq; hic unquam puer, qui his lacrymis, qua sit pietate, declarat, amisso patre suo propter me, me ipsum incolumem uidebit, nec, quotiescunq; me uiderit, ingemiscet, ac pestem suã, & patris sui sese dicet uidere. ego uero uos in omni fortuna, quæcunq; erit oblata, complectar; nec me ab iis, quos meo nomine sordidatos uidetis, unquam ulla fortuna diuellet; neq; eæ nationes, quibus me senatus commendauit, quibus de me gratias egit, hũc exulem propter me sine me uidebunt. sed hæc dii immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his uiris, & P. Lentulus Cos. atq; ipsa Resp. qua nihil est sanctius, uestræ potestati iudices commiserunt. uos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere potestis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare Remp. potestis. quare uos obtestor atque obsecro, ut, si me saluum esse uoluistis, eos conseruetis, per quos me recuperauistis.

IN VATINIVM. ORATIO XXXIIII.

SI, tua tantũmodo Vatini quid indignitas postularet, spectare uoluissẽ, fecissem id, quod his uehemẽter placebat, ut te, cuius testimoniũ propter turpitudinẽ uitæ, sordesq; domesticas nullius momenti putaretur, tacitus dimitterẽ: nemo .n. horum aut ita te refutãdum, ut grauẽ aduersariũ; aut ita rogandũ, ut religiosum testem arbitrabatur. sed fui paulo in te intẽperantior fortasse, q̃ debui: odio .n. tui, in quo etsi omnes propter tuũ in me scelus superare debeo, tamen ab omnibus penè uincor, sic sum incitatus, ut cũ te non minus contẽnerem, q̃ odissem, tamen uexatũ potius, q̃ despectũ uellem dimittere. quare ne tibi hunc honorem à me haberi forte mirere, q interrogẽ, quem nemo congressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id causa impulisset, nisi ut ferocitatẽ tuam istam comprimerẽ, & audaciam frangerẽ, & loquacitatẽ paucissimis interrogationibus irretitã retardarẽ. etenim debuisti Vatini, etiã si falso uenisses in suspicionẽ P. Sestio, tamẽ mihi ignoscere, si in tãto hominis de me optime meriti periculo & tẽpori eius & uolũtati parere uoluissem: sed hesterno pro testimonio esse mentitũ, cum affirmares nullũ tibi omnino cũ Albinouano sermonẽ non modo de Sestio accusando, sed nulla unq̃ de re fuisse, paulo ante imprudens indicasti, qui & T. Claudiũ tecum cõmunicasse, & à te consiliũ P. Sestij accusandi petisse, & Albinouanũ, quem antea uix tibi notũ esse dixisses, domũ

tuam uenisse, multa tecũ locutum, dixeris; deniq; concio=
nes P. Sestij scriptas, quas neq; nosset, neq; reperire posset,
te Albinouano dedisse, easq; in hoc iudicio esse recitatas.
in quorũ altero es confessus, à te accusatores esse instru=
ctos, et subornatos: in altero inconstantiã tuã cum leuita
te, tum etiã periurio implicatã refellisti; cũ, quem alienis
simũ à te esse dixisses, eũ domi tuæ fuisse; quem præuari=
catoré ab initio iudicasses, ei te, quos rogasset, ad accusan
dũ libros dixeris dedisse. nimiũ es uehemens feroxq; natu
ra: non putas fas esse uerbũ ex ore exire cuiusquã, quod
non iucundũ, et honorificũ ad aures tuas accedat. uenisti
iratus omnibus: quod ego, simul ac te aspexi, prius q̃ lo=
qui cœpisti, cũ ante Gellius, nutricula seditiosorũ omniũ,
testimoniũ diceret, sensi atq; prouidi: repente. n. te, tanq̃
serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumi=
* dis ceruicibus intulisti. ut mihi renouatus ille tuus in te
ueteré meum amicũ, sed tamen tuũ familiaré defende=
rim: cũ in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nũc ute
ris, non nunq̃, defensio nunq̃ uituperari. sed quæro à te,
cur C. Corneliũ non defenderé? num legem aliquã Cor=
nelius cõtra auspicia tulerit? nũ Aeliam? num Fusiã legé
neglexerit? nũ Consuli uim attulerit? nũ armatis homini=
bus templũ tenuerit? num intercessoré ui deiecerit? nũ re
ligiones polluerit? ærariũ exhauserit? Remp. cõpilarit? tua
sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectũ
est. codicẽ legisse dicebatur: defendebatur testibus collegis
suis, nõ recitãdi causa legisse, sed recognoscendi. cõstabat
tamen Corneliũ consilium illo die dimisisse, intercessioni
paruisse. tu uero, cui Cornelij defensio displicet, quã cau=
sam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iã præ

ſcribis, quanto illis probro futurum ſit, ſi te defenderint,
cum tu mihi Cornelij defenſionẽ in maledictis obijcien=
dã putaris. attamen hoc Vatini memento; paulo poſt iſtã
defenſionem meã, quam tu bonis uiris diſplicuiſſe dicis,
me cum uniuerſi populi R. ſumma uoluntate, tum opti=
mi cuiuſq; ſingulari ſtudio magnificentiſſime poſt homi
nũ memoriã Conſulẽ factũ; omniaq; ea me pudenter ui=
uendo conſecutũ eſſe, quæ tu impudẽter uaticinãdo ſpera
re te ſæpe dixiſti. Nã ꝙ mihi diſceſſum obieciſti meũ;
& ꝙ horum, quibus ille dies acerbiſſimus fuit, qui idem
tibi lætiſſimus, luctum & gemitũ renouare uoluiſti: tan
tum tibi reſpondeo, me, cum tu cæteræq; Reip. peſtes ar=
morũ cauſam quæreretis, & cum per meum nomen for
tunas locupletum diripere, ſanguinem principum ciuita
tis exorbere, crudelitatẽ ueſtrũ, odiumq́; diuturnũ, quod
in bonos iam inueteratum habebatis, ſaturare cuperetis,
ſcelus & furorem ueſtrum cedẽdo maluiſſe frangere, q̃
reſiſtendo. quare peto à te, ut mihi ignoſcas Vatini, cum
patriæ pepercerim, quam ſeruaram: & ſi ego te perdito
rem, & uexatorem Reip. fero, tu me conſeruatorem, &
cuſtodẽ feras. deinde eius uiri diſceſſum increpas, quẽ ui
des omniũ ciuium deſiderio, ipſius deniq; Reip. luctu eſſe
reuocatum? at enim dixiſti, non mea, ſed Reip. cauſa ho=
mines de meo reditu laboraſſe. quaſi uero quiſquã uir ex
cellẽti animo in Remp. ingreſſus, optabilius quicquam ar
bitretur, q̃ ſe à ſuis ciuibus Reip. cauſa diligi. ſcilicet aſpe
ra mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, ſuperba re
ſponſa, inſolens uita: nemo humanitatem meã, nemo con
ſuetudinem, nemo conſilium, nemo auxilium requirebat,
cuius deſiderio (ut hæc minima dicam) forum mœſtum,

*muta curia,omnia deniq; bonarum artium ſtudia ſilue=
rũt. ſed nihil ſit factũ mea cauſa: omnia illa S.C.populi
iuſſa,Italiæ totius,cunctarũ ſocietatum,collegiorũ omniũ
decreta de me,Reip.cauſa eſſe facta fateamur.quid er=
go homo imperitiſſime ſolidæ laudis ac ueræ dignitatis
præſtantius mihi potuit accidere, quid optabilius ad im=
mortalitatē gloriæ,atq; ad memoriā mei nominis ſempi
ternam,q̃ omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis ſalutē
cũ mea unius ſalute eſſe coniunctā? quod quidē ego tibi
reddo tuũ.nam ut tu me charũ eſſe dixiſti ſenatui popu
loq; R.non tā mea cauſa,q̃ Reip. ſic ego te, quanq̃ ſis o=
mni diritate atq; immanitate teterrimus , tamē dico eſſe
odio ciuitati nō tam tuo,q̃ Reip.nomine. atq; ut aliquā=
do ad te ueniā,de me hoc ſit extremũ: quid quiſq; noſtrũ
de ſe ipſe loquatur,non eſt ſanè requirendum : boni uiri
iudicent: id eſt maximi momenti & ponderis. Duo ſunt
tēpora,quibus noſtrorũ ciuium ſpectētur iudicia de no=
bis; unũ honoris,alterũ ſalutis.honos talis populi R.uolũ
tate paucis eſt delatus,ac mihi: ſalus tāto ſtudio ciuita=
tis nemini reddita.de te autē homines quid ſentiāt, in ho
nore experti ſumus,in ſalute expectamus.& ut me cum
homine uno non ſolũ impudentiſſimo,atq; infimo confe=
rā,de te ipſo,homine & arrogātiſſimo, & mihi inimiciſ
ſimo,quæro Vatini:utrũ tandem putes huic ciuitati,huic
urbi,his tēplis,ærario,curiæ,uiris his,quos uides,horũ bo
nis,fortunis,liberis,ciuibus,cæteris deniq; deorũ immor=
talium delubris,auſpicijs, religionibus melius fuiſſe &
præſtabilius,me ciuē in hac ciuitate naſci,an te? cũ mihi
hæc reſpōderis,aut ita impudenter,ut manus à te homi=
nes uix abſtinere poſſint; aut ita dolēter,ut aliquādo iſta*

ilia,quæ sunt inflata,rūpantur: tum memoriter respon=
deto ad ea,quæ de te ipso rogaro.atq; illud tenebricosissi
mum tēpus ineūtis ætatis tuæ patiar latere.licet impune
per me parietes in adolescētia perfoderis,uicinos cōpila=
ris,matrē uerberaris: habeat hoc præmiū tua indigni=
tas,ut adolescētiæ turpitudo obscuritate,et sordibus tuis
obtegatur. Quæsturā petisti cū P.Sestio,cū hic nihil
loqueretur,nisi quod agebat; tu de altero Cōsulatu gerē
do te diceres cogitare. quæro abs te,teneas'ne memoriā,
cū P.Sestius Quæstor sit cunctis suffragijs factus,tūc te
uix,inuitis omnibus,nō populi beneficio,sed Cōsulis extre
mum adhæsisse? in eo magistratu,cū tibi magno clamo
re aquaria prouincia sorte obtigisset,missus'ne sis à me
Cōsule Puteolos,ut inde aurū exportari,argētumq; pro=
hiberes? in eo negotio,cū te nō custodē ad cōtinēdas,sed
portitorē ad partiēdas merces missum putares,cumq; o=
mniū domos,apothecas,naueis furacissime scrutarere,
hominesq; negotia gerētes iudicijs iniquissimis irretires,
mercatores è naui egrediētes terreres,cōscēdentes mora=
rere; teneas'ne memoriā tibi in cōuētu Puteolis manus
esse allatas? ad me Cōsulē Puteolanorū querelas esse de=
latas? post Quæsturā exieris'ne Legatus in ulteriorem
Hispaniā C.Cosconio Procos? cū illud iter Hispaniēse pe
dibus ferè cōfici soleat,aut,si quis nauigare uelit,certa
sit ratio nauigandi; ueneris'ne in Sardiniā,atq; inde in
Africā? fueris'ne,quod sine S.C.tibi facere nō licuit,in
regno Hiempsalis? fueris'ne in regno Mastanesosi? ue=
neris'ne ad fretū per Mauritaniā? quē scias unq̄ Legatū
Hispaniēsem in illā prouinciā istis itineribus peruenisse?
Factus es Tribunus pl.quid enim te de Hispaniensibus

flagitijs tuis, sordidissimisq; furtis interrogẽ? quæro abs te, primũ, quod genus improbitatis, et sceleris in eo magistratu prætermiseris? ac tibi iam inde præscribo, ne tuas sordes cũ clarissimorũ uirorũ splendore permisceas. ego te, quæcũq; rogabo, de te ipso rogabo, neq; te ex amplissimi uiri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham, omnaq; mea tela sic in te cõijciẽtur, ut nemo per tuũ latus (quod soles dicere) saucietur, in tuis pulmonibus, ac uisceribus hærebũt. & quoniã omniũ rerũ magnarũ à dijs immortalibus principia ducũtur, uolo ut mihi respõdeas tu, qui te Pythagoricũ *soles dicere, & hominis doctissimi nomẽ tuis immanibus & barbaris moribus prætẽdere; quæ te tãta prauitas mẽtis tenuerit, qui tãtus furor, ut, cũ inaudita ac nefaria sacra susceperis, cũ inferorũ animas elicere, cũ puerorũ extis deos manes mactare soleas, auspicia, quibus hæc urbs cõdita est, quibus omnis* Resp. *atque imperiũ tenetur, cõtẽpseris? initioq;* Tribunatus *tui senatui denũciaris, tuis actionibus* Augurũ *responsa, atq; eius collegij arrogãtiã impedimẽto nõ futurã? secundũ ea, quæro, seruaris'ne in eo fidem? num quãdo tibi moram attulerit, quo minus cõciliũ aduocares, legemq; ferres, ꝙ eo die scires de cœlo esse seruatũ? & quoniã hic locus unus est, quẽ tibi cũ* Cæsare *cõmunẽ esse dicas: seiungam te ab illo, nõ solum* Reip. *causa, uerũ etiã* Cæsaris, *ne qua ex tua sũma indignitate labes illius dignitati aspersa uideatur. primũ quæro, num tu senatui causam tuam permittas, quod facit* Cæsar? *deinde, quæ sit auctoritas eius, qui se alterius facto, nõ suo defendat? deinde (erũpet enim aliquãdo ex me uera uox, & dicã sine cunctatione, quod sentio) si iam uiolẽtior aliqua in re* C. Cæsar

fuiſſet; ſi eũ magnitudo cõtẽtionis, ſtudiũ gloriæ, præſtãs animus, excellens nobilitas aliquò impuliſſet, quod in illo uiro & tum ferẽdũ eſſet, & maximis rebus, quas poſtea geſſit, obliterandũ: id tu tibi furcifer ſumes, & Vatinij latronis ac ſacrilegi uox audietur, hoc poſtulãtis, ut idẽ ſibi cõcedatur, quod Cæſari? ſic enim ex te quero: Tribunus pl. fuiſti: ſeiũge te à Cõſule: collegas habuiſti uiros forteis nouẽ: ex his tres erãt, quos tu quotidie ſciebas de cœlo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas: de quibus duos prætextatos ſedentes uides, te ædilitiã prætextã togam, quã fruſtra cõfeceras, uendidiſſe: tertiũ ſcis ex illo obſeſſo atq; afflicto Tribunatu cõſularem auctoritatẽ hominẽ eſſe adoleſcentẽ cõſecutũ. reliqui ſex fuerũt: ex quibus partim planè tecũ ſentiebãt, partim mediũ quendã curſum tenebãt. omnes habuerũt leges promulgatas. in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius iudex noſter: quẽ, tu diſrumperis, cum ædilitiũ uides. uolo uti mihi reſpondeas, num quis ex toto collegio legem ſit auſus ferre præter unũ te? quæ tanta in te fuit audacia, quæ tanta uis, ut, cũ tui nouem collegæ ſibi timendũ eſſe duxerint, id unus tu emerſus è cœno, omniũ facile omnibus rebus infimus, cõtemnendũ, deſpiciendũ, irridendũ putares? num quem poſt urbem cõditã ſcias Tribunũ pl. egiſſe cũ plebe, cum cõſtaret ſeruatum eſſe de cœlo? ſimul etiam illud uolo uti reſpondeas, cũ te Tribuno pl. eſſet etiã tum in Rep. lex Aelia, & Fuſia, quæ leges ſæpenumero tribunitios furores debilitarunt, & repreſſerunt, quas cõtra præter te nemo unquã eſt facere conatus, quæ quidem leges anno poſt ſedentibus in templo duobus non Conſu-

libus, ſed proditoribus huius ciuitatis, ac peſtibus, unà cũ auſpicijs, cũ interceſſionibus, cũ omni iure publico cõflagrauerũt: ecquãdo dubitaris cõtra eas leges cũ plebe agere, & cõſiliũ cõuocare? num quẽ ex omnibus Tribunis pl. quicũq; ſeditioſi fuerint, tã audacẽ audieris fuiſſe, ut unq̃ cõtra legẽ Aeliã, aut Fuſiã cõciliũ cõuocaret? quæro illud etiã ex te, conatus'ne ſis, uolueris'ne, deniq; cogitaris, (eſt enim res eiuſmodi, ut, ſi tibi modo in mentem uenit, nemo ſit, qui te ullo cruciatu eſſe indignũ putet) cogitaris'ne in illo tuo intolerabili nõ regno, nã cupis id audire, ſed latrocinio Augur fieri in Q. Metelli locũ, ut, quicũq; te aſpexiſſet, duplicẽ dolorẽ gemitumq; ſuſciperet, & ex deſiderio clariſſimi & fortiſſimi ciuis, & ex honore turpiſſimi atq; improbiſſimi? adeo'ne nõ labefactã Remp. te Tribuno, neq; cõquaſſatã ciuitatẽ, ſed captã hãc urbẽ atq; euerſam putaris, ut Augurẽ Vatiniũ ferre poſſemus? hoc loco quæro, ſi, id quod cõcupieras, Augur factus eſſes; in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, uix dolorem ferebamus; illi autẽ, quibus eras in delicijs, uix riſum tenebãt: ſed quæro, ſi ad cætera uulnera, quibus putaſti Rẽp. deleri, hãc quoq; mortiferã plagã inflixiſſes Auguratus tui, utrũ decreturus fueris id, quod Augures omnes uſq; à Romulo decreuerũt, Ioue fulgẽte cũ populo agi nefas eſſe, an, quia tu sẽper ſic egiſſes, auſpicia fueris Augur diſſoluturus? Ac ne diutius loquar de Auguratu tuo, quod inuitus facio ut recorder ruinas Reip: neq; enim tu unq̃ ſtãte nõ modo maieſtate horũ, ſed etiã urbe te Augurẽ fore putaſti: uerũtamẽ ut ſomnia tua relinquã, ad ſcelera ueniã, uolo uti mihi reſpõdeas: cũ M. Bibulũ Cõſulẽ nõ dicã bene

de Rep.ſentiẽtẽ,ne tu mihi homo potens iraſcare,qui ab
eo diſſenſiſti; ſed hominẽ certe nuſquã progredientẽ,ni=
hil in Rep.molientẽ,tãtũ animo ab actionibus tuis diſſen
tientẽ,cũ eũ tu Cõſulem in uincula duceres,& à tabula
Valeria collegæ tui mitti iuberẽt; feceris'ne ante roſtra
pontẽ cõtinuatis tribunalibus, per quẽ Cõſul populi R.
moderatiſſimus & cõſtantiſſimus, ſublato auxilio,exclu
ſis amicis,ui perditorũ hominũ incitata,turpiſſimo,miſer
rimoq́; ſpectaculo nõ in carcerẽ, ſed ad ſuppliciũ & ad
necẽ duceretur? quæro,num quis ante te tã fuerit nefa
rius,qui id fecerit,ut ſciamus,utrũ ueterũ facinorũ ſis
imitator,an inuẽtor nouorũ? idemq́; tu,cũ his atq; hu=
iuſmodi cõſilijs,ac facinoribus,nomine C.Cæſaris clemẽ
tiſſimi,atq; optimi uiri,ſcelere uero atq; audacia tua M.
Bibulũ foro,curia,tẽplis,locis publicis omnibus expuliſ=
ſes,incluſum domi cõtineres; cumq́; nõ maieſtate impe=
rij,nõ iure legũ,ſed ianuæ præſidio,& parietũ cuſtodijs
Cõſulis uita tegeretur: miſeris'ne uiatorẽ,qui M.Bibu=
lum domo ui extraheret,ut,quod in priuatis ſemper eſt
ſeruatũ,id te Tribuno pl.Cõſuli domus exiliũ eſſe nõ poſ
ſet? ſimulq́; mihi reſpondeto,tu,qui nos,qui de cõmuni
ſalute cõſentimus,tyrãnos uocas, fueris'ne nõ Tribunus
pl.ſed intolerandus ex cœno neſcio quo,atq; ex tenebris
tyrãnus? qui primũ eã Remp.quæ auſpicijs inuẽtis con=
ſtituta eſt,ijſdẽ auſpicijs ſublatis conarere peruertere;
deinde ſanctiſſimas leges,Aeliã & Fuſiam dico, quæ in
Gracchorũ ferocitate,& in audacia Saturnini,et in col
luuione Druſi,& in cõtẽtione Sulpitij,et in cruore Cin
nano,& inter Syllana arma uixerũt,ſolus cõculcaris,ac
pro nihilo putaris; qui Cõſulem morti obieceris,inclu=

ſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis; qui in eo magiſtratu nõ modo emerſeris ex mẽdicitate, ſed etiã diuitijs nos iam tuis terreas: fueris'ne tãta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? cum L. Vectiũ, qui in ſenatu cõfeſſus eſſet cũ telo fuiſſe, Cn. Põpeio, ſummo & clariſſimo ciui, ſuis manibus necẽ afferre uoluiſſe, in cõcionem produxeris, indicẽ in Roſtris, in illo, inq̃, augurato tẽplo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirẽdæ cauſa cæteri Tribuni pl. principes ciuitatis producere cõſueuerũt, ibi tu indicẽ Vectiũ linguã, & uocẽ ſuã ſceleri, & mẽti tuæ præbere uoluiſti, ut diceret L. Vectius in cõcione tua rogatus a te, ſe auctores & impulſores, et ſocios habuiſſe ſceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate ſublatis, quod tu eo tẽpore moliebare, ciuitas ſtare nõ poſſet. M. Bibulũ, cuius incluſione cõtẽtus nõ eras, interficere uolueras, ſpoliaueras Cõſulatu, patria priuare cupiebas: L. Lucullũ, cuius tu rebus geſtis, ꝙ ipſe ad imperatorias laudes à puero uidelicet ſpectaras, uehemẽtius inuidebas; C. Curionẽ, perpetuũ hoſtem improborũ omniũ, auctorẽ publici cõſilij, libertate cõmuni tuenda maxime liberũ, cũ filio principe iuuẽtutis, cũ Rep. cõiunctiore etiã, q̃ ab illa ætate poſtulandũ fuit, delere uoluiſti: L. Domitiũ, cuius dignitas, & ſplendor perſtringebat credo oculos Vatinij, quem tu propter cõmune odiũ in bonos oderas, in poſterum autem propter omniũ ſpem, quæ de illo eſt, atq; erat, ante aliquãto timebas; L. Lentulum, hũc iudicem noſtrũ, flaminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinij tui cõpetitor, eiuſdem Vectij indicio opprimere uoluiſti. qui ſi tum illam labem, peſtemq; uiciſſet, quòd ei

tuo ſcelere non licuit, Reſp. uicta nõ eſſet. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluiſti. L. Paulum, qui tum Quæſtor Macedoniam obtinebat, quem ciuem? quem uirũ? qui duos nefarios patriæ proditores, domeſticos hoſtes legibus exterminarat, hominẽ ad cõſeruandã Remp. natum, in idem Vectij indiciũ, atq; in eundem hunc numerum congregaſti. quid ego de me querar, qui etiã gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortiſſimorũ ciuiũ numero ſeiungendũ nõ putaris? ſed qui fuit ille tantus furor tuus, ut, cũ iam Vectius ad arbitriũ tuũ peroraſſet, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcẽdiſſetq; de Roſtris, eum repente reuocares, colloquerere populo R. uidente, deinde interrogares ecquoſnã alios poſſet nominare? inculcaris'ne, ut C. Piſonem generũ meũ nominaret? qui in ſumma copia optimorum adoleſcentiũ, pari cõtinentia, uirtute, pietate reliquit neminem: itemq; M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, & de Rep. cogitantem? promulgaris'ne impuriſſime, & perditiſſime hoſtis quæſtionẽ de tot ampliſſimis et talibus uiris, indici Vectio præmia ampliſſima? quibus rebus omniũ mortaliũ non uoluntate, ſed cõuicio repudiatis, fregeris'ne in carcere ceruices ipſi illi Vectio, ne quod indicium corrupti indicij extaret, eiuſq; ſceleris in te ipſum quæſtio flagitaretur? Et quoniã crebro uſurpas legẽ te de alternis cõſilijs reijciendis tuliſſe: ut omnes intelligãt te ne recte quidẽ facere ſine ſcelere potuiſſe, quæro, cũ lex eſſet æqua promulgata initio magiſtratus, multas etiã alias tuliſſes, expectaris'ne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulũ & Q. Claudiũ? &, poſteaquã ille eſt reus factus, ſtatim tule=

ris in eũ, qui tuã post legẽ reus factus esset, ut homo cõsularis exclusus miser pũcto tẽporis spoliaretur beneficio, & æquitate legis tuæ? dices familiaritatẽ tibi fuisse cũ Q. Maximo. præclara defensio facinoris tui. nã Maximi quidẽ summa laus est, sumptis inimicitijs, suscepta causa, quæsitore, cõsilio delecto, cõmodiorẽ inimico suo cõtẽtionẽ reiectionis dare noluisse: nihilq; Maximus fecit alienũ aut sua uirtute, aut illis uiris clarissimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorũ gloriã huius uirtute renouatam nõ modo speramus, uerũ etiam uidemus. tua fraus, tuũ maleficiũ, tuũ scelus illud est, te id, quod promulgasses misericordiæ nomine, ad crudelitatis tẽpus distulisse. ac nũc quidẽ C. Antonius hac una re miseriã suã cõsolatur, ꝙ imagines patris & fratris sui, fratrisq; filiã non in familia, sed in carcere collocatas audire maluit, quàm uidere. Et quoniã pecunias aliorũ despicis, de tuis diuitijs intolerantissime gloriaris: uolo uti mihi respondeas, feceris'ne fœdera Tribunus pl. cũ ciuitatibus, cum Regibus, cũ Tetrarchis? erogaris'ne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueris'ne partes illo tẽpore charissimas partim à Cæsare, partim à publicanis? quæ cũ ita sint, quæro ex te, sis'ne ex pauperrimo diues factus illo ipso anno, quo lex lata est de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere possent, à te non modo nostra acta, quos tyrãnos uocas, sed etiã amicissimi tui legẽ esse contemptã. apud quẽ tu etiã nos criminari soles, qui illi sumus amicissimi; cũ tu ei cõtumeliosissime toties male dicas, quoties illi affinem te esse dicis. Atq; illud etiam scire ex te cupio, quo consilio, aut qua mẽte feceris, ut in epulo Q. Arij familiaris mei cũ toga pulla accumbe- toga pulla.

res? quē unq̃ uideris? quē audieris? quo exemplo, quo more feceris? dices, supplicationes te illas nō probasse. optime. nullæ fuerint supplicationes. uides'ne me nihil de anni illius causa, nihil de eo, quod tibi cū summis uiris cōmune esse uideatur, sed de tuis proprijs sceleribus ex te quærere? nulla supplicatio fuerit. cedò, qs unq̃ cœnauit atratus? ita.n. illud epulū est funebre, ut munus sit funeris, epulæ quidē ipsæ dignitatis. sed omitto epulū, populi R. festū die, argēto, ueste, omni apparatu, ornatuq; uisendo: qs unq̃ in luctu domestico, qs in funere familiari cœnauit cū toga pulla? cui de balneis exeūti, præter te, toga pulla unq̃ data est? cū tot hominū millia accūberēt, cū ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset, tu in tēplū Castoris te cū C. Fidulo atrato cæterisq; tuis furijs funestū intulisti, quis tū nō ingemuit? quis nō doluit Reip. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi hác tantā & tā grauē ciuitatē subiectā esse non modo furori, uerū etiā irrisioni tuæ? hūc tu morē ignorabas? nunq̃ epulū uideras? nunq̃ puer aut adolescēs inter coæuos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi paulo ante ex epulo magnificentissimo famē illā ueterē tuā nō expleras? quē accūbere atratū uideras, dominū cū toga pulla & eius amicos ante conuiuiū? quæ te tāta tenuit amētia, ut, tu nisi id fecisses, quod fas nō fuit, nisi uiolasses tēplū Castoris, nomē epuli, oculos ciuiū, morē ueterē, eius, qui te inuitarat auctoritatē, parū putares testificatū esse, supplicationes te illas nō putare? Quæro illud etiā ex te, quod priuatus admisisti; in quo certe iā tibi dicere nō licebit, cū clarissimis uiris causam tuā esse cōiunctā: postulatus'ne sis lege Licinia & Iulia? edixerit'ne C. Mēmius Prætor ex ea lege, ut adesses die tricesimo? cū is dies uenisset, feceris'ne, quod in hac Rep. non

modo factũ ante nunq̃ est, sed in omni memoria sit inauditũ? appellaris'ne Tribunos pl. ne causam diceres? leuius dixi (quanq̃ id ipsum esset & nouũ & nõ ferẽdũ) sed appellaris'ne nominatim pestẽ illius anni, furiã patriæ, tẽpestatẽ Reip. Clodiũ? qui tamẽ cũ iure, cũ more, cũ potestate iudiciũ impedire nõ posset, rediјt ad illã uim & furorem suũ, ducẽq; se militibus tuis præbuit. in quo ne quid à me dictũ in te potius putes, q̃ abs te esse quæsitũ, nullũ onus imponã mihi testimonij: quæ mihi breui tẽpore ex eodem isto loco uideo esse dicẽda, seruabo; teq; nõ arguã, sed, ut in cæteris rebus feci, rogabo. quæro ex te Vatini, nũ quis in hac ciuitate post urbẽ cõditã Tribunos pl. appellarit, ne causam diceret? nũ quis reus in tribunal sui quæsitoris ascẽderit, eumq; ui deturbarit? subsellia dissiparit? urnas deleuerit? eas deniq; omnes res in iudicio disturbãdo commiserit, quarũ rerũ causa iudicia sunt cõstituta? scias'ne tũ fugisse Mẽmiũ? accusatores esse tuos de tuis tuorumq; manibus ereptos? iudices quæstionũ de proximis tribunalibus esse depulsos? in foro, in luce, inspectãte pop. R. quæstionẽ, magistratus, morẽ maiorũ, leges, iudices, reũ pœnã esse sublatã? hæc omnia scias'ne diligẽtia C. Mẽmij publicis tabulis esse notata atq; testata? atq; illud etiam quæro, quòd, posteaq̃ es postulatus, ex Legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur; teq;, cũ tibi, utrũ uelles, liceret, dictitaris causam dicere maluisse: qui cõsentaneũ fuerit, cũ Legationis perfugio uti noluisses, appellatione improbissima te ad auxiliũ nefariũ cõfugisse? Et quoniã Legationis tuæ facta mẽtio est, uolo etiã audire de te, quo tandẽ S. C. legatus sis? de gestu intelligo quid respondeas: tua lege dicis. es'ne igitur patriæ certissimus parricida? sperares ne id, ut patres cõscripti ex Rep. funditus tol

lerentur?ne hoc quidem senatui relinquebas, quod nemo unq̃ ademit, ut Legati ex eius ordinis auctoritate legarẽtur? adeo'ne tibi sordidũ consiliũ publicũ uisum est, adeo afflictus senatus, adeo misera & prostrata Resp. ut non nũcios pacis ac belli, nõ curatores, nõ interpretes, nõ bellici cõsilij auctores, nõ ministros muneris prouincialis senatus more maiorũ deligere posset? eripueras senatui prouinciæ decernẽdæ potestatẽ, imperatoris deligẽdi iudiciũ, ærarij dispensationẽ: quæ nunq̃ sibi populus R. appetiuit, qui nunq̃ hæc à summi cõsilij gubernatione auferre conatus est. age, factum est horũ aliquid in alijs, raro, sed tamen factum est, ut populus deligeret imperatorẽ: quis Legatos unquam audiuit sine S. C.? ante te nemo, post cõtinuo fecit idem in duobus prodigijs Reip. Clodius. quò etiam maiore es malo mactandus, q̀ non solũ facto tuo, sed etiam exemplo Remp. uulnerasti: neq; tantum es improbus ipse, sed etiam alios docere uoluisti. Atq; illud etiam audire à te cupio, quare, cum ego legem de ambitu ex S. C. tulerim, sine ui tulerim, saluis auspicijs tulerim, salua lege Aelia & Fusia, tu eam esse legẽ non putes? præsertim cum ego legibus tuis, quoquo modo latæ sint, paream. cum mea lex dilucide uetet, biẽnio, quo quis petat, petiturus'ue sit, gladiatores dare, nisi ex testamento præstituta die: quæ tanta in te sit amentia, ut in ipsa petitione gladiatores audeas dare? num quẽ putes illius tui certissimi gladiatoris similẽ Tribunũ pl. posse reperiri, qui se interponat, quo minus reus mea lege fias? ob hasce omnes res scias te seuerissimorum hominum Sabinorum, fortissimorum uirorum Marsorum & Pelignorũ, tribulium tuorum, iudicio notatũ, nec post Romam conditam, præter te tribulem, quenq̃ tribum Sergiam per=

didiſſe. ac ſi hæc omnia contẽnis ac deſpicis, ꝗ ita tibi per ſuaſeris, ut palã dictitas, te dijs hominibusq; inuitis, amo re in te incredibili quodã C. Cæſaris omnia, quæ uelis, cõ ſecuturũ: ecquid audieris, ecquiſnã tibi dixerit, C. Cæſarẽ nuper Aquileiæ, cũ de quibuſdã eſſet mẽtio facta, dixiſſe C. Alfiũ præteritũ permoleſte tuliſſe, ꝗ in homine ſum= mã fidẽ probitatemq; cognoſſet; grauiterq; etiã ſe ferre, Prætorẽ aliquẽ eſſe factũ, qui à ſuis rationibus diſſenſiſ= ſet: tũ quæſiſſe quendã, de Vatinio quẽadmodũ ferret? ip ſum reſpõdiſſe, Vatiniũ in Tribunatu gratis nihil feciſſe; qui omnia in pecunia poſuiſſet, honore animo æquo care re debere. ꝗ ſi ipſe, qui te ſuæ dignitatis augẽdæ cauſa, pe riculo tuo, nullo ſuo delicto ferri præcipitẽ eſt facile paſ ſus, tamẽ te omni honore indigniſſimũ iudicat; ſi te uici ni, ſi affines, ſi tribules ita oderũt, ut repulſam tuã trium phũ ſuũ duxerint; ſi nemo aſpicit, quin ingemiſcat; nemo mentionẽ facit, quin execretur; ſi uitant, fugiũt, audire de te nolũt; cũ uiderũt, tanꝗ auſpiciũ malũ deteſtãtur; ſi cognati reſpuũt, tribules execrãtur, uicini metuũt, affines erubeſcũt, ſtrumæ deniq; ab ore improbo demigrarũt, et alijs iã ſe locis collocarũt; ſi es odiũ publicũ populi, ſena= tus, uniuerſorũ hominũ: quid eſt, quãobrẽ Præturã poti= us exoptes, ꝗ mortẽ? præſertim cũ popularẽ te uelis eſſe, neq; ulla in re populo gratius facere poſſis. ſed ut aliquã do audiamus, ꝗ copioſe ad interrogata reſpõdeas: cõclu= dã iam interrogationẽ meã, teq; in extremo pauca de ip ſa cauſa rogabo. Quæro, quæ tãta in te uanitas, tãta leuitas fuerit, ut in hoc iudicio T. Anniũ ijſdẽ uerbis lau dares, quibus eũ laudare & boni uiri & boni ciues con= ſueuerũt, cũ in eundẽ nuper ab eadẽ illa teterrima furia productus ad populũ cupidiſſime falſum teſtimoniũ di=

xeris? an erit hæc optio, & potestas tua, ut, cũ Clodianas operas & facinorosorũ hominũ, & perditorũ manũ uideris, Miloné dicas, id quod in cõcione dixisti, gladiatoribus & bestiarijs obsedisse Rép. cũ auté ad tales uiros ueneris, nõ audeas ciué singulari uirtute, fide, cõstãtia uituperare? sed cũ T. Anniũ tãtopere laudes, & clarissimo uiro nõ nullã laudatione tua labeculã aspergas (in illorũ. n. numero mauult T. Annius esse, qui à te uituperãtur) uerũ, etiã quæro, cũ in Rep. administrãda T. Annio cũ P. Sestio cõsiliorũ omniũ societas fuerit (id quod nõ solũ bonorũ, uerũ etiã improborũ iudicio declaratũ est: est. n. reus uterq; ob eandé causam, & eodé crimine: alter die dicta ab eo, qué tu unũ improbioré esse, q̃ te, nunq̃ soles confiteri; alter tuis cõsilijs, illo tamẽ adiuuãte) quæro, qui possis eos, quos crimine cõiungis, testimonio disiũgere? Extremũ illud est, quod mihi abs te respõderi uelim; cũ multa in Albinouanũ de præuaricatiõe diceres, dixeris'ne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sestiũ de ui reũ fieri? quauis lege, quouis crimine accusandũ potius fuisse? etiã illud dixeris, causam Milonis fortissimi uiri cõiunctã cũ hoc existimari? quæ pro me à Sestio facta sint, bonis esse grata? nõ coarguo incõstantiã orationis ac testimonij tui: quas. n. huius actiones probatas bonis esse dicis, in eas pluribus uerbis testimoniũ dixisti; quicũ auté eius causam periculumq; coniũgis, eũ summis laudibus extulisti. sed hoc quæro, num P. Sestium, qua lege accusandum omnino fuisse negas, ea lege condemnari putes oportere? aut si te in testimonio consuli nolis, ne quid tibi auctoritatis à me tributum esse uideatur, dixeris'ne in eum testimoniũ de ui, quem negaris reum omnino de ui fieri debuisse?

PRO M. CELIO.
ORATIO XXXV.

SI quis iudices forte nunc adſit ignarus
legum, iudiciorum, cõſuetudinis noſtræ,
miretur profecto quæ ſit tanta atroci=
tas huiuſce cauſæ, ꝙ diebus feſtis ludisq́;
publicis, omnibus negocijs forenſibus in
termiſſis, unum hoc iudiciũ exerceatur, nec dubitet quin
tanti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto ciuitas ſta=
re non poſſit. idem cum audiat eße legem, quæ de ſeditio
ſis cõſceleratisq́; ciuibus, qui armati ſenatum obſederint,
magiſtratibus uim attulerint, Remp. oppugnarint, quoti
die quæri iubeat: legem non improbet, crimen, quod uer
ſetur in iudicio, requirat. cũ audiat nullum facinus, nul=
lam audaciam, nullam uim in iudicium uocari, ſed ado
leſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab
eius filio, quem ipſe in iudicium & uocet & uocarit, op
pugnari autem hunc opibus meretricijs: Atratini illius
pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem compri
mendã putet, uos laborioſos exiſtimet, quibus ocioſis ne in
cõmuni quidem ocio liceat eſſe. etenim ſi attendere diligẽ
ter, exiſtimare uere de omni hac cauſa uolueritis, ſic con=
ſtituetis iudices, nec deſcenſurum quenq̃ ad hanc accuſa=
tionẽ fuiſſe, cui, utrum uellet, liceret, nec, cum deſcẽdiſſet,
quicquam habiturum ſpei fuiſſe, niſi alicuius intolerabili
libidine & nimis acerbo odio niteretur. ſed ego Atrati=
no, humaniſſimo atq; optimo adoleſcenti, meo neceſſario,
ignoſco, qui habet excuſationem uel pietatis, uel neceſſita
tis, uel ætatis. ſi uoluit accuſare, pietati tribuo: ſi iuſſus

eſt, neceſſitati: ſi ſperauit aliquid, pueritiæ: cæteris nõ mo
do nihil ignoſcendum, ſed etiam acriter eſt reſiſtendum.
ac mihi quidem uidetur iudices hic introitus defenſionis
adoleſcentiæ M. Celij maxime conuenire, ut ad ea, quæ ac
cuſatores deformandi huius cauſa, detrahendæ ſpolian=
dæq; dignitatis gratia dixerunt, primum reſpondeam.
Obiectus eſt pater uarie, ꝙ aut parum ſplendidus ipſe,
aut parũ pie tractatus à filio diceretur. de dignitate Ce=
lius notis ac maioribus natu etiam ſine mea oratione ta=
citus facile ipſe reſpondet. quibus autem propter ſenectu
tem, ꝙ iam diu minus in foro nobiſcum uerſatur, nõ æ=
que eſt cognitus, hi ſic habeant; quæcunq; in equite R. di
gnitas eſſe poſſit, quæ certe poteſt eſſe maxima, eam ſem=
per in M. Celio habitam eſſe ſummam, hodieq; haberi, nõ
ſolum à ſuis, ſed etiam ab omnibus, quibus potuerit ali=
qua de cauſa eſſe notus. equitis autem R. eſſe filium, cri=
minis loco poni ab accuſatoribus, neque his iudicantibus
oportuit, neq; defendentibus nobis. nam quod de pietate
dixiſtis, eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio, ſed iudicium
certe parentis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis: q̃d
parentes ſentiant, lacrymæ matris, incredibiliſq; mœror,
ſqualor patris, & hæc præſens mœſtitia, quam cernitis,
luctuſq; declarat. nam quod eſt obiectum, municipibus
eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini unquam
præſenti Puteolani maiores honores habuerunt, quàm ab
ſenti M. Celio: quem & abſentem in ampliſſimum ordi
nem cooptauerunt, & ea non petenti detulerunt, quæ
multis petentibus denegarunt: ijdemq; nunc lectiſſimos
uiros & noſtri ordinis, & equites R. cum legatione ad
hoc iudicium, & cum grauiſſima, atque ornatiſſima

laudatione miserunt. uideor mihi iecisse fundamenta defensionis meæ: quæ firmissima sunt, si nitátur iudicio suorum: neq; enim uobis satis cõmendata huius ætas esse posset, si non modo parenti tali uiro, uerum etiam municipio tam illustri ac tam graui displiceret. equidem, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominũ famã, et meus hic forensis labor uitæq; ratio dimanauit ad existimationem hominum paulo latius commendatione ac iudicio meorum. nam quod obiectum est de pudicitia, quodq; omnium accusatorum non criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratum est, id nunquam tam acerbe feret M. Celius, ut eum pœniteat non deformem esse natum: sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum in adolescentia forma, & species fuit liberalis. sed aliud est male dicere, aliud accusare. accusatio crimẽ desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumẽto probet, teste confirmet. maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuicium; si facetius, urbanitas nominatur: quam quidem partem accusationis admiratus sum, & moleste tuli potissimum esse Atratino datã: neq; enim decebat, neq; ætas illa postulabat, neq;, id quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adolescẽtis in tali illum oratione uersari. uellem aliquis ex uobis robustioribus hunc male dicendi locum suscepisset: aliquãto liberius, & fortius, & magis more nostro refutaremus istam male dicẽdi licẽtiam. tecũ Atratine agam leuius, ꝙ & pudor tuus moderatur orationi meæ, & meũ erga te parẽtemq; tuũ beneficium tueri debeo. illud tamen te esse admonitũ uolo: primum qualis es, talem te esse existimes; ut, quantũ à

rerum turpitudine abes, tantum te à uerborum liber=
tate seiungas: deinde ut ea in alterũ ne dicas, quæ cum
tibi falso responsa sint, erubescas: quis est enim, cui uia
ista non pateat? qui isti ætati non possit quàm uelit pe=
tulanter, etiã si sine ulla suspicione, at non sine argumen
to male dicere? sed istarum partium culpa est eorum,
qui te agere uoluerunt; laus pudoris tui, ꝗ ea te inui=
tum dicere uidebamus; ingenij, ꝗ ornate politeq; dixi=
sti. uerum ad istam omnem orationem breuis est defen=
sio. nã quoad ætas M. Celij dare potuit isti suspicioni lo=
cum, fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris di=
ligẽtia disciplinaq; munita: qui, ut huic uirilem togam
dedit, nihil dicam hoc loco de me; tantum sit, q̃tum uos
existimatis; hoc dicam, hunc à patre cõtinuo ad me esse
deductum. nemo hunc M. Celium in illo ætatis flore ui=
dit, nisi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Crassi ca=
stissima domo, cum artibus honestissimis erudiretur. nã
ꝗ Catilinæ familiaritas obiecta Celio est, longe ab ista
suspicione abhorrere debet: hoc enim adolescente scitis
cõsulatum mecum petisse Catilinam. ad quem si acces=
sit, aut si à me discessit unq̃, quanquã multi boni adole=
scentes illi homini nequam, atq; improbo studuerũt, tum
existimetur Celius Catilinæ nimium familiaris fuisse.
at enim postea scimus, & uidimus esse hunc in illius ami
cis. quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum
sua sponte infirmum, aliorum libidine infestum est, id
hoc loco defendo. fuit assiduus mecum Prætore me: non
nouerat Catilinam: Africam tum Prætor ille obtine=
bat: secutus est annus, causam de pecunijs repetundis
Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus qui=

dem uenit unquam. deinceps fuit annus, quo ego Consu latum petiui: petebat Catilina mecum: nunq̃ ad illum accessit, à me nunquam recessit. tot igitur annos uersatus in foro sine suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? nobis quidẽ olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus, & ut exercitatione ludoq́; cãpestri tunicati uteremur. eademq́; erat, si statim mereri stipendia cœperamus, castrensis ratio ac militaris. qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet, quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam ueram effugere non poterat. sed qui prima illa initia ætatis integra, atq; inuiolata præstitisset, de eius fama ac pudicitia, cũ is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset, nemo loquebatur. studuit Catilinæ, cum iam aliquot annos esset in foro Celius. & multi hoc idem ex omni ordine, atq; ex omni ætate fecerunt: habuit enim ille, sicuti meminisse uos arbitror, permulta maximarũ non expressa signa, sed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis se uiris deditum esse simulabat. erãt apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam industriæ quidam stimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiam studia rei militaris. neq; ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto, tam ex contrarijs diuersisq́; inter se pugnantibus naturæ studijs cupiditatibusq́; conflatum. quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando?

quis tetrior hostis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effusior? illa uero iudices in illo homine mirabilia fuerunt, cōprehēdere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus cōmunicare quod habebat, seruire temporibus suorum omniū pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiā, si opus esset, & audacia; uersare suam naturam, & regere ad tempus, atq; huc, et illuc torquere & flectere; cum tristibus seuere, cum remissis iucunde, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter; cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriose uiuere. hac ille tam uaria multipliciq; natura cum omneis omnibus ex terris homines improbos audacesq; collegerat, tum etiā multos forteis uiros & bonos specie quadā uirtutis assimulatæ tenebat. neq; unq̃ ex illo delendi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot uitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare ista cōditio iudices respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat: est enim cōmune cum multis, & cum quibusdam etiam bonis. me ipsum, me, inq̃, quondam penè ille decepit, cum et ciuis mihi bonus, & optimi cuiusq; cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius quàm opinione, manibus ante quàm suspicione deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorum si fuit etiam Celius, magis est ut ipse moleste ferat errasse se, sicut & non nunquam in eodem homine me quoq; erroris mei pœnitet, quàm ut istius amicitiæ crimen reformidet. itaq; à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio est uestra delapsa: posuistis enim, atq; id

tamen titubanter, & strictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinæ participem fuisse: in quo non modo crimen non hærebat, sed uix diserti adolescentis cohærebat oratio: qui enim tãtus furor in Celio? quod tantum aut in moribus naturaq; uulnus, aut in re atq; fortuna? ubi deniq; in ista suspicione est Celij nomen auditum? nimiũ multa de re minime dubia loquor: hoc tamen dico, nõ modo si socius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset, nunq̃ coniurationis accusatione adolescentiã suam potissimũ cõmendare uoluisset. quod, haud scio, an de ambitu, & de criminibus istius sodaliũ ac sequestrium, quoniam huc incidi, similiter respondendum putem: nunq̃ enim tam Celius amẽs fuisset, ut, si se isto infinito ambitu cõmaculasset, ambitus alterum accusaret: neq; enim eius facti in altero suspicionem quæreret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret; nec, si sibi semel periculum ambitus subeũdum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine accerseret. quod quanq̃ nec sapienter, & me inuito facit, tamen est eiusmodi cupidus, ut magis insectari alterius innocentiam, q̃ de se timide cogitare uideatur. Nam q; æs alienũ obiectum est, sumptus reprehensi, tabulæ flagitatæ: uidete, q̃ pauca respondeam. tabulas, qui in patris potestate est, nullas conficit: uersuram nunq̃ omnino fecit ullam. sumptus unius generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij insulam esse uenalem, cuius hic in ædiculis habitet, decem, ut opinor, millibus: uos autem, dum illi placere uultis, ad tempus ei mẽdacium uestrum accõmodauistis. Reprehendistis, à patre q; semigrarit. quod qui=

dem iam in hac ætate minime reprehendendum est. qui cum ex Reip. causa esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam uictoriam cõsecutus, & per ætatem magistratus petere posset; non modo permittente patre, sed etiá suadente, ab eo semigrauit: & cum domus patris à foro longe abesset; quo facilius & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio non magno domum. quo loco possum dicere id, quod uir clarissimus M. Crassus, cum de aduentu Regis Ptolemæi quereretur, paulo ante dixit, Vtiná ne in nemore Pelio. ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret: Nam nunq̃ hera errans hác molestiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore sæuo saucia. sic enim iudices reperietis, quod, cum ad id loci uenero, ostendá, hãc Palatiná Medeá, migrationemq́; huic adolescenti causam siue malorum omniũ, siue potius sermonum fuisse. quamobrem illa, quæ ex accusatorum oratione præmuniri iam et fingi intelligebam, fretus uestra prudentia iudices nõ pertimesco. aiebant enim fore testem senatorem, qui se pontificijs comitijs pulsatum à Celio diceret. à quo quæram, si prodierit; primum, cur statim nihil egerit; deinde, si id queri quàm agere maluerit, cur productus à uobis potius, q̃ ipse per se; cur tanto post potius, q̃ continuo, queri maluerit? si mihi ad hæc acute arguteq́; responderit, tum quæram deniq;, ex quo iste fonte senator emanet: nam si ipse orietur, et nascetur ex sese, fortasse, ut soleo, cõmouebor: sin autem ut riuulus accersitus & ductus ab ipso capite accusationis uestræ, lætabor, cũ tanta gratia, tantiśq; opibus accusatio uestra nitatur, unum senatorem solum esse, qui uobis gratificari uellet, inuentum.

Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco. est enim dictum ab illis, fore qui dicerẽt uxores suas à cœna redeunteis attrectatas esse à Celio. graues erũt homines, qui hoc iurati dicere audeant, cum sit his confitendum, nunquam se ne congressu quidem, & constituto cœpisse de tantis iniurijs experiri. sed totum genus oppugnationis huius iudices & iam prospicitis animis, &, cum inferetur, propulsare debebitis: nõ enim ab ijsdem accusatur M. Celius, à quibus oppugnatur: palàm in eum tela iaciuntur, clam subministrantur. neq; id ego dico, ut inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiam esse debet. funguntur officio: defendunt suos: faciunt, quod uiri fortissimi solent, læsi dolent, irati efferũtur, pugnant lacessiti. sed uestræ sapiẽtiæ tamen est iudices, nõ, si causa iusta est uiris fortibus oppugnandi M. Celium, ideo uobis quoq; uos causam putare esse iustã alieno dolori potius, quam uestræ fidei consulendi. quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ uarietas hominum, uidetis: ex hac copia quàm multos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur, ultro se offerre soleant, operam nauare, testimonium polliceri? hoc ex genere si qui se in hoc iudicium forte proiecerint, excluditote eorum cupiditatem iudices sapientia uestra, ut eodem tempore huius saluti, & religioni uestræ, & contra periculosissimas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidisse uideamini. equidem uos abducam à testibus, neq; huius iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo potest, in uoluntate testium collocari sinam, quæ facillime effingi, nullo negocio flecti ac detorqueri potest: argumentis agemus:

signis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cũ re, causa cum causa, ratio cum ratione pugnabit. itaq; illam partem causæ facile patior grauiter, & ornate à M. Crasso peroratam, de seditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, & de bonis Pallæ. uellem, dictum esset ab eodem etiam de Dione. de quo ipso tamẽ quid est quod expectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? etenim reus, qui dictus est & adiutor fuisse, & conscius, P. Ascitius, is iudicio est liberatus. quod igitur est huiusmodi crimen, ut, qui cõmisit, non neget; qui non negauit, absolutus sit: id hic pertimescat, qui non modo à facto, uerum etiam à conscientiæ suspicione abfuit? & si Ascitio causa plus profuit, q̃ nocuit inuidia, huic oberit tuũ maledictum, qui istius facti non modo non suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus? at præuaricatione est Ascitius liberatus. perfacile est isti loco respondere, mihi præsertim, à quo illa causa defensa est. sed Celius optimam causam Ascitij esse arbitratur: cuiusmodi autem sit, à sua putat esse seiunctam: neq; solum Celius, sed etiam adolescentes humanissimi, & doctissimi, rectissimis studijs, atq; optimis artibus præditi, Titus Caiusq; Coponij, qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt, qui cum doctrinæ studio, atq; humanitatis, tum etiam hospitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Luceiũ, ut audistis: fuerat ei cognitus Alexandriæ. quid aut hic, aut summo splendore præditus frater eius de M. Celio existimet, ex ipsis, si producti erunt, audietis. ergo hæc remoueantur, ut aliquãdo, in quibus causa nititur, ad ea ueniamus. Animaduerti enim iudices audiri à uobis meum familiarem

L. Herénium perattente. in quo etsi magna ex parte ingenio eius, & dicēdi genere quodam tenebamini: tamen non nunq̄ uerebar, ne illa subtiliter ad criminandū inducta oratio animos uestros sensim ac leniter accēderet: dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de uitijs iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua uita mitis esset, et in hac suauitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines, uersari periucunde soleret, fuit in hac causa pertristis quidam patruus, Censor, magister: obiurgauit M. Celium, sicut neminem unq̄ parens: multa de incontinentia, intemperantiaq; disseruit. quid quæritis iudices? ignoscebam uobis attente audientibus, propterea q egomet tam triste illud, & tam asperum genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quæ me minus mouebat: fuisse meo necessario Bestiæ Celium familiarem, cœnasse apud eum, uentitasse domum, studuisse Præturæ. nō me hæc mouent, quæ perspicue falsa sunt: etenim eos unà cœnasse dicit, qui aut absunt, aut quibus necesse est idem dicere. Neq; uero illud me cōmouet, quòd sibi in Lupercis sodalem esse Celium dixit. fera quædam sodalitas, & planè pastoritia, atq; agrestis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa siluestris ante est instituta quàm humanitas, atq; leges: si quidem non modo nomina deferunt inter se sodales, sed etiam cōmemorant sodalitatem in accusando: ut ne, si quis id forte nesciat, timere uideatur. sed hæc omittam: ad illa, quæ me magis mouerunt, respondebo. deliciarum obiurgatio fuit longa, et ea lenior, plusq; disputationis habuit q̄ atrocitatis, quo etiam audita est attentius. nam P. Clodius, amicus meus, cum se grauissime uehementissimeq;

iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis uer=
bis, uoce maxima, tametsi probabam eius eloquentiam, ta
men non pertimescebam: aliquot enim in causis eum ui
deram frustra litigantem. tibi autem Balbe respondebo:
primum precario, si licet, si fas est, defendi à me eũ, qui
nullum cõuiuium renuerit, qui unguenta sumpserit, qui
Baias uiderit. equidem multos & uidi in hac ciuitate, &
audiui, nõ modo qui primoribus labris gustassent genus
hoc uitæ, et extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed qui
totam adolescentiam uoluptatibus dedidissent, emersisse
aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse,
graueisq; homines atq; illustreis fuisse: datur enim conces
su omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura pro
fundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut
nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faci
les & tolerabiles haberi solent. sed tu mihi uidebare ex
cõmuni infamia iuuẽtutis aliquam inuidiam Celio uel=
le conflare: itaq; omne illud silentium, quod est orationi
tributum tuæ, fuit ob eam causam, ꝙ uno reo proposito
de multorum uitijs cogitabamus. facile est accusare lu=
xuriem. dies iam me deficiet, si, quæ dici in eam sententiã
possunt, coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de
proteruitate, de sumptibus, immẽsa oratio est: ut tibi reũ
neminem, sed uitia proponas, res tamen ipsa & copiose et
grauiter accusari potest. sed uestræ sapientiæ est iudices
non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat seueritas, gra
uitasq; uestra, cum eos accusator erexerit in rem, in ui=
tia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in re=
um, cum is non suo crimine, sed multorum uitio sit in
quoddam odium iniustum uocatus. itaq; seueritati tuæ,

ut oporteret, ita reſpondere non audeo: erat enim meum
deprecari uacationem adoleſcentiæ, ueniamq́; petere: nō,
inquam, audeo: perfugijs non utor ætatis: conceſſa omni
bus iura dimitto: tantum peto, ut, ſiqua eſt inuidia com=
munis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iu=
uentutis, quam uideo eſſe magnam, ne huic aliena pecca
ta, ne ætatis ac temporum uitia noceant. atq; ego idem,
qui hæc poſtulo; quin criminibus, quæ in hunc proprie cō
feruntur, diligentiſſime reſpondeam, nō recuſo. Sunt
autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atq;
eadem perſona uerſatur. aurum ſumptum à Clodia, ue
nenum quæſitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia
ſunt alia non crimina, ſed maledicta, iurgij petulantis
magis, q̃ publicæ quæſtionis. adulter, impudicus, ſeque=
ſter, conuicium eſt, non accuſatio: nullum eſt enim fun=
damentum horum criminum, nulla ſedes, uoces ſunt con
tumelioſæ temere ab irato accuſatore nullo auctore emiſ
ſæ. horum duorū criminum uideo fontem, uideo aucto=
rem, uideo certū nomē & caput. auro opus fuit: ſumpſit
à Clodia, ſumpſit ſine teſte, habuit quādiu uoluit. maxi=
mū uideo ſignū cuiuſdam egregiæ familiaritatis. necare
eandem uoluit, quæſiuit uenenū, ſolicitauit quos potuit,
parauit locū, conſtituit, attulit. magnū rurſus odiū uideo
cum crudeliſſimo diſſidio extitiſſe. res eſt omnis in hac
cauſa nobis iudices cū Clodia, muliere non ſolum nobili,
ſed etiā nota. de qua ego nihil dicā, niſi depellēdi criminis
cauſa. ſed intelligis pro tua præſtanti prudentia Cn. Do=
miti, cum hac ſola rem eſſe nobis: quæ ſi ſe aurum Celio
commodaſſe non dicit, ſi uenenum ab hoc ſibi paratum
eſſe non arguit, petulanter facimus, ſi matrem familias

ſecus, q̃ matronarum ſanctitas poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Celiũ illis relinquentur, quid eſt aliud quod nos patroni facere debeamus, niſi ut eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerẽ uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiæ cum iſtius mulieris uiro: fratrẽ uolui dicere: ſemper hic erro. nunc agam modice, nec lõgius progrediar, q̃ me mea fides, & cauſa ipſa coget: neque enim muliebres unq̃ inimicitias mihi gerendas putaui, præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt. ſed tamen ex ipſa quæram prius, utrum, me ſecum ſeuere & grauiter & priſce agere malit, an remiſſe ac leniter & urbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis & imaginibus uidemus, qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimum cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui iſtam nõ uidebit. qui profecto ſi extiterit, ſic aget, & ſic loquetur: mulier quid tibi cum Celio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum cõmodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? nõ patrem tuum uideras, non patruũ, non auum, proauum, atauum audieras Conſules fuiſſe? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi & fortiſſimi uiri, patriæq; amãtiſſimi? qui ſimul ac pedẽ limine extulerat, omneis propè ciueis uirtute, gloria, dignitate ſuperabat. cui cũ ex ampliſſimo

genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Celius tam cóiunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, nisi quædam temeritas ac libido? non' ne te si nostræ imagines uiriles non commouebant, ne progenies quidem mea Q. illa Claudia æmulã domesticæ laudis in gloria muliebri esse admonebat? non uirgo illa Vestalis Claudia, quæ patrem complexa triũphantem, ab inimico Tribuno pl. de curru detrahi passa non est? cur te fraterna uitia potius, q̃ bona paterna, & auita, & usq; à nobis cum in uiris, tum etiam in fœminis repetita mouerunt? ideo'ne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpissimorum quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu inceste uterere? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? sed quid ego iudices ita grauem personam induxi, ut & uerear ne se idem Appius repente conuertat, & Celium incipiat accusare illa sua grauitate cẽsoria? sed uidero hoc posterius, atq; ita iudices, ut uel seuerissimis disceptatoribus M. Celij uitam me probaturum esse confidam. tu modo mulier (iam enim ipse tecũ nulla persona introducta loquor) si ea, quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas, rationem tantæ familiaritatis, tantæ consuetudinis, tantæ coniunctionis reddas, atq; exponas necesse est. accusatores quidé libidines, amores, adulteria, Bays acta conuiuia, comesationes, cantus, symphonias, nauigia iactant: ijdemq; significant, nihil se te inuita dicere. quæ tu, quoniã mente nescio qua effrenata, atq; præcipiti in forũ deferri iudiciumq; uoluisti, aut diluas oportet, et falsa esse doceas; aut, nihil neq; crimini tuo neq; testimonio credẽdum esse, fateare. sin autem ur=

banius me agere mauis, sic agam tecum, remouebo illum senē durū ac penè agrestem, ex hisq; tuis sumam aliqué, ac potissimum minimum fratrem tuum, qui est in isto genere urbanissimus, qui te amat plurimum, qui propter nescio quam credo timiditatem & nocturnos quosdam inanes metus tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit: eum putato tecū loqui: quid tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa, uerbis paruā rem magnam facis? uicinum adolescētulum aspexisti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculiq; perpulerunt: saepius uidere uoluisti: non nunq̄ in iisdem hortis uisa nobilis mulier: illum filium familias, patre parco ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum non potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tanti. confer te aliò. habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco praeparasti, quò omnis iuuentus natandi causa uenit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te spernit, molesta es? redeo nunc ad te Celi uicissim, ac mihi auctoritatem patriā, seueritatemq; suscipio: sed dubito, quem patrem potissimum sumam; Caecilianum'ne aliquem, uehementem atque durum: Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira: aut illum: O infelix, ò sceleste: ferrei sunt isti patres: Ego'ne quid dicam? ego'ne quid uelim? quae tu omnia tuis foedis factis facis ut nequicq̄ uelim. uix ferenda diceret talis pater. cur te in istam uicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis nō refugisti? cur alienam ullam mulierem nosti? dede te, ac disiice: per me licebit. si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui aetatis quod reliquum est oblectem meae. huic tristi ac decrepito seni responderet Celius, se nulla cupidi-

tate inductum de uia decessisse. quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla uersura. at fuit fama. quotus quisq; istam effugere potest in tam maledica ciuitate? uicinum eius mulieris miraris male audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? leni uero & cleměti patri, cuiusmodi ille est: Fores effregit? restituétur: discidit uestem? resarcietur: Celij causa est expeditissima: quid enim esset, in quo se nō facile defenderet? nihil iam in istam mulierem dico: sed si esset aliqua dissimilis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias iure suo libidines omnium cōmearent, quæ etiam aleret adolescentes, & parsimoniam patrum suis sumptibus sustentaret; si uidua libere, proterua petulāter, diues effuse, libidinosa meretricio more uiueret; adulterum ego putarem, si quis hanc paulo liberius salutasset? dicet aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescétes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendauit & tradidit, ut in amore & uoluptatibus adolescétiam suam collocaret, & hanc tu uitam atque hæc studia defenderes? ego, si quis iudices hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, ac continentiæ fuit, ut respueret omneis uoluptates, omnemq; uitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret; quem nō quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent; nihil in uita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniunctū: hunc mea senté tia diuinis quibusdam bonis instructum, atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabritios, Curios, omnesq; eos, qui hæc ex mini=

mis tanta fecerunt. uerum hæc genera uirtutum non
ſolum in moribus noſtris, ſed uix iam in libris reperiun
tur. chartæ quoq;, quæ illam priſtinam ſeueritatem con
tinebant, obſoluerunt, neque ſolum apud nos, qui hanc ſe
ctam rationemq; uitæ re magis, quàm uerbis ſecuti ſu=
mus, ſed etiam apud Græcos doctiſſimos homines, quibus
cum facere non poſſent, loquĩ tamen & ſcribere honeſte
& magnifice licebat. alia quædam mutatis Græciæ tem
poribus præcepta extiterunt. itaque alij uoluptatis cau=
ſa omnia ſapientes facere dixerunt, neque ab hac oratio=
nis turpitudine eruditi homines refugerunt: alij cum uo
luptate dignitatem coniungendam putauerunt, ut res
maxime inter ſe repugnantes dicendi facultate coniun=
gerent: illud unum ad laudem cum labore directũ iter
qui probauerunt, propè iam ſoli in ſcholis ſunt relicti:
multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, qui=
bus ſopita uirtus conniueret; & interdum multas uias
adoleſcentiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut in
gredi ſine caſu aliquo aut prolapſione uix poſſet; & mul
tarum rerum iucundiſſimarum uarietatem dedit, qua
non modo hæc ætas, ſed etiam iam corroborata capere=
tur. quamobrem, ſi quem forte inueneritis, qui aſper=
netur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non
tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſua
uitatem: huic homini ego fortaſſe & pauci deos propi=
tios, pleriq; autem iratos putabunt. ergo hæc deſerta uia,
& inculta, atque interclusa iam frondibus & uirgultis
relinquatur: detur aliquid ætati: ſit adoleſcentia libe=
rior: non omnia uoluptatibus denegentur: non ſemper
ſuperet uera illa & directa ratio: uincat aliquando

cupiditas uoluptasq; rationem, dum modo illa in hoc ge=
nere præscriptio, moderatioq; teneatur: parcat iuuentus
pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimoni=
um, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domũ
atq; famam, ne probrum castis, labem integris, infamiã
bonis inferat, ne quem interimat, ne intersit insidijs, scele
re careat; postremo, cum paruerit uoluptatibus, dederit
aliquid temporis ad ludum ætatis, atq; ad inaneis hasce
adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curam
rei domesticæ, rei forensis, Reip. ut ea, quæ ratione antea
non perspexerat, satietate abiecisse, experiendo contem=
psisse uideatur. ac multi & nostra, & patrũ maiorumq;
memoria iudices summi homines, & clarissimi ciues fue
runt: quorum cum adolescẽtiæ cupiditates deferbuissent,
eximiæ uirtutes firmata iam ætate extiterunt. ex quibus
neminem mihi necesse est nominare: uosmet uobiscum re
cordamini: nolo enim cuiusquam fortis atq; illustris uiri
ne minimum quidem erratum cum maxima laude con=
iungere. quod si facere uellem, multi à me summi atq; or
natissimi uiri prædicarentur, quorum partim nimia li=
bertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitu
do æris alieni, sumptus, libidines nominarentur: quæ mul
tis postea uirtutibus obtecta, adolescẽtiæ, qui uellet, excu=
satione defenderet. at uero in M. Celio (dicam enim iam
confidẽtius de studijs eius honestis, quoniam audeo quæ=
dam fretus uestra sapientia libere confiteri) nulla luxu=
ries reperietur, nulli sumptus, nullũ æs alienũ, nulla cõui
uiorum ac lustrorum libido: quod quidẽ uitium uentris
& gutturis nõ modo nõ minuit ætas hominibus, sed etiã
auget. amores autem, & hæ deliciæ quæ uocantur, quæ

firmiore

firmiore animo præditis diutius molestæ nõ solent esse; mature enim & celeriter deflorescunt; nunq̃ hunc occupatum impeditumq; tenuerunt. audistis, cum pro se diceret: audistis antea, cum accusaret: defendendi hæc causa, nõ gloriandi loquor. genus orationis, facultatem, copiam sententiarũ atq; uerborum, quæ uestra prudentia est, perspexistis. atq; in eo nõ solum ingeniũ elucere eius uidebatis; quod sæpe, etiam si industria non alitur, ualet tamen ipsum suis uiribus: sed inerat, nisi me propter beneuolentiam forte fallebat, oratio et bonis artibus instituta, & cura & uigilijs elaborata. atq; scitote iudices eas cupiditates, quæ obijciuntur Celio, atq; hæc studia, de quibus disputo, nõ facile in eodem homine esse posse: fieri enim nõ potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiã non nunq̃ impeditus, hoc, quicquid est, quod nos facimus in dicẽdo, non modo agendo, uerum etiam cogitando possit sustinere. an uos aliã causam esse ullam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gratia, tanto honore, tam sint pauci semperq; fuerint, qui in hoc labore uersentur? omittendæ sunt omnes uoluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, iocus, conuiuiũ, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret, nõ quo aut ingenia deficiãt, aut doctrina puerilis. an hic, si sese isti uitæ dedisset, consularem hominem admodum adolescens in iudicium uocauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus uoluptatibus teneretur, in hac acie quotidie uersaretur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? subiret periculum

capitis? ipso inspectante populo R. tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ deniq; ipsæ loquuntur? illæ uero non loquuntur solum, uerum etiam personãt, huc unius mulieris libidinem esse prolapsam, ut ea non modo solitudinem, ac tenebras, atq; hæc flagitiorum integumenta non quærat, sed in turpissimis rebus frequẽtissima celebritate, & clarissima luce lætetur. uerum si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet, est ille quidẽ ualde seuerus: negare nõ possum: sed abhorret nõ modo ab huius seculi licentia, uerum etiã à maiorum consuetudine, atq; concessis: quando enim hoc nõ factum est? quando reprehensum? quando non permissum? quando deniq; fuit, ut, quod licet, nõ liceret? hic ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo, tantum in medio relinquam. si qua non nupta mulier domũ suam patefecerit omnium cupiditati, palamq; sese in meretricia uita collocarit, uirorum alienissimorum conuiuijs uti instituerit; si hoc in urbe, si in hortis, si in Baiarum illa celebritate faciet; si deniq; ita sese geret nõ incessu solum, sed ornatu atq; comitatu, non flagrantia oculorum, nõ libertate sermonis, sed etiam cõplexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, ut nõ solum meretrix, sed etiam procax uideatur: cum hac si quis adolescens forte fuerit, utrum hic tibi L. Herẽni adulter, an amator; expugnare pudicitiam, an explere libidinem uoluisse uideatur? obliuiscor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint hæc in te dicta, quæ dixi: sed ex te ipsa requiro, quo=

niam & crimen accuſatores abs te, & teſtem eius crimi nis te ipſam dicunt ſe habere: ſi qua mulier ſit huiuſmo di, qualem ego paulo ante deſcripſi, tui diſſimilis, uita, inſtitutoq; meretricio; cum hac aliquid adoleſcentem ho minem habuiſſe rationis, num tibi perturpe aut perflagi tioſum eſſe uideatur? ea ſi tu nõ es, ſicut ego malo: quid eſt, quod obijciãt Celio? ſin eam te uolunt eſſe: quid eſt, cur nos crimen hoc, ſi tu cõtemnis, pertimeſcamus? qua re nobis da uiam rationemq; defenſionis: nam aut pu dor tuus defendet nihil à M. Celio petulantius eſſe fa ctum, aut impudentia & huic & cæteris magnam ad ſe defendẽdum facultatem dabit. Sed quoniam emer ſiſſe iam è uadis, et ſcopulos prætereuecta uidetur oratio mea, perfacilis mihi reliquus curſus oſtẽditur. Duo ſunt enim crimina una in muliere ſummorum facinorum: auri, quod ſumptum à Clodia dicitur: & ueneni, quod eiuſdem Clodiæ necãdæ cauſa paraſſe Celium criminan tur. aurũ ſumpſit, ut dicitis, quod L. Luceij ſeruis daret, per quos Alexãdrinus Dio, qui tum apud Luceium habi tabat, necaretur. magnũ crimen, uel in Legatis inſidian dis, uel in ſeruis ad hoſpitem domi necandũ ſolicitandis: plenum ſceleris conſiliũ, plenum audaciæ. quo quidem in crimine primum illud requirã, dixerit'ne Clodiæ, quam ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit? ſi non di xit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiæ ſcelere deuin xit. tu'ne aurum ex armario tuo promere auſa es? tu'ne Venerem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis? cæterum cum ſcires quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem ſcilicet Legati, ad L. Luceij ſan ctiſſimi hominis atq; integerrimi labem ſceleris ſempi

terni: huic facinori tanto tua mens liberalis cõscia, tua domus popularis ministra, tua deniq; hospitalis illa Venus adiutrix esse non debuit. uidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam esse Clodiã dixit, atq; ita Celium ad illam attulisse, se ad ornatum ludorum aurum quærere. si tam familiaris erat Clodiæ, q̃ tu esse uis, cum de libidine eius tam multa dicis: dixit profecto, quò uellet aurum: si tam familiaris non erat, non dedit. ita, si uerum tibi Celius dixit, ò immoderata mulier, sciens tu aurum ad facinus dedisti? si non est ausus dicere, non dedisti. quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ sunt innumerabilia, resistam? possum dicere mores M. Celij longissime à tanti sceleris atrocitate esse disiunctos: minime esse credendũ, homini tam ingenioso, tamq; prudenti non uenisse in mentem, rem tanti sceleris ignotis alienisq; seruis non esse credendam. possum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea cõsuetudine ab accusatore perquirere, ubi sit congressus cum seruis Luceij Celius? qui ei fuerit aditus? si per se, qua temeritate? si per aliũ, per quem? possum omnes latebras suspicionum peragrare dicendo: non causa, non locus, non facultas, non conscius, non perficiendi, non occultandi maleficij spes, non ratio ulla, nõ uestigium maximi facinoris reperietur. sed hæc, quæ sunt oratoris propria, quæ mihi non propter ingenium meum, sed propter hanc exercitationem, usumq; dicendi fructum aliquem ferre potuissent, cum à me ipso laborata proferri uiderentur, breuitatis causa relinquo omnia: habeo enim iudices, quem uos socium uestræ religionis, iurisq; iurandi facile esse patiemini, L. Luceiũ, sanctissimum hominem & grauissimum, testem: qui tan=

tum facinus in famam atq; fortunas suas neq; non audisset illatum à Celio, neq; neglexisset, neq; tulisset. an ille uir, illa humanitate præditus, illis studijs, artibus, atq; doctrina, illius ipsius periculum, qué propter hæc ipsa studia diligebat, negligere potuisset? & quod facinus in alienũ hominem illatum seuere acciperet, id omisisset curare in hospite? quod per ignotos actum cum cõperisset, doleret, id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris locis'ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac suæ domi cœptum esse leuiter ferret? quod in alicuius agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidijs doctissimi hominis dissimulandũ putaret? sed cur diutius uos iudices teneo? ipsius iurati religionẽ, auctoritatem'q; percipite, atq; omnia diligenter testimonij uerba cognoscite. recita testimoniũ Lucej. quid expectatis amplius? an aliq̃ uocem putatis ipsam pro se causam & ueritatem posse mittere? hæc est innocentiæ defensio, hæc ipsius causæ oratio, hæc una uox ueritatis. in crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negocio, quod actum esse dicitur, nullum uestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo cõscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta auctoritas: ut res minime dubia, tamẽ in cõtentione ponatur, utrum temeraria, procax, irata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusq; uir religiose testimoniũ dixisse uideatur. Reliquum est igitur crimen de ueneno: cuius ego

neq; principium inuenire, neq; euoluere exitum possum. quæ fuit enim causa, quãobrem isti mulieri uenenũ uellet dare Celius? ne aurũ redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis deniq; fecisset mentionẽ, si hic nemini nomẽ detulisset? quin etiã Herenniũ dicere audistis, uerbo se molestũ nõ futurũ fuisse Celio, nisi iterũ eadẽ de re suo familiari absoluto nomen hic detulisset. credibile est igitur, tantũ facinus nullã ob causam esse cõmissum? et uos nõ uidetis fingi sceleris maximi crimen, ut alterius causa sceleris suscipiendi fuisse uideatur? cui deniq; cõmisit? quo adiutore usus est? quo socio? quo cõscio? cui tantũ facinus, cui se, cui salutem suã credidit? seruis'ne mulieris? sic enim obiectũ est. & erat tam demẽs hic, cui uos ingeniũ certe tribuitis, etiã si cætera inimica oratione detrahitis; ut omneis suas fortunas alienis seruis cõmitteret? at quibus seruis? refert enim magnopere id ipsum: his'ne, quos intelligebat non cõmuni cõditione seruitutis uti, sed licentius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc non uidet iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua mater familias meretricio more uiuat; in qua nihil geratur, quod foras proferẽdũ sit; in qua lustra, libidines, luxuries, omnia deniq; inaudita uitia, atq; flagitia uersentur; hic seruos nõ esse seruos, quibus omnia cõmittantur, per quos gerãtur, qui uersentur ijsdẽ in uoluptatibus, quibus occulta credãtur, ad quos aliq̃tũ etiã ex quotidianis sumptibus, ac luxuria redũdet? id igitur Celius nõ uidebat? si enim tam familiaris erat mulieris, q̃ uos uultis: istos quoq; seruos familiares esse dominæ sciebat. sin ei tanta cõsuetudo, quãta à uobis inducitur, nõ erat:

quæ cum seruis potuit familiaritas esse tanta? ipsius autem ueneni quæ ratio fingitur? ubi quæsitum est? quemadmodũ paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditũ? habuisse aiũt domi, uimq; eius esse expertũ in seruo quodam ad rem ipsam parato, cuius perceleri interitu esse ab hoc cõprobatum uenenũ. prò dij immortales, cur interdum in hominũ sceleribus maximis aut cõniuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis? uidi enim, uidi, & illum hausi dolorem uel acerbissimũ in uita, cum Q. Metellus abstraheretur è sinu gremioq; patriæ, cumq; ille uir, qui se natum huic imperio putauit, tertio die post, q̃ in curia, in Rostris, in Rep. floruisset, integerrima ætate, optimo habitu, maximis uiribus, eriperetur indignissime bonis omnibus, atq; uniuersæ ciuitati. quo quidem tẽpore ille moriẽs, cũ iam cæteris ex partibus oppressa mẽs esset, extremũ sensum ad memoriã Reip. reseruabat; cũ me intuẽs flentẽ, significabat interruptis, atq; moriẽtibus uocibus, quãta impẽderet procella urbi, quãta tempestas ciuitati; & cum parietẽ sæpe feriẽs eum, qui cũ Q. Catulo fuerat ei cõmunis, crebro Catulum, sæpe me, sæpissime Remp. nominabat; ut nõ tam se emori, q̃ spoliari suo præsidio cum patriã, tum etiam me doleret. quem quidem uirum si nulla uis repentini sceleris sustulisset, quonam modo ille furenti fratri suo patrueli consularis restitisset, qui Consul incipientem furere atque conantem sua se manu interfecturum audiente senatu dixerit? ex hac igitur domo progressa ista mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non'ne ipsam domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes conscios, non noctem illam funestam, ac luctuosam

perhorrescet? sed reuertar ad crimen: sed enim hæc facta illius clarissimi ac fortissimi uiri mentio & uocem meam fletu debilitauit, & mētem dolore impediuit. Sed tamen, uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum sit, non dicitur. datum esse hoc aiunt P. Licinio pudenti adolescenti & bono, Celij familiari: constitutū factum esse cum seruis, ut uenirent ad balneas Xenias, eodem Licinium esse uenturum, atq; ijs ueneni pyxidem traditurum. hic primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum cōstitutum? cur illi serui nō ad Celium domum uenerint? si manebat tanta illa cōsuetudo Celij cum Clodia, tantaq; familiaritas: quid suspicionis esset, si apud Celium mulieris seruus uisus esset? sin autem iā suberat simultas, extincta erat cōsuetudo, dissidium extiterat: hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc causa est horum omniū scelerum atq; criminum. immo, inquit, cum serui ad dominam rem istam, et maleficiū Celij detulissent, mulier ingeniosa præcepit suis, ut omnia Celio pollicerentur: sed ut uenenū, cum à Licinio traderetur, manifesto cōprehendi posset, constitui locū iussit balneas Xenias, ut eò mitteret amicos, qui delitescerēt, deinde repente, cum uenisset Licinius, uenenum traderet, prosilirent, hominemq; cōprehenderent. quæ quidem omnia iudices perfacilem rationem habēt reprehēdendi: cur enim balneas publicas potissimum cōstituerat? in quibus, nō inuenio, quæ latebra togatis hominibus esse possit: nā si essent in uestibulo balnearum, non laterent: sin se in intimum conijcere uellent, nec satis cōmode calceati & uestiti id facere possent, & fortasse non reciperentur: nisi forte mulier potens quadrātaria illa permutatione familiaris

facta erat balneatori. atq; equidem uehementer expecta
bam,quinam iſti uiri boni teſtes huius manifeſto depre=
henſi ueneni dicerentur: nulli enim ſunt adhuc nomina=
ti: ſed non dubito,quin ſint pergraues, qui primum ſint
talis fœminæ familiares; deinde eam prouinciam ſuſce=
perint,ut in balneas contruderentur: quod illa niſi à ui=
ris honeſtiſſimis ac pleniſſimis dignitatis,q̃ uelit ſit potẽs,
nunquam impetrauiſſet. ſed quid ego de dignitate iſto=
rum teſtium loquor?uirtutem eorum diligentiamq́; co=
gnoſcite.in balneis delituerunt: teſteis egregios.deinde te
mere proſiluerũt:homines grauitati deditos : ſic enim fin
gunt,cum Licinius uenißet,pyxidem teneret in manu,co
naretur tradere,non dum tradidiſſet, tum repente euo=
laſſe iſtos præclaros teſtes ſine nomine; Licinium autem,
cum iam manum ad tradendum pyxidem porrexiſſet,re
traxiſſe, atq; illo repentino hominum impetu ſe in fugã
conieciſſe.ò magna uis ueritatis,quæ cõtra hominum in
genia,calliditatem,ſolertiam,contráq; fictas omnium inſi
dias facile ſe per ſe ipſa defendat.uerum hæc tota fabel=
la ueteris et plurimarum fabularum poetriæ quàm eſt
ſine argumento? q̃ nullum inuenire exitum poteſt? quid
enim iſti tot uiri(nam neceſſe eſt fuiſſe non paucos,ut et
comprehendi Licinius facile poſſet,& res multorum ocu
lis eſſet teſtatior)cur Licinium de manibus amiſerũt? qui
minus enim Licinius comprehendi potuit,cum ſe retraxit
ne pyxidem traderet,q̃ ſi non retraxiſſet? erant enim illi
poſiti,ut comprehenderent Licinium, ut manifeſto Lici=
nius teneretur,aut cum retineret uenenum,aut cum tra
didiſſet. hoc fuit totum conſilium mulieris: hæc iſtorum
prouincia,qui rogati ſunt : quos quidem tu quamobrem

temere prosiluisse dicas, atq; ante tempus, nõ reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, ut uenenum, ut insidiæ, facinus deniq; ipsum ut manifesto comprehenderetur: potuerunt'ne meliori tempore prosilire, q̃ cum Licinius uenisset? cum in manu teneret ueneni pyxidem? quæ, si, cũ iam erat tradita seruis, euasissent subito ex balneis mulieris amici, Liciniumq; cõprehendissent: imploraret hominum fidem, atq; à se illam pyxidem traditam pernegaret. quem quomodo illi reprehenderent? ui disse se dicerent? primum ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se uidisse dicerent, quod, quo loco collocati fuissent, non potuissent uidere. tempore igitur ipso se ostenderunt, cum Licinius uenisset, pyxidem expediret, manum porrigeret, uenenum traderet. mimi ergo est iam exitus, non fabulæ: in quo cum clausula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde scabella concrepãt, aulæum tollitur. quæro enim, cur Licinium titubantem, hæsitantem, cedẽtem, fugere conãtem mulieraria manus ista de manibus emiserit? cur non comprehenderint? cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris deniq; uoce tanti sceleris crimen expresserint? an timebant, ne tot unum, ualẽtes imbecillum, alacres perterritum superare non possent? nullum argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. itaque hæc causa ab argumentis, à coniectura, ab ijs signis, quibus ueritas illustrari solet, ad testes tota traducta ẽ. quos quidem ego testes iudices non modo sine ullo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis expecto. prægestit animus iam uidere, primum lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares, deinde forteis uiros ab impera

trice in insidijs, atque in præsidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonam modo latuerint, aut ubi? alueus'ne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros muliebre bellum gerentes tulerit ac texerit? illud uero respondere cogam, cur tot uiri ac tales hunc & unum & tam imbecillum, quàm uidetis, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem consecuti sint? qui se nunquam profecto, si istum in locũ processerint, explicabunt. quàm uolent, in conuiuijs faceti, dicaces, nõ nunquam etiam ad uinum diserti sint: alia fori uis est, alia triclinij; alia subselliorum ratio, alia lectorum; non idem iudicum, comessatorumq; conspectus; lux denique longe alia est solis, et lychnorum. quamobrem excutiemus omnes istorum delicias, omnes ineptias, si prodierint. sed si me audiant, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in alijs se rebus ostentent, uigeant apud istam mulierem uenustate, dominentur sumptibus, hæreant, iaceant, deseruiant, capiti uero innocentis, & fortunis parcant. at sunt serui illi de cognatorum sententia nobilissimorum, & clarissimorum hominum manumissi: tandem aliquid inueniemus, quod ista mulier de suorum propinquorum fortissimorum uirorum sentẽtia atque auctoritate fecisse dicatur. sed scire cupio, quid habeat argumenti ista manumissio, in qua aut crimen est Celio quæsitum, aut quæstio sublevata, aut multarũ rerum conscijs seruis cum causa præmium persolutum. at propinquis placuit. cur non placeret, cum rem tu te ad eos non ab alijs tibi allatam, sed à te ipsa cõpertam deferre diceres? hic etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta? nihil est, quod in eiusmodi mulierem non

cadere uideatur. audita, & peruulgata, & percelebrata sermonibus res est. percipitis animis iudices iam dudũ, q̃d uelim, uel potius quid nolim dicere. quod etiã si est factum, certe à Celio non est factum: quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, q̃ non uerecundo. sin autem est fictum: non illud quidẽ modestum, sed tamen non est infacetum mendaciũ. quod profecto nunquam hominum sermo, atq; opinio comprobasset, nisi omnia, quæ cũ turpitudine aliqua dicerentur, in istam quadrare apte uiderentur. Dicta est à me causa iudices, & perorata. iam intelligitis, quantum iudicium sustineatis, quanta res sit cõmissa uobis. de ui quæritis. quæ lex ad imperium, ad maiestatem, ad statũ patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium, Reip. penè extremis temporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flãma Consulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit: hac enim lege Celij adolescentia non ad Reip. pœnas, sed ad mulieris libidines, & delicias deposcitur. atq; hoc etiã loco M. Camurti, & Ceserni damnatio prædicatur. ò stultitiam, stultitiã ne dicam, an impudentiam singularem? audetis'ne, cum ab ea muliere ueniatis, facere istorum hominum mentionem? audetis'ne excitare tanti flagitij memoriam, non extinctam illam quidem, sed repressam uetustate? quo enim illi crimine, peccatoq; perierunt? nempe quòd eiusdem mulieris dolorem, et iniuriam Vectiano nefario sunt stupro persecuti. ergo ut audiretur Vectij nomen in causa, ut illa uetus Afrania fabula refricaretur, iccirco Camurti, & Ceserni causa est renouata? qui quanquam lege de ui certe nõ tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati,

ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. uero Celius cur in hoc iudicium uocatur? cui neq; proprium quæstionis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiusmodi, quod sit à lege seiunctum, & cum uestra seueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, ijsq; artibus, quibus instruimur ad hunc usum forensem, ad capescendam Remp. ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari industriam continentiamq; maxime uelit; ijs æqualium studijs, ut eundem, quẽ optimi ac nobilissimi, petere cursum laudis uideretur. cum autem paulum iam roboris accessisset ætati, in Africam profectus est, Q. Pompeio Procos. contubernalis castissimo uiro, atq; omnis officij diligentissimo: in qua prouincia cum res erant, & possessiones paternæ, tum etiam usus quidam prouincialis, non sine causa à maioribus huic ætati tributus. discessit illinc Pompeij iudicio probatissimus, ut ipsius testimonio cognoscetis. uoluit uetere instituto, eorum adolescentium exemplo, qui post in ciuitate summi uiri, & clarissimi ciues extiterunt, industriam suam à populo R. ex aliqua illustri accusatione cognosci. uellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detulisset: sed abijt huius tempus querelæ. accusauit C. Antonium collegam meum: cui misero præclari in Remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. postea nemini concessit æqualiũ, plus ut in foro, plus ut in negocijs uersaretur causisq; amicorum, plus ut ualeret inter suos gratia. quæ nisi uigilantes homines, nisi sobrij, nisi industrij consequi non possunt, omnia labore, & diligentia est consecutus. in hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo fretus humanitate

ac sapientia uestra) fama adolescentis paulum hæsit ad metas notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, & insolentia uoluptatum. quæ cum inclusæ diutius, et prima ætate compressæ, & constrictæ fuerunt, subito se non nũquam profundunt, atq; eijciunt uniuersæ. qua ex uita, uel dicam quo ex sermone: nequaq̃ enim tantum erat, quantum homines loquebantur: uerum ex eo, quicquid erat, emersit, totumq; se eiecit, atq; extulit: tantumq; abest ab illius familiaritatis infamia, ut eiusdem nũc ab sese inimicitias, odiumq; propulset. atq; ut iste interpositus sermo deliciarum, desidiæq; moreretur (fecit me mehercule inuito, & multum repugnante, sed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem absolutum insequitur, reuocat, nemini nostrum obtemperat, est uiolentior quàm uellem. sed ego non loquor de sapientia, quæ nõ cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ studia in his iam ætatibus nostris contractiora esse debent, in adolescentia uero, tanq̃ in herbis, significant quæ uirtutis maturitas, & quãtæ fruges industriæ sint futuræ: etenim semper magno ingenio adolescẽtes refrenandi potius à gloria, q̃ incitandi fuerunt: amputãda plura sunt illi ætati, siquidem efflorescit ingenij laudibus, q̃ inserenda. quare si cui nimium efferbuisse uidetur huius uel in suscipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia; si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpuræ genus, si amicorum cateruæ, si splendor, si nitor: iam ista deferuerint, iam ætas omnia, iam dies mitigarit. conseruate igitur Reip. iudices ciuem bonarũ artium, bonarum partium, bonorum uirorum. promit=

to hoc uobis & Reip. ſpondeo, ſi modo nos ipſi Reip. ſatiſfecimus, nunquam hunc à noſtris rationibus ſeiunctum fore. quod cum fretus noſtra familiaritate promitto, tũ quòd duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit: neq; enim poteſt, qui hominem conſularem, ꝙ ab eo Remp. uiolatã diceret, in iudicium uocarit, ipſe eſſe in Rep. ciuis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune unquam eſſe largitor. habet à M. Celio Reſp. iudices duas accuſationes uel obſides periculi, uel pignora uolũtatis. quare oro, obteſtorq; uos iudices, ut, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius abſolutus ſit; quem uos per biennium aut miniſtrũ ſeditionis, aut ducem uidiſtis; qui ædes ſacras, qui cenſum populi R. qui memoriam publicam ſuis manibus incendit; hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum; qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit; qui in Palatio, atque in urbis oculis ſeruitia ad cædem, & inflammandam urbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia, M. Celium libidini muliebri condonatum; ne eadem mulier cum ſuo coniuge & fratre turpiſſimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe uideatur. quòd cum huius uobis adoleſcentiam propoſueritis, conſtituitote uobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius ſpe requieſcit, huius unius caſum pertimeſcit: quem uos ſupplicem ueſtræ miſericordiæ, ſeruum poteſtatis, abiectum non tam ad pedes, quàm ad mores ſenſusq; ueſtros, uel recordatione parentum ueſtrorum, uel liberorum

iucunditatate sustentate; ut in alterius dolore, uel pietatis, uel indulgentiæ uestræ seruiatis. nolite iudices aut hunc iam natura ipsa occidentem uelle maturius extingui uulnere uestro, quàm suo fato; aut hunc nunc primum florescentem firmata iam stirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo aut subita tempestate peruertere. conseruate parenti filium, parentem filio; ne aut senectutem iam propè desperatam contempsisse, aut adolescentiam plenam spei maximæ non modo nõ aluisse uos, sed etiam perculisse, atque afflixisse uideamini. quẽ si uobis, si suis, si Reip. conseruatis, addictum, deditum, obstrictum uobis, ac liberis uestris habebitis, omniumq; huius neruorũ ac laborum uos potissimum iudices fructus uberes diuturnosq; capietis.

PRO L. CORNELIO BALBO. ORATIO XXXVI.

SI auctoritates patronorum in iudicijs ualerent, ab amplissimis uiris L. Cornelij causa defensa est; si usus, à peritissimis; si ingenia, ab eloquētissimis; si studia, ab amicissimis, et cū beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quæ sunt igitur meæ partes? auctoritatis tantæ, quātam uos in me esse uoluistis; usus mediocris, ingenij minime uoluntati paris. nam cæteris, à quibus est defensus, hūc debere plurimum uideo: ego quātum ei debeam, alio loco ostendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint saluti meæ, & dignitati, si minus referenda gratia satisfacere potuerim, at prædicanda, et habenda certe satis esse facturum. quæ fuerit hesterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo iudices, quæ facultas, quæ copia, nō opinione tacita uestrorum animorum, sed perspicua admiratione declarari uidebatur: nihil enim unq̄ audiui, quod mihi de iure subtilius dici uideretur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius; nihil peritius de fœderibus; nihil illustriore auctoritate de bellis; nihil de Rep. grauius; nihil de ipso modestius; nihil de causa, & crimine ornatius: ut mihi iam uerum uideatur illud esse, quod non nulli literati ac studijs doctrinisq; dediti quasi quiddā incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo uirtutes penitus cōprehendisset, omnia, quæ facere uellet, facillime tractare: quæ enim in L. Crasso potuit homine nato ad dicendi singu=

larem quandam facultatem, si hanc causam ageret, ma ior esse ubertas, uarietas, copia, q̃ fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic studio temporis, q̃tum ipse à pue= ritia usq; ad hanc ætatem à continuis bellis & uictorijs cõquieuit? quo mihi difficilior est hic extremus peroran di locus: etenim ei succedo orationi, quæ nõ præterue= cta sit aures uestras, sed in animis omniũ penitus insede rit; ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quàm nõ modo ex mea, sed ex cuiusquã oratione cape= re possitis. sed mos est gerendus nõ modo Cornelio, cuius ego uolũtati in eius periculis nullo modo deesse possum; sed etiã Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicij, sui benefi= cij uoluit me esse, ut apud eosdem uos iudices nuper in alia causa fuerim, & prædicatorem, & auctorem.

Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi hu ius excellentis uiri præstantissimæ gloriæ, hoc proprium esse uestri officij, hoc satis esse causæ, ut, quod fecisse Cn. Pompeiũ constet, id omnes & licuisse cõcedant. nam ue= rius nihil est, q̃ quod hesterno die dixit ipse; ita L. Corne lium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur: non enim furatus esse ciuitatem, non genus suum ementitus, nõ in aliquo impudenti menda= cio delituisse, nõ irrepsisse in censum dicitur: unum obij citur, natum esse Gadibus, quod negat nemo. cæterũ ac= cusator fatetur, hũc in Hispania durissimo bello cũ Q. Metello, cum M. Mẽmio & in classe, & in exercitu fuis= se, &, ut Pompeius in Hispaniam uenerit, Memmiumq; habere Quæstorem cœperit, nunq̃ à Memmio discessisse; Carthaginem esse profectum; acerrimis illis prælijs, & maximis, Sucronensi, et Duriensi, interfuisse; cum Pom=

peio ad extremum belli tempus fuiſſe. hæc ſunt prælia Cornelij, talis in Remp. noſtram labor, aſſiduitas, dimicatio, uirtus digna ſummo imperatore, ſpes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipſa nõ ſunt in eius facto qui adeptus eſt, ſed in eius qui dedit. donatus igitur eſt ob eas cauſas à Cn. Pompeio ciuitate. id accuſator nõ negat, ſed reprehendit; ut in Cornelio cauſa ipſius probetur, pœna quæratur; in Pompeio cauſa lædatur, pœna ſit nulla. ſic famam, ſic innocentiſſimi hominis fortunas, præſtantiſſimi imperatoris factum cõdemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur: hũc enim in ea ciuitate, in qua ſit natus, honeſtiſſimo loco natum eſſe cõcedis, & ab ineunte ætate relictis rebus ſuis omnibus in noſtris bellis, noſtris cum imperatoribus eſſe uerſatum, nullius laboris, nullius obſeſſionis, nullius prælij expertem fuiſſe. hæc ſunt omnia cum plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimen eſt ullum. ubi igitur eſt crimen? ꝙ eum Põpeius ciuitate donauit. huiuſce'ne crimen? minime: niſi honos ignominia putanda eſt. cuius igitur? re uera nullius; actione accuſatoris, eius unius qui donauit. qui ſi adductus gratia minus idoneũ hominem præmio affeciſſet; qui etiã ſi uirum bonũ, ſed nõ ita meritum, ſi deniq; aliquid, quod non contra, ac liceret, factum diceretur, ſed contra atq; oporteret: tamen eſſet omnis eiuſmodi mali reprehenſio à uobis iudices repudiãda. nunc uero quid dicitur? quid ait accuſator feciſſe Pompeium, quod ei facere nõ licuerit? quod grauius eſt, q̃ ſi id factum ab eo diceret, quod nõ oportuiſſet: eſt enim aliquid, quod nõ oporteat, etiam ſi licet; quicquid uero non licet, certe non oportet.

hic ego nunc coner sic agere iudices, non esse fas dubita-
ri, quin, quod Cn. Pompeium fecisse constet, id nõ solum
decuisse, sed etiam debuisse fateamur? quid enim abest
huic homini, quod si adesset, iure hoc tribui, & concedi
putaremus? usus'ne rerum? qui pueritiæ tempus extre
mum, principiũ habuit bellorum, atq; imperiorum ma-
ximorum? cuius pleriq; æquales minus sæpe castra uide
runt, q̃ hic triumphauit? qui tot habet triumphos, quot
oræ sunt partesq; terrarum? tot uictorias bellicas, quot
sunt in rerum natura genera bellorum? an ingenium?
cum etiã ipse casus euentusq; rerum nõ duces, sed comi-
tes eius cõsiliorum fuerint: in quo uno ita summa for-
tuna cũ summa uirtute certauit, ut omniũ iudicio plus
q̃ possit, minus q̃ decet, tribueretur. an pudor, an inte-
gritas, an religio in eo, an diligentia unq̃ requisita est?
quem prouinciæ nostræ, quem liberi populi, quem Reges,
quem exteræ gẽtes castiorem, moderatiorem, sanctiorem
non modo uiderunt, sed aut sperando unq̃, aut optando
cogitauerunt? quid dicã de auctoritate? quæ tanta est,
quãta in his tantis uirtutibus ac laudibus esse debet. cui
senatus populusq; R. amplissimæ dignitatis præmia de-
dit nõ postulanti, imperia uero etiam recusanti, huius de
facto iudices ita quæri, ut id agatur, licuerit'ne ei facere
quod fecit, an uero nõ dicã non licuerit, sed nefas fuerit
(contra fœdus enim, id est cõtra populi R. religionem et
fidem fecisse dicitur) nõ turpe populo R. non'ne uobis?
audiui hoc de parẽte meo puer, cum Q. Metellus L.F.
causam de pecunijs repetundis diceret, ille ille uir, cui pa
triæ salus dulcior q̃ conspectus fuit, qui de ciuitate dece
dere q̃ de sentẽtia maluit. hoc igitur causam dicẽte, cum

ipſius tabulæ circunferrentur inſpiciendi nominis cauſa, fuiſſe iudicē ex illis equitibus R. grauiſſimis uiris neminem, quin remoueret oculos, & ſe totum auerteret, ne forte, quod ille in tabulas publicas retuliſſet, dubitaſſe quiſquam, uerum'ne an falſum eſſet, uideretur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de cōſilij ſententia pronunciatum recognoſcemus? cum legibus cōferemus? cum fœderibus, quorum acerbiſſima diligentia eſt, pertendemus? Athenis aiunt, cum quidā apud eos, qui ſanĉte grauiterq; uixiſſet, & teſtimoniū publice dixiſſet, & (ut mos Græcorum eſt) iurādi cauſa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iuraret, reclamaſſe. cum Græci homines, ſpectati uiri, noluerint religione uideri potius, q̃ ueritate fidem eſſe cōſtrictam: nos, etiā in ipſa religione & legum & fœderum cōſeruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? utrum enim, inſciētem uultis cōtra fœdera fuiſſe, an ſcientem? ſi ſciētem, o nomen noſtri imperij, ò populi R. excellens dignitas, ò Cn. Pompeij ſic late longeq; diffuſa laus, ut eius gloriæ domicilium cōmunis imperij finibus terminetur; ò nationes, urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, tyrāni, teſtes Cn. Pompeij nō ſolum uirtutis in bello, ſed etiam religionis in pace: uos deniq; mutæ regiones imploro, & ſola terrarum ultimarum, uos maria, portus, inſulæ, litoraq;: quæ eſt enim ora, quæ ſedes, qui locus, in quo nō extent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum cōſilij impreſſa ueſtigia? hunc quiſquā incredibili quadā atq; inaudita grauitate, uirtute, cōſtantia præditum, fœdera ſcientem neglexiſſe, uiolaſſe, rupiſſe, dicere audebit? gratificatur mihi geſtu accuſator, inſcientem Cn. Pompeium feciſſe

ſignificat. quaſi uero leuius ſit, cum in tanta Rep. uerſe=
re, & maximis negotijs præſis, facere aliquid, quod ſcias
non licere, an omnino neſcire quid liceat. etenim cum in
Hiſpania bellum acerrimum et maximum geſſerat, quo
iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an cuius linguam
populi nó noſſet, interpretationem fœderis non tenebat?
id igitur quiſquã Cn. Pompeiũ ignoraſſe dicere audebit,
quod mediocres homines, quod nullo uſu, nullo ſtudio mi
litari præditi, quod librarioli deniq; ſcire profiteantur?
equidem contra exiſtimo iudices, cum in omni genere ac
uarietate artium, etiã illarum quæ ſine ſummo otio non
facile diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularem quã=
dam laudem eius, & præſtabilem eſſe ſcientiã in fœde=
ribus, pactionibus, cõditionibus, populorum, Regum, ex=
terarum nationũ, in uniuerſo deniq; belli iure ac pacis.
niſi forte, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea Cn.
Pompeium neq;, cum requieſceret, literæ, neq;, cum rem
gereret, res ipſæ docere potuerũt. Atq;, ut ego ſentio iudi
ces, cauſa dicta eſt temporis magis. ego non huius inq̃ ge
* nere iudicij plura dicã: eſt enim huius ſeculi labes quæ=
dam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipſum florem di
gnitatis infringere. etenim ſi Cn. Pompeius abhinc annos
quingentos fuiſſet, is uir à quo ſenatus adoleſcẽtulo atq;
equite R. ſæpe cõmunis ſalutis auxilium expetiſſet; cuius
res geſtæ omnes gẽtes cum clariſſima uictoria terra ma
riq; peragraſſent; cuius tres triumphi teſtes eſſent, to=
tum orbem terrarum noſtro imperio teneri; quem po=
pulus R. ſingularibus honoribus decoraſſet: ſi nũc apud
uos id, quod is feciſſet, contra fœdus factum diceretur,
quis audiret? nemo profecto: mors enim cum extin=

xiſſet inuidiam, res eius geſtæ ſempiterni nominis gloria niterétur. cuius igitur audita uirtus dubitationi locum non daret, huius præſens, experta, atq; perſpecta, obtre= ctatorum uoce lædetur? omittam igitur Pompeiũ iam oratione mea reliqua: ſed uos iudices animis ac memo= ria tenetote. de lege, de fœdere, de exemplis, de perpetua cõſuetudine ciuitatis noſtræ renouabo ea, quæ dicta sũt: nihil enim mihi noui, nihil integri neq; M. Craſſus, qui totam cauſam & pro facultate & pro fide ſua diligen tiſſime uobis explicauit; neq; Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendum reliquit. ſed quoniã me recuſante placuit ambobus adhiberi hunc à me quaſi perpoliendi quendam operis extremum labo rem: peto à uobis, ut me officij potius, quàm dicendi ſtu dio hanc ſuſcepiſſe operam ac munus putetis. ac prius, quàm aggrediar ad ius cauſamq; Cornelij, quiddam de communi conditione omnium noſtrum deprecandæ ma leuolentiæ cauſa breuiter commemorandum uidetur.

Si quo quiſq; loco noſtrum eſt iudices natus, aut ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus, hũc uitæ ſta tum uſq; ad ſenectutem obtinere debet; & ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, pœna ſunt afficiendi: non grauior L. Cor nelio, quàm multis uiris bonis atq; fortibus conſtitui lex uitæ & conditio uidetur. ſin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere & fortunæ gra du non modo amicitias & rei familiaris copias conſecu ta eſt, ſed ſummã laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutem L. Cornelij, quàm æquitas ueſtra pudorem eius adiutura

uideatur.itaq; quod maxime petendum est, à uobis iccirco nõ peto iudices, ne de uestra sapientia, atq; de uestra humanitate dubitare uidear. est autem petendũ, ne oderitis ingeniũ, ne inimici sitis industriæ, ne humanitatem opprimendã, ne uirtutẽ puniendã putetis. illud peto, ut, si causam ipsam per se firmam esse & stabilem uideritis, hominis ipsius ornamenta adiumento causæ potius, q̃ impedimẽto esse malitis. Nascitur iudices causa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex senatus sententia tulerunt. qua lege uidemus satis esse sancti, uti ciues R. sint ij, quos Cn. Pompeius de consilij sententia sigillatim ciuitate donauerit. donatum esse L. Cornelium, præsens Pompeius dicit, indicant publicæ tabulæ, accusator fatetur, sed negat ex fœderato populo quenq̃ potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc ciuitatem uenire. ò præclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem atq; emẽdatorem nostræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus ascribat, ut omniũ præmiorum beneficiorumq; nostrorum expertes faciat fœderatos. quid enim potuit dici imperitius, q̃ fœderatos populos fieri fundos oportere? nam id nõ magis est propriũ fœderatorum, quàm omnium liberorum. sed totum hoc iudices in ea fuit positum semper ratione atq; sententia, ut, cum iussisset populus R. aliquid, si id asciuissent socij populi ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo resedisset, ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de nostro iure aliquid minueretur, sed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. tulit apud maiores nostros le=

gem C. Furius de testamentis, tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure sunt latæ: quas Latini uoluerunt, asciuerunt: ipsa deniq; Iulia, qua lege ciuitas est socijs & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitatem non haberent. in quo magna contentio Heracliensium & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris sui libertatē ciuitati anteferret. postremo hæc uis est istius & iuris & uerbi, ut fundi populi beneficio nostro, nō suo iure fiant: cum aliquid populus R. iussit, id si est eiusmodi, ut quibusdam populis siue fœderatis, siue liberis permittendum esse uideatur, ut statuant ipsi, non de nostris, sed de suis rebus quo iure uti uelint; tum, utrū fundi facti sint, an non, quærendum esse uideatur. de nostra uero Rep. de nostro imperio, de nostris bellis, de uictoria, de salute fundos populos fieri noluerunt. atqui si imperatoribus nostris, si senatui, si populo R. non licebit propositis præmijs elicere ex ciuitatibus sociorum atq; amicorū, fortissimum atque optimum quenque ad subeunda pro salute nostra pericula: summa utilitate ac maximo sæpe præsidio in periculis, atque asperis temporibus carendum erit. sed per deos immortales, quæ est ista societas, quæ amicitia, quod fœdus, ut aut nostra ciuitas careat in suis periculis Massiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino, aut, si quis ex illis populis sit exortus, qui nostros duces auxilio laboris, commeatus, periculo suo iuuerit, qui cum hoste nostro cominus in acie sæpe pugnarit, qui se sæpe telis hostium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici possit? etenim in populum R. graue est, non posse

uti socijs excellenti uirtute præditis, qui uelint cum periculis nostris sua cõmunicare: in socios uero ipsos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos iniuriosum & contumeliosum est, his præmijs & his honoribus exclusos esse fidelissimos & coniunctissimos socios, quæ pateant stipendiarijs, pateant hostibus, pateant sæpe seruis: nam & stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus; & qui hostes ad nostros imperatores perfugissent, & magno usui Reip. nostræ fuissent, scimus ciuitate esse donatos. seruos deniq; quorum ius & fortunæ conditio infima est, bene de Rep. meritos persæpe libertate, id est ciuitate publice donari uidebamus. hanc tu igitur patrone fœderum, ac fœderatorum conditionem statuis Gaditanis tuis ciuibus, ut quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis subegibus, atq; in ditionem nostram redegimus, liceat, si populus R. permiserit, ut ab senatu, ab imperatoribus nostris ciuitate donentur, id ne liceat ipsis? qui si suis decretis legibus'ue sanxissent, ne quis suorum ciuium castra imperatorum populi R. iniret, ne quis se pro nostro imperio in periculum capitis atq; in uitæ discrimen inferret, Gaditanorũ auxilijs, cum uellemus, uti nobis nõ liceret, priuatim uero ne quis uir & animo & uirtute præcellens pro nostro imperio periculo suo dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi R. debilitari animos fortissimorũ uirorũ, alienigenarum nos hominum studijs atq; externa uirtute priuari. atqui nihil interest iudices, utrum hæc fœderati iura constituant, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad nostrorũ bellorũ pericula accedere; an, quæ nos eorum ciuibus uirtutis causa tribuerimus, ea rata esse nõ possint:

nihil enim magis uteremur his adiutoribus, ſublatis præ
mijs uirtutis, q̃ ſi omnino his uerſari in noſtris bellis non
liceret. etenim cum pro ſua patria pauci poſt genus homi
num natum reperti ſint, qui nullis præmijs propoſitis ui
tam ſuam hoſtium telis obiecerint: pro aliena Rep. quen=
quam fore putatis, qui ſe opponat periculis nõ modo nul
lo propoſito præmio, ſed etiam interdicto? ſed cum eſt il
lud imperitiſſime dictum de populis fundis, quod cõmu=
ne liberorum eſt populorum, non proprium fœderato=
rum; ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminem ex ſocijs ci
uem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex fœderatis: tũ uero ius
omne noſter iſte magiſter mutandæ ciuitatis ignorat:
quod eſt iudices nõ ſolum in legibus publicis poſitum, ſed
etiam in priuatorum uoluntate: iure enim noſtro neq;
mutare ciuitatem quiſquam inuitus poteſt, neq;, ſi uelit,
mutare non poteſt, modo aſciſcatur ab ea ciuitate, cuius
eſse ſe ciuitatis uelit: ut, ſi Gaditani ſciuerint nominatim
de aliquo ciue R. ut ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas
ſit noſtro ciui mutãdæ ciuitatis, nec fœdere impediatur,
quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. duarũ
ciuitatum ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: non eſ=
ſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt.
neq; ſolum dicatione, quod in calamitate clariſſimis uiris
Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni
Tarracone, Q. Cepioni, P. Rutilio Smyrnæ uidimus ac=
cidiſſe, ut earum ciuitatum fierent ciues, hanc ante amit
tere non potuiſſent, quàm huius ſolum ciuitatis mutatio
ne uertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri
mutatio: neq; enim ſine cauſa de Cn. Publicio Menandro
libertino homine, quem apud maiores Legati noſtri in

Græciam proficiſcentes interpretem ſecum habere uoluerunt, ad populum latum, ut is Publicius, ſi domum reueniſſet, & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiore memoria ciues R. ſua uoluntate indemnati et incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates cõtulerunt. quòd ſi ciui R. licet eſſe Gaditanum ſiue exilio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis, ut iam ad fœdus ueniam, quod ad cauſam nihil pertinet (de ciuitatis enim iure, nõ de fœderibus diſceptamus) quid eſt, quã obrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? equidem longe ſecus ſentio: nam cum ex omnibus ciuitatibus uia ſit in noſtram, cumq; noſtris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates; tum uero ut quæque nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, fœdere coniuncta eſt, ita mihi maxime cõmunionem beneficiorum, præmiorum, ciuitatis continere uidetur. atqui cæteræ ciuitates non dubitarẽt noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cæteri: ſed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris conceſſum eſt. itaq; in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undiq; aſcribi, multarumq; eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet non nullos imperitos homines noſtros ciues Athenis in numero iudicum atq; Areopagitarum, certa tribu, certo numero, cum ignorarent, ſi illã ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus uero noſtri iuris ac moris nemo unq̃, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatẽ ſe dicauit. ſed hic totus locus diſputationis, atq; orationis meæ iudices pertinet ad cõmune ius mutandarum ciui=

tatum: nihil habet, quod ſit proprium religionis ac fœde rum: defendo enim rem uniuerſam, nullam eſſe gentem ex omni regione terrarum neq; tam diſſidentem à popu lo R. odio quodam atq; diſſidio, neq; tam fide, beneuolen tiaq; cõiunctam, ex qua nobis interdictum ſit, ut ne aſci ſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus. ò iura præcla ra, atq; diuinitus iam inde à principio Romani nominis à maioribus noſtris comparata: ne quis noſtrum plus q̃ u= nius ciuitatis eſſe poſſit (diſſimilitudo enim ciuitatum ua rietatem iuris habeat, neceſſe eſt) ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne'ue in ciuitate maneat inuitus: hæc ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtræ libertatis, ſui quenq; iu= ris & retinendi & dimittendi eſſe dominum. illud uero ſine ulla dubitatione maxime noſtrum fundauit impe= rium, & populi R. nomen auxit, ꝙ princeps ille creator huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hoſti= bus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius au ctoritate et exemplo nunq̃ eſt intermiſſa à maioribus no ſtris largitio, & cõmunicatio ciuitatis. itaq; & ex Latio multi, & Tuſculani, & Lanuuini, & ex cæteris generi= bus gentes uniuerſæ in ciuitatem ſunt receptæ, ut Sabino rum, Volſcorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſi qui noluiſſent; nec, ſi qui eſſent ciuitatem noſtrã beneficio populi R. conſecuti, uiolatum fœdus eorũ uideretur. at. n. quædam fœdera extant, ut Germanorũ, Inſubriũ, Heluetiorũ, Iapidum, nõ nullorũ item ex Gallia barbarorũ, quorum in fœderibus exceptũ eſt, ne quis eorũ à nobis ciuis recipiatur. quod ſi exceptio facit, ne liceat: ibi neceſſe eſt licere, ubi nõ eſt ex ceptũ. ubi eſt igitur exceptũ fœdere Gaditano, ne quem

populus R. Gaditanum recipiat ciuitate? nuſquam. ac ſi=
cubi eſſet, lex id Gellia & Cornelia, quæ definite poteſta=
tem Pompeio ciuitatem donandi dederat, ſuſtuliſſet. exce
ptum eſt, inquit: fœdus ſiquidem ſacroſanctum eſt. igno
ſco tibi, ſi neq; Pœnorum iura calles; reliqueras. n. ciuita
tem tuam: neq; noſtras potuiſti leges inſpicere; ipſæ. n. te
à cognitione ſua iudicio publico repulerunt. quid fuit in
rogatione ea, quæ de Pompeio à Gellio & à Lētulo Coss.
lata eſt, in qua aliquid ſacroſanctum uideretur? primum
. n. ſacroſanctū eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plebs'ue
ſanxiſſet: deinde ſanctiones ſacrandæ ſunt aut genere
ipſo, aut obteſtatione & conſecratione legis, aut pœnæ, cū
caput eius, qui contra facit, conſecratur. quid habes igi=
tur dicere de Gaditano fœdere eiuſmodi? utrū, à capitis
conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe con
firmas? nihil omnino unq̃ de iſto fœdere ad populum, ni=
hil ad plebem, neq; legem, neq; pœnam latam eſſe dico. de
quibus etiam ſi latum eſſet, ne quem ciuem reciperemus:
tamen id eſſet, quod populus poſtea iuſſiſſet, ratum, neq;
quicquam illis uerbis, ſi quid ſacroſanctum eſſet, eſſe ex=
ceptum uideretur. de his cum populus R. nihil unq̃ iuſſe
rit, quicquam audes dicere ſacroſanctum fuiſſe? nec uero
hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum
iudices pertinet: neq;. n. eſt meum, contra ius optime me=
ritæ ciuitatis, contra opinionem uetuſtatis, contra aucto=
ritatem ſenatus dicere. duris enim quondam temporibus
Reip. noſtræ, cum præpotens terra mariq; Carthago nixa
duabus Hiſpaniis huic imperio immineret, & cum duo
fulmina noſtri imperij ſubito in Hiſpania Cn. & P. Sci=
piones extincti occidiſſent: L. Martius primipili centurio

cum Gaditanis fœdus iciſſe dicitur. quod cum magis fide illius populi, iuſtitia ueſtra, uetuſtate denique ipſa, quàm aliquo publico uinculo religionis teneretur: ſapientes homines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo Coss. à ſenatu de fœdere poſtulauerunt. tum eſt cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum. de quo fœdere populus R. ſententiam non tulit, qui iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs ſuis erga Remp. noſtram conſequi potuit, quod imperatorum teſtimonijs, quod uetuſtate, quod Q. Catuli ſummi uiri auctoritate, quod iudicio ſenatus, quod fœdere, conſecuta eſt: quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt: populus enim ſe nuſquam obligauit. neque ideo eſt Gaditanorum cauſa deterior: grauiſſimis enim & plurimis rebus eſt fulta. ſed iſti diſputationi certe nihil eſt loci: ſacroſanctum enim nihil poteſt eſſe, niſi quod per populum plebem'ue ſancitum eſt. quòd ſi hoc fœdus, quod populus R. auctore ſenatu, commendatione & iudicio uetuſtatis, uoluntate & ſententijs ſuis comprobat, idem ſuffragijs comprobaſſet: quid erat, cur ex ipſo fœdere Gaditanum in ciuitatem noſtram recipi non liceret? nihil eſt enim aliud in fœdere, niſi ut pia & æterna pax ſit. quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam eſt, quod non eſt in omnibus fœderibus; Maieſtatem populi R. comiter conſeruent. id habet hanc uim, ut ſit ille in fœdere inferior. primum uerbi genus hoc conſeruandi, quo magis in legibus, quàm in fœderibus uti ſolemus, imperantis eſt, non precantis: deinde, cum alterius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur; certe ille populus in ſuperiori

conditione causáq; ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. in quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione, qui ita dicebat, comiter esse cómuniter, quasi uero priscum aliquod, aut insolitũ uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui erranti comiter monstrant uiam; benigne, non grauate, cómuniter quidem certe non conuenit. & simul absurda res est, caueri fœdere, ut maiestatem populi R. cómuniter conseruent, id est ut populus R. suam maiestatem esse saluam uelit. quod si iam ita esset, ut esse nó potest: tamen de nostra maiestate, nihil de illorũ caueretur. potest'ne igitur nostra maiestas à Gaditanis benigne conseruari, si ad eam retinendã Gaditanos præmijs elicere non possumus? potest esse ulla deniq; maiestas, si impedimur, quo minus per populum R. beneficiorum uirtutis causa tribuẽdorum potestatem imperatoribus nostris deferamus? sed quid ego disputo, quæ mihi tum, si Gaditani contra me dicerent, uere posse dici uiderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, responderem legem populum R. iussisse de ciuitate tribuenda, hoc genere legum fundos populos fieri non solere, Cn. Pompeium de consilij sententia ciuitatem huic dedisse, nullum populi nostri iussum Gaditanos habere, itaq; nihil esse sacrosanctum, quod lege exceptum uideretur; si esset, tamen in fœdere nihil esse cautũ præter pacẽ. additũ etiã esse illud, ut maiestatem illi nostram conseruare deberent. quæ certe minueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis nõ liceret, aut præmij tribuendi potestatem nullam haberemus. nũc uero quid ego contra Gaditanos loquar, cũ id, quod defendo, uolũtate eorũ, auctoritate, Legatione ipsa

ne ipsa cóprobetur? qui à principio sui generis ac Reip. ab omni studio sensuq; Pœnorũ mentes suas ad nostrum imperiũ nomenq; flexerũt: quos, cum maxima bella no bis inferrentur, mœnibus excluserunt, classibus insecuti sunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & uete rem illam speciem fœderis Martiani semper omni san= ctiorem Marte duxerũt, et hoc fœdere Catuli, senatusq; auctoritate se nobiscũ cóiunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, ut ipse Hercules itinerũ ac laborum suorum, sic maiores nostri imperij ac nomi nis populi R. terminos esse uoluerunt. testantur & mor tuos nostros imperatores, quorum uiuit immortalis me= moria & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Me tellos; & hũc præsentem Cn. Pompeiũ, quem procul ab eorũ mœnibus acre & magnũ bellum gerentem cõmea tu pecuniaq; iuuerunt; & hoc tépore ipso populum R. quem in caritate annonæ, ut sæpe ante fecerant, frumen to suppeditato leuauerũt; se hoc ius esse uelle, ut sibi & liberis, si qui eximia uirtute fuerint, sit in nostris castris, sit in imperatorum prætorijs, sit deniq; inter signa atq; in acie locus, sit his gradibus ascẽsus etiam ad ciuitatem. ꝙ si Afris, si Sardis, si Hispanis agris stipendioq; multa tis uirtute adipisci licet ciuitatem; Gaditanis autem, offi cijs, uetustate, fide, periculis, fœdere cõiunctis, hoc idem non licebit: non fœdus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impositas à nobis esse arbitrabuntur. atq; hanc iu= dices non à me fingi orationem, sed me dicere, quæ Ga= ditani iudicarint, res ipsa declarat. hospitium multis an= nis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publice, dico. proferam testes: proferam Legatos: exci=

tabo laudatores, quos ad hoc iudicium, summos homines ac nobilissimos, deprecatores huius periculi missos uidetis. re deniq; multo ante Gadibus iam audita, fore huic ut ab illo periculum crearetur, grauissima tum in istum ciuem suum Gaditani S.C. fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri (quoniam hoc magnopere delectare uerbo) si tum fit fundus, cum scita ac iussa nostra sua sententia cõprobat, q̃ cum hospitium fecit, ut et ciuitate illum mutatum esse fateretur, et ius ciuitatis honorem dignissimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium uoluntatis suæ, q̃ cum etiam accusatorem huius mulcta & pœna mulctauit? potuit magis de re iudicare, q̃ cum ad uestrum iudicium ciueis amplissimos legauit, testeis huius iuris, uitæ laudatores, periculi deprecatores? etenim quis est tam demens, quin sentiat ius hoc Gaditanis esse retinendum, ne interseptum sit iis iter perpetuo ad hoc amplissimum præmium ciuitatis; & magnopere iis esse lætãdum, huius L. Cornelii beneuolentiam erga suos remanere Gadibus, gratiam & facultatem cõmendandi in hac ciuitate uersari? quis enim nostrum est, cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia cõmendatior? omitto, quantis ornamentis populum istum C. Cæsar, cum esset in Hispania Prætor, affecerit, cõtrouersias sedarit, iura ipsorum permissu statuerit, inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinaq; delerit, summa in eam ciuitatem huius rogatu studia & beneficia contulerit. multa prætereo, quæ quotidie labore huius & studio aut omnino, aut certe facilius consequantur. itaq; & adsunt principes ciuitatis, & defendunt, amore ut suum ciuem, testi=

monio ut noſtrum, officio ut nobiliſſimum & ſanctiſſi=
mum hoſpitem, ſtudio ut diligentiſſimum defenſorem
cõmodorum ſuorum. ac ne ipſi Gaditani arbitrentur,
quanquam nullo incõmodo afficiantur, ſi liceat eorum
ciues uirtutis cauſa in noſtram ciuitatem uenire, tamen
hoc ipſo inferius eſſe ſuũ fœdus quàm cæterorum: con
ſolabor & hos præſentes uiros optimos, & illam fideliſſi
mam atq; amiciſſimam nobis ciuitatem: ſimul & uos
non ignorantem iudices admonebo, quo de iure hoc iudi
cium cõſtitutum ſit, de eo nunq̃ omnino eſſe dubitatum.
quos igitur prudentiſſimos interpretes fœderum, quos
peritiſſimos bellici iuris, quos diligentiſſimos in exquiren
dis cõditionibus ciuitatum atq; cauſis eſſe arbitramur?
eos profecto, qui iam imperia ac bella geſſerunt. etenim
ſi Q. Scæuola ille Augur, cum de iure prædiatorio con
ſuleretur, homo iuris peritiſſimus conſultores ſuos non
nunquam ad Furium & Caſellium prædiatores reijcie=
bat; ſi nos de aqua noſtra Tuſculana M. Tugionem po
tius, quàm C. Aquilium conſulebamus, quòd aſſiduus
uſus uni rei deditus & ingenium & artem ſæpe uincit:
quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis & belli
omnibus iuris peritiſſimis imperatores noſtros antefer=
re? poſſumus'ne igitur tibi probare auctorem exempli
atq; facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium?
quæris aliquem grauiorem? conſtantiorem? præſtan=
tiorem uirtute, prudentia, religione, æquitate? is igitur
* M. Annium Appium, fortiſſimum uirum, uirtute prædi
tum, ciuitate donauit, cum Camertinum fœdus ſanctiſſi
mum atq; æquiſſimũ ſciret eſſe. poteſt igitur iudices L.
Cornelius cõdemnari, ut nõ C. Marij factũ cõdẽnetur?

existat ergo ille uir parumper cogitatione uestra, quoniam re non potest; ut conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis: dicat se nõ imperitum fœderis, non rudem exemplorum, nõ ignarum belli fuisse, se P. Africani discipulum ac militem, se stipendijs, se legationibus bellicis eruditum, se, si tanta bella legisset, quanta gessit & confecit, si tot Consulibus meruisset, quoties ipse Cõsul fuisset, omnia iura belli perdiscere ac nosse potuisse: sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere à Rep. bene gerenda impediretur: à se ex cõiunctissima atq; amicissima ciuitate fortissimum quenq; esse delectum: neq; Fulginatiũ, neq; Camertium fœdere esse exceptum, quo minus eorum ciuibus à populo R. præmia uirtutis tribuerentur. itaq; cum paucis annis post hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mutia lege uenisset: num quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est uocatus? nã Spoletinus T. Matrinius, tum ex ijs, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina in primis firma & illustri. quem cum disertus homo L. Antistius accusaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinũ nõ esse factum; uidebat enim populos de suo iure, non de nostro fundos fieri solere: sed cum lege Apuleia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in singulas colonias ternos ciues R. facere posset; negabat hoc beneficium re ipsa sublata ualere debere. nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, ut nõ per L. Crassum affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse uerbis causam illam grauitate sua defenderit &

probarit: quis enim esset iudices, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu delectum uirtutis, qui socys, qui fœderatis in defendenda Rep. nostra spem præmiorum eripi uellet? q si uultus C. Mariÿ, si uox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si præsens ualuit aspectus: ualeat auctoritas, ualeant res gestæ, ualeat memoria, ualeat fortissimi & clarissimi uiri nomen æternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues atq; fortes, ut illi uiui fruantur opibus suis, horum etiam mortuorum (si quisquam huius imperÿ defensor mori potest) uiuat auctoritas immortalis. quid? Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximis gestis, P. Cesium equitem R. uirum bonum, qui uiuit Rauennæ, fœderato ex populo non'ne ciuitate donauit? quid? cohorteis duas uniuersas Camertium, quid? Heracliensium legionem P. Crassus, uir amplissimus, ex ea ciuitate, quacum propè singulare fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabritio Cõsule ictum putatur. quid? Massiliensem Aristonem Sylla. quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros LX Gaditanos. quid? uir sanctissimus & summa religione ac modestia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum. quid? hic, qui adest, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, subtilissime sunt omnia perpolita, M. Crassus non Aletrinensem fœderatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia præstans, tum uel nimium parcus in largienda ciuitate? hic tu Cn. Pompeÿ beneficium, uel potius iudicium et factum infirmare conaris? qui fecit, quod C. Marium fecisse audierat; fecit, quod P. Crassum, quod L. Syllã, quod Q. Metellum, quod deniq; domesticum auctorem patrem suũ facere uiderat;

neq; uero in uno Cornelio id fecit: nam & Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, et Mamertinos obuios, & quosdã Vticenses, & Saguntinos fabros ciuitate donauit: etenim cum cæteris præmijs digni sunt, qui suo labore & periculo nostrã Remp. defendunt; tum certe dignissimi sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela subierũt. atq; utinã, qui ubiq; sunt propugnatores huius imperij, possent in hanc ciuitatem uenire; & contra, oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari: neq; enim ille summus poeta noster Annibalis illam magis cohortationem, q̃ cõmunem imperatorũ uoluit esse, Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiẽsis, Quisquis erit. cuiatis siet, id habent omnes leue, & semper habuerunt. itaq; & ciueis, fortissimos undiq; fortes uiros asciuerunt, & hominum ignobiliũ uirtutem persæpe nobilitatis inertiæ prætulerũt. habetis imperatorum summorum, & sapiẽtissimorum hominũ, clarissimorum uirorum interpretationem iuris ac fœderum. dabo etiã iudicum, qui huic quæstioni præfuerũt; dabo uniuersi populi R. dabo sanctissimum etiam iudicium senatus. iudices cum præ se ferrent, palamq́; loquerẽtur, quid essent lege Pappia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicaturi: Mamertini publice suscepta causa destiterũt: multi in ciuitatem recepti ex liberis fœderatisq; populis: nemo unq̃ est de ciuitate accusatus, ꝙ aut populus fundus factus nõ esset, aut ꝙ fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur. audebo etiã hoc cõtendere, nunq̃ esse cõdemnatum, quem cõstaret ab imperatore nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc populi R. iudiciũ multis rebus interpositum, atq; in maximis causis re ipsa atq; usu cõ=

probatum.Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp.Caſ=
ſio,Poſthumio Cominio Coſs.quis ignorat? quod quidem
nuper in columna ænea meminimus poſt roſtra inciſum
& perſcriptum fuiſſe.quomodo igitur L.Coſſinius Ti=
burs,pater huius equitis R.optimi atq; ornatiſſimi uiri,
dānato Celio ; quomodo ex eadē ciuitate T.Coponius,ci
uis item ſumma uirtute & dignitate (nepotes T.& C.
Coponios noſtis) dānato C.Maſſone ciuis R.eſt factus ?
an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem po=
tuit,manu et uirtute nō potuit ? an de nobis trahere ſpo
lia fœderatis licebit,de hoſtibus nō licebit ? an quod adi
piſci poterūt dicendo,id eis aſſequi pugnando nō licebit ?
an accuſatori maiores noſtri maiora præmia,q̄ bellato=
ri eſſe uoluerunt ? ꝙ ſi acerbiſſima lege Seruilia princi=
pes uiri,ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Lati=
nis,id eſt fœderatis,uiam ad ciuitatem populi iuſſu pa=
tere paſſi ſunt ; neq; in his eſt hoc reprehenſum Licinia
& Mutia lege,cum præſertim genus ipſum accuſatio=
nis & nomen, eiuſmodi præmium, quod nemo aſſequi
poſſit niſi ex ſenatoris calamitate,neq; ſenatori,neq; bo=
no cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet : dubitandum
fuit,quin quo in genere iudicum præmia rata eſſent,in
eodem iudicia imperatorum ualerent? num fundos igi=
tur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia le=
ge,aut cæteris,quibus, Latinis hominibus erat propoſi=
tum aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoſcite nūc
iudicium ſenatus,quod ſemper eſt iudicio populi com=
probatum . Sacra Cereris iudices ſumma maiores no=
ſtri religione confici cerimoniaq; uoluerunt . quæ cum
eſſent aſſumpta de Græcia, & per Græcas ſemper cu=

rata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata. sed cum illam, quæ Græcũ illud sacrum mõstraret, & face ret, ex Græcia deligerẽt, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerũt, ut deos immortales sciẽtia peregrina et externa, mẽte domestica et ciuili precarẽtur. has sacerdo tes uideo ferè aut Neapolitanas, aut Veliẽses fuisse fœde ratarũ sine dubio ciuitatũ. mitto uetera: proxima dico: ante ciuitatẽ Veliẽsibus datã, de senatus sentẽtia C. Vale riũ Flaccũ Præt. urbanũ nominatim ad populũ de Calli- phana Veliẽse, ut ea ciuis R. esset, tulisse. num igitur aut fundos factos Veliẽses, aut sacerdotẽ illã ciuẽ R. factam nõ esse, aut fœdus & à senatu et à populo R. uiolatum arbitrabimur? intelligo iudices, in causa aperta, mini- meq; dubia multo et plura et à pluribus peritissimis esse dicta, q̃ res postularet: sed id factũ est, nõ ut uobis rem tam perspicuã dicẽdo probaremus, uerũ ut omniũ ma- leuolorũ, iniquorũ, inuidorũ animos frãgeremus: quos ut accusator incẽderet, ut aliqui sermones hominũ alie- nis bonis mœrentiũ etiã ad uestras aures permanarẽt, et in iudicio ipso redũdarent, iccirco illa in omni parte ora tionis suæ arte aspergi uidebatis: tum pecuniã L. Corne lij, quæ neq; inuidiosa est, &, q̃tacũq; est, eiusmodi est, ut cõseruata magis, q̃ corrupta esse uideatur: tum luxu- riã, quæ nõ crimine aliquo libidinis, sed cõmuni maledi- cto notabatur: tum Tusculanũ, quod Q. Metelli fuis- se meminerat et L. Crassi, Crassum emisse de libertino ho mine Soterico Martio, ad Metellũ peruenisse de Venonij Vindicij bonis nõ tenebat: simul illud nesciebat, prædiorũ nullã esse gẽtẽ, emptionibus ea solere sæpe ad alienos ho mines, sæpe ad infimos, nõ legibus tanq̃ tutelas, ꝑuenire.

obiectum est etiam, quod in tribum Crustuminam peruenerit: quod hic assecutus est legis de ambitu præmio minus inuidioso, quam qui legum præmijs prætoriam sententiam, et prætextam togam consequuntur. et adoptio Theophanis agitata est, per quam Cornelius nihil est præterquã propinquorum suorum hæreditates assecutus. quanquam istorũ animos, qui ipsi Cornelio inuident, non est difficillimum mitigare: more hominum inuident: in conuiuijs rodunt: in circulis uellicant: non illo inimico, sed hoc maledico dente carpunt. qui amicis L. Cornelij aut inimici sunt, aut inuident, hi sunt huic multo uehementius pertimescẽdi. nam huic quidem ipsi quis est unquam inuẽtus inimicus? aut quis iure esse potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunæ dignitatiq; non concessit? uersatus in intima familiaritate hominis potẽtissimi, in maximis nostris malis, uestrisq; discordijs neminem unquam alterius rationis ac partis non re, non uerbo, non uultu deniq; offendit. fuit hoc siue meum, siue Reip. fatum, ut in me omnis illa inclinatio cõmunium temporum incumberet. non modo non exultauit in ruinis nostris, uestrisq; discordijs Cornelius, sed omni officio, lacrymis, opera, consolatione omneis me absente meos subleuauit. quorum ego testimonio ac precibus munus hoc meritum huic, &, ut à principio dixi, iustam & debitam gratiã refero: speroq; iudices, ut eos, qui principes fuerunt conseruãdæ salutis, aut dignitatis meæ, diligitis, & charos habetis, sic, quæ ab hoc pro facultate huius, pro loco facta sunt, & grata esse uobis & probata. non igitur à suis, quos nullos habet, sed à suorum, qui & multi & potentes sunt, urgetur inimicis: quos quidem hesterno die Cn. Pompeius co=

piosa oratione & graui secum, si uellent, contendere iubebat, ab hoc improbo certamine atque iniusta contentione auocabat. & erat æqua lex, & nobis iudices atque omnibus, qui nostris familiaritatibus implicantur, uehementer utilis, ut nostras inimicitias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimicorum temperemus. ac si mea auctoritas satis apud illos in hac re ponderis haberet, cum me præsertim rerum uarietate atque usu ipso iam perdoctum uiderent, etiam ab illis eos maioribus discordijs auocarem: id enim contendere mihi uidetur è Rep. cum id defendas, quod esse optimum sentias; & id fortium uirorum & magnorum hominum semper putaui; neque huic unquam labori, officio, muneri defui: sed contentio tandiu sapiens est, quandiu aut proficit aliquid, aut, si nõ proficit, non obest ciuitati. uoluimus quædam, contendimus, experti sumus; obtenta non sunt; dolorem alij, nos luctum, mœroremq; suscepimus: cur ea, quæ mutare nõ possumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæsarem senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit & numero dierum nouo. idem in angustijs ærarij uictorem exercitum stipendio affecit, imperatori decem Legatos decreuit, lege Sempronia succedendum nõ censuit. harum ego sentẽtiarum & princeps & auctor fui, neque me dissensioni meæ pristinæ putaui potius assentiri, q̃ præsentibus Reip. temporibus, & concordiæ conuenire. nõ idem alijs uidetur. sunt fortasse in sententia firmiores: reprehendo neminem: sed assentior nõ omnibus: neque esse inconstantis puto, sententiam aliquam, tanq̃ aliquod nauigium atq; cursum, ex Reip. tempestate moderari. sed si qui sunt, quibus infinitum sit odium, in quo

semel susceptum sit, quos uideo esse non nullos: cum duci bus ipsis, non cum comitatu, assectatoribusq; confligant: illam enim fortaße pertinaciam non nulli, uirtutem alij putabunt, hanc uero iniquitatem omnes cum aliqua cru delitate coniunctam. sed si certorum hominum mentes nulla ratione placare possumus iudices, uestros quidem animos certe confidimus non oratione nostra, sed huma= nitate uestra esse placatos: quid enim est, cur non potius ad summam laudem huic, quàm ad minimam fraudem Cæsaris familiaritas ualere debeat? cognouit adolescens: placuit homini prudentissimo: in summa amicorum co pia cum familiarissimis eius est adæquatus: in Prætura, in Consulatu præfectum fabrũ detulit: consilium homi nis probauit: fidem est complexus: officia, obseruanti= amq; dilexit. fuit hic multorum illi laborum socius ali quando: est fortasse nunc non nullorum particeps com= modorum. quæ quidem si huic obfuerint apud uos, non intelligo, quod bonum cuiquam sit apud tales uiros pro= futurum. sed quoniam C. Cæsar abest longissime, atq; in ijs est nunc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus illi= us gestis imperium populi R. definiunt: nolite, per deos im mortales, iudices hunc illi acerbum nuncium uelle defer ri, ut suum præfectum fabrũ, ut hominem sibi charissi= mum & familiarissimum nõ ob ipsius aliquod delictũ, sed ob suam familiaritatem uestris oppressum sententijs audiat. miseremini eius, qui non de suo peccato, sed de hu ius summi & clarissimi uiri facto, non de aliquo crimi ne, sed de periculo suo, de publico iure disceptat: quod ius si Cn. Pompeius ignorauit, si M. Crassus, si Q. Metel= lus, si Cn. Pompeius pater, si L. Sylla, si L. Crassus,

ſi C. Marius, ſi ſenatus, ſi populus R. ſi qui de re ſimili iudicarunt, ſi fœderati populi, ſi ſocij, ſi illi antiqui Latini, uidete ne utilius uobis & honeſtius ſit, illis ducibus errare, quàm hoc magiſtro erudiri. ſed ſi de certo, de perſpicuo, de utili, de probato, de iudicato uobis iure eſſe conſtituendum uidetis: nolite committere, ut in re tam inueterata quicquã noui ſentiatis. ſimul & illa iudices omnia ante oculos ueſtros proponite: primum eſſe omnes etiam poſt mortem reos clariſſimos illos uiros, qui fœderatos ciuitate donarunt; deinde ſenatum, qui perſæpe hoc iudicauit; populum, qui iuſſit; iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, ſic uiuere ac uixiſſe Corneliũ, ut, cum omnium peccatorum quæſtiones ſint, non de uitiorũ ſuorum pœna, ſed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. accedat etiam illud, ut ſtatuatis hoc iudicio, utrum, poſthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis. poſtremo illud iudices fixum in animis ueſtris tenetote, uos in hac cauſa non de maleficio L. Cornelij, ſed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS. ORATIO XXXVII.

SI quis ueſtrum P.C. expectat, quas ſim prouincias decreturus, cõſideret ipſe ſecum, qui mihi homines ex prouincijs potiſſimum detrahendi ſint: non dubitabit, quid me ſentire cõueniat, cum, quid mihi ſentire neceſſe ſit, cogitarit. ac ſi princeps eam ſententiam dicerem, laudaretis profecto; ſi ſolus, certe ignoſceretis; etiam ſi paulo minus utilis uobis ſententia uideretur, ueniam tamen aliquã dolori meo tribueretis. nunc uero P.C. non parua afficior uoluptate: uel ꝙ hoc maxime Reip. conducit, Syriam Macedoniamq; decerni, ut dolor meus nihil à cõmuni utilitate diſſentiat: uel ꝙ habeo auctorem P. Seruilium, qui ante me ſententiam dixit, uirum clariſſimum, & cum in uniuerſam Remp. tum etiã erga meam ſalutem fide ac beneuolentia ſingulari. quod ſi ille & paulo ante, & quotieſcunq; ei locus dicendi ac poteſtas fuit, Gabinium & Piſonem, duo Reip. portenta ac penè funera, cum propter alias cauſas, tum maxime propter illud inſigne ſcelus eorũ & importunam in me crudelitatem non ſolum ſententia ſua, ſed etiam uerborum grauitate eſſe notandos putauit: quonam me animo in eos eſſe oportet, cuius illi ſalutem pro pignore tradiderunt ad explendas ſuas cupiditates? ſed ego in hac ſententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiæ ſeruiam. quo animo unuſquiſque ueſtrum debet eſſe in illos, hoc ero: præcipuum illum & proprium ſenſum doloris mei, quem tamẽ uos communem ſemper uobis me=

cum esse duxistis, à sententia dicenda amouebo, ad ulsci scendi tempora reseruabo. Quatuor sunt prouinciæ P.C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas; Galliæ duæ, quas hoc tempore uno imperio uidemus esse coniunctas; & Syria & Macedonia, quas uobis inuitis & oppressis pestiferi illi Consules pro euersæ Reip. præmijs occupauerunt. decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. quid est, quod possimus de Syria Macedoniáq; dubitare? mitto, quòd eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, quàm hunc ordinem condemnarint, quàm auctoritatem uestram è ciuitate exterminarint, quàm fidem publicam, quàm perpetuam populi R. salutem, quàm me ac meos omnes fœdissime crudelissiméq; uexarint. omnia illa domestica atque urbana mitto: quæ tanta sunt, ut nunquam Annibal huic urbi tantum mali optarit, quãtum illi effecerint. ad ipsas uenio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, sed trophæis, quæ multis uictorijs erat iam diu triumphisq; pacata, sic à barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Thessalonicenses positi in gremio imperij nostri relinquere oppidum & arcem munire cogantur, ut uia illa nostra, quæ per Macedoniam est usque ad Hellespontum militaris, non solum excursionibus barbarorum sit infesta, sed etiam castris Thracijs distincta ac nõtata. ita gentes eæ, quæ, ut pace uterentur, uim argẽti dederant præclaro imperatori nostro, ut exhaustas domos replere possent, pro empta pace bellum nobis propè iustũ intulerunt. iam uero exercitus ille noster superbissimo delectu & durissima conquisitione collectus, omnis inte=

rijt. magno hoc dico cum dolore: miserandum in modum milites populi R. capti, necati, deserti, dissipati sunt: incuria, fame, morbo, uastitate consumpti: ut, quod est indignissimum scelus, is imperator in pœnam exercitus expetitus esse uideatur. atque hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis, barbariáq; compressa, pacatam ipsam per se & quietam tenui præsidio atque exigua manu, etiam sine imperio, per Legatos nomine ipso populi R. tuebamur: quæ nunc consulari imperio atque exercitu ita uexata est, uix ut se possit diuturna pace recreare: cum interea quis uestrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? uectigal ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius unius quæstum esse conuersum? urbem Byzantiorum, uobis atque huic imperio fidelissimam, hostilem in modum esse uexatam? quò ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui à miseris extorquere potuit, cohortes in hyberna misit: his præposuit quos putauit fore diligentissimos satellites sceлerum, ministros cupiditatum suarum. omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusq; consulta: cædes relinquo: libidines prætereo, quarum acerbissimum extat indicium & ad insignem memoriam turpitudinis, & penè ad iustum imperij nostri odium, quòd constat nobilissimas uirgines se in puteos abiecisse, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depulisse. nec hæc iccirco omitto, quòd non grauissima sint; sed quia nunc sine teste dico. ipsam uero urbem Byzantiorum fuisse refertissimam, atque ornatissimam signis, quis ignorat? quæ illi exhausti sumptibus

bellorum maximis, cum Mithridaticos impetus, totumq́; Pontum armatum efferuescentem in Asiam atq; erumpentem ægre repulsum & ceruicibus interclusum suis sustinerent, tum, inquam, Byzantij & postea signa illa et reliqua urbis ornamẽta sanctissime custodita tenuerũt. te imperatore infelicissimo & teterrimo Cæsonine Caluẽti ciuitas libera, & proximis suis beneficijs à senatu & à populo R. liberata, sic spoliata atque nudata est, ut, nisi C. Virginius Legatus, uir fortis & innocens, interuenisset, unum signum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. quod fanum est in Achaia, qui locus aut lucus in Græcia tota tã sanctus fuit, in quo ullum simulacrũ, ullum ornamentum reliquum sit? emisti à fœdissimo Tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis, cum tu idem, qui gubernare debueras, euerteres; tum, inquam, emisti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contra S. C. & contra legem generi tui dicere liceret: id emptum ita uendidisti, ut aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. quorum ego nihil dico nũc patres conscripti: hominem ipsum relinquo: de prouincia disputo. itaque omnia illa, quæ & sæpe audistis & tenetis animis, etiam si non audiatis, prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præsens in oculis uestris mentibusq́; defixit, audacia loquor: nihil de superbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate disputo: lateant libidines eius illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id disputo. huic uos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, ut prouinciam tetigit, sic fortuna cum improbitate certauit, ut nemo posset, utrũ dete-

rior,

rior, an infelicior esset, iudicare. An uero in Syria diutius est Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciã fuit eiusmodi, ut Rex Ariobarzanes Cõsulem uestrũ ad cædem faciendã, tanq̃ aliquem Thracem, cõduceret. deinde aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitum: post cõcisæ sunt optimæ cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum est, nisi pactiones pecuniarum cum tyrãnis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palàm populi R. imperator instructo exercitu dexterã tendens nõ ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & empta & emenda esse clamaret. iam uero publicanos miseros (me etiã miserum illorum ita de me meritorum miserijs ac dolore) tradidit in seruitutẽ Iudæis, & Syris, nationibus natis seruituti. statuit ab initio & in eo perseuerauit, ius publicano nõ dicere: pactiones sine ulla iniuria factas rescidit: custodias sustulit: uectigales multos ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse esset, aut quò ueniret, ibi publicanum, aut publicani seruũ esse uetuit. quid multa? crudelis haberetur, si in hostem animo fuisset eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustentatus. itaq; uidetis patres cõscripti, nõ temeritate redemptionis, aut negotij gerendi inscitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinij penè afflictos iã atq; euersos publicanos: quibus quidem uos in his angustijs ærarij tamen subueniatis necesse est: etsi iam multis nõ potestis, qui propter illum, hostem senatus, inimicissimum ordinis equestris, bonorumq; omniũ, non solum bona, sed etiam honestatem miseri deperdiderunt: quos nõ parsimonia, non continentia, non uirtus, non labor, non

ſplendor tueri potuit contra illius heluonis & prædonis audaciam. quid? qui ſe etiam nunc ſubſidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate ſuſtẽtant, hos perire patiemini? an, ſi qui frui publico nõ potuit per hoſtem, hic tegitur ipſa lege cenſoria: quem is frui non ſinit, qui eſt, etiã ſi nõ appellatur, hoſtis, huic ferri auxilium nõ oportet? retinete igitur in prouincia diutius eũ, qui de ſocijs cum hoſtibus, de ciuibus cum ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiã ſe pluris eſſe q̃ collegam putet, ꝙ ille uos triſtitia uultuq; deceperit, ipſe nunq̃ ſe minus, q̃ erat, nequã eſſe ſimularit. Piſo autem alio quodã modo gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius unus omniũ nequiſſimus exiſtimaretur. hos uos de prouincijs, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiendos nõ putaretis? & has publicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorũ ruinas, prouinciarum uaſtitates, imperij maculas teneretis? at ijdem uos anno ſuperiore hos eoſdẽ reuocabatis, cum in prouincias iam perueniſſent. quo tempore ſi liberũ ueſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, ueſtram auctoritatem, ijs, per quos erat amiſſa, reuocatis, & his ipſis præmijs extortis, quæ erant pro ſcelere atq; euerſione patriæ cõſecuti. quam pœnam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis uobis euolarunt, at aliã multo maiorem grauioremq; ſubierunt: quæ enim homini, in quo aliquis ſi non famæ pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior pœna accidere potuit, q̃ non credi literis ijs, quæ rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem Gabinio denegauit: primum, homini ſceleribus, flagitijs contami=

natiſſimo nihil eſſe credendum: deinde à proditore, atq; eo, quem præſentem hoſtem Reip. cognoſſet, bene rem geri non potuiſſe: poſtremo ne deos quidem immortales uelle aperiri ſua templa & ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi, & ſceleratiſſimi nomine. itaq; ille alter aut ipſe eſt homo doctus, et à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in orcheſtra heluatur, antea poſt ſiparium ſolebat: aut amicos habet prudétiores q̃ Gabinius, cuius nullæ literæ perferũtur. hoſce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ne imperator appelletur: alterum, ſi tabellarij non ceſſarint, neceſſe eſt paucis diebus pœniteat audere. cuius amici, ſi qui ſunt, aut ſi belluæ tam immani, tamq; tetræ poſſunt ulli eſſe amici, hac conſolatione utuntur, etiã T. Albutio ſupplicationem hũc ordinem denegaſſe. quod eſt primum diſſimile, res in Sardinia cum Maſtrucatis latrunculis à Proprætore una cohorte auxiliaria geſta, et bellum cum maximis Syriæ gentibus, tyrãnis, conſulari exercitu imperioq; cõfectum: deinde Albutius, quod à ſenatu petebat, ipſe ſibi in Sardinia ante decreuerat: conſtabat enim Græcum hominem ac leuem in ipſa prouincia quaſi triumphaſſe: itaq; hãc eius temeritatem ſenatus ſupplicatione denegata notauit. ſed fruatur ſanè hoc ſolatio, atq; hãc inſignem ignominiã, quoniã uni præter ſe inuſta eſt, putet eſſe leuiorem, dum modo, cuius exemplo ſe cõſolatur, eius exitũ expectet; præſertim cum in Albutio nec Piſonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit; hac tamen una plaga conciderit, ignominia ſenatus. At qui duas Gallias decernit Conſulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alteram Galliã & aut Syriam

aut Macedoniam, tamen alterum retinet, & in utriusq; pari scelere disparem cõditionem facit. Faciam, inquit, illas prætorias, ut Pisoni & Gabinio succedatur statim. si hic sinat: tum enim Tribunus intercedere poterit, nunc nõ potest. itaq; ego idem, qui nũc Consulibus ijs, qui designati erunt, Syriam Macedoniamq; decerno, decernam easdem prætorias, ut & Prætores annuas prouincias habeant, & eos quàprimum uideamus, quos animo æquo uidere nõ possumus. sed, mihi credite, nunq̃ succedetur illis, nisi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs non licebit: itaq; hoc tempore amisso, annus est integer uobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, sociorum ærumna, sceleratissimorum hominum impunitas propagatur. ꝙ si essent illi optimi uiri, tamẽ ego mea sententia C. Cæsari succedendũ non dum putarem. qua de re dicam patres cõscripti quod sentio, atq; illam interpellationem mei familiarissimi, qua paulo ante interrupta est oratio mea, nõ pertimescam. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, quàm Cæsari: omnem enim illam tempestatem, cui cesserim, Cæsare impulsore atq; adiutore esse excitatã. cui si primum sic respondeam, me cõmunis utilitatis habere rationem, nõ doloris mei, possim'ne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortissimorum & clarissimorum ciuium facere possim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius utinam filij nõ degenerassent à grauitate paterna) tãtam laudem est adeptus, ꝙ Tribunus pl. solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimicissimus & ipsius & fratris eius Africani, iurauitq; in cõcione se in gratiam non rediisse, sed alienum sibi uideri dignitate imperij,

quò duces essent hostium Scipione triumphãte ducti, eo-
dem ipsum duci, qui triumphasset? quis plenior inimi-
corũ fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, alij'ne inimi
ci? omnes Metelli: at hi nõ modo illum inimicũ ex Gal
lia sententijs suis nõ detrahebant, sed & propter ratio-
nem Gallici belli prouinciã extra ordinem decernebant.
bellum in Gallia maximũ gestũ est: domitæ sunt à Cæ-
sare maximæ nationes, sed nõ dum legibus, nõ dum iure
certo, nõ dum satis firma pace deuinctæ. bellum affectũ
uidemus, &, uere ut dicã, penè confectum, sed ita, ut, si
idem extrema persequitur, qui inchoauit, iã omnia perfe
cta uideamus; si succeditur, periculum sit, ne instaura-
tas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. ergo
ego senator, inimicus, si ita uultis, homini; amicus esse, si-
cut semper fui, Reip. debeo. quid, si ipsas inimicitias depo
no Reip. causa, quis me tãdem iure reprehẽdat? præser-
tim cum ego omniũ meorum cõsiliorum, atq; factorum
exempla semper ex summorum hominũ factis mihi cen
suerim petenda. an non M. ille Lepidus, qui bis Cõsul &
Pontifex maximus fuit, nõ solum memoria & testimo-
nio, sed etiã annaliũ literis & summi poetæ uoce lauda-
tus est, ꝙ cum M. Fuluio collega, quo die Censor est fa-
ctus, homine inimicissimo, in campo statim redijt in gra
tiam, ut cõmune officiũ Censuræ cõmuni animo ac uo-
luntate defenderẽt? atq; ut uetera, quæ sunt innumera
bilia, mittã, tuus pater Philippe non'ne uno tẽpore cum
suis inimicissimis in gratiã redijt? quibuscum omnibus
eadẽ Resp. recõciliauit, quæ alienarat. multa prætereo, ꝙ
intueor coràm hæc lumina atq; ornamẽta Reip. P. Ser-
uilium & M. Lucullum, utinam etiam L. Lucullus ille

uiueret. quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuitate, q̃ Lucullorum atq; Seruiliorum? quas in uiris fortissimis non solum extinxit Reip. dignitas & ipsorum, sed etiam ad amicitiam consuetudinem'q; traduxit. quid? Q. Metellus Nepos non'ne Consul in templo Iouis optimi maximi permotus cum auctoritate uestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio rediit in gratiam? an ego possum huic esse inimicus, cuius literis, fama, nuncijs celebrantur aures quotidiæ meæ nouis nominibus gentium, nationum, locorum? ardeo, mihi credite patres conscripti (id quod uosmet de me existimatis, et facitis ipsi) incredibili quodam amore patriæ: qui me amor & subuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, & rursum, cum omnia tela undiq; esse intenta in patriam uiderem, subire coegit atq; excipere unum pro uniuersis. hic me meus in Remp. animus pristinus ac perennis cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. quod uolent, deniq; homines existiment: nemini ego esse possum bene de Rep. merenti non amicus. etenim si ijs, qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias solum, sed etiam bellum indixi, atq; intuli, cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs essent liberati: cur eadem Resp. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non possit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpissima libidine incensus duas res sanctissimas, religionem & pudicitiam, uno scelere uiolasset? num est igitur dubium ex his rebus, quas

is egit, agitq; quotidie, quin ego in illo oppugnãdo Reip. plus quàm ocio meo, non nulli in eodem defendendo suo plus ocio, quàm cõmuni prospexerint? ego me à C. Cæsare in Rep. dissensisse fateor, & sensisse uobiscum: sed nunc ijsdem uobis assentior, cum quibus antea sentiebã: uos enim, ad quos literas L. Piso de suis rebus non audet mittere, qui Gabinij literas insigni quadam nota, atque ignominia noua condemnastis, C. Cæsari supplicationes decreuistis numero, ut nemini ullo ex bello; honore, ut omnino nemini. cur igitur expectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilij, & meorum omniũ consiliorum auctor & princeps. uos sequor patres conscripti, uobis obtempero, uobis assentior: qui quandiu C. Cæsaris consilia in Rep. non maxime diligebatis, me quoq; cum illo minus coniunctum uidebatis: posteaq̃ rebus gestis mentes uestras, uoluntatemq; muta stis, me non solum comitem esse sententiæ uestræ, sed etiam laudatorem uidistis. sed quid est, quod in hac causa maxime homines admirentur, & reprehẽdant meum cõsilium, cum ego idẽ antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatem, q̃ ad Reip. necessitatem pertinerent? supplicationem quindecim dierum decreui sententia mea. Reip. satis erat tot dierum, quot C. Mario. dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis est dignitati tributus. in quo ego, quo Consule referente primum decem dierum supplicatio decreta Cn. Pompeio Mithridate interfecto, confectoq; Mithridatico bello, & cuius sententia primum duplicata est supplicatio

consularis; mihi enim estis assensi, cum eiusdem Pompeij literis recitatis, confectis omnibus maritimis terrestribusq; bellis, supplicationem dierum duodecim decreuistis: sum Cn. Pompeij uirtutem, & animi magnitudinem admiratus, quòd, cum ipse cæteris omnibus esset omni honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribuebat, q̃ ipse erat consecutus. ergo in illa supplicatione, quã ego decreui, res ipsa tributa est dijs immortalibus, & maiorum institutis, & utilitati Reip. sed dignitas uerborum, honos, & nouitas, & numerus dierum Cæsaris ipsius laudi & gloriæ concessus est. relatum est ad nos nuper de stipendio exercitus: non decreui solum, sed etiã, ut uos decerneretis, laboraui: multa dissentientibus respondi: scribendo affui: tum quoq; homini plus tribui, quàm nescio cui necessitati: illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præda ante parta, & bellum conficere posse: sed decus illud & ornamentum triumphi minuendum nostra parsimonia non putaui. actum est de decem Legatis, quos alij omnino non dabant, alij exempla quærebant, alij tempus differebant, alij sine ullis uerborum ornamentis dabant: in ea quoq; re sic sum locutus, ut omnes intelligerent, me id, quod Reip. causa sentirem, facere uberius propter ipsius Cæsaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omneis res egi silentio, interpellor, cum superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa utilitas Reip. moueat. nam ipse Cæsar, quid est, cur in prouincia commorari uelit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta Reip. tradantur? amœnitas eũ credo locorum,

urbium pulchritudo, hominum, nationumq; illarũ huma nitas, & lepos, uictoriæ cupiditas, finium imperij nostri propagatio retinet. quid illis terris asperius? quid inculti= us oppidis? quid nationibus immanius? quid porrò tot ui= ctorijs præstabilius? quid oceano longius inueniri potest? an reditus in patriam habet aliquam offensionem? utrũ apud populum, à quo missus est; an apud senatũ, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obli= uionem? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit lon go interuallo uiriditatem? quare si qui hominem non di= ligunt, nihil est, quod eum de prouincia deuocent: ad gloriã deuocant, ad triumphum, ad gratulationem, ad summũ honorem senatus, equestris ordinis gratiã, populi chari= tatem. sed si ille hac tam eximia fortuna propter utili= tatem Reip. frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego senator facere debeo, quem, etiã si ille aliud uel let, Reip. consulere oporteret? ego uero sic intelligo patres conscripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis per petuæ pacis habere oportere rationem: nam quis hoc té= pore non sentit, omnia alia esse nobis uacua ab omni pe= riculo, atq; etiam ab omni suspicione belli? iam diu mare uidemus illud immensum, cuius feruore non solum ma= ritimi cursus, sed urbes etiam & uiæ militares iam tene bantur, uirtute Cn. Pompeij sic à populo R. ab Oceano usq; ad ultimum Pontum, tanq̃ unum aliquem portum, tutum & clausum teneri; nationes eas, quæ numero ho= minum ac multitudine ipsa poterant in prouincias no= stras redundare, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, ut Asia, quæ imperium antea nostrũ termina= bat, nunc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur. possum

de omni regione, de omni hostiũ genere dicere. nulla gens est, quæ non aut ita subacta sit, ut uix extet; aut ita domita, ut quiescat; aut ita pacata, ut uictoria nostra, imperioq; lætetur. bellum Gallicũ patres conscripti C. Cæsare imperatore gestum est, antea tantummodo repulsum. semper illas nationes nostri imperatores refutandas potius bello, q̃ lacessendas putauerunt. ipse ille C. Marius, cuius diuina atq; eximia uirtus magnis populi R. luctibus funeribusq; subuenit, influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit, non ipse ad eorũ urbes sedesq; penetrauit. modo ille meorum laborum, periculorum, consiliorum socius C. Pontinius, fortissimus uir, ortum repente bellum Allobrogum atq; hac scelerata coniuratione excitatum prælys fregit, eosq; domuit, qui lacessierant, & ea uictoria contentus Rep. metu liberata quieuit. C. Cæsaris longe aliam uideo fuisse rationem: non. n. sibi solum cum ys, quos iam armatos contra populum R. uidebat, bellandum esse duxit, sed totam Galliam in nostram ditionem esse redigendam: itaq; cum acerrimis nationibus & maximis, Germanorum, & Heluetiorum, prælys felicissime decertauit: cæteras cõtriuit, compulit, domuit, imperio populi R. parere assuefecit; et quas regiones, quasq; gentes nullæ nobis antea literæ, nulla uox, nulla fama notas fecerat, has noster imperator, nosterq; exercitus, et populi R. arma peragrarunt. semitam tãtum Galliæ tenebamus antea patres conscripti: cæteræ partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, & barbaris, & bellicosis tenebantur. quas nationes, nemo unquam fuit, qui non frangi domariq; cuperet: nemo sapienter de Rep. nostra cogitauit iã

inde à principio huius imperij, quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret: sed propter uim ac multitudinem gentium illarum nunquam est antea cum omnibus dimicatum. restitimus semper lacessiti: nunc deniq; est perfectum, ut imperij nostri terrarumq; illarũ idem esset extremum. alpibus Italiam munierat ante natura non sine aliquo diuino numine: nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudiniq; patuisset, nunquam hæc urbs summo imperio domicilium ac sedem præbuisset: quæ iam licet considant: nihil est enim ultra illam altitudinem montium usque ad Oceanum, quod sit Italiæ pertimescendum. sed tamẽ una aut altera æstas uel metu, uel spe, uel pœna, uel præmijs, uel armis, uel legibus potest totam Galliam sempiternis uinculis astringere. impolitæ uero res & acerbæ si erunt relictæ, quanquã sunt abscisæ, tamen efferent se aliquando, & ad renouandum bellum reuirescent. quare sit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata est. etenim si Fortunæ muneribus amplissimis ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet; si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam uidet, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret; si in Capitolium inuehi uictor cum illa insigni laurea gestiret; si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt, confici uellẽ. cum uero ille suæ gloriæ iampridem, Reip. non dum satisfecerit, & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quàm non explere susceptum Reipub.

munus: nec imperatorem incensum ad Remp. bene gerē dam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iā explicatam perturbare atq; impedire debemus. nam illæ sententiæ uirorum clarissimorū minime probandæ sunt, quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorē. qui ulteriorē, omnia illa, de qbus disserui paulo ante, perturbat: simul ostendit eam se sciscere legem, quam esse legem neget; & quæ pars prouinciæ sit, cui non possit intercedi, hanc se auellere; quæ defensorē habeat, non tangere: simul et illud facit, ut, quod illi à populo datum sit, id non uiolet; quod senatus dederit, id senator properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni senatoris: legem quam nō putat, eam quoque seruat: præfinit enim successori diē. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate disciplinaq; maiorum dissidere, quàm ut, qui Consul Calendis Ian. habere prouinciam debet, is ut eam desponsam, non decretam habere uideatur; fuerit toto in Consulatu sine prouincia, cui fuerit, antequam designatus esset, prouincia decreta. sortietur, an non? nam & non sortiri absurdum est, &, quod sortitus sis, nō habere. proficiscetur paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem nō licebit. Ianuario, Februario prouinciam non habebit: Calendis ei deniq; Martijs nascetur repente prouincia. attamen his sententijs Piso in prouincia permanebit. quæ cum grauia sunt, tum nihil grauius illo, quòd mulctari imperatorem diminutione prouinciæ contumeliosum est: neq; solum, summo in uiro, sed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum. ego uos intelligo P. C. multos decreuisse honores eximios C. Cæsari et propè singulares, quòd ita meritus

erat; gratis etiam, ut quamconiunctissimus huic ordini esset. sapientes ac diuini fuistis. neminem unq̃ est hic ordo complexus honoribus & beneficiis suis, qui ullam dignitatem præstabiliorem ea, quam per uos esset adeptus, putarit. nemo unq̃ hic potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter dignitatem suam diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpe ex hoc portu se in illos fluctus propè necessario contulerunt. qui si ex illa iactatione cursúq; populari bene gesta Rep. referunt aspectum in curiam, atq; huic amplissimæ dignitati cõmendati esse uolunt, non modo non repellendi sunt, uerũ etiam expetendi. monemur à fortissimo uiro, atq; optimo post hominum memoriam Consule, ut prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, post eos Consules, qui nunc erũt designati, perpetuóq; posthac ab iis, qui hunc ordinem oppugnent, populari ac turbulenta ratione teneatur. quam ego plagam & si non contemno P.C. præsertim monitus à sapientissimo Consule, & diligentissimo custode pacis & ocii, tamen uehementius arbitror pertimescendum, si hominum præclarissimorũ ac potentissimorum aut honorem minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus à senatu eximiis ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minime uos uelitis; per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam consecutus, ei ne libertatem quidem relinquat, adduci ad suspicandum nullo modo possum. postremo quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem, uideo. præstare hoc senator debeo, quantum possum, ne quis uir clarus aut po

tens huic ordini iure irasci posse uideatur. atq; hoc, si ini micissimus essem C. Cæsari, sentirem tamen Reip. causa. sed non alienum esse arbitror, quo minus sæpe aut interpeller à non nullis, aut tacita æstimatione reprehendar, explicare breuiter quæ mihi sit ratio & causa cum Cæsare. ac primum illud tempus familiaritatis & consuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni consobrino nostro ab omnium nostrũ adolescentia fuit, prætermitto. posteaquam sum penitus in Remp. ingressus, ita dissensi ab illo, ut in disiunctione sententiæ, cõiuncti tamen amicitia maneremus. Consul ille egit eas res, quarum participem me esse uoluit: quibus ego si minus assentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum esse debebat. me ille, ut Quinqueuiratũ acciperem, rogauit: me in tribus sibi coniunctissimis consularibus esse uoluit: mihi Legationem, quam uellem, quanto cum honore uellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, sed obstinatione quadam sententiæ repudiaui: q̃ sapienter, non dis puto: multis enim non probabo: constanter quidem, & fortiter certe: qui, cum me firmissimis opibus contra scelus inimicorum munire, & populareis impetus populari præsidio possem propulsare, quamuis excipere fortunam, subire uim atq; iniuriã malui, q̃ aut à uestris sanctissimis mentibus dissidere, aut de meo statu declinare. sed non is solum gratus debet esse, qui accepit beneficium, uerum etiam is, cui potestas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me & cõuenire ijs rebus, quas gesseram, non putabam. illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem suũ generum, sentiebam. traduxit ad plebem inimicum meũ;

ſiue iratus mihi, quòd me ſecum ne beneficijs quidem ui=debat poſſe coniungi; ſiue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria: nam poſtea me, ut ſibi eſſem Legatus, non ſo=lum ſuaſit, uerum etiam rogauit. ne id quidem acce=pi: non quo alienum mea dignitate arbitrarer, ſed quòd tantum Reip. ſceleris impendere à Conſulibus proximis non ſuſpicabar. ergo adhuc magis eſt mihi uerendum, ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quàm ne illius in=iuria in noſtra amicitia reprehendatur. ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita atque improuiſa formido, tenebræ Reip. ruina atque incendium ciuita=tis. terror iniectus Cæſari de eius actis, metus cædis bo nis omnibus, Conſulum ſcelus, cupiditas, egeſtas, auda cia. ſi non ſum adiutus, non debuit: ſi deſertus, ſibi for taſſe prouidit: ſi etiam oppugnatus, ut quidam aut pu=tant, aut uolunt, uiolata amicitia eſt, accepi iniuriam, inimicus eſſe debui: non nego. ſed ſi idem ille tum me ſaluum eſſe uoluit, cum uos me ut chariſſimum filium deſiderabatis; & ſi uos ijdem pertinere ad cauſam illam putabatis, uoluntatem C. Cæſaris à ſalute mea non abhor rere; & ſi illius uoluntatis generum eius habeo teſtem, qui idem Italiam in municipijs, populum R. in concione, uos mei ſemper cupidiſſimos in Capitolio ad meam ſalu=tem incitauit; ſi deniq; Cn. Pompeius idem mihi teſtis de uolũtate Cæſaris, & ſponſor eſt illi de mea: non'ne uobis uideor & ultimi temporis recordatione, & proximi me moria medium illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex re rũ natura nõ poſſem euellere, ex animo quidẽ certe exci dere? ego uero, ſi mihi non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem atq; inimicitias meas Reip. conceſſiſſe, quod

magni cuiusdam hominis, & persapientis uidetur: utar hoc, quod nõ tã ad laudem adipiscendã, q̃ ad uitandã ui tuperationẽ ualet, hominem me esse gratũ, & non modo tãtis beneficijs, sed etiã mediocri hominũ beneuolentia cõ moueri. à uiris fortissimis & de me optime meritis quibusdã peto, ut, si ego illos meorũ laborum & incõmodorũ participes esse nolui, ne illi me suarũ inimicitiarum sociũ uelint esse, præsertim cũ mihi ijdem illi cõcesserint, ut etiã acta illa Cæsaris, quæ neq; oppugnaui antea, neq; defendi, meo iã iure possim defendere. nã summi ciuitatis uiri, quorũ ego consilio Remp. conseruaui, & quorũ auctoritate illã coniunctionem Cæsaris defugi, Iulias leges & cæteras illo Cõsule rogatas, iure latas negãt. ijdem illã proscriptionẽ capitis mei, cõtra salutẽ Reip. sed saluis auspicijs rogatã esse dicebant. itaq; uir summa auctoritate, summa eloquentia dixit grauiter, casum illũ meum funus esse Reip. sed funus iustũ & indictum: & mihi ipsi omnino perhonorificũ, discessum meũ funus dici Reip. reliqua nõ reprehendo, sed mihi ad id, quod sentio, assumo. nã si illud iure rogatũ dicere ausi sunt, quod nullo exẽplo fieri potuit, nulla lege licuit, q̃a nemo de cœlo seruarat: obliti'ne erãt, tum, cũ ille, qui id egerat, plebeius est lege curiata factus, dici de cœlo eẽ seruatũ? qui si plebeius omnino esse nõ potuit, qui Tribunus pl. potuit esse? et cuius Tribunatus si ratus est, nihil est quod irritũ ex actis Cæsaris possit esse: eius nõ solũ Tribunatus, sed etiam perniciosissimæ res auspiciorũ religione conseruata iure latæ uidebuntur. quare aut uobis statuendũ est, legẽ Aeliã manere, legẽ Fusiã nõ esse abrogatã, non omnibus fastis legẽ ferri licere; cũ lex feratur, de cœlo seruari, obnunciari,

nunciari, intercedi licere; censorium iudicium ac notionem & illud morum seuerissimum magisterium non esse nefarijs legibus de ciuitate sublatum; si patricius Tribunus pl. fuerit, contra leges sacratas; si plebeius, contra auspicia fuisse: aut mihi concedant homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirunt, præsertim cum ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, ut easdem res alio modo ferret; qua conditione auspicia requirebant, leges comprobabant; in Clodio auspiciorum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ ac perditæ ciuitatis. extremũ illud est. ego, si essent inimicitiæ mihi cum C. Cæsare, tamen hoc tempore Reip. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiã summorum uirorum exemplo inimicitias Reip. causa deponere: sed cum inimicitiæ fuerint nunquam, opinio iniuriæ beneficio sit extincta, sententia mea P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam; si honos quidam, senatus concordiæ consulam; si auctoritas decretorum uestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando imperatore seruabo; si perpetua ratio Gallici belli, Reip. prouidebo; si aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præstabo. atq; hoc uelim probare omnibus patres conscripti: sed leuissime feram, si forte aut ijs minus probaro, qui meũ inimicum repugnante uestra auctoritate texerunt; aut ijs, si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt, cum ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

IN L. CALFVRNIVM PISONEM. ORATIO XXXVIII.

Deest principium.

Iam'ne uides bellua, iam'ne sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse Consulem: non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frõs, uultus deniq; totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit, hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, in fraudem induxit. pauci ista tua lutulenta uitia noueramus, pauci tarditatem ingenij, stuporem debilitatem'q; linguæ. nunq̃ erat audita uox in foro: nunq̃ periculum factum consilij: nullum non modo illustre, sed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi. obrepsisti ad honores errore hominũ, cõmendatione fumosarum imaginum: quarum simile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabitur, se omnes magistratus sine repulsa assecutum. mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare: omnes enim honores populus R. mihi ipsi, homini nouo, detulit. nam tu cum Quæstor es factus, etiam qui te nunq̃ uiderant, tamen illum honorem nomini mãdabant tuo. Aedilis es factus: Piso est à populo R. factus, non iste Piso. Prætura itẽ maioribus delata est tuis. noti erant illi mortui: te uiuum nõ dum nouerat quisquam. me cum Quæstorem in primis, Aedilem priorem,

Prætorem primum cunctis suffragijs populus R. faciebat; homini ille honorem, non generi; moribus, non maioribus meis; uirtuti perspectæ, non auditæ nobilitati deferebat. nam quid ego de Consulatu loquar? parto uis, an'ne gesto? miserum me, cum hac me peste, atq; labe confero: sed nihil comparandi causa loquar: ac tamen ea, quæ sunt longissime disiuncta, cõprehendam. tu Consul es renunciatus (nihil dicam grauius, quã quod omnes fatentur) impeditis Reip. temporibus, dissidentibus Coss. Cæsare & Bibulo, cum hoc non recusares, quin ij, à quibus dicebare Consul, te luce dignum non putarent, nisi nequior q̃ Gabinius extitisses. me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas nõ prius tabella, q̃ uoce priorem Cõsulem declarauit. sed omitto, ut sit factus uterq; nostrũ. sit sanè fors domina campi. magnificentius est dicere, quemadmodum gesserimus Consulatum, q̃ quemadmodum ceperimus. ego Calendis Ian. senatum et bonos omnes legis agrariæ, maximarumq́; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diuidi non oportuit, conseruaui; si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL annis ante me Consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam atq; defendi. ego adolescentes bonos & fortes, sed usos ea cõditione fortunæ, ut, si essent magistratus adepti, Reip. statum cõuulsuri uiderẽtur, meis inimicitijs, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. ego Antonium collegam, cupidum prouinciæ, multa in Rep. molientem, patientia atq; obsequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam, senatus auctoritate exercitu & pecunia instructam

& ornatam, quam cum Antonio communicaui (quòd ita existimabam tempora Reip. ferre) in concione depo sui reclamante populo R. ego L. Catilinam, cædem sena= tus, interitum urbis non obscure, sed palàm molientem, egredi ex urbe iussi, ut, à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. ego tela extremo mense Con sulatus mei intenta iugulis ciuitatis de coniuratorũ ne= farijs manibus extorsi. ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehendi, protuli, extinxi. me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici consi lij, frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius his audientibus ciuicam coronam deberi à Rep. dixit. mi hi togato senatus non, ut multis, bene gestæ, sed, ut nemi ni, conseruatæ Reip. singulari genere supplicationis deo= rum immortalium templa patefecit. ego cum in concio ne abiens magistratu dicere à Tribuno pl. prohiberer, quæ cõstitueram; cumq; is mihi tantummodo, ut iura= rem, permitteret: sine ulla dubitatiõe iuraui, Remp. atq; hãc urbem mea unius opera esse saluã. mihi populus R. uniuersus illa in cõcione non unius diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemq; donauit, cum meum iusiurandum tale atq; tantum iuratus ipse una uoce & cõsensu approbauit. quo quidem tempore is meus domũ fuit è foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuiũ esse in numero uideretur. atq; ita est à me Consulatus peractus, ut nihil sine cõsilio senatus, nihil nõ approban te populo R. egerim, ut semper in Rostris curiam, in sena tu populum defenderim, ut multitudinem cum princi= pibus, equestrem ordinem cum senatu coniunxerim.

Expoſui breuiter Conſulatum meum. aude nūc ô fu
ria de tuo dicere. cuius fuit initium ludi cōpitalitij, tum
primum facti poſt L. Metellum & Q. Martium Coſs.
contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus
(facio iniuriam fortiſſimo uiro mortuo, qui illum, cu-
ius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna
bellua cōferam) ſed ille deſignatus Conſul, cum quidam
Tribunus pl. ſuo auxilio magnos ludos cōtra S.C. facere
iuſſiſſet, priuatus fieri uetuit, atq; id, quod non dum pote
ſtate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cum in Calendas
Ian. cōpitalitiorum dies incidiſſent, Sex. Clodiū, qui nunq̃
antea prætextatus fuiſſet, ludos facere & prætextatum
uolitare paſſus es, hominem impurum, atq; non modo fa
cie, ſed etiā oculo tuo digniſſimum. ergo his fundamen-
tis poſitis Conſulatus tui, triduo poſt inſpectante & ta-
cente te à P. Clodio, fatali portento prodigioq; Reip. lex
Aelia & Fuſia euerſa eſt, propugnacula muriq; tran-
quillitatis atq; otij: collegia, non ea ſolum, quæ ſenatus
ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed innumerabilia quædam no
ua ex omni fece urbis ac ſeruitio conſtituta: ab eodem
homine, in ſtupris inauditis nefarijſq; uerſato, uetus illa
magiſtra pudoris & modeſtiæ ſeueritas cenſoria ſubla-
ta eſt: cum tu interim buſtum Reip. qui te Conſulem
tum Romæ dicis fuiſſe, uerbo nunquam ſignificaris ſen-
tentiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. non dum,
quæ feceris, ſed quæ fieri paſſus ſis, dico: neq; uero mul
tum intereſt, præſertim in Conſule, utrum ipſe perni-
cioſis legibus, improbis concionibus Remp. uexet, an alios
uexare patiatur. an poteſt ulla eſſe excuſatio non dicam
male ſentienti, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti in ma-

ximo Reip. motu Consuli? centum propè annos legem Aeliam & Fusiam tenueramus, quadringẽtos iudicium notionemq; censoriam: quas leges ausus est nõ nemo im probus, potuit quidem nemo unq̃ conuellere: quam po testatem minuere, quo minus de moribus nostris quinto quoq; anno iudicaretur, nemo tam effuse petulans cona= tus est. hæc sunt ò carnifex in gremio sepulta Cõsulatus tui. persequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali ne cóniuente quidem te, quod ipsum esset sce= lus, sed etiã hilarioribus oculis, quàm solitus eras, intuen te, delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi un= quam nec facere, nec pati turpe duxit: arma in templo Castoris, ò proditor templorum omnium, uidente te con stituebãtur ab eo latrone, cui templum illud fuit te Con sule ars ciuium perditorum, receptaculum ueterum Ca tilinæ militum, castellum forensis latrocinij, bustum le= gum omniũ, ac religionum. erat non solum domus mea, sed totum Palatium senatu, equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum tu nõ modo ad eum Cice= ronem (mitto enim domestica, quæ negari possunt; hæc cómemoro, quæ sunt palàm) non modo inq̃ ad eum, cui primã comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quẽ in senatu sententiam rogabas tertium, nunq̃ aspirasti, sed omnibus consilijs, quæ ad me opprimendum para= bantur, nõ interfuisti solum, uerum etiam crudelissime præfuisti. mihi uero ipsi coram genero meo propinquo * tuo quæ dicere ausus es? egere, foris esse Gabinium, sine prouincia stare non posse, spem habere à Tribuno pl. si tua consilia cum illo coniunxisses, à senatu quidem despe rasse; huius te cupiditati obsequi, sicuti ego fecissem in

collega meo; nihil esse, quod præsidium Consulum implora rem, sibi quenq; consulere oportere. atq; hæc dicere uix audeo. uereor, ne qui sit, qui istius insignem nequitiã frõ tis inuolutam integumentis non dum cernat: dicam ta= men: ipse certe agnoscet, & cum aliquo dolore flagitio= rum suorum recordabitur. meministi'ne cœnum, cum ad te quinta ferè hora cum C. Pisone uenissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, soleatum? &, cum isto ore fœtido teterrimam nobis popinam in= halasses, excusatione te uti ualetudinis, quod diceres, uinolen tis te quibusdam medicaminibus solere curari? quam nos causam cum accepissemus, quid enim facere potera= mus? paulisper stetimus in illo ganearum tuarum nido re, atq; fumo: unde tu nos cum improbissime respõden do, tum turpissime eructando eiecisti. idem illo ferè bi= duo productus in concionẽ ab eo, cui sic æquatum præ= bebas Cõsulatum tuum, cum esses interrogatus quid sen tires de Consulatu meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cesoninus semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad frõtem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudeli= tatem tibi non placere. hic te ille, homo dignissimus tuis laudibus, collaudauit. crudelitatis tu furcifer senatum Consul in concione condemnas? non enim me, qui sena= tui parui. nam relatio illa salutaris & diligens fuerat Consulis, animaduersio quidem & iudicium senatus. quæ cum reprehendis, ostendis qualis tu, si ita forte ac= cidisset, fueris illo tempore Consul futurus: stipendio mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuan dum: quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui

tu senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam Remp. prouinciæ præmio uendidisti? quæ enim L. Catilinam conantem Consul prohibui, ea P. Clodium faciẽtem Consules adiuuerunt. uoluit ille senatum interficere, uos sustulistis; leges incendere, uos abrogastis; interire patriam, uos adiuuistis. quid est uobis Consulibus gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, quem propter urbs incensa non est. ac ne illi quidem, si habuissent uestri similem Consulem, de urbis incendio cogitassent: nõ enim se tectis priuare uoluerunt, sed his stãtibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerũt. cædem illi ciuiũ, uos seruitutem expetistis. his uos etiã crudeliores: huic enim populo ita fuerat ante uos Cõsules libertas insita, ut emori potius, q̃ seruire præstaret. illud uero geminum consilijs Catilinæ & Lentuli, ꝙ me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domũ suam cõpulistis: neq; enim me stante & manente in urbis uigilia, neq; resistente Cn. Pompeio omniũ gentium uictore, unq̃ se illi Remp. delere posse duxerũt: à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefarijs sensibus impiorum in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto uobis ducibus mactatus essem. quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos & Catilinam interfuisse, quàm ꝙ eãdem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquijs concitastis, quòd omnes undiq; perditos collegistis, quòd in me carcerem effudistis, quòd coniuratos armastis, quòd eorum ferro meum corpus atq; omniũ bonorum uitam obijcere uoluistis? sed iam redeo ad præclaram

illam concionem tuam. tu es ille, cui crudelitas displicet? cui, cum senatus luctum ac dolorem suum uestis mutatione declarandum censuisset, cùm uideres mœrere Rép. amplissimi ordinis luctu, ò noster misericors quid facis? quod nulla in barbaria quisquam tyránus: omitto enim illud, Consulem edicere, ut senatus S.C. ne obtéperet: quo fœdius nec fieri, nec cogitari quicquam potest. ad misericordiam redeo eius, cui nimis uidetur senatus in conseruāda patria fuisse crudelis. edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamē omnibus uitijs superare cupiebat, ut senatus, contra quàm ipse censuisset, ad uestitum rediret. quis hoc fecit ulla in Scythia tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers insignia: eripis lacrymas non consolando, sed minando. quòd si uestem non publico consilio patres conscripti, sed priuato officio aut misericordia mutauissent: tamen, id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ, potestatis erat non ferendæ. cum uero id senatus frequens censuisset, ordines reliqui iam ante fecissent: tu ex tenebricosa popina Consul extractus, cum illa saltatrice tonsa, senatum Reip. occasum atque interitum lugere uetuisti. at quærebat etiam paulo ante de me, quid suo mihi opus fuisset auxilio? cur non meis inimicis, meis copijs restitissem? quasi uero non modo ego, qui multis sæpe auxilio fuißem, sed quisquam tam inops fuerit unquam, qui isto non modo propugnatore tutiorem se, sed aduocato aut adstipulatore paratiorem fore putaret. ego istius pecudis ac putidæ carnis consilio scilicet, aut præsidio niti uolebam: ab hoc eiecto cadauere quicquam mihi aut opis, aut ornamenti expectabam: Consulem ego tum requirebā,

Consulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non possem, qui tantam Reip. causam grauitate, & cõsilio suo tueretur, sed qui tanquam truncus atque stipes, si stetisset modo, posset sustinere tamen titulũ Consulatus: cum enim esset omnis causa illa mea consularis & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & Consulis, et senatus: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à uobis Consulibus conuersum, alterum Reip. penitus ereptum. attamen si consilium exquiris meum, neq; ego cessissem, & me ipsa suo complexu patria tenuisset, si mihi cum illo bustuario gladiatore & tecum, & cum collega tuo decertandum fuisset: alia enim causa præstantissimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio cum deorũ immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario, fortissimo uiro, & Consuli, & sextum Consuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedẽdum esse duxit. quod mihi igitur certamen esset huiusmodi? cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbato Epicuro, cum altero Catilinæ laternario? quos neq; hercule ego, neq; supercilium tuum, neq; collegæ tui cymbala, ac crotala fugi: neq; tam fui timidus, ut, qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reip. nauem gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. alios ego uidi uentos: alias prospexi animo procellas: alijs impendentibus tempestatibus, non cessi, sed his unum me pro omniũ salute obtuli. itaque discessu tum meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudelissimis exciderunt: cum quidem tu, ò uecors, & amens, cum omnes boni abditi, inclusiq; mœrerent, templa gemerent, tecta ipsa ur=

bis lugerent, complexus es illud funestum animal ex nefariis stupris, ex ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum, atq; eodem in templo, eodem & loci uestigio, & temporis arbitria non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti. quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiam, & gratulationem tuam, quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperatissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium, quis agentem aliquid quod esset libero dignum, quis deniq; in publico uidit? cum collegæ tui domus cantu, & cymbalis personaret, cumq; ipse nudus in conuiuio saltaret. in quo ne tum quidem, cum illum suum saltatorium uersaret orbem, fortunæ rotam pertimescebat. hic autem, non tam concinnus heluo, nec tam musicus, iacebat in suo Græcorum fœtore, atque uino. quod quidem istius in illis Reip. luctibus quasi aliquod Lapitarum aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit, an uomuerit, an effuderit. tu etiam mentionem facies Consulatus tui? aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse Consulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio te Consule esse uoluisti, huius tu Clodiani canis insignibus Consulatum declarari putas? animo Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere Consulatus. ego Consulem esse putem, qui senatum esse in Rep. non putauit? & sine eo consilio Consulem numerem, sine quo Romæ ne Reges quidem esse potuerunt? etenim illa iam omitto. cum seruorum delectus haberetur in foro, arma in templo Casto=

ris luce, & palàm comportarentur; id autem templum ſublato aditu, reuulſis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atque à Catilina præuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur; cum equites R. relegarentur, uiri boni lapidibus é foro pellerentur, ſenatui non ſolum iuuare Remp. ſed ne lugere quidem liceret; cum ciuis is, quem hic ordo aſſentiente Italia, cunctisq; gentibus conſeruatorem patriæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, ſeruitio atque armis pelleretur, non dicam auxilio ueſtro, quod uere licet dicere, ſed certe ſilentio: tum Romæ fuiſſe Conſules, quiſquam exiſtimabit? qui latrones igitur, ſi quidem uos Conſules? qui prædones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas Conſulis: non capiunt anguſtiæ pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non infirmitas ingenij ſuſtinet, non inſolentia rerum ſecundarum, tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram. Seplaſia mehercle, ut dici audiebam, te ut primum aſpexit, Campanum Conſulem repudiauit. audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe Conſulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus, & Capua. Gabinium denique ſi uidiſſent Duumuirum ueſtri illi unguentarij, citius agnouiſſent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes ceruſſatæq; buccæ dignæ Capua, ſed illa uetere: nam hæc quidem, quæ nunc eſt, ſplendidiſſimorum hominum, fortiſſimorum uirorum, optimorum ciuium, mihiq; amiciſſimorum multitudine redundat:

quorum Capuæ te prætextatum nemo aſpexit, qui non gemeret deſiderio mei, cuius cõſilio cũ uniuerſam Remp. tum illam ipſam urbem meminerant eſſe ſeruatam: me inaurata ſtatua donarant: me patronum unum aſciuerant: à me ſe habere uitam, fortunas, liberos arbitrabãtur: me & præſentem contra latrocinium tuum ſuis decretis Legatisq; defenderunt, & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, & de corpore Reip. tuorum ſcelerũ tela reuellente, reuocarunt. an tu eras Conſul, cum in Palatio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtigante te? ecquod in hac urbe maius unquam incendium fuit, cui non Conſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore apud ſocrum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, ſedebas nõ extinctor, ſed auctor incendij, & ardentes faces furijs Clodianis penè ipſe Conſul miniſtrabas. an uero reliquo tempore Conſulem te quiſquam duxit? quiſquam tibi paruit? quiſquam in curiam uenienti aſſurrexit? quiſquam conſulenti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus deniq; in Rep. cum obmutuiſſet ſenatus, iudicia cõticuiſſent, mœrerent boni, uis latrocinij ueſtri tota urbe uolitaret, neq; ciuis unus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Gabinij ſceleri, furoriq; ceſſiſſet? at ne tum quidem emerſiſti lutulente Cæſonine ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus, cum experrecta tandem uirtus clariſſimi uiri celeriter & uerum amicum, et optime meritum ciuem, et ſuum priſtinum morem requiſiuit, neq; eſt ille uir paſſus, in ea Rep. quam ipſe decorarat, atq; auxerat, diutius ueſtrorum ſcelerum peſtem morari: cum tamen ille, qualiſcũq; eſt, qui eſt ab uno te improbitate uictus, Gabinius

collegit ipſe ſe, uix, ſed collegit tamen, & contra ſuũ Clodium primum ſimulate, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uere uehementerq́; pugnauit. quo quidem in ſpectaculo mira Reip. æquitas erat: uter eorum periſſet, tanq̃ laniſta, in eiuſmodi pari lucrũ fieri putabat; immortalem uero quæſtum, ſi uterq; cecidiſſet. ſed ille tamen agebat aliquid, tuebatur auctoritatem ſummi uiri: erat ipſe ſceleratus, erat gladiator, cum ſcelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. tu, ſcilicet homo religioſus & ſanctus, fœdus, quod meo ſanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere noluiſti: cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, ut, ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pecuniam ereptam ex Reip. uiſceribus dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te adiutorẽq; præberes. itaq; in illo tumultu fracti faſces, ictus ipſe: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehenſus deniq; cum ferro ad ſenatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. ecquis audiuit non modo actionem aliquam, aut relationem, ſed uocem omnino, aut querelam tuam? Conſulem tu te fuiſſe putas, cuius in imperio, qui Remp. ſenatus auctoritate ſeruarat, idemq́; in Italia qui omneis omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is ſe in publico tuto ſtatuit eſſe non poſſe? an tum eratis Conſules, cum, quacunque de re uerbum facere cœperatis, aut referre ad ſenatum, cunctus ordo reclamabat, oſtẽdebatq́; nihil eſſe uos acturos, niſi prius de me retuliſſetis, cum uos quanquam fœdere obſtricti tenebamini, tamen cupere uos diceretis, ſed lege impediri? quæ lex priuatis hominibus eſſe lex non uidebatur, inuſta per ſeruos, inciſa per uim, impoſita per latro=

cinium, sublato senatu, pulsis è foro bonis omnibus, capta Rep. contra omnes leges, nullo scripta more; hanc qui se metuere dicerent, Consules non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt? nam si illam legem non putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atque integri capitis, bonorumq; tribunitia proscriptio, hac tamen obstricti pactione tenebamini: quis uos non modo Cõsules, sed liberos fuisse putet, quorum mens fuerit oppressa præmio, lingua astricta mercede? sin illam uos soli legem putabatis, quisquam uos Consules tunc fuisse, aut nunc esse cõsulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis esse, non leges, non instituta, nõ mores, non iura noritis? an, cum proficiscebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas, Cõsules uos quisquam putauit? itaque, credo, si minus frequentia sua uestrum egressum ornando, atque celebrando, at ominibus saltem bonis ut Consules, non tristissimis ut hostes aut proditores prosequebantur. tu'ne etiam, immanissimum ac fœdissimum monstrum, ausus es meum discessum illum testem sceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidem tempore cepi P.C. fructum immortalem uestri in me & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, sed uoce, & clamore, abiecti hominis, & semiuiui furorem petulantiamq; fregistis. tu luctum senatus, tu desiderium equestris ordinis, tu squalorẽ Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuã, tu silentium perpetuum iudiciorum ac fori, tu cætera illa in maledicti loco pones? quæ meus discessus Reip. uulnera inflixit? qui si calamitosissimus fuisset, tamen misericordia dignior, q̃ contumelia, & cum gloria potius esse coniunctus, q̃ cum

probro putaretur, atq; ille, dolor meus duntaxat, uestrũ quidem scelus ac dedecus haberetur. tum uero forsitan hoc, quod dicturus sum, mirabile auditu eẽ uideatur, sed certe id dicam, quod sentio. Cum tantis à uobis P. C. beneficijs affectus sim, tantis honoribus, non modo illam calamitatem esse non duco, sed, si quid mihi potest à Rep. esse seiunctum, quod uix potest, priuatim ad meum nomẽ augendum, optãdam duco mihi fuisse illam expetendamq; fortunam. atq; ut tuum lætissimum diem cum tristissimo meo conferam, utrum tandem, bono uiro & sapienti optabilius putas, sic exire à patria, ut omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit; an, quod tibi proficiscenti euenit, ut omnes execrarentur, male precarentur, unam tibi illam uiam, & perpetuam esse uellent? mihi medius fidius in tanto omnium mortalium odio, iusto præsertim & debito, quæuis fuga potius, q̃ ulla prouincia esset optatior. sed perge porrò: nam si illud meum turbulentissimum tempus profectionis tuo tranquillissimo præstat, quid conferam reliqua, quæ in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? me Calendis Ian. qui dies post obitũ occasumq; nostrũ Reip. primus illuxit, frequentissimus senatus, concursu Italiæ, referente clarissimo atque fortissimo uiro P. Lentulo, cõsentiente populo R. atque una uoce reuocauit: me idem senatus exteris nationibus, me Legatis, magistratibusq; nostris auctoritate sua consularibus literis, non, ut tu nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed, ut senatus illo ipso tempore appellauit, ciuem conseruatorem Reip. cõmendauit: ad meam unius salutem senatus auxilium omniũ ciuium cuncta ex Italia, qui Remp. saluam esse uellent,

Consulis

Consulis uoce & literis implorandum putauit: mei capitis seruandi causa Romã uno tempore quasi signo dato Italia tota cõuenit: de mea salute, P. Lentuli præstantissimi uiri, atq; optimi Consulis, Cn. Pompeij clarissimi atq; inuictissimi ciuis, cæterorumq; principum celeberrimæ & grauissimæ cõciones fuerũt: de me senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententiæ principe, ut, si quis impedisset reditum meũ, in hostiũ numero putaretur; ijsq; uerbis ea de me senatus auctoritas declarata est, ut nemini sit triũphus honorificentius, q̃ mihi salus restitutioq; perscripta: de me, cum omnes magistratus promulgassent, præter unũ Prætorem, à quo nõ fuit postulandũ, fratrem inimici mei, præterq; duos de lapide emptos Tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus Cõsul de collegæ Q. Metelli sẽtẽtia, quẽ mecum eadem Resp. quæ in Tribunatu eius disiũxerat, in Cõsulatu uirtute optimi ac iustissimi uiri sapientiaq; cõiunxit: quæ lex quemadmodum accepta sit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullam, quo minus adesset, iustam excusationem esse uisam, nullis comitijs unq̃ multitudinem hominum tantam neq; splendidiorem fuisse: hoc certe uideo, quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diribitores, uos custodes fuisse tabularum; &, quod in honoribus uestrorum propinquorum non facitis uel ætatis excusatione, uel honoris, id in salute mea nullo rogante uos uestra sponte fecistis. confer nunc Epicure noster ex hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea. obtinuisti prouinciam consularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege

Cæsaris iustissima atq; optima populi liberi, planè & ue re erant liberi : lege autem ea, quam nemo legem præter te & collegam tuum putauit, omnis erat tibi Achaia, Thessalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. habebas exercitum tantum, quantū tibi non senatus, aut populus R. dederat, sed q̃tum tua libido conscripserat. ærarium exhauseras. quas res gessisti in imperio, exercitu, prouincia consulari? quas res gesserit, quæro? qui ut uenit statim, nō dum cōmemoro rapinas, non dum exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces sociorum, non cædem hospitum, non perfidiam, non immanitatem, non scelera prædico : mox, si uidebitur, ut cum fure, ut cum sacrilego, ut cum sicario disputabo: nunc meam spoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. quis unq̃ prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad senatum literas miserit? tantam uero prouinciam, cum tanto exercitu, Macedoniam præsertim, quæ tantis barbarorum gentibus attingitur, ut semper Macedonibus imperatoribus ijdem fines prouinciæ fuerint, qui gladiorum, atq; pilorum : ex qua aliquot prætorio imperio, consularis quidem nemo redijt, qui incolumis fuerit, qui non triumpharit. est hoc nouum: multo illud magis. appellatus est hic uulturius, illius prouinciæ (si dijs placet) imperator. ne tum quidem Paule noster tabulas Romā cum laurea mittere audebas? misi, inquit. quis unquam recitauit? quis, ut recitarentur, postulauit? nihil enim mea refert, utrum tu cōscientia oppressus scelerum tuorum nihil unquam ausus sis scribere ad eum ordinem, quem despexeras, quem afflixeras, quem deleueras; an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq; si-

lentio suo temeritatem, atq; audaciam tuam condemnarint. atque haud scio, an malim te uideri nullo pudore fuisse in literis mittendis, an amicos tuos plus habuisse et pudoris, & consilij, quã aut te uideri pudentiorem fuisse quã soles, aut tuum factum non esse cõdemnatum iudicio amicorum. quod si non tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs in perpetuum tibi curiam præclusisses, quid tandem erat actum, aut gestum in illa prouincia, de quo ad senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorũ depopulatio? an munitio Thessalonicæ? an obsessio militaris uiæ? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? tu uero, qui ad senatum nihil scripseris; ut in urbe nequior inuentus es quã Gabinius, sic in prouincia paulo tamen, quã ille, demissior: nam ille gurges, atq; heluo natus abdomini suo, non laudi atq; gloriæ, cum equites R. in prouincia, cum publicanos nobiscum & uoluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitaq; priuasset, cum egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi ut urbes depopularetur, agros uastaret, exhauriret domos: ausus est (quid enim ille non auderet?) à senatu supplicationem per literas postulare. ò dij immortales, tu'ne etiam, atq; adeo uos geminæ uoragines, scopuliq; Reip. uos meam fortunam deprimitis, uestram extollitis? cum de me ea S.C. absente facta sint, eæ conciones habitæ, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea deniq; generum, ordinumq; omnium, quæ ego non modo optare nunquam auderem, sed cogitare non possem;

uos autem ſempiternas fœdiſſimæ turpitudinis notas ſubieritis. an ego, ſi te & Gabiniũ cruci ſuffixos uiderem, maiore afficerer lætitia ex corporis ueſtri laceratione, q̃ afficior ex infamia? nullum eſt ſuppliciũ putandũ, quo affici caſu aliquo etiam boni uiri forteſq; poſſunt. atq; hoc quidem etiam iſti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinam ita audires, ut erant audiendi: nunq̃ te in tot flagitia ingurgitaſſes. uerum audis in præſepibus, audis in ſtupris, audis in cibo & uino. ſed dicunt ipſi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt. ſapientem, etiã ſi in Phalaridis tauro incluſus ſuccenſis ignibus torreatur, dicturum tamen, ſuaue illud eſſe, ſeſeq; ne tantulum quidem cõmoueri. tantã uirtutis eſſe uim uoluerunt, ut non poſſet unq̃ eſſe uir bonus nõ beatus. quæ eſt igitur pœna? quod ſuppliciũ? id mea ſententia, quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti, ſuſcepta fraus, impedita & oppreſſa mens cõſcientia, bonorum omniũ odium, nota iuſti ſenatus, amiſſio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quẽ Carthaginenſes reſectis palpebris, illigatũ in machina, uigilando necauerũt, ſupplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quem Italia ſeruata ab illo demerſum in Minturnenſium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulſum & naufragum uidit: fortunæ enim iſta tela ſunt, nõ culpæ: ſuppliciũ autem eſt pœna peccati. neq; uero ego, ſi unq̃ uobis mala precarer, quod ſæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer; Thyeſtea iſta execratio eſt, poetæ uulgi animos, nõ ſapientum mouentis: ut,

Tu naufragio expulſus, uſpiam ſaxis fixus aſperis,
Euiſceratus, latere penderes (ut ait ille) ſaxa ſpargẽs

tabo, Sanie, ſanguine atro: nõ ferrem omnino mo
leſte, ſi ita accidiſſet; ſed id tamen eſſet humanum. M.
Marcellus, qui ter Conſul fuit, ſumma uirtute, pietate,
gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem
gloria & laude uiuit. in fortuna quadam eſt illa mors,
nõ pœna putãda. quæ eſt igitur pœna? quod ſuppliciũ?
quæ ſaxa? quæ cruces? ecce duos duces in prouincijs po
puli R. habere exercitus, appellari imperatores; horum
alterũ ſic fuiſſe infirmatum cõſcientia ſcelerum & frau
dum ſuarũ, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus
una maxime triũphalis, nullas ſit ad ſenatum literas mit
tere auſus. ex qua prouincia modo uir omni dignitate
ornatiſſimus L. Torquatus magnis rebus geſtis me refe=
rẽte abſens imperator ſit appellatus, unde his paucis an=
nis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triũ
phos uidimus, ex ea te imperatore nũcius ad ſenatum al=
latus eſt nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatum
ad ſenatũ. dij immortales, id'ne ego optarem, ut inimicus
meus ea, qua nemo unq̃, ignominia notaretur? ut ſena=
tus is, qui in eam iam benignitatis cõſuetudinẽ uenit, ut
eos, qui bene Remp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, &
numero dierũ, & genere uerborum; huius unius literis
nũciãtibus nõ crederet, poſtulantibus denegaret? his ego
rebus paſcor, his delector, his perfruor; ꝙ de uobis hic
ordo opinatur nõ ſecus, ac de teterrimis hoſtibus; ꝙ uos
equites R. ꝙ cæteri ordines, ꝙ cũcta ciuitas odit; ꝙ ne=
mo bonus, nemo deniq; ciuis eſt, qui modo ſe ciuẽ eſſe me
minerit, qui uos nõ oculis fugiat, auribus reſpuat, animo
aſpernetur, recordatiõe deniq; ipſa Cõſulatus ueſtri per=
horreſcat. hæc ego ſemper de uobis expetiui, hæc optaui,

hæc precatus ſum. plura etiam acciderũt, quàm uellem: nam, ut amitteretis exercitum, nunq̃ mehercule optaui. illud etiam accidit præter optatum meum, ſed ualde ex uoluntate: mihi enim non uenerat in mentem furorem & inſaniam optare uobis, in quam incidiſtis. atqui fuit optandum. me tamen fugerat deorum immortaliũ has eſſe in impios & conſceleratos pœnas certiſſimas cóſtitutas. nolite enim putare P. C. ut in ſcena uidetis, homines conſceleratos impulſu deorum terreri furiarum tædis ardentibus: ſua quenq; fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat: hæ ſunt impiorum furiæ, hæ flãmæ, hæ faces. ego te nó uecordé, nó furioſum, nó mente captum, non tragico illo Oreſte, aut Athamante demẽtiorem putem, qui ſis auſus primũ facere (nam id eſt caput) deinde paulo ante Torquato grauiſſimo & ſanctiſſimo uiro premẽte cófiteri, te prouinciam Macedoniã, in quã tantum exercitum tranſportaſſes, ſine ullo milite reliquiſſe? mitto de amiſſa maxima parte exercitus: ſit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi uero exercitus quã potes afferre cauſam? quã poteſtatem habuiſti? quam legem? quod S. C? quod ius? quod exemplum? quid eſt aliud facere, niſi nó cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem, cruentare corpus ſuũ? maior hæc eſt uitæ, famæ, ſalutis ſuæ uulneratio. ſi familiã tuam dimiſiſſes, quod ad neminem niſi ad ipſum te pertineret, amici te tui conſtringendum putarent: præſidiũ tu populi R. cuſtodiam prouinciæ, iniuſſu populi ſenatuſq; dimiſiſſes, ſi tuæ mentis compos fuiſſes? Ecce tibi alter, effuſa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibuſq; ſo=

ciorum exhauserat, cum partim eius prædæ profundæ libidines deuorassent, partim noua quædam & inaudita luxuries, partim etiã in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hunc Tusculanũ montem extruendum, cum illa eius immensa & intolerabilis ædificatio cõstitisset; se ipsum, fasces suos, exercitum populi R. numen interdictumq́; deorum immortaliũ, responsa sacerdotũ, auctoritatem senatus, iussa populi, nomen ac dignitatem imperij Regi Aegyptio uendidit. cũ fines prouinciæ tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos mei capitis pretio periculoq́; emerat, his se tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam? tribuit se mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit, signa contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus susceperat? cepit Alexandriam. quid aliud expectamus à furore eius, nisi ut ad senatum tantis de rebus gestis literas mittat? hic si mentis esset suæ, nisi pœnas patriæ, dijsq́; immortalibus eas, quæ grauissimæ sunt, furore atq; insania penderet, ausus esset, mitto exire de prouincia, educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi aut senatus accedere? quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecunijs repetundis planissime uetant. sed hæc omitto. ille si non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum & auctoritate senatus, & sorte haberet, interposita religione sine ulla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere, cum etiam si religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, &

grauissimæ legum pœnæ uetarent? sed quoniam fortunarum cõtentionem facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etsi sibi ipse præcidit, ego tamen, os ut uideam hominis, expecto. Tuũ, si placet, reditum cum meo cõferamus. at meus quidem is fuit, ut à Brundusio usq; Romã agmen perpetuũ totius Italiæ uiderem: neq; enim regio fuit ulla, neq; municipium, neq; præfectura, aut colonia, ex qua nõ publice ad me uenerint gratulatum. quid dicã aduẽtus meos? quid effusiones hominum ex oppidis? quid cõcursum ex agris patrũfamilias cum cõiugibus ac liberis? quid eos dies, qui, quasi deorũ immortaliũ, festi ac solẽnes sunt aduẽtu meo, redituq; celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriã redij, cum senatum egressum uidi, populumq; R. uniuersum, cum mihi ipsa Roma propè conuulsa sedibus suis ad cõplectendũ cõseruatorẽ suũ procedere uisa est. quæ me ita accepit, ut nõ modo omnium generum, ætatũ, ordinum omnes uiri ac mulieres omnis fortunæ ac loci, sed etiã mœnia ipsa uiderẽtur, & tecta urbis, ac templa lætari. me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, Prætores collocauerunt, mihiq; (quod ante me nemini) pecunia publica ædificandam domum censuerunt. Habes reditum meum. confer nunc uicissim tuum, quandoquidem omisso exercitu nihil incolume domum, præter os illud pristinum tuum, retulisti. qui primum quà ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis scit? quos tu Mæandros, dum omnes solitudines persequeris, quæ diuerticula, flexionesq; quæsisti? quod te municipium uidit? quis amicus

inuitauit? quis hoſpes aſpexit? nō'ne tibi nox erat pro die? ſolitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator, ſed ut mortuus in famis referri uideretur. Romam uero ipſam fœdauit aduentus tuus. ò familiæ non dicam Calfurniæ, ſed Caluētiæ, neque huius urbis, ſed Placentini municipij, neque paterni generis, ſed Brachatæ cognationis dedecus, quemadmodum uenisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuiū cæterorum, ſed tuorum Legatorum obuiam uenit? mecum enim tum L. Flaccus, uir tua Legatione indigniſſimus, atque ijs conſilijs, quibus mecum in Conſulatu meo coniunctus fuit, ad conſeruandam Remp. dignior, mecum fuit, tum cum te quidam non longe à porta cum lictoribus errantem uiſum eſſe narrabat. ſcio item, uirum fortem in primis, belli ac rei militaris peritum, familiarem meum, Q. Martium, quorum tu Legatorum prælio imperator appellatus eras, cum longe abfuiſſes, aduentu iſto tuo domi fuiſſe ocioſum. ſed quid ego enumero, qui tibi obuiam non uenerint? qui dico uenisse penè neminem ne de officioſiſſima quidem natione candidatorum, cū uulgo eſſent & illo ipſo, & multis ante diebus admoniti & rogati. togulæ lictoribus ad portam præſto fuerunt: quibus illi acceptis, ſagula reiecerunt, & cateruam imperatori ſuo nouam præbuerunt. ſic iſte tanto exercitu, tanta prouincia, triénio poſt Macedonicus imperator in urbem ſe intulit, ut nullius negociatoris obſcuriſſimi reditus unquam fuerit deſertior. in quo me tamen, qui eſſet paratus ad ſe defendendum, reprehendit: cū ego Cœlimōtana porta introiſſe dixißem, reſponſione me mimica, Eſquilina introiſſe, homo prōptiſſimus laceſſiuit: quaſi uero id

aut ego ſcire debuerim, aut ueſtrum quiſpiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne Triumphali, quæ porta Macedonicis ſemper Proconſulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui conſulari imperio præditus ex Macedonia non triumphares. at audiſtis P. C. philoſophi uocem: negauit ſe triumphi cupidum unquam fuiſſe. ò ſcelus, ò peſtis, ò labes: cum extinguebas ſenatum, uendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas Tribuno pl. Conſulatum tuum, Rempub. euertebas, prodebas caput et ſalutē meam una mercede prouinciæ, ſi triumphum nō cupiebas, cuius tādem rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe enim uidi, qui & mihi & cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur, triumphi nomine tegere, atq; uelare cupiditatem ſuam. hoc modo D. Syllanus Conſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat: neque enim quiſquam poteſt exercitum cupere, aperteq; petere, ut non prætexat cupiditatem triumphi. ꝙ ſi te ſenatus populuſq; R. aut non appetentem, aut etiam recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet, tamen erat anguſti animi atq; demiſſi, triumphi honorem, atq; dignitatem contemnere. nam ut leuitatis eſt inanem aucupari rumorē, ut omneis umbras etiā falſæ gloriæ conſectari: ſic leuis eſt animi, lucem, ſplendoremq; fugientis, iuſtā gloriā, qui eſt fructus ueræ uirtutis honeſtiſſimus, repudiare. cum uero non modo nō poſtulāte atq; cogente, ſed inuito, atq; oppreſſo ſenatu, nō modo nullo populi R. ſtudio, ſed nullo ferente ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium fuerit non euerſæ per te, ſed perditæ ciuitatis; cumq; omnium tuorum ſcelerum hæc pactio extiterit, ut, ſi tu totam Remp. nefariis latronibus

tradidiſſes, Macedonia tibi ob eam rem, quibus tu finibus uelles, redderetur; cũ exhauriebas ærarium; cũ orbabas Italiã iuuentute; cum mare uaſtiſſimum hieme trãſibas: ſi triumphum contemnebas, quæ te prædo amentiſſime, niſi prædæ ac rapinarum, cupiditas tam cæca rapiebat? non eſt integrum Cn. Pompeio conſilio iam uti tuo: errauit enim: non guſtarat iſtam tuam philoſophiam: ter iã homo ſtultus triumphauit. Craſſe pudet me tui: quid eſt, ꝙ confecto formidoloſiſſimo bello coronam illam laureã tibi tantopere decerni uolueris à ſenatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in iſtum errorem induceremini? C. ipſi Pontinio neceſſario meo iam non eſt integrum: religionibus enim ſuſceptis impeditur. ò ſtultos Camillos, Curios, Fabritios, Calatinos, Sciones, Marcellos, Maximos: ò amentem Paulum, ruſticum Marium, nullius conſilij patres iſtorum amborum Conſulum, qui triumpharunt. ſed quoniam præterita mutare non poſſumus, quid ceſſat hic homulus, ex argilla & luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta ſapientiæ clariſſimo & ſummo imperatori genero ſuo? fertur ille uir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti & magni triumphi: non didicit eadem iſta, quæ tu. mitte ad eum libellum. ſed iam, ſi ipſe coràm congredi poteris, meditare quibus uerbis incenſam illius cupiditatem comprimas atque reſtinguas. ualebis apud hominem uolitãtem gloriæ cupiditate uir moderatus & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer: dices enim, ut es homo facetus, ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus è ſchola: quid eſt

Cæsar, q te supplicationes toties decretæ, tot dierum, tan topere delectent? in quibus homines errore ducũtur, quas dij negligunt, qui (ut noster ille diuinus dixit Epicurus) neque propitij cuiquam esse solent, neque irati. non facies fidem scilicet, cum hæc disputabis: tibi enim & esse & fuisse deos uidebit iratos. uertes te ad alteram scholam, disseres de triumpho. quid tãdem habet iste currus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argẽtum? quid Legati in equis & Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta penè puerorũ, captare plausus, uehi per urbem, cõspici uelle. quibus ex rebus nihil est, quod solidum tenere, nihil quod' referre ad uolu ptatem corporis possis. quin tu me uides, qui ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij leui cupiditate commoti triumpharũt, ex ea sic redij, ut ad portam Esquilinam Macedonicam lauream cõculcarim, ipse cum hominibus quindecim male uestitis ad portam Cœlimontanam sitiens peruenerim: quo in loco mihi libertus præclaro imperatori domum ex hac die biduo ante conduxerat: quæ uacua si non fuisset, in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nũmus interea mihi Cæsar neglectis uehiculis triumphalibus domi manet, & manebit. rationes ad ærarium retuli continuo, sicut tua lex iubebat: neque alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus, quàm mihi literas profuisse: ita enim sunt perscriptæ scite & literate, ut scriba, ad ærarium qui eas retulit, perscriptis rationibus secum ipse caput sinistra manu pfricans, cõmurmuratus sit, ratio quidẽ hercle apparet,

argentum οἴχεται. hac tu oratione, non dubito, quin il=
lum iam aſcendentem in currum poſſis reuocare. ò tene
bræ, ò lutum, ò ſordes, ò paterni generis oblite, materni
uix memor: ita neſcio quid iſthuc fractum, humile, de=
miſſum, ſordidum inferius etiam eſt, quàm ut Mediola=
nenſi præcone auo tuo dignum eſſe uideatur. L. Craſſus,
homo ſapientiſſimus noſtræ ciuitatis, ſpiculis propè ſcru
tatus eſt alpes, ut, ubi hoſtis non erat, ibi triumphi cau=
ſam aliquam quæreret. eadem cupiditate uir ſummo in=
genio præditus C. Cotta nullo certo hoſte flagrauit. eorũ
neuter triumphauit, quòd alteri illum honorem collega,
alteri mors ademit. irriſa eſt abs te paulo ante M. Piſonis
cupiditas triumphandi, à qua te longe dixiſti abhorrere.
qui etiam ſi minus magnum bellum geſſerat, ut abs te di
ctum eſt; tamen iſtum honorem contemnendum non pu
tauit. tu eruditior, quàm Piſo, prudentior quàm Cotta,
abundantior conſilio, ingenio, ſapientia quàm Craſſus, ea
contemnis, quæ illi idiotæ, ut tu appellas, præclara duxe=
runt. quòd ſi reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cũ
bella aut parua, aut nulla geſſiſſent: tu tantis nationi=
bus ſubactis, tantis rebus geſtis, minime fructum labo=
rum tuorum, præmia periculorum, uirtutis inſignia con
* temnere debuiſti. neque uero contempſiſti, licet Themiſta
ſapientior, ſi os tuum ferreum ſenatus conuicio uerbera=
ri noluiſti. iam uides, quandoquidem ita mihimet fui ini
micus, ut me tecum compararem, & digreſſum meum
& abſentiam & reditum ita longe tuo præſtitiſſe, ut mi
hi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi ſempi=
ternam turpitudinem inflixerint. nunc etiam in hac quo
tidiana, aſſidua, urbanaq́; uita ſplendorem tuum, gra=

tiam, celebritatem domesticam, operam forensem, consilium, auxilium, auctoritatem, sententiam senatoriam nobis, aut, ut uerius dicam, cuiquam es infirmissimo ac desperatissimo antelaturus? age, senatus odit te, quod eũ tu facere iure concedis, afflictorem & proditorem nõ modo dignitatis & auctoritatis, sed omnino ordinis ac nominis sui: uidere equites R. non possunt, quo ex ordine uir præstantissimus L. Aelius est te Consule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones & per seruos de me egeras, contulisti; Italia cuncta execratur, cuius idem tu superbissime decreta & preces repudiasti. fac huius odij tanti ac uniuersi periculum, si audes. instant post hominum memoriam apparatissimi magnificentissimiq; ludi, quales non modo nunquam fuerunt, sed ne quomodo fieri quidem posthac possint, possum ullo pacto suspicari. da te populo, committe ludis. sibilum metuis? ubi sunt uestræ scholæ? ne acclametur? ne id quidem est curare philosophi. manus tibi ne afferantur, times: dolor enim est malum, ut disputas: existimatio, dedecus, infamia, turpitudo, uerba sunt atque ineptiæ. sed de hoc non dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis causa inibit: nisi forte, ut cum P. Clodio, hoc est cum amoribus suis cœnet. sed planè animi sui causa ludos nobis idiotis relinquet. solet in disputationibus suis oculorum et aurium delectationi abdominis uoluptates anteferre. nam quòd uobis iste tantummodo improbus, crudelis olim furunculus, nunc uero etiam rapax, quòd sordidus, quòd cõtumax, quòd superbus, quòd fallax, ꝙ perfidiosus, ꝙ impudẽs, ꝙ audax esse uideatur,

nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius. luxuriã autem in iſto nolite hanc cogitare: eſt enim quædam, quanq̃ omnis eſt uicioſa atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quicquam præter libidines ſumptuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contẽnere ſuos uideatur, Placentini; extructa menſa, non conchylijs aut piſcibus, ſed multa carne ſubrãcida. ſerui ſordidati miniſtrant, non nulli etiam ſenes; idem coquus, idem atrienſis; piſtor domi nullus, nulla cella, panis et uinum à propola atq; de cupa; Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus, bibiturus quæ eodem de ſolio miniſtrentur: ubi galli cantum audiuit, auum ſuum reuixiſſe putat, menſam tolli iubet. dicet aliquis, unde tibi hæc nota ſunt? non mehercule contumeliæ cauſa deſcribam quenq̃, præſertim ingenioſum hominem atq; eruditum, cui generi eſſe ego iratus ne ſi cupiam quidem poſſum. eſt quidam Græcus, qui cum iſto uiuit, homo, uere ut dicam, ſic enim cognoui, humanus, ſed tandiu, quãdiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum. is cum iſtum adoleſcentem iam tum cum hac dijs irata fronte uidiſſet, nõ fugit eius amicitiam, cum eſſet præſertim appetitus: dedit ſe in cõſuetudinem, ſic, ut prorſus unà uiueret, nec ferè ab iſto unq̃ diſcederet. non apud indoctos, ſed, ut ego arbitror, in hominum eruditiſſimorum & humaniſſimorum cœtu loquor. audiſtis profecto dici, philoſophos Epicureos omneis res, quæ ſunt homini expetendæ, uoluptate metiri: recte an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc tempus. ſed tamen lubricum genus orationis adoleſcenti

non acriter intelligenti ſæpe præceps. itaque admiſſarius iſte, ſimul atq; audiuit à philoſopho uoluptatem tantopere laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus uoluptarios omneis incitauit, ſic ad illius hanc orationem adhinniyt, ut non magiſtrum uirtutis, ſed auctorem libidinis à ſe illum inuentum arbitraretur. Græcus primo diſtinguere atque diuidere illa, quemadmodum dicerentur: iſte claudus (quomodo aiunt) pilam retinere: quod acceperat teſtificari, tabulas obſignare uelle, Epicurum diſertum decernere: & tamen dictum opinor, ſe nullum bonum intelligere poſſe dêptis corporis uoluptatibus. quid multa? Græcus facilis & ualde uenuſtus, nimis pugnax contra ſenatorem populi R. eſſe noluit. eſt autem hic, de quo loquor, non philoſophia ſolum, ſed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. poema porrò facit ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſi qui uolet, modo leuiter, non ut impurum, non ut improbum, non ut audacem, ſed ut Græculum, ut aſſentatoré, ut poetam. deuenit, aut potius incidit in iſtum eodem deceptus ſupercilio Græcus, atq; aduena, quo tam ſapiens, et tanta ciuitas. ſe reuocare nō poterat familiaritate implicatus, & ſimul incōſtantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad iſtum de iſto ſcripſit, ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera conuiuiorūq;, adulteria eius delicatiſſimis uerſibus expreſſerit. in quibus, ſi quis uelit, poſſit iſtius tanquam in ſpeculo uitam intueri: ex quibus multa à multis lecta et audita recitaré, niſi uererer ne hoc ipſum genus orationis, quo nūc utor, ab huius loci more abhorreret: & ſimul de ipſo,

qui

qui ſcripſit, detrahi nolo. qui ſi fuiſſet in diſcipulo cõparando meliore fortuna, fortaſſe auſterior & grauior eſſe potuiſſet: ſed eum caſus in hanc conſuetudinem ſcribendi induxit philoſopho ualde indignam, ſiquidem philoſophia, ut fertur, uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi diſciplinam. quam qui profitetur, grauiſſimam mihi ſuſtinere perſonam uidetur. ſed idem caſus illum ignarum quid profiteretur, cum ſe philoſophum eſſe diceret, iſtius impuriſſimæ ac intẽperatiſſimæ pecudis cœno, & ſordibus inquinauit: qui modo res geſtas Conſulatus mei cum laudaſſet, quæ quidem laudatio hominis turpiſſimi mihi ipſi erat penè turpis. non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, ſed uerſus tui. nimis magna pœna te Conſule conſtituta eſt ſiue malo poetæ, ſiue libero: ſcripſiſti enim uerſus. Cedãt arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nuſquã opinor ſcriptũ fuiſſe in illo elogio, quod te Conſule in ſepulcro Reip. inciſum eſt, Velitis, iubeatis, ut, non ꝙ M. Cicero uerſum fecerit, ſed ꝙ uindicarit. ueruntamen quoniam te non Ariſtarchum, ſed Phalarin grãmaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uerſum, ſed poetam armis perſequare, ſcire cupio quid tãdem iſto in uerſu reprehendas, Cedãt arma togæ. tuæ dicis, inquit, togæ ſummum imperatorem eſſe ceſſurum. quid nunc te aſine literas doceam? non opus eſt uerbis, ſed fuſtibus. nõ dixi hanc togam, qua ſum amictus, nec arma, ſcutum, et gladium unius imperatoris; ſed ꝙ pacis eſt inſigne & otij toga: contra autem arma tumultus atq; belli, more poetarum locutus, hoc intelligi uolui, bellum ac tumultum paci atq; otio conceſſurũ. quære ex familiari tuo Græco

illo poeta: probabit genus ipsum & agnoscet, neq; te nihil sapere mirabitur. at in illo altero, inquit, hæres, Concedat laurea laudi. immo mehercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, nisi tu me expedisses. nam cũ tu timidus ac tremẽs tuis ipse furacissimis manibus detractã cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, iudicasti non modo amplissimæ, sed etiam minimæ laudi lauream concessisse. atq; ista ratione hoc tamen intelligi scelerate uis, Pompeiũ inimicũ mihi isto uersu esse factũ; ut, si uersus mihi nocuerit, ab eo, quem is uersus offenderit, uideatur mihi pernicies esse quæsita. omitto, nihil istũ uersum pertinuisse ad illũ; nõ fuisse meũ, quem quantũ potuissem multis sæpe orationibus scriptisq; decorassem, hũc uno uiolare uersu. sed sit offensus primo, non'ne compensabit cũ uno uersiculo tot mea uolumina laudũ suarum? ꝙ si est cõmotus, ad perniciem'ne non dicam amicissimi, nõ ita de sua laude meriti, non ita de Rep. nõ consularis, non senatoris, non ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uersum fuisset? tu quidẽ, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? cõplecteris amplissimos uiros ad tuũ & Gabinij scelus: neq; id occulte: nam paulo ante dixisti, me cũ ijs confligere, quos despicerem; non attingere eos, qui plus possent, quibus iratus esse deberem. quorum quidem (quis enim non intelligit, quos dicas?) quanquam non est una causa omnium, tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius multis obsistentibus eius erga me studio atq; amori semper dilexit, semper sua coniunctione dignissimũ iudicauit, semper non modo incolumem, sed etiam amplissimum atq; ornatissimum uoluit esse. uestræ fraudes, uestrum sce-

lus, uestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefarie fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium in auribus eius impulsu uestro collocauerunt, uestræ cupiditates prouinciarum effecerunt, ut ego excluderer, omnesq́; qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant, sermone atq; aditu prohiberentur. quibus rebus est perfectum, ut illi planè suo stare iudicio non liceret, cum certi homines non studium eius à me alienassent, sed auxilium retardassent. non'ne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq; mortales oratum in Albanum obsecratumq́; uenerant, ne meas fortunas desereret cum Reip. salute coniunctas, quos ille ad te & ad tuum collegam remisit, ut causam publicam susciperetis, ut ad senatum referretis, se contra armatum Tribunum pl. sine consilio publico decertare nolle, Consulibus ex S. C. Remp. defendentibus se arma suscepturum. ecquid infelix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus præter cæteros furebat contumacia responsi tui: te non esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum Remp. seruare, si cessissem: infinitam cædem fore, si restitissem: deinde ad extremum, neq; se, neq; generum, neq; collegam suũ Tribuno pl. defuturũ. hic tu hostis ac proditor alijs me inimiciorem, quàm tibi debere esse dicis? ego C. Cæsarem non eadem de Rep. sensisse, quæ me, scio: sed tamen, quod iam de eo his audientibus sæpe dixi, me ille sui totius

Consulatus, eorumq; honorum, quos cum proximis com municauit, socium esse uoluit, detulit, inuitauit, rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiæ cupiditatem adductus ad causam: non postulabam, ut ei charissimus essem, cuius ego beneficijs quidem sententiã meã tradidissem. adducta res in certamen te Consule putabatur, utrum, quæ superiore anno ille gessisset, manerent, an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in me esse uno roboris & uirtutis putauit, ut ea, quæ ipse gesserat, conciderent, si ego restitissem: cur non ignoscã, si anteposuit suam salutem meæ? sed præterita omitto. me ut Cn. Pompeius omnibus suis studijs, laboribus, uitæ periculis cõplexus est, cum municipia pro me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo Consuli auctori salutis meæ frequens assideret, senatui sententiam præstaret, in cõcionibus non modo se defensorem salutis meæ, sed etiã supplicem pro me profiteretur: huius uoluntatis eum, quem multum posse intelligebat, mihi non inimicum esse cognorat, socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. iam uides me tibi non inimicũ, sed hostem; illis, quos describis, non modo non iratum, sed etiam amicum esse debere. quorum alter, id quod meminero semper, æque mihi fuit amicus, ac sibi; alter, id quod obliuiscar aliquando, sibi amicior, q̃ mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam si ferro inter se cõminus decertarint, tamen illud contentionis odium simul cum ipsa pugna, armisq; ponant. atqui me ille odisse nunq̃ potuit, ne tum quidem cum dissidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie quidem nosti, ut uiros fortes species eius & pulchritudo etiam in hoste posita delectet. equidem dicam ex animo

P.C. quod ſentio, & quod uobis audientibus ſæpe iam di xi. ſi mihi nunq̃ amicus C. Cæſar fuiſſet, ſed ſemper iratus; ſi aſpernaretur amicitiam meam, ſeſeq; mihi implacabilem, inexpiabilemq; præberet: tamen ei, cum tantas res geſſiſſet, gereretq; quotidie, non amicus eſſe uon poſſem: cuius ego imperio non alpium uallum cõtra aſcenſum tranſgreſſionemq; Gallorum, nõ Rheni foſſam gurgitibus illis redundantem Germanorum immaniſſimis gentibus obijcio & oppono: perfecit ille, ut, ſi montes reſediſſent, amnes exaruiſſent, non naturæ præſidio, ſed uictoria ſua rebusq; geſtis Italiã munitam haberemus. ſed cum me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitijs ad ſimultatem reuocabis? ſic tuis ſceleribus Reip. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene noſſes coniunctionem meam, & Cæſaris, eludebas, cum à me trementibus omnino labris, ſed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas. quanquam, quod ad me attinet, Nunq̃ iſtam imminuam curam inficiando tibi: tamen eſt mihi conſiderandũ, q̃tum illi tantis Reip. negotijs, tantoq; bello impedito ego homo amiciſſimus ſolicitudinis atq; oneris imponam. nec deſpero tamen, quanq̃ languet iuuẽtus, nec perinde, atq; debeat, in laudis, & gloriæ cupiditate uerſatur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer conſularibus ſpolijs nudare nõ nolint, præſertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo; qui te ita geſſeris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, niſi eius, à quo miſſus eras, ſimillimus extitiſſes. an uero tu parum putas inueſtigatas eſſe à nobis labes imperij tui, ſtragesq; prouinciæ? quas quidem nos non ueſtigijs odorantes ingreſſus tuos, ſed

totis uolutationibus corporis, & cubilibus persecuti sumus. notata à nobis sunt & prima illa scelera in aduentu, cum accepta pecunia à Dyrrhachinis ob necem hospitis tui Platoris, eius ipsius domum euertisti, cuius sanguinem addixeras, eumq; seruis symphoniacis, & alijs muneribus acceptis timentem, & multũ dubitantem confirmasti, & Thessalonicam fide tua uenire iussisti. quem ne maiorũ quidem more supplicio affecisti, cũ miser ille securibus hospitis sui ceruices subijcere gestiret: sed ei medico, quem tecũ eduxeras, imperasti, ut uenas hominis incideret. tum quidem tibi etiã accessio fuit ad necem Platoris Pleuratus eius comes, quẽ necasti uerberibus summa senectute confectũ. idemq; tu Rabocentũ Bessicæ gentis principem, cũ te trecentis talentis Regi Cotto uendidisses, securi percussisti, cũ ille ad te Legatus in castra uenisset, & tibi magna præsidia, & auxilia à Bessis peditũ equitumq; polliceretur: neq; eum solum, sed etiam cæteros Legatos, qui simul uenerant: quorum omniũ capita Regi Cotto uendidisti. Denseletis, quæ natio semper obediens huic imperio, etiam in illa omniũ barbarorũ defectione Macedonica C. Sestiũ Prætorem tutata est, nefarium bellum, & crudele intulisti; eisq; cum fidelissimis socijs uti posses, hostibus uti acerrimis maluisti. ita perpetuos defensores Macedoniæ, uexatores ac perditores effecisti. uectigalia nostra perturbarunt, urbes ceperunt, uastarunt agros, socios nostros in seruitutem abduxerunt, familias arripuerunt, pecus abegerunt, Thessalonicenses, cum oppido desperassent, munire arcem coegerunt. à te Iouis Velsuri fanum antiquissimum barbarorum, sanctissimumq; direptum est. tua scelera dij immortales in

nostros milites expiauerunt. qui cum uno genere morbi affligerentur, neq; se recreare quisquam posset, qui semel incidisset: dubitabat nemo, quin uiolati hospites, Legati necati, pacati atq; socij nefario bello lacessiti, fana uexata hanc tantã efficerent uastitatem. cognoscis ex particula parua scelerum, & crudelitatis tuæ genus uniuersum. Quid auaritiæ, quæ criminibus infinitis implicata est, summam nunc explicem? generatim ea, quæ maxime nota sunt, dicam. non'ne sestertiũ centies, & octogies, quod, quasi uasarij nomine, in uenditione mei capitis ascripseras, ex ærario tibi attributũ Romæ in quæstu reliquisti? non'ne, cum CC talenta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent, ne pecunias creditas soluerent, ultro Fusidium equitem R. hominem ornatissimum, creditorem debitoribus suis addixisti? non'ne, hiberna cum Legato, præfectoq; tradidisses, euertisti miseras funditus ciuitates? quæ non solum bonis sunt exhaustæ, sed etiam nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq; subierunt. qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? si quidem potest ui & metu extortum honorarium nominari. quod cum peræque omnes, tum acerbissime Bœotij, & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit. unus tu dominus, unus æstimator, unus uenditor tota in prouincia per trienniũ frumenti omnis fuisti. Quid ego rerum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbissimas damnationes, libidinosissimas liberationes proferam? tantum locum aliquem cum mihi notum senseris, tecũ ipse licebit, quot in eo genere, & quanta sint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum omni totius prouinciæ

pecore cõpulso, pellium nomine omnem quæstum illum domesticum paternumq́; renouasti? uideras enim gran dis iam puer bello Italico repleri quæstu uestrã domũ, cum pater armis faciendis tuus præfuisset. quid? uecti= galem prouinciam, singulis rebus, quæcunq; uenirẽt, cer to portorio imposito, seruis tuis publicanis à te factã esse meministi? quid? centuriatus palàm uenditos? quid? per tuũ seruulum ordines assignatos? quid? stipendiũ militibus per omnes annos à ciuitatibus mensis palàm propositis esse numeratũ? quid illa in Pontũ profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atq; abiectio animi tui, Macedonia prætoria nũciata, cum tu, non solum ꝙ tibi succederetur, sed ꝙ Gabinio non succederetur, exan guis & mortuus cõcidisti? quid Quæstor ædilitius reie ctus, præpositus Legatorũ tuorũ turpissimus, optimus abs te quisq; uiolatus? Tribuni militũ non recepti? M. Bebius, uir fortis, interfectus iussu tuo? quid, ꝙ tu to= ties diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamen= tis, luctuq́; iacuisti? ꝙ populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq́; misisti? quid, ꝙ, cum susten tare uix posses mœrorem tuũ, doloremq́; decessionis, Sa= mothraciam te primũ, inde Tharsum cũ tuis teneris sal= tatoribus, & cũ Antobulo, Athamante, & Timocle for mosis fratribus contulisti? quid, cũ inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ fuit uxor exegisti, iacuisti mœrens aliquot dies, atq; inde obsoletus Thessalonicam omnibus inscientibus, noctuq́; uenisti: qui cũ concursum ploran= tium ac tempestatem querelarũ ferre non posses, in op= pidũ deuiũ Beroam perfugisti. quo in oppido cum ti= bi spe falsa, ꝙ Q. Ancharium non esse successurum

putares, animos rumor inflasset, quo te modo ad tuam intemperantiam scelerate innouasti? mitto aurum coronarium, quod te diutissime torsit, cũ modo uelles, modo nolles: lex enim generi tui, & decerni, & te accipere, uetabat, nisi decreto triumpho. in quo tu accepta tamẽ, & deuorata pecunia Vtinachorum, centum talenta euomere non poteras, uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauium, summamq́; prædæ: mitto rationem exacti imperatiq́; frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac singulis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorum nihil est, quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sancitum diligẽter. Aetoliam, quæ procul à barbaris disiuncta gentibus in sinu pacis posita medio ferè Græciæ gremio continetur, ò pœna, ò furia sociorum, decedens miseram perdidisti. Arsinoan Thracum, Neopactum, ut modo tute indicasti, nobiles urbes, atque plenas, fateris ab hostibus esse captas: quibus autem hostibus? nempe ijs, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegisti. hoc tu in exitu præclare imperator, cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetoliæ repentinus interitus, exercitum dimisisti; neque ullam pœnam, quæ tanto facinori deberetur, non maluisti subire, quàm numerum tuorum militum reliquiasq́; cognoscere. atque ut duorum Epicureorum similitudinẽ in re militari imperioq́; uideatis: Albutius cum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est: hic cum similem exitũ spectaret, in Macedonia trophæa posuit; eaq́;, quæ bellicæ laudis, uictoriæq́; omnes gentes insignia, & mo=

nimenta esse uoluerũt, noster hic præposterus imperator amissorum oppidorum, cæsarum legionum, prouinciæ præsidio & reliquis militibus orbatæ ad sempiternum dedecus sui generis, & nominis indicia constituit. idemq́;, ut esset quod in basi trophæorũ incidi, inscribiq; posset, Dyrrhachium ut uenit decedens, obsessus est ab ÿs ipsis militibus, quos paulo ante Torquato respondit beneficÿ causa ab se esse dimissos. quibus cum iuratus affirmasset, se, quæ deberētur, postero die persoluturum, domum se abdidit: inde nocte intempesta crepidatus ueste seruili nauem cõscendit, Brundusiumq́; uitauit, & ultimas Adriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachÿ milites domũ, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt, &, cum latere hominem putarent, ignes circundederunt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem, indicauerunt. illi autem statuam istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco uoluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminuunt, dissipant. sic odium, quod in ipsum attulerant, id in eius imaginem ac simulacrum profuderunt. quæ cum ita sint, non dubito, quin, cum hæc, quæ excellunt, me nosse uideas, non existimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi esse inauditã. nihil est, quod me hortere, nihil est quod inuites: admoneri me satis est: admonebit autem nemo alius, nisi Reip. tẽpus: quod mihi quidem magis uidetur, quàm tu unquã arbitratus es, appropinquare. ecquid uides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? non æque legetur, quisquis uoluerit; nec, quisquis noluerit, non legetur. nulli conÿcientur in illum ordinem,

nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem conÿcietur. iudices iudicabunt ÿ, quos lex ipſa, non quos hominum libido delegerit. quod cum ita ſit, mihi crede, neminem inuitus inuitabis: res ipſa, & Reip. tempus aut me ipſum, quod nolim, aut alium quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur. equidem, ut paulo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus existimo, quæ fortaſſe plerique, damnationes, expulſiones, neces: denique nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum, & Reip. pœna illa uiſa eſt, quàm Rutilÿ. L. Opimius eiectus eſt à patria, is, qui Prætor, & Conſul maximis Rep. periculis liberarat: non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in ÿs, qui fecerunt, ſceleris ac conſcientiæ pœna remãſit. at contra bis Catilina abſolutus: emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cum ſtuprum Bonæ deæ puluinaribus intuliſſet: quis fuit in tanta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere aſtrictos arbitraretur? an ego expectem, dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellæ diripiantur? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt: quis enim te aditu, quis ullo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam Conſulatus tui, facta, mores, faciem denique ac nomen à Rep. deteſtantur. Legati, qui unà fuere, alienati. Tribuni militum inimici: centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exiſtunt, non

dimiſſi abs te,ſed diſſipati te oderũt, tibi peſtẽ exoptant,
te execrantur : Achaia exhauſta, Theſſalia uexata,lace=
ratæ Athenæ,Dyrrhachiũ & Apollonia exinanita, Am=
bracia direpta: Parthini & Bullienſes illuſi : Epirus exci
ſa:Locri,Phocij,Bœotij exuſti: Acarnania, Amphilochia,
Perrhebia, Athamanumq; gens uendita: Macedonia con
donata barbaris:Aetolia amiſſa: Dolopes finitimiq; mon
tani oppidis,atq; agris exterminati:ciues R.qui in his lo=
cis negociãtur,te unum,ſolum,ſuum depeculatorem,ue=
xatorem,prædonem,hoſtem ueniſſe ſenſerunt. ad horum
omnium iudicia tot,atq; tanta domeſticum iudicium ac
ceſſit ſententiæ damnationis tuæ,occultus aduentus,furti
uum iter per Italiam,introitus in urbem deſertus ab amĩ
cis,nullæ ad ſenatum è prouincia literæ, nulla trinis æſti
uis gratulatio,nulla triumphi mentio : non modo , quid
geſſeris,ſed ne quibus in locis quidem fueris, dicere au=
des.ex illo fonte & ſeminario triumphorum cum arida
folia laureæ retuliſſes, cum ea abiecta ad portam reli=
quiſti,tum tu ipſe de te ſententiam tuliſſe uideris,tum iu
dicium pronunciauiſti: qui ſi nihil geſſeras dignum hono
re,ubi exercitus? ubi ſumptus? ubi imperium?ubi illa u=
berrima ſupplicationibus triumphisq; prouincia?ſin au
tem aliquid ſperare uolueras, ſi cogitaras id, quod impe
ratoris nomẽ,quod laureati faſces,quod illa trophæa ple
na dedecoris , & riſus te commentatum eſſe declarant,
quis te miſerior,quis te damnatior,qui neque ſcribere ad
ſenatum à te bene Remp.eſſe geſtam,neque præſens dice
re auſus es?an tu mihi,cui ſemper ita perſuaſum fuerit,
non euentis, ſed factis cuiuſque fortunam ponderari, di
cere audes?neque in tabellis paucorum iudicum , ſed in

ſententijs omnium ciuium famam noſtram fortunamq́; pendere? te indemnatum uideri putas, quem ſocij, quem fœderati, quem liberi populi, quem ſtipēdiarij, quem negociatores, quem publicani, quem uniuerſa ciuitas, quem Legati, quem Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu digniſſimum putant? cui non apud ſenatum, non apud ullum ordinem, non apud equites R. non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit, qui ſe ipſum oderit, qui metuat omneis, qui ſuam cauſam nemini committere audeat, qui ſe ipſum condemnet. nunquam ego ſanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum, quod poſſet eſſe improbis, & probis commune ſupplicium, legis ac iudicij; ſed abiectum, contemptum, deſpectum à cæteris, à te ipſo deſperatum, & relictum, circumſpectantem omnia, quicquid increpuiſſet pertimeſcentem, diffidentem tuis rebus, ſine uoce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie conſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus, uidere te uolui: uidi. quare ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat, equidem non moleſte feram. ſin id tardius forte fiet, fruar tamen tua indignitate; nec minus libēter metuentem uidebo ne reus fias, quàm reum; nec minus lætabor, cum te ſemper ſordidum, quàm ſi pauliſper ſordidatum uiderem.

PRO T. ANNIO MILONE. ORATIO XXXIX.

ETsi uereor iudices, ne turpe sit, pro fortissimo uiro dicere incipientem, timere; minimeq́; deceat, cum T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam parem animi magnitudinem afferre non posse: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocunq; inciderint, ueterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum minime uident. non enim corona cõsessus uester cinctus est, ut solebat; non usitata frequentia stipati sumus. nam illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis, & si contra uim collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, ut in foro, & in iudicio, quanq̃ præsidijs salutaribus, & necessarijs septi sumus, tamen ne nõ timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem, cederem tempori iudices, nec inter tantã uim armorũ existimarem oratori locũ esse. sed me recreat & reficit Cn. Pompeij sapientissimi & iustissimi uiri consiliũ: qui profecto nec iustitiæ suæ putaret esse, quem reũ sententijs iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere; nec sapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculũ nobis, sed præsidium denunciant; neq; solũ ut quieto, sed etiam ut magno animo simus, hortantur; neq; auxiliũ modo defensioni meæ, uerum etiam silentium pollicentur. reliqua uero multitudo, quæ quidem est ciuium, tota nostra est: neq; eorum

quiſquam, quos undiq; intuentes ex hoc ipſo loco cernitis, unde aliqua pars fori aſpici poteſt, & huius exitum iudicij expectantes, nõ cum uirtuti Milonis fauet, tum de ſe, de liberis ſuis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. unum genus eſt aduerſum infeſtumq; nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. qui heſterna etiam concione incitati ſunt, ut uobis uoce præirent, quid iudicaretis. quorũ clamor, ſi quis forte fuerit, admonere uos debebit, ut eũ ciuem retineatis, qui ſemper genus illud hominũ, clamoresq; maximos pro ueſtra ſalute neglexit. quamobrẽ adeſte animis iudices, & timorem, ſi quem habetis, deponite. nam ſi unquam de bonis & fortibus uiris, ſi unq̃ de bene meritis ciuibus poteſtas uobis iudicandi fuit; ſi deniq; unquam locus ampliſſimorum ordinum delectis uiris datus eſt, ubi ſua ſtudia erga fortes & bonos ciues, quæ uultu & uerbis ſæpe ſignificaſſent, re & ſententijs declararent: hoc profecto tẽpore eam poteſtatem omnẽ uos habetis, ut ſtatuatis, utrũ nos, qui ſemper ueſtræ auctoritati dediti fuimus, ſemper miſeri lugeamus; an diu uexati à perditiſſimis ciuibus, aliquando per uos, ac ueſtram fidem, uirtutem, ſapientiamq; recreemur. quid. n. nobis duobus iudices laborioſius? quid magis ſolicitũ, magis exercitũ dici aut fingi poteſt? qui ſpe ampliſſimorum præmiorum ad Remp. adducti, metu crudeliſſimorum exitiorum carere non poſſumus. & quidem cæteras tempeſtates & procellas in illis duntaxat fluctibus concionũ ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas, quòd ſemper pro bonis contra improbos ſenſerat: in iudicio uero, & in eo conſilio, in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi

uiri iudicarent, nunquam existimaui spem ullam esse habituros Milonis inimicos ad eius non salutem modo extinguendam, sed etiam gloriam per tales uiros infringendam. quanquam in hac causa iudices T. Annij Tribunatu, rebus omnibus pro salute Reip. gestis, ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis uideritis insidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in Remp. merita condonetis: nec postulaturi, ut, si mors P. Clodij salus uestra fuerit, iccirco eam uirtuti Milonis potius, quàm populi R. felicitati assignetis. sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique obsecrabo, obtestaborq; uos iudices, si cætera amisimus, hoc saltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia telisq; uitam ut impune liceat defendere. sed antequam ad eam orationem uenio, quæ est propria nostræ quæstionis, uidetur ea esse refutanda, quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe iactata sunt, & in concione etiam paulo ante ab accusatoribus: ut, omni errore sublato, rem planè, quæ uenit in iudicium, uidere possitis. Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. in qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite uidit M. Horatij fortissimi uiri: qui nondum libera ciuitate, tamen populi R. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem interfectam esse fateretur. an est quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiso quæratur, aut negari solere omnino esse factum, aut recte, ac iure factum esse defendi? nisi uero existimatis dementem P. Africanum fuisse, qui cum à C. Carbone Tribuno pl. in concione seditiose interrogaretur, quid de Ti. Gracchi

morte ſentiret, reſpondit, iure cæſum uideri. neq; enim poſſet aut Hala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Conſule ſenatus nõ nefarius haberi, ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet. itaq; hoc iudices nõ ſine cauſa fictis fabulis doctiſſimi homines memoriæ prodiderũt, eum, qui patris ulciſcendi cauſa matrem necauiſſet, uariatis hominũ ſententiis, nõ ſolum diuina, ſed etiã deæ ſapientiſſimæ ſententia liberatum. q ſi duodecim tabulæ nocturnũ furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune uoluerunt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet, cum uideat aliquãdo gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? atqui ſi tempus eſt ullum iure hominis necãdi, quæ multa ſunt, certe illud eſt nõ modo iuſtum, uerum etiam neceſſariũ, cum ui uis illata defenditur. pudicitiã cum eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marii propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat: facere enim probus adoleſcens periculoſe, q̃ perpeti turpiter maluit: atq; hunc ille uir ſummus ſcelere ſolutum periculo liberauit. inſidiatori uero & latroni quæ poteſt afferri iniuſta nex? quid comitatus noſtri, quid gladii uolunt? quos habere certe nõ liceret, ſi uti illis nullo pacto liceret. eſt enim hæc iudices non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam nõ docti, ſed facti; non inſtituti, ſed imbuti ſumus; ut, ſi uita noſtra in aliquas inſidias, ſi in uim, in tela aut latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediẽdæ ſalutis. ſilent enim leges inter arma, nec

ſe expectari iubent, cum ei, qui expectare uelit, ante iniuſta pœna luenda ſit, q̃ iuſta repetenda. etſi perſapienter & quodã modo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi: quæ non modo hominem occidi, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſa uetat: ut, cum cauſa, non telum quæreretur, qui ſui defendendi cauſa telo eſſet uſus, non hominis occidendi cauſa habuiſſe telũ iudicaretur. quapropter hoc maneat in cauſa iudices: non enim dubito, quin probaturus ſim uobis defenſionem meã, ſi id meminerítis, quod obliuiſci non poteſtis, inſidiatorem iure interfici poſſe. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis ſæpiſſime dicitur, cædem, qua P. Clodius occiſus eſt, ſenatum iudicaſſe contra Remp. eſſe factam. illam uero ſenatus nõ ſententijs ſuis ſolum, ſed etiam ſtudijs cõprobauit. quoties enim eſt illa cauſa à nobis acta in ſenatu? quibus aſſenſionibus uniuerſi ordinis, q̃ nec tacitis, nec occultis? quãdo enim freqũetiſſimo ſenatu quatuor, ad ſummum quinq; ſunt inuenti, qui Milonis cauſam non probarent? declarant huius ambuſti Tribuni pl. illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur, cum diceret, ſenatum, nõ quod ſentiret, ſed quod ego uellem, decernere. quæ quidem ſi potentia eſt appellanda potius, q̃ propter magna in Remp. merita mediocris in bonis cauſis auctoritas, aut propter officioſos labores meos non nulla apud bonos gratia, appelletur ita ſanè, dummodo ea nos utamur pro ſalute bonorum contra amentiam perditorũ. hanc uero quæſtionem, etſi non eſt iniqua, nunq̃ tamen ſenatus conſtituendam putauit: erant enim leges, erant quæſtiones uel de cæde, uel de ui; nec tantum mœrorem ac luctum ſena=

tui mors P. Clodij afferebat, ut noua quæstio constitue=retur: cuius enim senatui de illo incesto stupro iudicium decernendi potestas esset erepta, de eius interitu quis po=test credere senatum iudicium nouũ constituendum pu=tasse? cur igitur incendiũ curiæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, cædem hanc ipsam contra Remp. senatus fa=ctam esse decreuit? quia nulla uis unq̃ est in libera ciui tate suscepta inter ciues non contra Remp. non enim est ulla defensio contra uim unq̃ optanda, sed non nunquã est necessaria. nisi uero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus est cæsus; aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppressa sunt, etiam si è Rep. Remp. tamen non uulne=rarunt. itaq; ego ipse decreui, cum cædem in Appia fa=ctam esse constaret, non eum, qui se defendisset, contra Remp. fecisse; sed, cum inesset in re uis, & insidiæ, crimen iudicio reseruaui, rem notaui. q si per furiosum illum Tribunum senatui, quod sentiebat, perficere licuisset, no=uam quæstionem nunc nullam haberemus: decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est postulante nescio quo: nihil enim necesse est omnium flagitia proferre. sic reli=qua auctoritas senatus empta intercessione sublata est. at enim Cn. Pompeius rogatione sua & de re et de cau sa iudicauit: tulit enim de cæde, quæ in Appia uia facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit. quid ergo tulit? nem pe, ut quæreretur. quid porrò quærendum est? factum' ne sit? at constat. à quo? at patet. uidit etiã, in confessio ne facti, iuris tamen defensionem suscipi posse. quod nisi uidisset, posse absolui eũ, qui fateretur: cum uideret nos fateri, neq; quæri unq̃ iussisset, nec uobis tã salutaré hãc

in iudicando literam, q̃ illam tristem dedisset. mihi uero Cn. Pompeius non modo nihil grauius contra Milonem iudicasse, sed etiam statuisse uidetur, quid uos in iudicando spectare oporteret. nam qui non pœnam confessioni, sed defensionem dedit, is causam interitus quærendam, non interitũ putauit. iam illud dicet ipse profecto, quod sua sponte fecit; P. ne Clodio tribuendum putet, an tempori? domi suæ nobilissimus uir, senatus propugnator, atq; illis quidem temporibus penè patronus, auunculus huius nostri iudicis fortissimi uiri Catonis, Tribunus pl. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à senatu est. quantum luctum in hac urbe fuisse à nostris patribus accepimus, cum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna uis esset illata? quis tum non gemuit? quis nõ arsit dolore? quem immortalem, si fieri posset, omnes esse cuperẽt, eius ne necessariam quidem expectatam esse mortem? num igitur ulla quæstio de Africani morte lata est? certe nulla: quid ita? quia nõ alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. intersit inter uitæ dignitatem summorum atq; infimorum: mors quidem illata per scelus ijsdem pœnis teneatur, & legibus. nisi forte magis erit parricida, si quis consularem patrem, q̃ si quis humilem necauerit; aut eo mors atrocior erit P. Clodij, q͏̃ is in monumentis maiorum suorum sit interfectus: hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille cæcus uiã muniuerit, non qua populus uteretur, sed ubi impune sui posteri latrocinarentur. itaq; in eadem ista Appia uia cum ornatissimum equitem R. M. Papiriũ occidisset, non fuit illud facinus puniendum; homo enim nobilis in suis mo

nimentis equitem R. occiderat. nunc eiusdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti, atq; innocentis uiri silebatur, eadem nunc crebro usurpatur, posteaq̃ latronis & parricidæ sanguine imbuta est. sed quid ego illa cõmemoro? comprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est cõfitenti sica de manibus. caruit foro postea Pompeius, caruit senatu, caruit publico: ianua se ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq́; texit. num quæ rogatio lata, num quæ noua quæstio decreta est? atqui si res, si uir, si tempus ullum dignum fuit, certe hæc in illa causa summa omnia fuerũt. insidiator erat in foro collocatus, atq; in uestibulo ipso senatus: ei uiro autem mors parabatur, cuius in uita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò Reip. tempore, quo si unus ille occidisset, nõ hæc solum ciuitas, sed gentes omnes concidissent. nisi forte, quia perfecta res non est, non fuit punienda. perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus uindicentur. minus dolendum fuit re nõ perfecta, sed puniendum certe nihilo minus. quoties ipse iudices ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus si me non mea, uel Reip. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pompeium, nosmet ipsos cum P. Clodio cõferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest: luget senatus: mœret equester ordo: tota ciuitas confecta senio est: squalent municipia: afflictantur coloniæ: agri deniq; ipsi tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum ciuem deside=

rant. non fuit ea causa iudices, non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam: sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa uidit, fuisse sibi illum inimicum, familiarem Milonem: in cõmuni omniũ lætitia si etiam ipse gauderet, timuit ne uideretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia uidit, sed illud maxime; quamuis atrociter ipse tulisset, uos tamen fortiter iudicaturos: itaq; delegit è florentissimis ordinibus ipsa lumina: neq; uero, quod nõ nulli dictitãt, secreuit in iudicibus legẽdis amicos meos: neq; enim hoc cogitauit uir iustissimus, neq; in bonis uiris legendis id assequi potuisset, etiã si cupisset: nõ enim mea gratia familiaritatibus cõtinetur, quæ late patere nõ possũt: propterea ꝙ cõsuetudines uictus nõ possunt esse cum multis. sed si quid possumus, ex eo possumus, ꝙ Resp. nos coniunxit cũ multis. ex quibus ille cũ optimos uiros legeret, idq; maxime ad fidem suã pertinere arbitraretur, nõ potuit legere non studiosos mei. ꝙ uero te Cn. Domiti huic quæstioni præesse maxime uoluit, nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiã, grauitatẽ, humanitatem, fidẽ. tulit, ut cõsularem necesse esset; credo, ꝙ principũ munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, et perditorũ temeritati: ex cõsularibus te creauit potissimũ: dederas enim, q̃ cõtemneres populares insanias, iam ab adolescentia documenta maxima. quã ob rem iudices, ut aliquãdo ad causam crimenq; ueniamus; si neq; omnis cõfessio facti est inusitata; neq; de causa quicq̃ nostra aliter, ac nos uellemus, à senatu iudicatum est; & lator ipse legis, cum esset cõtrouersia nulla facti, iuris tamen disceptationem esse uoluit; & electi iudices, & isti præpositus quæstio-

ni,qui hæc iuste sapienterq; disceptet: reliquum est iudices,ut nihil iā aliud quærere debeatis,nisi uter utri insidias fecerit: quod quo facilius argumentis perspicere possitis,rem gestā uobis dum breuiter expono,quæso diligenter attendite. P.Clodius cum statuisset omni scelere in Prætura uexare Remp.uideretq; ita tracta esse comitia anno superiore,ut nō multos menses Præturam gerere posset: qui nō honoris gradum spectaret,ut cæteri,sed & L.Paulum collegam effugere uellet,singulari uirtute ciuem,& annum integrum ad dilacerādam Remp.quæreret,subito reliquit annum suū, seq; in annum proximum transtulit,non religione aliqua, sed ut haberet,quod ipse dicebat,ad Præturam gerendam,hoc est ad euertēdam Remp.plenum annum atq; integrum. occurrebat,mancam ac debilem Præturam suam futuram Consule Milone: eum porrò summo consensu populi R.Consulem fieri uidebat: contulit se ad eius cōpetitores, sed ita,totam ut petitionem ipse solus etiā inuitis illis gubernaret,tota ut comitia suis,ut dictitabat,humeris sustineret.conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouā,delectum perditissimorum scribebat ciuiū. quanto ille plura miscebat,tanto hic magis in dies cōualescebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratissimus fortissimum uirum, inimicissimum suum, certissimum Consulem,idq; intellexit non solum sermonibus, sed etiā suffragijs populi R.sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit, & aperte dicere, occidendum Milonem: seruos agrestes & barbaros,quibus siluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; uexarat, ex Appennino deduxerat, quos uidebatis. res erat minime obscura: etenim

palam dictitabat, Consulatum Miloni eripi nõ posse, uitam posse. significauit hoc sæpe in senatu, dixit in concione. quin etiam Fauonio fortissimo uiro quærenti ex eo, qua spe fureret Milone uiuo; respõdit, triduo illum, ad summũ quatriduo periturum. quam uocem eius ad hũc M. Catonem statim Fauonius detulit. interim cum sciret Clodius (neq; enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessariũ, ante diem XIII Cal. Febr. Miloni esse Lanuuiũ ad Flaminem prodendum, q erat Dictator Lanuuij Milo: Roma subito ipse profectus pridie est, ut ante suũ fundum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret: atq; ita profectus est, ut cõcionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locum tempus'q; uoluisset, nunq̃ reliquisset. Milo autem, cũ in senatu fuisset eo die quoad senatus dimissus est, domũ uenit: calceos & uestimenta mutauit: paulisper, dum se uxor (ut fit) cõparat, cõmoratus est: deinde profectus est id temporis, cum iam Clodius (siquidem eo die Romã uenturus erat) redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus ut solebat, sine uxore, quod nunq̃ ferè; cum hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum uxore ueheretur in rheda, penulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarũ puerorum'q; comitatu. fit obuiam Clodio ante fundum eius hora ferè undecima, aut non multo secus. statim cõplures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: aduersi rhedariũ occidunt. cum autem hic de rheda reiecta penula desiluisset, se'q; acri animo

defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur; partim, quod hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui post erant. ex quibus qui animo fideli in dominũ erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cũ ad rhedam pugnari uiderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemq; occisum etiã ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent, fecerunt id serui Milonis (dicam. n. non deriuandi criminis causa, sed ut factũ est) neq; imperãte, neq; sciente, neq; præsente domino, quod suos quisq; seruos in tali re facere uoluisset. hæc, sicut exposui, ita gesta sunt iudices: insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. nihil dico, quid Resp. consecuta sit; nihil, quid uos; nihil, quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidẽ seruare potuerit, quin unà Rẽp. uosq; seruaret. si id iure non posset, nihil habeo quod defendam. sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper uim, quacunq; ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarent: nõ potestis hoc facinus improbũ iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorũ telis, aut uestris sententijs esse pereundum: quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit dare iugulũ P. Clodio nõ semel ab illo, neq; tum primũ petitum, quàm iugulari à uobis, quia se illi nõ iugulandũ tradidisset. sin hoc nemo uestrũ ita sentit: illud iam in iudiciũ uenit, nõ occisus'ne sit, quod fatemur; sed iure, an iniuria, quod multis antea in causis iam quæsitũ est. insidias factas esse cõstat; & id est, quod senatus cõtra Rẽp.

factum iudicauit: ab utro factæ sint, incertū est: de hoc igitur, latum est, ut quæreretur. ita & senatus rem, non hominem notauit: & Pōpeius de iure, non de facto quæstionem tulit. num quid igitur aliud in iudicium uenit, nisi uter utri insidias fecerit? profecto nihil. si hic illi, ut ne sit impune; si ille huic, tum nos scelere soluamur. quo nam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. itaq; illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis ualeat: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe paruo. atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur, non modo ut Prætor esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset; sed etiam ut ijs Consulibus Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conniuētibus certe sperasset se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cū tantum beneficiū ei se debere arbitrarentur; et si uellent, fortasse uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratā iam uetustate audaciam. an uero iudices uos soli ignoratis, uos hospites in hac urbe uersamini, uestræ peregrinātur aures, neq; in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces urbis & pestes Reip.) fuerit impositurus nobis omnibus atq; inusturus? exhibe quæso Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum uestrarum, quod te aiunt eripuisse è domo, & ex medijs armis, turbaq; nocturna, tanq̄ Palladium, sustulisse, ut præclarū inde munus, ac instrumentū Tribuna=

tus ad aliquem, si nactus esses qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, deferre posses. & aspexit me quidẽ illis oculis, quibus tum solebat, cum omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. quid? tu me iratum Sexte putas tibi? cuius tu inimicissimum multo crudelius etiã punitus es, q̃ erat humanitatis meæ postulare. tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo, tu in publicum eiecisti, tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatũ nocturnis canibus dilaniandũ reliquisti. quã rem etsi necessario fecisti, tamẽ, quoniam in meo inimico crudelitatẽ exprompsisti tuam, laudare nõ possum, irasci certe non debeo. P. Clodij Prætura non sine maximo rerũ nouarum motu proponi solitam esse uidebatis, nisi esset is Consul, qui eam auderet, possetq; confringere. eũ Milonem esse cũ sentiret uniuersus populus R. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Remp. liberare? at nõ P. Clodio mortuo usitatis iam rebus obnitendum est Miloni, ut tueatur dignitatem suã. singularis illa huic uni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. uos adepti estis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem uirtutis, suffragationem Consulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. itaque Milonis Consulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat, mortuo deniq; tentari cœptus est. non modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors Miloni. at ualuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor iniuriæ, punitor doloris sui. quid, si hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo,

ſegetem ac materiam ſuæ gloriæ, præter hoc ciuile odiũ, quo omnes improbos odimus? ille, erat, ut odiſſet primum defenſorem ſalutis meæ, deinde uexatorem furoris, domitorem armorum ſuorum, poſtremo etiam accuſatorem ſuum: reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrannum tuliſſe creditis? quantum odium illius, & in homine iniuſto quàm etiam iuſtum eſſe? reliquum eſt, ut iam illum natura ipſius, conſuetudoq; defendat, hunc autem hæc eadem coarguant. nihil per uim unquã Clodius, omnia per uim Milo. quid ergo iudices? cum mœrentibus uobis urbe ceſſi, non ſeruos, non arma, nõ uim intentauit? quæ fuiſſet igitur cauſa reſtituẽdi mei, niſi fuiſſet iniuſta eijciendi? diem mihi, credo, dixerat, mulctam irrogarat, actionem perduellionis intẽderat. & mihi iudices in cauſa aut ueſtra mala, aut mea nec præclariſſima etiam iudicium timendum fuit? ſeruorum, & egentium ciuium, & facinoroſorum armis meos ciues meis conſilijs periculiſq; ſeruatos pro me obijci nolui: uidi enim, uidi hunc ipſum Q. Hortenſium lumen & ornamentum Reip. penè interfici ſeruorum manu, cum mihi adeſſet: qua in turba C. Vibienus ſenator uir optimus, cum hoc cum eſſet unà, ita eſt mulctatus, ut uitam amiſerit. itaque quando illius poſtea ſica illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intenta nobis eſt: huic ego uos obijci pro me non ſum paſſus: hæc inſidiata Pompeio eſt: hæc iſtam Appiam uiam, monimẽtum ſui nominis, nece Papirij cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nuper quidem, ut ſcitis, me ad regiam penè confecit. quid ſimile Milonis? cuius uis omnis hæc ſemper fuit, ne P. Clodius, cum

in iudicium detrahi non posset, ui oppressam ciuitatem teneret. quem si interficere uoluisset, quantæ, quoties occasiones, quàm præclaræ fuerunt? potuit'ne, cum domum ac deos penates suos illo oppugnante defenderet, iure se ulcisci? potuit'ne ciue egregio et uiro fortissimo P. Sestio collega suo uulnerato? potuit'ne Fabritio uiro optimo, cũ de reditu meo legem ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuit'ne L. Cæcilij iustissimi fortissimiq; Prætoris oppugnata domo? potuit'ne illo die, cum est lata lex de me, cum totius Italiæ concursus, quem mea salus concitarat, facti illius gloriam libens agnouisset, ut, etiã si id Milo fecisset, cũcta ciuitas eam laudem pro sua uendicaret? atqui erat id temporis clarissimus et fortissimus Consul, inimicus Clodio, P. Lentulus, ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor uestræ uoluntatis, patronus illius publici consensus, restitutor salutis meæ; septem Prætores, octo Tribuni pl. illius aduersarij, defensores mei; Cn. Pompeius auctor & dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam senatus omnis de salute mea grauissimam & ornatissimam secutus est: qui populum R. cohortatus est: qui, cum de me decretum Capuæ fecisset, ipse cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendum Romam concurrerent. omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant desiderio mei: quem qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmijs cogitaretur. tamen se Milo continuit, & P. Clodium ad iudicium bis, ad uim nunquam uocauit. quid? priuato Milone, & reo ad populum, accusante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus est, quæ tum non modo occasio, sed

etiam causa illius opprimendi fuit? nuper uero, cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimamq; adolescens nobilissimus Reip. partem fortissime suscepisset, atq; illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud dij immortales fuit? cum se ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, magnum Miloni fuit cōficere illam pestem nulla sua inuidia, Antonij uero maxima gloria. quid? comitijs in campo, quoties potestas fuit? cum ille ui in septa irruisset, gladios distringendos, lapides iaciēdos curasset, dein subito uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim, uos & omnes boni uota faceretis, ut Miloni uti uirtute sua liberet. quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quē iure, quem loco, quem tempore, quem impune non est ausus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitauit occidere? præsertim iudices cum honoris amplissimi contētio, & dies comitiorum subesset. quo quidem tempore (scio enim, quàm timida sit ambitio, quantaq; & quàm solicita cupiditas Cōsulatus) omnia, non modo quæ reprehendi palàm, sed etiam quæ obscure cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulam fictā, falsam perhorrescimus: ora omnium atq; oculos intuemur: nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm uoluntas erga nos, sensusq; ciuium: qui non modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in recte factis sæpe fastidiunt. hunc diem igitur campi speratum atq; exoptatū sibi proponens Milo, cruētis manibus scelus & facinus præ se ferens & confitens, ad illa augusta centuriarum auspicia ueniebat? q̄ hoc nō

credibile in hoc? q̃ idem in Clodio non dubitandum, qui
ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret? quid? quod cà
put audaciæ eſt iudices: quis ignorat, maximam illecebrã
eſſe peccandi impunitatis ſpem? in utro igitur hæc fuit?
in Milone, qui etiam nunc reus eſt facti aut præclari, aut
certe neceſſarij; an in Clodio, qui ita iudicia pœnamq; cõ
tempſerat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturã
fas eſſet, aut per leges liceret? ſed quid ego argumentor?
quid plura diſputo? te Q. Petili appello, optimum et for
tiſſimũ ciuem: te M. Cato teſtor: quos mihi diuina quæ=
dam ſors dedit iudices: uos ex M. Fauonio audiſtis, Clo=
dium ſibi dixiſſe, & audiſtis uiuo Clodio, periturum Mi
lonem triduo: poſt diem tertium geſta res eſt, q̃ dixerat.
cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret, uos pote=
ſtis dubitare quid fecerit? quemadmodum igitur eum
dies non fefellit? dixi equidem modo. Dictatoris Lanuui=
ni ſtata ſacrificia noſſe, negocij nihil erat: uidit neceſſe eſſe
Miloni proficiſci Lanuuiũ illo ipſo, quo profectus eſt, die:
itaq; anteuertit. at quo die? quo, ut ante dixi, inſaniſſima
cõcio ab ipſius mercenario Tribuno pl. eſt concitata: quẽ
diẽ ille, quam concionẽ, quos clamores, niſi ad cogitatum
facinus approperaret, nunq̃ reliquiſſet. ergo illi ne cauſa
quidẽ itineris, etiam cauſa manendi: Miloni nulla facul=
tas manendi, exeundi non cauſa ſolũ, ſed etiam neceſſitas
fuit. quid, ſi, ut ille ſciuit Milonẽ fore eo die in uia, ſic Clo
diũ Milo ne ſuſpicari quidem potuit? primũ quæro, qui
ſcire potuerit? quod uos idem in Clodio quærere nõ pote
ſtis: ut. n. neminẽ aliũ niſi T. Patinã familiariſſimũ ſuũ
rogaſſet, ſcire potuit illo ipſo die Lanuuij à Dictatore Mi
lone prodi Flaminẽ neceſſe eſſe: ſed erãt permulti alij,

ex quibus id facillime scire posset; omnes scilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu unde quæsiuit? quæsierit sanè. uidete, quid uobis largiar. seruum etiam, ut Arius meus amicus dixit, corruperit. legite testimonia testium uestrorum. dixit C. Cassinius, cognomento Schola, Interamnis, familiaris meus, & idem comes P. Clodij, cuius iampridem testimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat & Romæ, P. Clodium illo die in Albano mansurum fuisse, sed subito ei esse nunciatum Cyrum architectum esse mortuum, itaq; Romam repente constituisse proficisci. dixit hoc comes itẽ P. Clodij C. Clodius. uidete indices quantæ res his testimonijs sunt confectæ. primum certe liberatur Milo, nõ eo consilio profectus esse, ut insidiaretur in uia Clodio, q̃ppe qui ei obuius futurus omnino nõ erat. deinde (non enim uideo cur non meum agam negocium) scitis iudices fuisse, qui in hac rogatione suadenda dicerent, Milonis manu cædem esse factam, consilio uero maioris alicuius. uidelicet me latronem ac sicarium abiecti homines, & perditi describebant. iacent suis testibus ij, qui Clodium negant eo die Romam, nisi de Cyro auditũ esset, rediturum fuisse. respiraui: liberatus sum: non uereor, ne, quod ne suspicari quidem potuerim, uidear id cogitasse. nunc persequar cætera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de insidijs cogitauit, quoniam fuit in Albano mansurus, si quidem exiturus ad cædem è uilla nõ fuisset. uideo enim illum, qui dicitur de Cyri morte nunciasse, non id nunciasse, sed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nunciaret, quem Clodius Roma proficiscẽs reliquerat morientem? unà fui, testamentum simul obsignaui cum Clodio: testamentum autem palàm fecerat,

fecerat,& illum hæredem & me ſcripſerat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuũ poſtridie hora decima ei nunciabatur? age, ſit ita factũ: quæ cauſa, cur Romã properaret? cur in noctẽ ſe conijceret? quid afferebat feſtinationem? ꝙ hæres erat? primum erat nihil, cur properato opus eſſet: deinde, ſiquid eſſet, quid tãdem erat, quod ea nocte cõſequi poſſet, amitteret autem ſi poſtridie mane Romã ueniſſet? atq; ut illi nocturnus ad urbem aduẽtus uitandus potius, q̃ expetendus fuit: ſic Miloni, cum inſidiator eſſet, ſi illum ad urbem noctu acceſſurũ ſciebat, ſubſiſtendum atq; expectandum fuit. noctu, inuidioſo, & pleno latronũ in loco occidiſſet. nemo ei neganti nõ crediſſet, quem eſſe omnes ſaluum etiã cõfitentem uolunt. ſuſtinuiſſet hoc crimen primum ipſe ille latronum occultator & receptator locus, dum neq; muta ſolitudo indicaſſet, neq; cæca nox oſtendiſſet Milonem: deinde ubi multi ab illo uiolati, ſpoliati, bonis expulſi, multi etiã hæc timentes in ſuſpicionem caderent: tota deniq; rea citaretur Hetruria. atq; illo die certe Aricia rediẽs diuertit Clodius ad Albanum. ꝙ niſi ſciret illum Milo Ariciæ fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eum, etiã ſi Romam illo die reuerti uellet, ad uillam ſuã, quæ uiã tangeret, diuerſurum. cur neq; ante occurrit, ne in uilla reſideret: nec eo in loco ſubſedit, quò ille noctu uẽturus eſſet? uideo adhuc cõſtare omnia iudices, Miloni etiã utile fuiſſe Clodiũ uiuere, illi ad ea, quæ cõcupierat, optatiſſimum interitum Milonis fuiſſe: odium illius in hũc acerbiſſimum, in illum huius nullum: cõſuetudinem illius perpetuã in ui inferenda, huius tantũ in repellenda: mortem ab illo denũciatã palàm Miloni & præ=

dicatam, nihil unq̃ auditum ex Milone: profectionis hu ius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuisse: huius iter necessariũ, illius etiã potius alienum: hũc præ se tulisse illo die Roma exiturum, illum eo die se dissimu lasse rediturum: hunc nullius rei mutasse cõsilium, illum causam mutandi cõsilij finxisse: huic, si insidiaretur, no cte prope urbem expectandum, illi, etiã si hunc nõ time= ret, tamen accessum ad urbem nocturnũ fuisse metuen= dum. Videamus nũc id, quod caput est; locus ad insi dias ille ipse, ubi cõgressi sunt, utri tãdem fuerit aptior. id uero iudices etiã dubitandum, & diutius cogitãdum est? ante fundum Clodij: quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum uersabatur ua lentiũ. atqui excelso loco superiorem se fore putabat Mi lo, & ob eam causam eum locum ad pugnã potissimum delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitarat? res loquitur iu dices ipsa: quæ semper ualet plurimum. si hæc nõ gesta audiretis, sed picta uideretis: tamen appareret, uter es= set insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter uehe= retur in rheda penulatus, unà sederet uxor. quid horum nõ impeditissimum? uestitus, an uehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam, cum penula irreti= tus, rheda impeditus, uxore penè constrictus esset? uide= te nũc illum, primum egredientem è uilla subito: cur ue speri? quid necesse est tarde? quid cõuenit, præsertim id temporis? diuertit in uillam Pompeij: Pompeium ut ui deret? sciebat in Alsiensi esse procul inde: uillã ut per= spiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat moræ & tergiuersationis? dum hic ueniret, locum relinquere no=

luit. Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis cõparate. ſemper ille antea cum uxore, tum ſine ea: nunq̃ non in rheda, tum in equo: comites Græculi, quocunq; ibat, etiam cum in caſtra Hetruſca properabat; tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nũquam, tum caſu pueros ſymphoniacos uxoris ducebat, et ancillarum greges. ille, qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos, ſemper lupas ducebat, tum neminem, niſi ut uirum à uiro lectũ eſſe diceres. cur igitur uictus eſt? quia non ſemper uiator à latrone, non nunq̃ etiam latro à uiatore occiditur: quia quãquam paratus in imparatos Clodius, tamẽ mulier inciderat in uiros, nec uero ſic erat unquam non paratus Milo contra illum, ut non ſatis ferè eſſet paratus. ſemper ille, & quantum intereſſet P. Clodij ſe perire, & quanto illi odio eſſet, & quãtum ille auderet, cogitabat: quamobrem uitam ſuam, quam maximis præmijs propoſitam & penè addictam ſciebat, nunquam in periculum ſine præſidio, & ſine cuſtodia proueh ebat. adde caſus, adde incertos exitus pugnarum, Martemq; communem, qui ſæpe ſpoliantem iam & exultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inſcitiã pranſi, poti, oſcitantis ducis: qui cum à tergo hoſtem interclusum reliquiſſet, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incenſos ira, uitamq; domini deſperãtes cũ incidiſſet, hæſit in ijs pœnis, quas ab eo ſerui fideles pro domini uita expetiuerũt. cur igitur eos manumiſit? metuebat ſcilicet, ne indicaretur, ne dolorẽ perferre nõ poſſent, ne tormẽtis cogerẽtur, occiſum eſſe à ſeruis Milonis in Appia uia P. Clodiũ, confiteri. quid opus eſt tortore? quid quæris? occiderit'ne? occidit. iure, an iniuria? nihil

ad tortorem: facti enim in eculeo quæstio est, iuris in iudicio. quod igitur in causa quærendum est, id agamus: hoc, quod tormentis inuenire uis, id fatemur. manu uero cur miserit, si id potius quæris, q̃ cur parum amplis affecerit præmijs: nescis inimici factum reprehendere: dixit enim hic idem, qui omnia semper cõstanter & fortiter, M. Cato, dixitq; in turbulenta cõcione, quæ tamen huius auctoritate placata est; non libertate solum, sed etiã omnibus præmijs dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent: quod enim præmiũ satis magnũ est tam beneuolis, tam bonis, tam fidelibus seruis, propter quos uiuit? etsi id quidem non tanti est, quàm ꝙ propter eosdẽ non sanguine, & uulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculosq; satiauit. quos nisi manumisisset, tormentis etiã dedendi fuerũt, conseruatores domini, ultores sceleris, defensores necis? hic uero nihil habet in his malis, quod minus moleste ferat, q̃, etiam si quid ipsi accidat, esse tamen illis meritum præmiũ persolutũ. sed quæstiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio Libertatis: quibusnam de seruis? rogas? de P. Clodij. quis eos postulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio. dij boni, quid potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominum, nisi de incestu, ut fuit in Clodium. proxime ad deos accessit Clodius, propius, q̃ tum, cum ad ipsos penetrarat; cuius de morte tanq̃ de cerimonijs uiolatis quæritur. sed tamen maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, nõ quia non posset uerum inueniri, sed quia uidebatur indignũ esse, & domini morte ipsa tristius: in reũ de seruis accusatoris cum quæritur, uerum inueniri potest? age uero, quæ erat,

aut qualis quæstio? heus ubi Ruscio, ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: sperata libertas. quid hac quæstione certius? subito arrepti in quæstionem, tamen separantur à cæteris, & in arcas conijciuntur, ne quis cum ijs colloqui possit. hi centũ dies penes accusatorem cum fuissent, ab eo ipso accusatore producti sunt. quid hac quæstione dici potest integrius? quid incorruptius? ꝙ si non dum satis cernitis, cum res ipsa tot, tam claris argumẽtis, signisq; luceat, pura mente atq; integra Milonem, nullo scelere imbutũ, nullo metu perterritum, nulla cõscientia exanimatum Romã reuertisse: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius? qui ingressus in forum ardente curia? quæ magnitudo animi? qui uultus? quæ oratio? neq; uero se populo solum, sed etiã senatui tradidit; neq; senatui modo, sed etiã publicis præsidijs, & armis; neq; his tantum, uerum etiã eius potestati, cui senatus totam Remp. omnem Italiæ pubem, cuncta populi R. arma cõmiserat. cui se nunq̃ profecto tradidisset, nisi causæ suæ confideret, præsertim omnia audienti, magna metuenti, multa suspicãti, nõ nulla credenti. magna uis est cõscientiæ iudices, & magna in utranq; partem; ut neq; timeant, qui nihil cõmiserint; & pœnã semper ante oculos uersari putent, qui peccarint. neq; uero sine ratione certa, causa Milonis semper à senatu probata est: uidebant enim sapientissimi homines facti rationem, præsentiam animi, defensionis constantiam. an uero obliti estis iudices recenti illo nuncio necis Clodianæ non modo inimicorum Milonis sermones, & opiniones, sed nõ nullorũ etiam imperitorum, qui negabant eum Romã esse redi=

turum? siue enim illud animo irato ac percito fecisset, ut incensus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur eum tanti mortem P. Clodij putasse, ut æquo animo patria careret, cum sanguine inimici explesset odiũ suum. siue etiam illius morte patriam liberare uoluisset: nõ dubitaturum fortem uirum, quin, cum suo periculo salutem Reip. attulisset, cederet æquo animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipse seruasset. multi etiam Catilinam, atq; illa portenta loquebãtur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ faciet. miseros interdum ciues optime de Rep. meritos: in quibus homines nõ modo res præclarissimas obliuiscuntur, sed etiam nefarias suspicãtur. ergo illa falsa fuerunt: quæ certe uera extitissent, si Milo admisisset aliquid, quod non posset honeste uereq; defendere. quid, quæ postea sunt in eum congesta? quæ q̃uis etiam mediocrium delictorum cõscientiam perculissent, ut sustinuit dij immortales? sustinuit? immo uero ut contempsit, ac pro nihilo putauit? quæ neq; maximo animo nocens, neq; innocens, nisi fortissimus uir, negligere potuisset. scutorum, gladiorum, frenorum, sparorũ, pilorumq; etiam multitudo deprehendi posse iudicabatur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum esse dicebãt, in quo Miloni non esset cõducta domus: arma in uillam Otriculanã deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad urbis incendia cõparatorum. hæc nõ delata solum, sed penè credita; nec ante repudiata sunt, q̃ quæsita. laudabam equidem incredibilem diligentiã Cn. Pompeij, sed dicam ut sentio iudices. nimis multa audire coguntur, neq; ali=

er facere possunt ii, quibus tota cõmissa est Resp. quin etiã audiendus sit Popa Licinius nescio quis de circo Maximo: seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi cõfessos esse de interficiẽdo Cn. Pompeio cõiurasse; deinde postea se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret; Põpeio in hortos nũciauit. arcessor in primis. de amicorum sentẽtia rem defert ad senatum. nõ poterã in illius mei, patriæq; custodis tanta suspicione nõ metu exanimari: sed mirabar tamen credi Popæ, ebriosorum cõfessionem seruorum audiri, uulnus in latere, quod acu punctũ uideretur, pro ictu gladiatoris putari. uerũ etiã, ut intelligo, cauebat magis Pompeius, q̃ timebat, nõ ea solum quæ timenda erãt, sed omnino omnia, ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Cæsaris, clarissimi & fortissimi uiri, per multas noctis horas nũciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamen audiebatur. nõ poteram Cn. Pompeium, præstantissima uirtute ciuẽ, timidum suspicari: diligentiam, tota Rep. suscepta, nimiam nullam putabã. frequẽtissimo senatu nuper in Capitolio senator inuẽtus est, qui Milonem cum telo esse diceret. nudauit se in sanctissimo templo, quoniã uita talis & ciuis & uiri fidem nõ faciebat, nisi eo tacẽte res ipsa loqueretur. omnia falsa atq; insidiose ficta cõperta sũt: cũ tamen, si metuitur etiã nũc Milo, nõ hoc iam Clodianum crimen timemus, sed tuas Cn. Põpeii (te enim iam appello ea uoce, ut me audire possis) tuas, inq̃, suspiciones perhorrescimus. si Milonem times, si hũc de tua uita nefarie aut nũc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas; si Italiæ delectus, ut nõ nulli cõquisitores tui dictitant; si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ,

si uigiliæ, si delecta iuuentus, quæ tuũ corpus domumq; custodit, contra Milonis impetum armata est, atq; illa omnia in hũc unum instituta, parata, intenta sunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis animus, & nõ unius uiri uires, atq; opes indicantur, siquidem in hunc unum & præstãtissimus dux electus, & tota Resp. armata est. sed quis non intelligit, omnes tibi Reip. partes ægras, & labantes, ut eas his armis sanares & cõfirmares, esse cõmissas? ꝙ si Miloni locus datus esset, probasset profecto tibi ipsi, neminem unq̃ hominem homini chariorẽ fuisse, q̃ te sibi; nullum se unquam periculum pro tua dignitate fugisse; cum illa ipsa teterrima peste sæpissime pro tua gloria contendisse; Tribunatum suum ad salutem meam, quæ tibi charissima fuisset, cõsilijs tuis gubernatum; se à te postea defensum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturæ; duos se habere semper amicissimos sperasse, te tuo beneficio, me suo. quæ si nõ probaret, si tibi ita penitus insedisset ista suspicio, nullo ut euelli modo posset; si deniq; Italia à delectu, urbs ab armis sine Milonis clade nunquã esset cõquietura: næ iste haud dubitans cessisset patria, is, qui ita natus est, & ita cõsueuit: te Magne tamen attestaretur, quod nũc etiam facit: Vide q̃ sit uaria uitæ, cõmutabilisq; ratio, q̃ uaga, uolubilisq; fortuna, quãtæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates. erit, erit illud profecto tempus, & illucescet aliquando ille dies, cum tu salutaribus, ut spero, rebus tuis, sed fortasse motu aliquo cõmunium temporum immutatis, qui quàm crebro accidat, experti debemus scire, et amicissimi beneuolentiam,

& grauissimi hominis fidem, & unius post homines natos fortissimi uiri magnitudinem animi desideres. quanquam quis hoc credat, Cn. Pompeium, iuris publici, moris maiorum, rei deniq; publicæ peritissimum, cum senatus ei cōmiserit, ut uideret, ne quid Resp. detrimenti caperet, quo uno uersiculo satis armati semper Consules fuerunt, etiā nullis armis datis; hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consilijs uindicandis, qui uel iudicia ipsa tolleret? satis iudicatum est à Pompeio, falso ista conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, ut ego sentio, Milonem absolui oporteret; ut omnes confitentur, liceret. quòd uero in illo loco, atq; in illis publicorum præsidiorum copijs circunfusus sedet, satis declarat, se nō terrorem inferre uobis (quid enim illo minus dignum, quàm cogere ut uos eum condemnetis, in quem animaduertere ipse & more maiorum, & suo iure posset?) sed præsidio esse, ut intelligatis, contra hesternam concionem illam licere uobis, quod sentiatis, libere iudicare. nec uero me iudices Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamq; uestri sensus ignarus atq; expers, ut nesciam quid de morte Clodij sentiatis. de qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impune Miloni palàm clamare atque mentiri gloriose liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi; non Ti. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit; quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria: sed eum (auderet enim dicere, cum patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus

ſanctiſſimis nobiliſſimæ fœminæ comprehẽderunt; eum, cuius ſupplicio ſenatus ſolennes religiones expiandas ſæpe cenſuit; eum, quem cum ſorore germana nefarium ſtuprum feciſſe L. Lucullus iuratus ſe quæſtionibus habitis dixit comperiſſe; eum, qui ciuem, quem ſenatus, quem populus, quem omnes gentes urbis ac uitæ ciuium conſeruatorem iudicabant, ſeruorum armis exterminauit; eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuſcũ uoluit partitus eſt; eum, qui pluribus cædibus in foro factis ſingulari uirtute & gloria ciuem domum ui & armis compulit; eum, cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine; eum qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recenſionis tabulis publicis impreſſam extingueret; eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli poſſeſſionum termini; qui non calumnia litium, non iniuſtis uindicijs ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat; qui non ſolum Hetruſcos (eos enim penitus contempſerat) ſed hunc Cn. Pompeium, uirum fortiſſimum, atque optimum ciuem, iudicem noſtrum pellere poſſeſſionibus, armis, caſtriſq; conatus eſt; qui cum architectis et decempedis uillas multorum, hortoſq; peragrabat; qui Ianiculo, & alpibus ſpem poſſeſſionum terminabat ſuarum; qui, cum ab equite R. ſplendidiſſimo, & forti uiro, T. Pacanio non impetraſſet, ut inſulam in lacu Pretio uenderet, repente lyntribus in eam inſulam materiam, calcem, cæmenta, atque arma conuexit, dominoq; trans ripam inſpectante, non dubitauit ædificium extruere in alieno; qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adoleſcente

Apronio dico? quorum utriq; mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio dicere, si sibi pecuniam, quantam poposcerat, non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum, qua inuidia huic esset tali uiro conflagrandum; qui Appium fratrē, hominem mihi coniunctum fidelissima gratia, absentem de possessione fundi deiecit; qui parietem sic per uestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundamenta, ut sororem non modo uestibulo priuaret, sed omni aditu & lumine. quāquam hæc quidem iam tolerabilia uidebātur: etsi æquabiliter in Remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in suos irruebat: sed nescio quo modo iam usu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ uero aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuissetis, aut ferre imperium, si id ille nactus esset? omitto socios, exteras nationes, Reges, Tetrarchas (uota enim feceratis, ut in eos se potius mitteret, q̃ in uestras possessiones, uestra tecta, uestras pecunias) à liberis dico, à liberis medius fidius, & à coniugibus uestris nunq̃ ille effrenatas suas libidines cohibuisset. fingi hæc putatis, quæ patent, quæ nota omnibus, quæ tenentur? seruorum exercitus illum in urbe cō scripturum fuisse, per quos totam Remp. resq; priuatas omnium possideret. quamobrem, si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, adeste quæso, atq; audite ciues; P. Clodium interfeci; eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frenare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus uestris repuli; per me unum effectum est, ut ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuero timendum, quonā modo

id factum ferret ciuitas: nunc enim quis est, qui non probet? qui non laudet? qui non unum post hominum memoriam T. Annium plurimum Reip. profuisse, maxima lætitia populum R. cunctam Italiam, nationes omnes affecisse & dicat, & sentiat? nequeo, uetera illa populi R. quanta fuerint gaudia, iudicare: multas tamen iam summorum imperatorum clarissimas uictorias ætas nostra uidit, quarum nulla neq; tam diuturnam attulit lætitiã, nec tantam. mandate hoc memoriæ iudices. spero multa uos, liberosq; uestros in Rep. bona esse uisuros. in his singulis ita semper existimabitis, uiuo P. Clodio nihil horũ uos uisuros fuisse. in spem maximam, &, quemadmodũ confido, uerissimam adducti sumus, hunc ipsum annum, hoc summo uiro Consule, concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudicijs constitutis, salutarem ciuitati fore. num quis igitur est tam demẽs, qui hoc P. Clodio uiuo cõtingere potuisse arbitretur? quid? ea, quæ tenetis, priuata atq; uestra, dominante homine furioso quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? non timeo iudices, ne odio inimicitiarum mearum inflãmatus, libentius hæc in illum euomere uidear, q̃ uerius: etenim etsi præcipuum esse debebat, tamen ita communis erat omnium ille hostis, ut in cõmuni odio penè æqualiter uersaretur odium meum. nõ potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quantum exitij fuerit. quin sic attendite iudices. nempe hæc est quæstio de interitu P. Clodij. fingite animis: liberæ enim sunt cogitationes nostræ, &, quæ uolunt, sic intuentur, ut ea cernimus, quæ uidemus: fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ, si possim efficere ut Milonem absoluatis, sed

ita, si P. Clodius reuixerit. quid uultu extimuistis? quonã modo ille uos uiuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid? si ipse Cn. Pompeius, qui ea uirtute ac fortuna est, ut ea potuerit semper, quæ nemo præter illum; si is, inquam, potuisset, ut quæstionem de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare: utrũ putatis facturũ fuisse? etiã si propter amicitiam uellet illũ ab inferis reuocare, propter Remp. nõ fecisset. eius igitur mortis sedetis ultores, cuius uitam si putetis per uos restitui posse, nolitis: & de eius nece lata quæstio est, qui si eadem lege reuiuiscere posset, lata lex nunq̃ esset. huius ergo interfector non esset etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauisset? Græci homines deorum honores tribuunt ijs uiris, qui tyrannos necauerunt. quæ ego uidi Athenis? quæ alijs in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas uiris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem & religionem & memoriam consecrantur. uos tanti conseruatorem populi, tanti sceleris ultorem non modo honoribus nullis afficietis, sed ad suppliciũ rapi etiã patiemini? confiteretur, confiteretur, inquã, si fecisset, & magno animo, & libenter, se fecisse libertatis omniũ causa: quod certe ei non confitendũ modo fuisset, uerũ etiam prædicandũ. etenim si id nõ negat, ex quo nihil petit, nisi ut ignoscatur: dubitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis essent petenda? nisi uero gratius putat esse uobis, sui se capitis, quàm uestri ordinis defensorem fuisse, cum præsertim in ea cõfessione, si grati esse uelleti, honores assequeretur amplissimos: si factũ uobis non probaretur (quanquam qui poterat salus sua cuique non probari?) sed tamen si minus fortissimi uiri

uirtus ciuibus grata cecidisset, magno animo, constantiq; cederet ex ingrata ciuitate: nam quid esset ingratius, q̃ lætari cæteros, lugere eum solum, propter quem cæteri lætarentur? quanquam hoc animo semper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis, ut, quoniam nostra futura esset gloria, periculum quoque, & inuidiam nostram putaremus: nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cum tantum in Consulatu meo pro uobis, ac liberis uestris ausus essem, si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratum ac perniciosum ciuem occidere nõ auderet, si periculum non timeret? proposita inuidia, morte, pœna, qui nihil segnius Remp. defendit, is uir uere putandus est. populi grati est, præmijs afficere bene meritos de Rep. ciues: uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse pœniteat. quamobrem uteretur eadem cõfessione T. Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmet ipsi: &, si grata Resp. esset, lætaretur; si ingrata, tamen in graui fortuna cõscientia sua niteretur. sed huius beneficij gratiam iudices fortuna populi R. & uestra felicitas, & dij immortales sibi deberi putant. nec uero quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam uim cœlestem existimat, numen'ue diuinum, quem neque imperij uestri magnitudo, neque sol ille, nec cœli, & signorum motus, nec uicissitudines rerum atque ordines mouent, neque, id quod maximum est, maiorum sapientia, qui sacra, qui cerimonias, qui auspicia & ipsi sanctissime coluerunt, & nobis suis posteris prodiderũt. est, est profecto illa uis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quiddam quod uigeat, et

ſentiat, & non ineſt in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu. niſi forte iccirco eſſe non putant, quia non apparet, nec cernitur: perinde quaſi noſtram ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, qua hæc ipſa agimus ac dicimus, uidere, aut planè, qualis, aut ubi ſit, ſentire poſſimus. ea uis, ea eſt igitur, quæ ſæpe incredibiles huic urbi felicitates, atque opes attulit; quæ illam perniciem extinxit, ac ſuſtulit; cui primum mentem iniecit, ut ui irritare, ferroq; laceſſere fortiſſimum uirũ auderet, uincereturq; ab eo, quem ſi uiciſſet, habiturus eſſet impunitatem & licentiam ſempiternam. non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem iudices deorum immortalium cura res illa perfecta: religiones mehercule ipſæ, aræq;, cum illã belluam cadere uiderunt, commouiſſe ſe uidentur, & ius in illo ſuum retinuiſſe: uos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam, imploro atque obteſtor, uoſq; Albanorum obrutæ aræ ſacrorum populi R. ſociæ & æquales, quas ille præceps amentia, cæſis proſtratiſq; ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat; ueſtræ tum aræ, ueſtræ religiones uiguerunt, ueſtra uis ualuit, quam ille omni ſcelere polluerat: tuq; ex tuo edito monte Latialis ſancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, fineſq; ſæpe omni nefario ſtupro & ſcelere macularat, aliquando ad eum puniendum oculos aperuiſti: uobis illæ, uobis ueſtro in conſpectu ſeræ, ſed iuſtæ tamẽ, & debitæ pœnæ ſolutæ ſunt. niſi forte hoc etiam caſu factum eſſe dicimus, ut ante ipſum ſacrarium Bonæ deæ, quod eſt in fundo T. Seſtij Galli, in primis honeſti & ornati adoleſcẽtis, ante ipſam, inquam, Bonam deam, cum prælium commiſiſſet, primum illud uulnus acce=

perit, quo teterrimam mortem obiret; ut non abſolutus
iudicio illo nefario uideretur, ſed ad hanc inſignem pœ=
nam reſeruatus. nec uero non eadem ira deorum hanc
eius ſatellitibus iniecit amentiam, ut ſine imaginibus, ſine
cantu, ſine ludis, ſine exequijs, ſine lamentis, ſine laudatio
nibus, ſine funere, oblitus cruore, & luto, ſpoliatus illius
ſupremi diei celebritate, quam cōcedere etiam inimici ſo
lent, ambureretur etiam abiectus. nō fuiſſe credo fas cla
riſſimorum uirorum formas illi teterrimo parricidæ ali
quid decoris afferre, neq; ullo in loco potius mortem eius
lacerari, quàm in quo uita eſſet damnata. dura mihi me
dius fidius iam fortuna populi R. & crudelis uidebatur,
quæ tot annos illum in hanc Remp. inſultare uideret, &
pateretur. polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: ſena=
tus grauiſſima decreta perfregerat: pecunia ſe palàm à
iudicibus redemerat: uexarat in Tribunatu ſenatum: o=
mnium ordinum conſenſu pro ſalute Reip. geſta reſcide=
rat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum incē
derat: liberos, coniugem meam uexauerat: Cn. Pompeio
nefarium bellum indixerat: magiſtratuum priuatorūq;
cædes effecerat: domum mei fratris incenderat: uaſtarat
Hetruriā: multos ſedibus ac fortunis eiecerat: inſtabat,
urgebat: capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouinciæ,
regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ
nos noſtris ſeruis addicerent: nihil erat cuiusq̄, quod qui
dem ille adamaſſet, quod non hoc anno ſuum fore puta=
ret: obſtabat eius cogitationibus nemo, præter illum Mi
lonem ipſum, qui poterat obſtare: Cn. Pompeium nouo
reditu in gratiā quaſi deuinctū arbitrabatur: Cæſaris po
tentiā, ſuam potentiā eſſe dicebat: bonorū animos etiā in
meo

meo casu contempserat: Milo unus urgebat. hic dij immortales, ut supra dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut huic faceret insidias: aliter perire pestis illa non potuit. nunquam illum Resp. suo iure esset ulta. senatus, credo, Prætorem eum circunscripsisset. ne cum solebat quidem id facere in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an Consules in Prætore coercendo fortes fuissent? primum Milone occiso habuisset suos Consules: deinde quis in eo Prætore Consul fortis esset, per quem Tribunum uirum cõsularem crudelissime necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros libertos suos fecisset: postremo, nisi eum dij immortales in eam mẽtem impulissent, ut homo effœminatus fortissimum uirum conaretur occidere, hodie Remp. nullam haberetis. an ille Prætor, ille uero Consul, si modo hæc templa, atq; ipsa mœnia stare eo uiuo tandiu, et Cõsulatum eius expectare potuissent, ille deniq; uiuus mali nihil fecisset, qui mortuus, uno ex suis satellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, cõsilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omniũ gentium, sedem ab uniuerso populo R. cõcessam uni ordini, inflãmari, excindi, funestari, neq; id fieri à multitudine imperita, quanquam esset miserum id ipsum, sed ab uno, qui cum tantum ausus sit ultor pro mortuo, quid signifer pro uiuo non esset ausus? in curiam potissimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quã uiuus euerterat. & sunt qui de uia Appia querantur, taceant de curia? ecquãdo ab eo spirante forum

potuiſſet defendi, cuius nō reſtiterit cadaueri curia? excitate eum, ſi poteſtis, ab inferis: frangetis impetum ului, cuius uix ſuſtinetis furias inſepulti. niſi uero ſuſtinuiſtis eos, qui cum facibus ad curiā cucurrerunt, cum falcibus ad Caſtoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. cædi uidiſtis populum R. cōcionem gladijs diſturbari, cum audiretur ſilētio M. Celius Trib. pl. uir fortiſſimus, et in ſuſcepta cauſa firmiſſimus, & bonorum uoluntati, & auctoritati ſenatus deditus, & in hac Milonis ſiue inuidia, ſiue fortuna, ſingulari, diuina, & incredibili fide. Sed iam ſatis multa de cauſa, extra cauſam etiam nimis fortaſſe multa. quid reſtat, niſi ut orem obteſterq; uos iudices, ut eam miſericordiā tribuatis fortiſſimo uiro, quam ipſe nō implorat, ego autem repugnante hoc & imploro, & expoſco? nolite, ſi in noſtro omniū fletu nullam lacrymā aſpexiſtis Milonis, ſi uultum ſemper eūdem, ſi uocem, ſi orationem ſtabilem ac nō mutatā uidetis, hoc minus ei parcere, atq; haud ſcio an multo etiā ſit adiuuandus magis. etenim ſi in gladiatorijs pugnis, & in infimi generis hominum cōditione atq; fortuna timidos & ſupplices, &, ut uiuere liceat, obſecrātes, etiā odiſſe ſolemus; fortes, & animoſos, & ſe acriter ipſi morti offerētes ſeruare cupimus; eorumq; nos magis miſeret, qui noſtram miſericordiā non requirūt, q̃ qui illam efflagitant: quāto hoc magis in fortiſſimis ciuibus facere debemus? me quidem iudices exanimāt & interimunt hæ uoces Milonis, quas audio aſſidue, & quibus interſum quotidie. Valeant, inquit, ualeāt ciues mei, ſint incolumes, ſint florentes, ſint beati; ſtet hæc urbs præclara, mihiq; patria chariſſima, quoquo modo merita de me erit; trāquilla Rep.

ciues mei (quoniã mihi cum illis non licet) ſine me ipſi, ſed per me tamen,perfruãtur : ego cedam,atq; abibo.ſi mihi Rep.bona frui nõ licuerit,at carebo mala,&,quã primũ tetigero bene moratam & liberã ciuitatem,in ea cõquieſcam.ò fruſtra,inquit,ſuſcepti mei labores: ò ſpes fallaces : ò cogitationes inanes meæ. ego,cum Tribunus pl.Rep.oppreſſa me ſenatui dediſſem,quẽ extinctũ acceperam ; equitibus R.quorum uires erãt debiles; bonis uiris,qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerãt: mihi unq̃ bonorum præſidiũ defuturũ putarem? ego cũ te (mecũ enim ſæpiſſime loquitur) patriæ reddidiſſem, mihi nõ futurum in patria putarem locũ? ubi nũc ſenatus eſt,quem ſecuti ſumus? ubi equites R.illi,illi,inquit, tui? ubi ſtudia municipiorũ? ubi Italiæ uoces? ubi deniq; tua M.Tulli,quæ plurimis fuit auxilio,uox,& defenſio? mihi'ne ea ſoli,qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari? nec uero hæc iudices,ut ego nũc, flẽs,ſed hoc eodẽ loquitur uultu,quo uidetis: negat enim ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe,quæ fecit ; timidis & omnia circũſpicientibus pericula,nõ negat.plebem et infimam multitudinem,quæ P.Clodio duce fortunis ueſtris imminebat,eã,quo tutior eſſet uita ueſtra,ſe feciſſe cõmemorat ut non modo uirtute flecteret,ſed etiã tribus ſuis patrimonijs deliniret : nec timet,ne,cum plebem muneribus placarit,uos non cõciliarit meritis in Remp.ſingularibus.ſenatus erga ſe beneuolentiã temporibus his ipſis ſæpe eſſe perſpectam,ueſtras uero & ueſtrorum ordinum occurſationes, ſtudia, ſermones, quencunq; caſum fortuna dederit, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit . meminit etiam ſibi uocem præconis modo defuiſſe, quam

minime desiderarit; populi uero cũctis suffragijs, quod unum cupierit, se Consulem declaratum: nunc deniq;, si hæc arma contra se sint futura, sibi facinoris suspicioné, nó facti crimen obstare. addit hæc, quæ certe uera sunt: fortes & sapientes uiros nó tam præmia sequi solere recte factorũ, quàm ipsa recte facta: se nihil in uita nisi præclarissime fecisse, si quidem nihil sit præstabilius uiro, q̃ periculis patriam liberare: beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus; nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos uicerint: sed tamẽ ex omnibus præmijs uirtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam; esse hanc unam, quæ breuitatem uitæ posteritatis memoria cósolaretur; quæ efficeret, ut absentes adessemus, mortui uiueremus; hãc deniq; esse, cuius gradibus etiã homines in cœlum uideãtur ascédere. de me, inquit, semper populus R. semper omnes gentes loquẽtur, nulla unq̃ obmutescet uetustas. quin hoc tépore ipso, cum omnes à suis inimicis faces inuìdiæ meæ subijciãtur, tamen omni in hominum cœtu gratijs agendis, & gratulationibus habendis, & omni sermone celebramur. omitto Hetruriæ festos & actos & institutos dies. centesima lux est hæc ab interitu P. Clodij, & opinor ultra, q̃ fines imperij populi R. sunt, nó solum fama iam de illo, sed etiam lætitia peragrauit. quamobrem, ubi corpus hoc sit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris & iam uersatur, & semper habitabit nominis mei gloria. hæc tu mecũ sæpe, his absentibus: sed ijsdem audientibus, hæc ego tecum Milo. te quidem, q̧ isto animo es, satis laudare non possum: sed quo est ista magis diuina uirtus, eo maiore à te dolore diuellor. nec uero, si

mihi eriperis, reliqua est illa tamen ad cõsolandum querela, ut ijs irasci possim, à quibus tantum uulnus accepero: nõ enim inimici mei te mihi eripient, sed amicissimi; non male aliquãdo de me meriti, sed semper optime. nullum unquã iudices mihi tantũ dolorem inuretis (etsi quis potest esse tantus?) sed ne hunc quidem ipsum, ut obliuiscar, quanti me semper feceritis. quæ si uos cepit obliuio, aut si in me aliquid offendistis: cur nõ id meo capite potius luitur, quã Milonis? præclare enim uixero, si quid mihi acciderit prius, quã hoc tantum mali uidero. nũc me una consolatio sustentat, quod tibi ò T. Anni nullum à me amoris, nullum studij, nullum pietatis officiũ defuit. ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum sæpe corpus, & uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te supplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in cõmunionem tuorũ temporum contuli. hoc deniq; ipso die, si qua uis est parata, si qua dimicatio capitis futura, deposco. quid iam restat? quid habeo, quod dicam, quod faciã pro tuis in me meritis, nisi ut eam fortunam, quæcunq; erit tua, ducam meã? non recuso, non abnuo: uosq; obsecro iudices, ut uestra beneficia, quæ in me cõtulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdem exitio occasura esse iubeatis. his lacrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi septus: exilium ibi esse putat, ubi uirtuti non sit locus; mortem naturæ finem esse, non pœnam. sit hic ea mente, qua natus est. quid uos iudices? quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipsum eijcietis? & erit dignior locus in terris ullus, qui hanc uirtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? uos, uos appello

fortissimi uiri, qui multum pro Rep. sanguinem effudistis, uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo centuriones, uosq; milites: uobis non modo inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eycietur? ò me miserum: ò infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuisti per hos, ego te in patria per eosdem retinere non potero? quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi Q. frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille seruasset? at in qua causa nō potuisse? quæ est grata gentibus: à quibus nō potuisse? ab ijs, qui maxime P. Clodij morte acquierunt: quo deprecante? me. quodnam cōcepi tantum scelus, aut quod in me tantum facinus admisi iudices, cū illa indicia cōmunis exitij indagaui, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosq; redundant ex illo fonte dolores. quid me reducem esse uoluistis? an ut inspectante me expellerentur ij, per quos essem restitutus? nolite, obsecro uos, pati, mihi acerbiorem reditum esse, q̃ fuerit ille ipse discessus: nā qui possum putare me restitutum esse, si distrahor ab ijs, per quos restitutus sum? utinā dij immortales fecissent (pace tua patria dixerim: metuo enim ne scelerate dicam in te, quod pro Milone dicam pie) ut P. Clodius non modo uiueret, sed etiam Prætor, Consul, Dictator esset, anteq̃ hoc spectaculum uiderem. ò dij immortales fortem, & à uobis iudices conseruandum uirum. minime, minime, inquit: immo uero pœnas ille debitas luerit, nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. hiccine uir patriæ na=

tus, usquam, nisi in patria, morietur? aut, si forte pro patria, huius uos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrũ esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à uobis ad se uocabunt? ò terram illam beatam, quæ hunc uirum exceperit; hanc ingratam, si eiecerit; miseram, si amiserit. sed finis sit: neq; enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi uetat. uos oro obtestorq́; iudices, ut in sententijs ferendis, quod sentietis, id audeatis. uestram uirtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum & sapientissimum quenq; legit.

PRO C. RABIRIO POSTHVMO. ORATIO XL.

SI quis est iudices, qui C. Rabirium, quod suæ fortunæ, fundatas præsertim atq; optime cõstitutas, opes potestati regiæ, libidiniq; commiserit, reprehendendum putet, ascribat ad iudicium suum non modo meam, sed huius etiam ipsius, qui cõmisit, sententiam: neq; enim cuiquam eius consilium uehementius, quàm ipsi displicet. quanquam hoc plerunq; facimus, ut consilia euentis ponderemus; &, cui bene quid processerit, multum illum prouidisse; cui secus, nihil sensisse dicamus. si extitisset in Rege fides, nihil sapientius Posthumo: quia fefellit Rex, nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil esse uideatur, nisi diuinare, sapientis. sed tamen si quis est iudices, qui illam Posthumi siue inanem spem, siue inconsultam rationem, siue (ut grauissimo uerbo utar) temeritatem uituperandam putet, ego eius opinioni non repugno, illud tamen deprecor, ut, cum ab ipsa fortuna crudelissime uideat huius consilia esse mulctata, ne quid ad eas ruinas, quibus hic oppressus est, addendum acerbitatis putet. satis est, homines imprudẽtia lapsos non erigere: urgere uero iacentes, aut præcipitanteis impellere, certe est inhumanum: præsertim iudices cum sit hoc generi hominum propè natura datum, uti qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc ferè, qui sunt eius stirpis, quod sermo hominum ad memoriam patrum uirtute celebretur, cupidissime persequantur: siquidem non modo in gloria rei militaris Paulum Scipio,

aut Maximum filius, ſed etiam in deuotione uitæ, & in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. ſint igitur ſimilia iudices parua magnis: fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius, princeps ordinis equeſtris, fortiſſimus & maximus publicanus: cuius in negocijs gerēdis magnitudinem animi non tam homines probaſſent, niſi in eodem benignitas incredibilis fuiſſet, ut in augenda re nō auaritiæ prædam, ſed inſtrumētum bonitati quærere uideretur. hoc ille natus, quāuis patrem ſuum nūquam uiderat, tamen & natura ipſa duce, quæ plurimū ualet, & aſſiduis domeſticorum ſermonibus in paternæ culpæ ſimilitudinem deductus eſt. multa geſſit: multa cōtraxit: magnas parteis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uerſata res eſt: dedit ſe etiam Regibus: huic ipſi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit: nec interea locupletare amicos unq̃ ſuos deſtitit, mittere in negocium, dare parteis, augere, fide ſuſtentare. quid multa? cum magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris & conſuetudinem expreſſerat. pulſus interea regno Ptolemæus doloſis conſilijs (ut dixit Sibylla, ſenſit Poſthumus) Romam uenit. huic egenti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primum: nam regnanti crediderat abſens: nec temere ſe credere putabat, q erat nemini dubium, quin is in regnum reſtitueretur à ſenatu populoq; R. in dando autē & credendo proceſſit longius: nec ſuā ſolum pecuniā credidit, ſed etiā amicorū: ſtulte: quis negat? aut quis iam nō admonet? quod male cecidit, bene conſultū putares? id eſt difficile, quod cū ſpe magna ſis ingreſſus, id nō exequi uſq; ad extremum. ſupplex erat Rex, multa rogabat, omnia

pollicebatur : ut iam metuere Posthumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, si credendi constituisset modũ. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius: ut magis pœniteret cœpisse, q̃ liceret desistere. hinc primum exoritur crimẽ illud: senatum corruptum esse dicunt. ò dij immortales, hæc est illa exoptata iudiciorũ seueritas? corruptores nostri causam dicunt: nos, qui corrupti sumus, non dicimus. quid ego senatum defendam hoc loco iudices? omni equidem loco debeo, ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tempore, nec cum Posthumi causa res ista coniuncta est. quanquam ad sumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq́; regium suppeditata pecunia à Posthumo est, factæq; singraphæ sunt in Albano Cn. Pompeij, cum ille Roma profectus esset: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, consumeret, quærere: non. n. latroni, sed Regi credidit; nec Regi inimico populi R. sed ei, cuius reditum Consuli datum à senatu uidebat; nec ei Regi, qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio uiderat. quòd si creditor in culpa sit, non qui improbe credita pecunia usus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, & uendidit; non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. quamobrem neq; tu C. Memmi hoc facere debes, ut senatum, cuius auctoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia uersari uelis: neq; ego id, quod non agitur, defendere: Posthumi enim causa, quæcunque est, seiuncta à senatu est. ꝙ si item à Gabinio seiunctam ostẽdero, certe, quod dicas, nihil habebis: est enim hæc causa, quò ea pecunia peruenerit, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ atq; damnatæ. sunt lites æstimatæ A.

Gabinio: nec prædes dati, nec ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, à populo recipi, lex æqua est. iubet lex Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit qui damnatus sit, peruenerit. si est hoc nouum in lege Iulia, sicuti multa sunt seuerius scripta, q̃ in antiquis legibus, & sanctius iudicata: sanè etiam consuetudo huis generis iudiciorum noua. sin hoc totidem uerbis translatũ caput est, quot fuit non modo in Cornelia, sed etiam ante in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus iudices, aut quẽ hũc morem nouorum iudiciorũ in Remp. inducimus? erat.n. hæc consuetudo nota uobis quidem omnibus, sed, si usus magister est optimus, mihi debet esse notissima. accusaui de pecunijs repetũdis, iudex sedi, Prætor quæsiui, defendi plurimos: nulla pars, quæ aliquã facultatẽ dicendi afferre posset, nõ mea fuit. ita contendo, neminem unq̃, quò ea pecunia peruenisset, causam dixisse, qui in æstimandis litibus appellatus nõ esset: in litibus autem nemo appellabatur, nisi ex testium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum. itaq; in ferendis litibus adesse solebant, qui aliquid de se uerebantur: &, cum erant appellati, si uidebatur, statim contradicere solebant: sin eius temporis recentẽ inuidiam pertimuerãt, respõdebant postea: quod cũ fecissent, permulti sæpe uicerũt. hoc uero nouũ est, ante hoc tẽpus omnino inauditũ: in litibus Posthumi nomen est nusquã: in litibus dico? modo uos ijdem in A. Gabiniũ iudices sedistis: nũ quis testis Posthumũ appellauit? testis autẽ? num accusator? nũ deniq; toto illo iudicio Posthumi nomen audistis? non igitur reus ex ea causa, quæ iudicata est, redundat Posthumus, sed est arreptus unus eques R. de pecunijs repe-

tundis reus: quibus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio re citatæ non ſunt: quo teſte? à quo tum appellatus nuſquã eſt: qua appellatione litium? in qua Poſthumi mentio fa= cta nulla eſt: qua lege? qua non tenetur. hic iam iudices ueſtri conſilij res eſt, ueſtræ ſapientiæ: quid deceat uos, nõ quantum liceat uobis, ſpectare debetis. ſi enim, quid li= ceat, quæritis: poteſtis tollere è ciuitate, quem uultis: ta= bella eſt, quæ dat poteſtatem, occultat eadem libidinem: cuius conſcientia nihil eſt quod quiſquam timeat, ſi non pertimeſcat ſuam. ubi eſt igitur ſapientia iudicis? in hoc, ut, non ſolum quid poſſit, ſed etiam quid debeat, ponde= ret; nec, quantum ſibi permiſſum, meminerit ſolum, ſed etiam quatenus commiſſum ſit. datur tibi tabella iudicij: qua lege? Iulia de pecunijs repetundis: quo de reo? de e= quite R. at iſte ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capi= te, quod erat in Poſthumum, quo in Gabinium iudex eſſes, nihil Gabinio datum, cum in eum lites æſtimarentur? at nũc audio. reus igitur Poſthumus eſt ea lege, qua nõ mo do ipſe, ſed totus etiam ordo ſolutus ac liber eſt. hic ego nunc non uos prius implorabo equites R. quorum ius iu dicio tentatur; quàm uos ſenatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cum ſæpe ante, tum in hac ipſa cauſa nuper eſt cognita. nam cum, optimo & præ= ſtantiſſimo Conſule Cn. Pompeio de hac ipſa quæſtione referente, exiſterent non nullæ, ſed perpaucæ tamen acer bæ ſententiæ, quæ cenſerent, ut Tribuni, ut præfecti, ut ſcribæ, ut comites omnes magiſtratuũ lege hac tenerẽtur: uos, uos, inquam, ipſi & ſenatus frequens reſtitit: et quã quam tum propter multorum delicta etiam ad innocen tium periculum tempus illud exarſerat, tamẽ, cũ odium

non restingueretis, huic ordini ignem nouum subijci non siuistis. hoc animo igitur senatus. quid uos equites R. quid tandem estis acturi? Glaucia solebat, homo impurus, sed tamen acutus, populum monere, ut, cum lex aliqua reci-taretur, primum uersum attenderet: si esset, Dictator, Cõsul, Prætor, Magister equitum, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere: sin autem, quicunq; post hanc legem, ui deret ne qua noua quæstione alligaretur. nunc uos equi tes R. uidete. scitis me ortum è uobis, omnia semper sensisse pro uobis: nihil horum sine magna cura, & summa charitate uestri ordinis loquor: alius alios homines et or dines, ego uos semper complexus sum. moneo & prædi-co, integra re causáq; denuncio, omnes homines deósq; te stor, dum potestis, dum licet, prouidete, ne duriorem uo-bis conditionem statuatis, ordiniq; uestro, q̃ ferre possit. serpet hoc malum (mihi credite) longius, q̃ putatis. poten tissimo & nobilissimo Tribuno pl. M. Druso unam in equestrem ordinem quæstionem ferenti, si quis ob rem iu dicatam pecuniam cepisset, aperte equites R. restiterunt. quid? hoc licere nolebant? minime, neque solum hoc ge-nus pecuniæ capiendæ turpe, sed etiam nefarium arbi-trabantur: attamen ita disputabant, eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam conditionem uitæ secuti. delectat amplissimus ciuitatis gradus, sella curu lis, fasces, imperia, prouinciæ, sacerdotia, triumphi, de-nique imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita: est simul etiam solicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos ista nunquam contempsimus (ita enim disputabãt) sed hanc uitam quietam, atque o-ciosam secuti sumus. quæ quoniam honore caret, careat

etiam molestia . tam es tu iudex, quàm ego senator . ita
est, sed tu istud petijsti, ego hoc cogor . quare aut iudici
mihi non esse liceat, aut legem lege senatoria non timere.
hoc uos equites R. ius à patribus acceptum amittetis? mo
neo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex o=
mni non modo inuidia, sed sermone maleuolorum , nisi
cauetis. si iam uobis nunciaretur, in senatu sententias di
ci, ut his legibus teneremini , concurrendum ad curiam
putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra. uos se=
natus liberos hac lege esse uoluit, populus nunquam alli=
gauit: soluti huc conuenistis: ne constricti discedatis, ca=
uete. nam si Posthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus,
nec præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij
fuit, quonam se modo defendent posthac, qui uestri ordi
nis cum magistratibus nostris fuerint his causis implica
ti? tu, inquit, Gabinium, ut Regem reduceret , impulisti.
non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere :
quem enim ex tantis inimicitijs receptum in gratiā sum
mo studio defenderim, hunc afflictum uiolare nō debeo.
quocum stante si me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam
non reduxisset, nunc iam ipsius fortuna reduceret: sed ta
men, cum ita dicis, Posthumi impulsu Gabinium profe=
ctum Alexandriam; si defensioni Gabinij fidem non ha
bes, obliuisceris'ne etiam accusationis tuæ? Gabinius se id
fecisse dicebat Reip. causa, quòd classem Archelai timeret
quòd mare refertum fore prædonum putaret. lege etiā
id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas, ignosco , & eo
magis, quòd est contra illud iudicatum . redeo igitur ad
crimen & accusationem tuam. quid uociferabare decem
millia talentū Gabinio esse promissa? huic uidelicet per=

blandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auarissimum exoraret, sestertiũ bis millies & quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud quoquo consilio fecit, fecit certe suo: quæcunq; mens illa fuit, Gabinij fuit. siue ille, ut ipse dicebat, gloriam, siue, ut tu uis, pecuniam quæsiuit, quæsiuit sibi. num Gabinij comes, uel sectator? negat: non ad Gabinij, cuius id negocium non erat, sed ad P. Lentuli clarissimi uiri auctoritatem, à senatu profectam, & consilio certo, & spe non dubia Romam contenderat. at Diocetes fuit regius: & quidem in custodia etiam fuit regia: & uita eius oblata pœna est. multa præterea, quæ libido Regis, quæ necessitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum una reprehensio est, quòd regnum intrarit, quòd potestati se Regis cõmiserit: uerum si quærimus, stulte: quid enim stultius, q̃ equitem R. ex hac urbe, huius, inquã, Reip. ciuem, quæ est una maxime, & fuit semper libera, uenire in eum locum, ubi parendum alteri & seruiendum sit? sed ego in hoc tandem Posthumo non ignoscam homini mediocriter docto, qui uideam sapiẽtissimos homines esse lapsos? uirum unũ totius Græciæ facile doctissimum Platonem, iniquitate Dionysij Siciliæ tyrãni, cui se ille commiserat, in maximis periculis insidijsq; esse uersatum accepimus; Callisthenẽ doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum; Demetrium & ex Rep. Athenis quam optime digesserat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus uocitatus est, in eodem isto Aegypti regno aspide ad corpus admota uita esse priuatum. planè confiteor fieri nihil posse dementius, q̃ scientem in eum locum uenire, ubi libertatem sis perditurus: sed huius istius

facti stultitiam maior iam superior stultitia defendit: quæ facit, ut hoc stultissimum facinus, q̃ in regnum uenerit, quòd Regi se commiserit, sapienter factum esse uideatur: siquidem tam semper stulti, quàm sero sapientis est, cum stultitia sua impeditus sit, quoquo modo possit se expedire. quamobrem illud maneat, & fixum sit, quod neq; moueri, neq; mutari potest, in quo æqui sperasse Posthumum dicunt, peccasse iniqui, ipse etiam insanisse se cõfitetur; quòd suam, quòd amicorum pecuniam Regi crediderit cum tanto fortunarum suarum periculo. hoc quidem semel suscepto atq; contracto, perpetiẽda illa fuerunt, ut se aliquando ad suos uindicaret. itaq; obijcias licet, q̃ uoles sæpe, palliatum fuisse, aliqua habuisse non Romani hominis insignia: quoties eorum quippiam dices, toties unum dices, atque illud, temere hunc pecuniam Regi credidisse, suas fortunas, atq; famam libidini regiæ commisisse. fecerat temere: fateor: mutari factum iam nullo modo poterat: aut pallium sumẽdum Alexandriæ, ut & Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abyciẽdæ, si togam retinuisset. deliciarum causa & uoluptatis non modo ciues R. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam senatores summo loco natos, nõ in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe uidemus. chlamydatum illum L. Syllam imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; deuicit, non solum cum chlamyde, sed etiã cum crepidis in Capitolio statuam uidetis. quorum impunitas fuit non modo à iudicio, sed etiam à sermone. facilius certe P. Rutilium Rufum necessitatis excusatio defendet. qui cum à Mithridate Mitylenis oppressus esset,

crudelitatem Regis in togatos uestitus mutatione uitauit. ergo ille P. Rutilius, qui documẽtum fuit hominibus nostris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, consularis homo soccos habuit, et palliũ, nec uero ideo id homini tum quisquam, sed tẽpori assignandũ putauit: Posthumo crimen uestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquãdo ad fortunas suas peruenire? nã ut uentũ est Alexãdriã ad Auletẽ iudices, hæc una ratio à Rege proposita Posthumo est seruãdæ pecuniæ, si curationem & quasi dispẽsationem regiã suscepisset. id autem facere nõ poterat nisi Diœcetes: hoc enim nomine utitur, qui à Rege esset cõstitutus. odiosum negotium Posthumo uidebatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestũ etiã nomen ipsum: sed res habebat nomen hoc apud illos, nõ hic imposuerat. oderat uestitum etiã illum: sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis (ut ait poeta ille noster) quæ summas frãgit infirmatq; opes. moreretur, inquies: nã id sequitur. fecisset certe, si sine maximo dedecore tam impeditis suis rebus potuisset emori. nolite igitur fortunã cõuertere in culpã, neq; Regis iniuriã huius crimen putare, nec cõsiliũ ex necessitate, nec uoluntatem ex ui interpretari. nisi forte eos etiã, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiam coacti faciant, q̃ libere, uituperandos putes. nemo nostrum ignorat, etiã si experti nõ sumus, cõsuetudinem regiã: Regum autem sunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: et, Præter rogitatũ si querare: et illæ minæ, Si te secũdo lumine hic offendero, moriere. quæ, nõ ut delectemur solũ, legere & spectare debemus, sed ut cauere etiã et effugere discamus. at ex hoc ipso crimen exoritur.

ait enim, dum Gabinio pecuniam Posthumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam sibi coegisse. nō intelligo, hoc quale sit, utrū accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centesima, an decessionem de summa fecerit. si accessionem, undecim millia talentū ad Gabinium peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta sunt, sed etiam ab his æstimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniā cogendam mille talentū accessionem esse factam, aut in tāta mercede hominis, ut uis, auarissimi mille talentū decessionem esse concessam? neq; enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo; nec Regis, imponere tantum pati suis. aderunt testes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt: immo hi Gabinium laudauerūt. ubi ergo ille mos? ubi consuetudo iudiciorum? ubi exempla? solet'ne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia rediGeretur, nō dixerit? age, si is, qui nō dixit, solet: etiam'ne is solet, qui laudauit? ijsdem testibus, et quidem nō productis, sed dictis testiū recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet. & ait etiā meus familiaris & necessarius eādem causam Alexandrinis fuisse, cur laudarent Gabiniū, quæ mihi fuerit, cur eundem defenderē. mihi C. Memmi causa defendendi Gabinij fuit recōciliatio gratiæ. neq; me uero pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere. nā si me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendisse: causam, et illum, & me uehementer ignoras: neq; enim Pompeius me sua causa quicq̄ facere uoluisset inuitum; neq; ego, cui omniū ciuiū libertas charissima fuisset, meā proiecis-

sem. quādiu inimicissimus Gabinio fui, non amicissimus mihi, non Pompeius fuit: nec, posteaq̄ illius auctoritate eam dedi ueniam quam debui, quicq̄ simulaui, ne cum mea perfidia illi etiā ipsi facerem, cui beneficium dedissem, iniuriam. nam nō redeundo in gratiā cum inimico, non uiolabam Pompeium: si per eum reductus insidiose redissem, me scilicet maxime, sed proxime illum quoq; fefellissem. at de me omittamus. ad Alexandrinos istos reuertamur. quod habent os? quam audaciam? modo uobis inspectantibus in iudicio Gabinij tertio quoq; uerbo excitabātur. negabant pecuniā Gabinio datam. recitabatur identidem Pompeij testimoniū, Regem ad se scripsisse, nullam pecuniam Gabinio, nisi in rem militarem, datam. nō est, inquit, tum Alexandrinis testibus creditum. quid? postea creditum? nō. quamobrē? quia nūc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? ista cōditio est testium, ut, quibus creditum non sit negantibus, ijsdem credatur dicentibus? at si uerum tum cum uerissima fronte dixerunt, nunc mentiuntur. si tunc mentiti sunt, doceant nos
* uerū. quid uultis? sileāt. dicere audiebamus Alexandriā, nunc cognoscimus: illinc omnes præstigiæ, illinc, inq̄, omnes fallaciæ, omnia deniq; ab his nūmorum argumenta nata sunt. nec mihi longius quicquā est iudices, quàm uidere hominum uultus. dixerunt hic modo nobiscum ad hæc subsellia, quibus supercilijs renuentes huic decem millium crimini? iam nostis insulsitatem Græcorum. humeris gestum agebant. tum temporis credo causa, nunc scilicet tempus nullum est. ubi semel quis peierauerit, ei credi postea, etiam si per plures deos iuret, non oportet, præsertim iudices cum in his iudicijs ne locus qui=

dem nouo teſti ſoleat eſſe,ob eamq́; cauſam iidem iudi=
ces retineãtur,qui fuerint de reo,ut his nota ſint omnia,
neq; quid fingi noui poſſit.lites,quò ea pecunia peruene
rit,nõ ſuis proprijs iudicijs,ſed in reũ factis cõdẽnari ſo
lent.itaq; ſi aut prædes dediſſet Gabinius,aut tantum ex
eius bonis,quãta ſumma litiũ fuiſſet,populus recepiſſet :
q̃uis magna ad Poſthumum ab eo pecunia perueniſſet,
nõ redigeretur: ut intelligi facile poſſit,quod ex ea pecu
nia ad quẽ eorũ,qui damnatus eſt,perueniſſe in illo pri=
mo iudicio planũ factum ſit,id hoc genere iudicij redi=
gi ſolere. nũc uero quid agitur ? ubi terrarum ſumus ?
quid tam inſolens,tam peruerſum præpoſterum'ue di=
ci,aut excogitari poteſt ? accuſatur is,qui nõ abſtulit à
Rege,ſicut Gabinius iudicatus eſt, ſed qui maximã Regi
pecuniã credidit.ergo is Gabinio dedit,qui nõ huic red=
* didit.iam cedo,cum is,qui pecuniã Poſthumo debuit,nõ
huic,ſed Gabinio dederit : cõdemnato Gabinio, utrũ illi
eam pecuniã reddidit,an etiã nunc debet ? at habet,&
celat : ſunt enim qui ita loquantur.quod genus tandem
eſt iſtud oſtẽtationis,& gloriæ ? ſi nihil habuiſſet unq̃,
tamen, ſi quæſiſſet,cur is diſſimularet habere,cauſa non
eſſet.qui uero duo lauta,& copioſa patrimonia accepiſ=
ſet,remq́; præterea bonis et honeſtis rationibus auxiſſet:
quid eſſet tandem cauſæ,cur exiſtimari uellet nihil habe
re ? an cum credebat inductus uſuris,id agebat,ut habe
ret quãplurimum ? poſteaq̃ exegit quod crediderat, ut
exiſtimaretur egere,nouũ genus hoc gloriæ cõcupiſcit ?
dominatus eſt enim,inquit,Alexandriæ . immo uero in
ſuperbiſſimo dominatu fuit : pertulit ipſe cuſtodiã : ui=
dit in uinculis familiareis ſuos : mors ob oculos ſæpe

uersata est : nudus atq; egens ad extremum fugit è re=
gno. At permutata aliquando pecunia est: ductæ naues
Posthumi Puteolis sunt : auditæ uisæq; merces, fallaces
quidem, & fucosæ, chartis, & linteis, & uitro delatæ:
quibus cum multæ naues refertæ fuissent, una non pa=
* tuit parua, arctata. plus ille Puteolanus sermo illius tem
poris, uectorumq; cursus, atq; ostẽtatio, tum subinuisum
apud maleuolos Posthumi nomen propter opinionem pe
cuniæ nescio quam, æstatẽ unam cõplures aures refersit
istis sermonibus. uerũ autẽ indices si scire uultis, nisi C.
Cæsaris summa in omnes, incredibilis in hunc eadẽ libe
ralitas extitisset, nos hũc Posthumum iampridem in foro
nõ haberemus. ille onera multorũ huius amicorum exce
pit unus : quæq; multi homines necessarij secũdis Posthu
mi rebus descripta sustinuerũt, nũc eius afflictis fortunis
uniuersa sustinet. umbrã equitis R. & imaginem uidetis
iudices, unius amici cõseruatã auxilio, & fide. nihil huic
eripi potest præter hoc simulacrum pristinæ dignitatis,
quod Cæsar solus tuetur, & sustinet. quæ quidem in mi
serrimis rebus huic tamen tribuenda est maxima. nisi ue
ro hoc mediocri uirtute effici potest, ut tãtus ille uir tan
ti ducat hunc, & afflictum præsertim, & absentem, &
in tanta fortuna sua, ut aliena respicere magnũ sit ; tan
ta oppugnatione maximarũ rerum quas gerit, atq; ges=
sit, ut uel obliuisci aliorum nõ sit mirum, uel, si memine
rit, oblitum esse facile possit probare. multas equidẽ C.
Cæsaris uirtutes, magnas, incredibilesq; cognoui. sed sũt
cæteræ maioribus quasi theatris propositæ, & penè po=
pulares. castris locum capere, exercitum instruere, expu
gnare urbes, aciem hostium profligare, hanc uim frigo=

rum hiememq́;, quam nos uix huius urbis tectis sustinemus, excipere, his ipsis diebus hostem persequi, tum, cum etiam feræ latibulis se tegant, atq; omnia bella iure gentium conquiescant. sunt ea quidem magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmijs ad memoriam hominum sempiternam. quo minus admirandum est, eum facere illa, qui immortalitatem cõcupiuerit. hæc mira laus est, quæ non poetarũ carminibus, non annaliũ monimentis celebratur, sed prudentiũ iudicio expenditur. equitem R. ueterem amicum suum, studiosum, amãtem, obseruantem sui, non libidine, nõ turpibus impensis cupiditatum, atq; iacturis, sed experientia patrimonij amplificandi labentem excepit, corruere non siuit, fulsit & sustinuit re, fortuna, fide, hodieq́; sustinet, nec amicum pẽdentem corruere patitur, nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mentis quasi luminibus officit altitudo fortunæ, & gloriæ. sint sanè illa magna, quæ re uera magna sunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quisq; sentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in suos, memoriã amicitiæ reliquis uirtutibus omnibus antepono. quam quidem uos iudices in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac præpotentibus uiris non modo non aspernari ac refutare, sed cõplecti etiam, & augere debetis, et eo magis, ꝙ uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactandum illius dignitatem. ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facile restituat. amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit, nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa uo=

bis,quos æquiſſimos eſſe confidimus. ſed ut omnium uel ſuſpicioni,uel maleuolentiæ,uel crudelitati ſatisfiat : oc=cultat pecuniam Poſthumus,latent regiæ diuitiæ; ecquis eſt ex tanto populo,qui bona C.Rabirij Poſthumi num=mo ſeſtertio ſibi addici uelit ? ſed miſerũ me,quanto hæc dixi cum dolore.hem Poſthume,tu'ne es Curij filius,C. Rabirij iudicio,et uoluntate filius,natura ſororis filius ? tu'ne ille in omneis tuos liberalis ? cuius multos bonitas locupletauit,qui nihil profudiſti,nihil ullam in libidinẽ contuliſti ? tua Poſthume nummo ſeſtertio à me addi=cuntur ? ò meum miſerum acerbumq; præconiũ.at hoc etiam optat miſer,ut cõdemnetur à uobis ; ita bona ue=neant,ut ſolidum ſuum cuiq; ſoluatur : nihil iam aliud niſi fidem curat : nec uos huic,ſi iã obliuiſci ueſtræ man ſuetudinis uolueritis,quicquã præterea poteſtis eripere. quod iudices ne faciatis,oro obteſtorq; uos,atq; eo ma=gis,ſi aduentitia pecunia petitur ab eo,cui ſua non red=ditur : nam in eum, cui miſericordia opitulari debeat, inuidia quæſita eſt.ſed iam,quoniã,ut ſpero, fidem,quã potui,tibi præſtiti Poſthume,reddam etiã lacrymas quas debeo.quas quidem ego tuas in meo caſu plurimas uidi. uerſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus , cum tu totum te cum tuis copijs ad me detuliſti . tu comiti=bus,tu præſidio,tu etiam tanto pondere auri,q̃tum tem pus illud poſtulabat,diſceſſum illum ſuſtentaſti.tu nunq̃ meis me abſente liberis,nunq̃ coniugi meæ defuiſti. poſ=ſum excitare multos reductos teſtes liberalitatis tuæ : quod ſæpe audiui patri tuo,qui id feciſſet,magno adiu=mento in iudicio capitis fuiſſe . ſed iam omnia timeo : bonitatis ipſius inuidiam reformido . iam indicat tot

hominum fletus, quàm sis charus tuis: & me dolor debilitat, includitq; uocem. uos obsecro iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior unq̃ fuit, nomen equitis R. et usuram huius lucis, et uestrum conspectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, nisi ut rectis oculis hanc urbem sibi intueri, atq; in hoc foro uestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi unius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCELLO. ORATIO XLI.

D Iuturni ſilentij P.C. quo eram his temporibus uſus, nõ timore aliquo, ſed partim dolore, partim uerecundia, finem hodiernus dies attulit, idemq; initium, quæ uellem, quæq; ſentirem, meo priſtino more dicendi: tantam enim manſuetudinem, tam inuſitatã inauditamq; clemẽtiam, tantum in ſumma poteſtate rerum omnium modum, tam deniq; incredibilem ſapientiam ac penè diuinam tacitus nullo modo præterire poſſum: M. enim Marcello uobis P.C. Reiq; pub. reddito, nõ ſolum illius, ſed meam etiam uocem, & auctoritatem et uobis, & Reip. conſeruatam ac reſtitutam puto: dolebã enim P.C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum talem, qui in eadem cauſa, in qua ego, fuiſſet, non in eadẽ eſſe fortuna: nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, uerſari me in ueſtro ueteri curriculo, illo æmulo atq; imitatore ſtudiorum ac laborum meorum quaſi quodam ſocio à me & comite diſtracto. ergo & mihi meæ priſtinæ uitæ conſuetudinem C. Cæſar interclusam aperuiſti, & his omnibus ad bene de omni Rep. ſperandũ quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti: intellectum eſt enim mihi quidem in multis, & maxime in me ipſo, ſed paulo ante in omnibus, cum M. Marcellum ſenatui populoq; R. et Reip. conceſſiſti, commemoratis præſertim etiam offenſionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq; Reip. tuis uel doloribus uel ſuſpicionibus anteferre. ille quidẽ fructum omnis ante actæ uitæ hodierno die maximum

cepit cum summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. est uere fortunatus ille, cuius ex salute nõ minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura sit, lætitia peruenerit. quod ei quidem merito, atque optimo iure contigit: quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta uis tantaq; copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicã tua, nullam in his esse laudem ampliorem, quàm eam, quam hodierno die consecutus es. soleo sæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris usurpare sermonibus; omnes nostrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentissimorumq; populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri; nec uero disiunctissimas terras citius cuiusquã passibus potuisse peragrari, quàm tuis non dicam cursibus, sed uictorijs illustratæ sunt. quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea uix cuiusquam mens aut cogitatio capere possit, amens sim. sed tamen sunt alia maiora. nam bellicas laudes solẽt quidam extenuare uerbis, easq; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint imperatorum: & certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, cõmeatus multum iuuant: maximam uero partem quasi

ſuo iure fortuna ſibi uendicat, &, quicquid eſt proſpere geſtum, id penè omne ducit ſuum. at uero huius gloriæ C. Cæſar, quam es paulo ante adeptus, ſocium habes nemi nem. totum hoc, quantumcunq; eſt, quod certe maximũ eſt, totum eſt, inquam, tuum. nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortuna in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert, tibi cedit, tuã eſſe totam, & propriam fatetur: nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur. domuiſti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: ſed tamen ea uiciſti, quæ & naturam, & conditionem, ut uinci poſſent, habebãt: nulla eſt enim tanta uis, tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitari frangiq; poſſit. uerum animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduerſarium nobilitate, ingenio, uirtute præſtantem non modo extollere iacentẽ, ſed etiam amplificare eius priſtinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum cum ſummis uiris comparo, ſed ſimillimum deo iudico. itaque C. Cæſar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non ſolum noſtris, ſed penè omnium gentium literis, atque linguis, neque ulla unquam ætas de tuis laudibus conticeſcet: ſed tamen eiuſmodi res neſcio quo modo, etiam dum audiuntur, aut dum leguntur, obſtrepi clamore militum uidentur, & tubarum ſono. at uero cum aliquid clemẽter, manſuete, iuſte, moderate, ſapienter factum, in iracundia præſertim, quæ eſt inimica conſilio, & in uictoria, quæ natura inſolens, & ſuperba eſt, aut audimus, aut legimus,

quo studio incendimur non modo in gestis rebus, sed etiã in fictis? ut eos sæpe, quos nunquam uidimus, diligamus. te uero, quem præsentem intuemur, cuius mentem sensusq; & os cernimus, ut,, quicquid belli fortuna reliquũ Reip. fecerit, id esse saluum uelis, quibus laudibus efferemus? quibus studiis prosequemur? qua beneuolentia cõplectemur? parietes medius fidius C. Cæsar, ut mihi uidetur, huius curiæ tibi gratias agere gestiunt, quòd breui tempore futura sit illa auctoritas in his maiorum suorum, & suis sedibus. equidem cum C. Marcelli, uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute præditi, lacrymas modo uobiscum uiderem, omnium Marcellorũ meũ pectus memoria effodit. quibus tu etiã mortuis, M. Marcello conseruato, dignitatem suam reddidisti, nobilissimamq; familiam, iam ad paucos redactam, penè ab interitu uindicasti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones: hæc enim res unius est propria Cæsaris: cæteræ duce te gestæ, magnæ illæ quidem, sed tamen multo magnoq; comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta est, ut trophæis, monimentisq; tuis nulla unquã allatura sit finem ætas: nihil enim est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consumat uetustas: at uero hæc tua iustitia, & lenitas animi florescet quotidie magis, ita, ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. & cæteros quidem omnes uictores bellorum ciuilium iam ante æquitate, & misericordia uiceras, hodierno uero die te ipsum uicisti. uereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. ip=

ſam uictoriam uiciſſe uideris, cum ea ipſa, quæ illa erat adepta, uictis remiſiſti: nam cum ipſius uictoriæ conditione iure omnes uicti occidiſſemus, clementiæ tuæ iudicio conſeruati ſumus: recte igitur unus inuictus es, à quo etiam ipſius uictoriæ conditio uisq; deuicta eſt. atq; hoc C. Cæſaris iudicium P. C. quàm late pateat, attendite: omnes. n. qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo Reip. miſero funeſtoq; compulſi, & ſi aliqua culpa tenemur erroris humani, à ſcelere certe liberati ſumus: nam cum M. Marcellum, deprecantibus uobis, Reip. conſeruauit, memet mihi, & item Reip. nullo deprecante, reliquos ampliſſimos uiros & ſibi ipſis, & patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipſo in conſeſſu uidetis. non ille hoſtes induxit in curiam, ſed indicauit à pleriſq; ignoratione potius, & falſo atque inani metu, q̃ cupiditate, aut crudelitate ciuile bellum eſſe ſuſceptum. quo quidem in bello ſemper de pace agendum, audiendumq; eße putaui; ſemperq; dolui, non modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari: neq; enim ego illa, nec ulla unquam ſecutus ſum arma ciuilia: ſemperq; mea conſilia pacis, & togæ ſocia, non belli, atq; armorum fuerunt. hominem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut nulla non modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens & ſciens tãquam ad interitum ruerem uoluntarium. quod quidem meum conſilium minime obſcurum fuit: nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, et in ipſo bello eadem etiam cũ capitis mei periculo ſenſi. ex quo nemo erit tã iniuſtus rerũ æſtimator, qui dubitet, quæ Cæſaris uolũtas de bello

fuerit, cum pacis auctores conseruandos statim censuerit, cæteris fuerit iratior. atq; id minus mirum uideretur fortasse tum, cum esset incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uero uictor pacis auctores diligit, is profecto declarat, maluisse se nō dimicare, quàm uincere. atq; huius quidem rei M. Marcello sum testis: nostri. n. sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi cum insolētiam certorum hominum, tum etiam ipsius uictoriæ ferocitatem extimescentem? quo gratior tua liberalitas C. Cæsar nobis, qui illa uidimus, debet esse: non enim iam causæ sunt inter se, sed uictoriæ comparandæ. uidimus tuam uictoriam præliorum exitu terminatam, gladium uagina uacuum in urbe non uidimus. quos amisimus ciues, eos Martis uis perculit, non ira uictoriæ: ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conseruat quos potest. alterius uero partis nihil amplius eo dicā, q̄ id quod omnes uerebamur, nimis iracundam futuram fuisse uictoriam: quidam enim non modo armatis, sed interdū etiam ociosis minabantur, nec, quid quisq; sensisset, sed ubi fuisset, cogitandum esse dicebant: ut mihi quidem uideantur dij immortales, etiā si pœnas à populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum et tam luctuosum excitauerunt, uel placati iam, uel etiam satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam uictoris, & sapientiam contulisse. quare gaude tuo isto tam excellenti bono; & fruere cum fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasq; sapienti. cætera cum tua re-

cordabere, & si persæpe uirtuti, tamen plerunque felicitati tuæ gratulabere: de nobis, quos in Rep. tecum simul saluos esse uoluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modo summa bona, sed nimirum audebo uel sola dicere: tãtus est enim splendor in laude uera, tanta in magnitudine animi & consilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cætera à fortuna commodata esse uideantur. noli igitur in conseruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate præsertim aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stulta fortasse, certe non improba, & specie quadam Reip. non enim tua ulla culpa est, si te aliqui timuerunt; contráq; summa laus, quòd plerique minime timendum fuisse senserunt. Nunc uenio ad grauissimã querelam, & atrocissimam suspicionem tuam: quæ nõ tibi ipsi magis, quàm cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui à te conseruati sumus, prouidenda est. quam & si spero esse falsam, nunquam tamen uerbis extenuabo: tua enim cautio, nostra cautio est: ut, si in alterutro peccandum sit, malim uideri nimis timidus quàm parum prudens. sed quisnam est iste tam demens? de tuis'ne? tametsi qui magis sunt tui, quàm quibus tu salutem insperantibus reddidisti? an ex eo numero, qui unà tecum fuerunt? non est credibilis tantus in ullo furor, ut, quo duce omnia summa sit adeptus, huius uitam non anteponat suæ. at si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut sua pertinacia uitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint

de inimicis, aut, qui superfuerunt, amicissimi sint. sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ sint, & tanti recessus, augeamus sanè suspicionem tuam: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Rep. tam nihil unquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam, & ex unius tui uitam pendere omnium? equidem de te dies noctesq; , ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco; doleoq; , cum Resp. immortalis esse debeat, eam in unius mortalis anima consistere. si uero ad humanos casus incertosq; euentus ualetudinis sceleris etiam accedat insidiarumq; consentio: quem deum, etiam si cupiat, opitulari posse Reip. credamus? omnia sunt excitanda tibi C. Cæsar uni, quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atq; prostrata: constituẽda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda soboles: omnia, quæ dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus uincienda sunt. non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoq; animorum ardore & armorum, quin quassata Resp. quicunq; belli euentus fuisset, multa perderet & ornamenta dignitatis, et præsidia stabilitatis suæ, multaq; uterq; dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem nunc tibi omnia belli uulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest. itaq; illam tuam præclarissimam & sapientissimam uocem inuitus audiui, satis te diu uel naturæ uixisse, uel gloriæ: satis, si ita uis, naturæ fortasse, adeo etiam, si placet, gloriæ, at, quod maximum est, patriæ certe parum. quare

re omitte quæso istam doctorum hominũ in contemnenda morte prudentiam: noli nostro periculo sapiens esse: sæpe enim uenit ad aures meas, te idem istud nimis crebro dicere, satis te tibi uixisse. credo, sed tum id audirem, si tibi soli uiueres, aut si tibi etiam soli natus esses: nunc cum omnium salutem ciuium, cunctamq; Remp. res tuæ gestæ cõplexæ sint, tantum abes à profectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, non dum ieceris. hic tu modum tuæ uitæ non salute Reip. sed æquitate animi definies? quid, si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimum, q̃uis sis sapiens, non negabis. parum'ne igitur, inquies, gloriam magnam relinquemus? immo uero alijs, q̃uis multis, satis, tibi uni parum: quicquid enim est, q̃uis amplum sit, id certe parum est tum, cum est aliquid amplius. q̃ si rerum tuarum immortalium C. Cæsar hic exitus futurus fuit, ut deuictis aduersarijs Remp. in eo statu relinqueres, in quo nunc est: uide quæso, ne tua diuina uirtus admirationis plus sit habitura, q̃ gloriæ, si quidem gloria est illustris ac peruagata multorum & magnorum uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorum. hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, in hoc elaborandum est, ut Remp. constituas, eaq; tu in primis cõposita summa tranquillitate, & ocio perfruare. tum te, si uoles, cum & patriæ, quod debes, solueris, & naturam ipsam expleueris satietate uiuendi satis diu uixisse dicito. quid est enim omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum, quod cum uenerit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit? quanquam iste tuus animus nunquam his

anguſtijs,quas natura nobis ad uiuendum dedit, conten
tus fuit,ſemperq; immortalitatis amore flagrauit.nec ue
ro hæc tua uita dicenda eſt,quæ corpore & ſpiritu con
tinetur: illa inq̃,illa uita eſt tua Cæſar,quæ uigebit me=
moria ſeculorum omnium,quam poſteritas alet,quam
ipſa æternitas ſemper intuebitur. huic tu inſeruias,huic
te oſtentes oportet : quæ quidem,quæ miretur,iampri=
dem multa habet,nunc,etiam quæ laudet,expectat.ob=
ſtupeſcent poſteri certe, imperia, prouincias, Rhenum,
Oceanum,Nilum,pugnas innumerabiles,incredibiles ui
ctorias,monimenta,munera,triumphos audientes & le
gentes tuos.ſed niſi hæc urbs ſtabilita tuis cõſilijs & in=
ſtitutis erit,uagabitur modo nomen tuũ longe,atq; late,
ſedem quidem ſtabilem,& domiciliũ certum non habe=
bit.erit inter eos etiam,qui naſcẽtur,ſicut inter nos fuit,
magna diſſenſio , cum alij laudibus ad cœlum res tuas
geſtas efferent,alij fortaſſe aliquid requirẽt,idq; uel ma
ximum,niſi belli ciuilis incendiũ ſalute patriæ reſtinxe=
ris,ut illud fati fuiſſe uideatur,hoc conſilij.ſerui igitur
ijs etiã iudicibus,qui multis poſt ſeculis de te iudicabũt,
& quidem haud ſcio an incorruptius q̃ nos : nã & ſine
amore,& ſine cupiditate,& rurſus ſine odio,et ſine in=
uidia iudicabunt.id autem,etiã ſi tunc ad te,ut quidam
falſo putant,non pertinebit,nũc certe pertinet,te eſſe ta
lem,ut tuas laudes obſcuratura nulla unq̃ ſit obliuio.di
uerſæ uoluntates ciuium fuerunt,diſtractæq; ſententiæ:
non enim conſilijs ſolum & ſtudijs, ſed armis etiam &
caſtris diſſidebamus. erat autem obſcuritas quædã,erat
certamen inter clariſſimos duces: multi dubitabãt,quid
optimum eſſet ; multi, quid ſibi expediret ; multi, quid

*deceret; nõ nulli etiam, quid liceret. perfuncta Reſp. eſt
hoc miſero fataliq́; bello: uicit is, qui non fortuna inflã=
maret odium ſuũ, ſed bonitate leniret, neq; omnes, qui=
bus iratus eſſet, eoſdem etiam exilio, aut morte dignos iu
dicaret. arma ab alijs poſita, ab alijs erepta ſunt. ingra=
tus eſt iniuſtusq́; ciuis, qui armorum periculo liberatus,
animum tamen retinet armatum: ut etiam ille ſit me=
lior, qui in acie cecidit, q̃ qui in cauſa animam profudit:
quæ enim pertinacia quibuſdam, eadem alijs conſtantia
uideri poteſt. ſed quia iam omnis fracta diſſenſio eſt ar=
mis, & extincta æquitate uictoris: reſtat, ut omnes unũ
uelint, qui modo habent aliquid non ſolum ſapientiæ,
ſed etiam ſanitatis: quia, niſi te C. Cæſar ſaluo, & in
iſta ſententia, qua cũ antea, tum hodie uel maxime uſus
es, manente, ſalui eſſe non poſſumus. quare omnes te, qui
hæc ſalua eſſe uolumus, & hortamur, et obſecramus, ut
uitæ, ut ſaluti tuæ conſulas; omnesq́; tibi, ut pro alijs
etiam loquar, quod de me ipſe ſentio, quoniã ſubeſſe ali=
quid putas quod cauendum ſit, nõ modo excubias, & cu
ſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus, & cor=
porum pollicemur. Sed ut, unde eſt orſa, in eodem ter
minetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agi=
mus C. Cæſar, maiores etiã habemus: nã omnes idem ſen
tiunt, quod ex omniũ precibus, & lacrymis ſentire potui
ſti: ſed quia non eſt aſtantibus omnibus neceſſe dicere, à
me certe dici uolunt: cui neceſſe eſt quodãmodo, & ꝙ
uolunt, & ꝙ M. Marcello à te huic ordini populoq́; R.
& Reip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo.
nam lætari omnes, non ut de unius ſolum, ſed ut de
communi omnium ſalute, ſentio. quod autem ſummæ*

beneuolentiæ eſt, quæ mea erga illum omnibus ſemper nota fuit, ut uix C. Marcello optimo et amantiſſimo fratri, præterea quidem cederem nemini: cum id ſolicitudine, cura, labore tandiu præſtiterim, quãdiu eſt de illius ſalute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis, moleſtijs, doloribus liberatus præſtare debeo. itaq; C. Cæſar ſic tibi gratias ago, ut, omnibus me rebus à te non cõſeruato ſolum, ſed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unum merita, quod fieri iam poſſe non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus acceſſerit.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM. ORATIO XLII.

N Ouum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idq́; C. Pansa, præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. itaq;, quò me uertam, nescio: paratus enim ueneram, cum tu id neq; per te scires, neq; audire aliũde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutẽ abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat: confitendum est, ut opinor: præsertim cum meus necessarius C. Pansa fecerit, ut id iam integrum nõ esset: omissáq; controuersia omnis ratio ad misericordiam tuã conferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cum à te non solum liberationem culpæ, sed errati ueniam impetrauissent. habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum, confitentem reum, sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua uirũ omni laude dignum patrem tuum. itaq; prius de uestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarij ullam culpam reprehendatis.

Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Considio profectus est: qua in Legatione & ciuibus & socijs ita se probauit, ut decedens Considius prouincia, satisfacere hominibus non posset, si quenquã alium prouinciæ præfecisset. itaq; Q. Ligarius, cum diu recusans nihil profecisset, prouinciam accepit inuitus: cui sic præfuit in

pace, ut & ciuibus, & socijs gratissima esset eius integri tas, & fides. bellum subito exarsit. quod, qui erát in Africa, ante audierunt geri, q̃ parari. quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primo salutis causa, post etiã studij sui quærebant aliquem ducem. tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. interim P. Actius Varus, qui Prætor Africam obtinuerat, Vticã uenit. ad eum statim cõcursum est. atq; ille non mediocri cupiditate arripuit imperiũ, si illud imperiũ esse potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur. itaq; Ligarius, qui omne tale negotiũ cuperet effugere, paulum aduentu Vari cõquieuit. adhuc C. Cæsar Q. Ligarius omni culpa uacat. domo est egressus non modo nullum ad bellum, sed ne ad minimã quidem suspicionem belli: Legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expediret. profectio certe animum tuum non debet offendere: num igitur remansio? multo minus: nam profectio uoluntatem habuit non turpem, remansio etiam necessitatem honestam. ergo hæc duo tempora carent crimine: unum, cum est Legatus profectus: alterum, cum efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est. tertium est tempus, quo post aduentum Vari in Africa restitit. quod si est criminosum, necessitatis crimen est, non uoluntatis. an ille, si potuisset illinc ullo modo euadere, Vticæ potius, q̃ Romæ; cum P. Actio, q̃ cum concordissimis fratribus; cum alienis esse, q̃ cum suis maluisset? cum ipsa Legatio plena desiderij ac solicitudinis fuisset propter incredibilem quẽdam fra

trum amorem, hic æquo animo esse potuit belli dissidio distractus à fratribus? nullum igitur habes Cæsar adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te uoluntatis. cuius ego causam, animaduerte quæso, qua fide defendã, cum prodo meam. o clementiam admirabilem, atq; omni laude, prædicatione, literis, monimentisq; decorandam: M. Cicero apud te defendit aliũ in ea uoluntate non fuisse, in qua se ipsum confitetur fuisse; nec tuas tacitas cogitationes extimescit; nec, quid tibi de alio audienti de se ipso occurrat, reformidat. uide, q̃ non reformidem: uide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, uoce contendam, ut hoc populus R. exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla ui coactus, iudicio meo ac uoluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cum hoc sciret, tamen me, antequã uidit, Reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idem, qui fuissem: qui cum ipse imperator in toto imperio populi R. unus esset, esse me alterũ passus est: à quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuncium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique se salutem putauit reddere, si eam nullis spoliatam ornamentis redderet. uide quæso Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, ignosceret. cuius ego industriæ gloriæq; faueo, uel propter propinquam cognationem, uel quòd eius ingenio studijsq; delector, uel quòd laudem adolescentis propinqui exi-

ſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed hoc quæro, quis putet fuiſſe crimen, eſſe in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadem Africa eſſe uoluit, & prohibitum ſe à Ligario queritur, & certe contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo: cõmoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. iiſdem in armis fui. quid autẽ aliud egimus Tubero, niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus? quorum igitur impunitas, Cæſar, tuæ clementiæ laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio? atq; in hac cauſa nõ nihil equidem Tubero etiã tuam, ſed multo magis patris tui prudẽtiã deſidero, ꝙ homo cum ingenio, tum etiã doctrina excellens, genus hoc cauſæ quod eſſet, nõ uiderit. nã ſi uidiſſet, quouis profecto, q̃ iſto modo à te agi maluiſſet. arguis fatentem: nõ eſt ſatis. accuſas eũ, qui cauſam habet aut, ut ego dico, meliorem, q̃ tu; aut, ut tu uis, parem. hæc nõ modo mirabilia ſunt, ſed prodigiis ſimilia, quæ dicã. non habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius cõdemnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis R. ante te nemo. externi iſti mores uſq; ad ſanguinem incitare ſolent odium aut leuiũ Græcorum, aut immanium barbarorum. nã quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho auunculo ſuo, ne cum eius filio cõſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. non

tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis. at iſtud ne apud eum quidem Dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte mulctabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamen crudelitas ab hoc eodẽ aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt. ego uero iſtud nõ poſtulo, inquies. ita mehercule exiſtimo Tubero: noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq; ueſtrum; ſtudia deniq; generis ac familiæ ueſtræ, uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atq; optimarum nota ſunt mihi omnia: itaq; certo ſcio, uos nõ petere ſanguinem: ſed parũ attenditis: res enim eò ſpectat, ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non uideami ni eſſe contenti. quæ eſt igitur alia præter mortem? ſi.n. in exilio eſt, ſicuti eſt: quid amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq; eſt grauius. quod nos domi petimus precibus, & lacrymis proſtrati ad pedes, non tam noſtræ cauſæ fidentes, quàm huius humanitati: id ne impetremus, pugnabis? & in noſtrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes ſupplicum uoce prohibebis? ſi cum hoc domi faceremus, quod et fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus, tu derepente irrupiſſes, & clamare cœpiſſes, C. Cæſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat: non'ne omnem humanitatem exuiſſes? quanto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiæ tollere? dicam planè C. Cæſar, quod ſentio. ſi in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te, per te, inquam, obtines(intelligo quid loquar)

acerbissimo luctu redundaret ista uictoria: quàm multi enim essent de uictoribus, qui te crudelem esse uellent, cũ etiã de uictis reperiantur? quàm multi, qui, cum à te nemini ignosci uellent, impedirent clementiam tuam, cum etiam ij, quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? quòd si probare Cæsari possemus, in Africa Ligarium omnino non fuiße; si honesto & misericordi mẽdacio saluti ciuis calamitosi consultum esse uellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine & periculo ciuis refellere & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius, eius certe non esset, qui in eadem causa & fortuna fuisset. sed tamen aliud est errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. diceres, caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoscas. hæc nec hominis, nec ad hominem uox est. qua qui apud te C. Cæsar utetur, suam citius abyciet humanitatem, quàm extorquebit tuam. at primus aditus, & postulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit, uelle se de Q. Ligarij scelere dicere. non dubito, quin admiratus sis; uel quòd de nullo alio quisquam; uel ꝙ is, qui in eadem causa fuisset; uel quidnam noui facinoris afferret. scelus tu illud uocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit. alij errorem appellant, alij timorẽ; qui durius, spem, cupiditatem, odium, pertinaciam; qui grauissime, temeritatem; scelus, præter te, adhuc nemo. ac mihi quidem, si proprium & uerum nomen nostri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse uidetur, & improuidas hominum mentes occupauisse, ut nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata. liceat esse miseros, quanquam hoc uictore esse

non possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quisquam ex te Cæsar audiuit, aut tua quid aliud arma uoluerunt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus? nisi ut suum ius tueretur & dignitatem tuam? quid? tu cum pacem esse cupiebas, id'ne agebas, ut tibi cum sceleratis, an ut cum bonis ciuibus conueniret? mihi uero Cæsar tua in me maxima merita tanta certe non uiderentur, si me ut sceleratum à te conseruatum putarem. quomodo autem tu de Rep. bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse uoluisses? secessionem tu illam existimauisti Cæsar initio, nō bellum; non hostile odium, sed ciuile dissidium, utrisque cupientibus Remp. saluam, sed partim consilijs, partim studijs à communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat penè par, non par fortasse eorum, qui sequebantur: causa tum dubia, quòd erat aliquid in utraque parte, quod probari posset: nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dij adiuuerunt. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus? sed ut omittam communem causam, ueniamus ad nostram. utrum tandem existimas facilius fuisse Tubero, Ligarium ex Africa exire, an uos in Africam non uenire? poteramus'ne, inquies, cum senatus censuisset? si me consulis, nullo modo. sed tamen Ligarium senatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat: uos tunc paruistis, cum paruit nemo,

qui noluit. reprehendo igitur? minime uero: neq; enim licuit aliter uestro generi, nomini, familiæ, disciplinæ. sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Tuberonis sors coniecta est ex S. C. cum ipse non adesset, morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. hæc ego noui propter communes necessitudines, quæ mihi sunt cum L. Tuberone: domi unà eruditi, militiæ contubernales, post affines, in omni deniq; uita familiares: magnum etiam uinculum, quòd ijsdem semper studijs usi sumus. scio igitur Tuberonem domi manere uoluisse: sed ita quidam agebãt, ita Reip. sanctissimum nomen opponebant, ut, etiam si aliter sentiret, uerborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset. cessit auctoritati amplissimi uiri, uel potius paruit: unà est profectus cum ijs, quorum erat una causa: tardius iter fecit: itaq; in Africam uenit iam occupatam. hinc in Ligarium crimen oritur, uel ira potius: nam si crimen est prohibere illum uoluisse, non minus magnum est, uos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellũ contra hanc urbem gerendũ, obtinere uoluisse, q̃ aliquẽ se imperatorẽ esse maluisse. atq; is tamẽ aliquis Ligarius nõ fuit. Varus imperiũ se habere dicebat: fasces certe habebat. sed quoquo modo sese illud habet, hæc querela uestra Tubero quid ualet? recepti in prouinciã non sumus. quid, si essetis? Cæsari'ne eã tradituri fuissetis, an cõtra eũ retenturi? uide, quid licentiæ Cæsar nobis tua liberalitas det, uel potius audaciæ. si responderit Tubero, Africã, quo senatus eũ sorsq; miserat, tibi patrẽ suũ traditurum fuisse: nõ dubitabo apud ipsum te, cuius id eũ facere interfuit, grauissimis uerbis eius consiliũ reprehẽdere: non

enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiam probata . sed
iam hoc totum omitto, non tam ut ne offendam tuas pa
tientissimas aures, q̃ ne Tubero, quod nunq̃ cogitauit, fa
cturus fuisse uideatur. ueniebatis igitur in Africam, pro
uinciam unam ex omnibus huic uictoriæ maxime infe=
stam, in qua erat Rex potentissimus, inimicus huic causæ,
aliena uoluntas, conuentus firmi atq; magni. quæro, quid
facturi fuissetis? quanq̃, quid facturi fueritis, non dubi=
tem, cum uideam, quid feceritis. prohibiti estis in prouin
cia uestra pedem ponere, ut perhibetis, summa cum iniu=
ria. quo modo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelā ad quē
detulistis? nempe ad eum, cuius auctoritatem secuti in so
cietatem belli ueneratis. ꝙ si Cæsaris causa in prouinciā
ueniebatis, ad eum profecto exclusi prouincia uenissetis:
uenistis ad Pompeium: quæ est ergo apud Cæsarem que=
rela, cum eum accusetis, à quo queramini uos prohibitos
cōtra Cæsarem bellum gerere? atq; in hoc quidem uel cū
mendacio, si uultis, gloriari per me licet, uos prouinciam
fuisse Cæsari tradituros, etiam si à Varo & quibusdam
alijs prohibiti essetis: ego autem confitebor culpam esse Li
garij, qui uos tantæ laudis occasione priuauerit. sed uide
quæso C. Cæsar constantiam ornatissimi uiri L. Tubero=
nis: quam ego, quamuis ipse probarem, ut probo, tamen
non commemorarem, nisi à te cognouissem in primis eā
uirtutem solere laudari. quæ fuit igitur unquam in ul=
lo homine tanta constantia? constantiam dico? nescio an
melius patientiam possem dicere: quotus enim istud quis=
que fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili non
esset receptus, essetq; etiam cū crudelitate eiectus, ad eas
ipsas rediret? magni cuiusdam animi atque eius uiri est,

quem de suscepta causa propositáq; sententia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum posset depellere: ut enim cætera paria Tuberoni cũ Varo fuissent, honos, nobilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquam fuerunt; hoc certe præcipuum Tuberonis fuit, ꝙ iusto cum imperio, ex S.C. in prouinciam suam uenerat. hinc prohibitus, nõ ad Cæsarem, ne iratus; nõ domum, ne iners; non aliquã in regionem, ne condemnare causam illam, quam secutus esset, uideretur; in Macedoniam, in Cn. Pompeij castra uenit, in eam ipsam causam, à qua erat reiectus cum iniuria. quid? cum ista res nihil cõmouisset eius animum, ad quem ueneratis: languidiore, credo, studio in causa fuistis. tantummodo in præsidijs eratis, animi uero à causa abhorrebant: an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis magis, quàm in reliquis, omnes uincendi studio tenebamur? pacis equidem semper auctor fui, sed tum sero: erat. n. amẽtis, cum aciem uideres, pacem cogitare. omnes inquã uincere uolebamus, tu certe præcipue, qui in eum locum uenisses, ubi tibi esset pereundum, nisi uicisses: quanquã, ut nunc se res habet, nõ dubito quin hanc salutem anteponas illi uictoriæ. hæc ego non dicerẽ Tubero, si aut uos constantiæ uestræ, aut Cæsarem beneficij sui pœniteret. nunc quæro, utrum uestras iniurias, an Reip. persequamini. si Reip. quid de uestra in ea causa perseuerantia respondebitis? si uestras, uidete ne erretis, qui Cæsarem uestris inimicis iratum fore putetis, cum ignouerit suis. itaque num tibi uideor Cæsar in causa Ligarij occupatus esse? num de eius facto dicere? quicquid dixi, ad unam summam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiæ, uel misericordiæ tuæ. causas Cæsar egi multas, & quidem

tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorũ: cer=
te nunquam hoc modo, ignoſcite iudices, errauit, lapſus
eſt, non putauit, ſi unquam poſthac. ad parentem ſic a=
gi ſolet. ad iudices, non fecit, non cogitauit, falſi teſtes, fi=
ctum crimen. dic te Cæſar de facto Ligarij iudicem eſſe:
quibus in præſidijs fuerit, quære. taceo. ne hæc quidẽ col=
ligo, quæ fortaſſe ualerent etiam apud iudicem, Legatus
ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppreſſus, in
eo nõ acerbus, tum etiam fuit totus animo & ſtudio tu=
us. ad iudicem ſic agi ſolet. ſed ego ad parẽtem loquor,
errauí, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confu=
gio, delicti ueniam peto, ut ignoſcas oro: ſi nemo impetra
uit, arroganter: ſi plurimi, tu idem fer opem, qui ſpem
dediſti. an ſperandi Ligario cauſa nõ ſit, cum mihi apud
te ſit locus etiam pro altero deprecandi? quanquam neq;
in hac oratione ſpes eſt poſita cauſæ, nec in eorum ſtu=
dijs, qui à te pro Ligario petunt tui neceſſarij. uidi enim
& cognoui, quid maxime ſpectares, cum pro alicuius ſa
lute multi laborarent; cauſas apud te rogantium gratio
res eſſe, quàm preces; neq; ſpectare, quàm tuus eſſet ne=
ceſſarius is, qui te oraret; ſed quàm illius, pro quo labora
ret. itaq; tribuis tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatio
res illi eſſe uideantur interdum, qui tua liberalitate fruũ
tur, quàm tu ipſe, qui illis tam multa concedis. ſed uideo
tamen apud te cauſas, ut dixi, rogantium ualere plus, q̃
preces, ab iyſq; te moueri maxime, quorum iuſtiſſimum
dolorem uideas in petendo. in Q. Ligario conſeruando
multis tu quidem gratum facies neceſſarijs tuis: ſed hoc
quæſo conſidera, quod ſoles. poſſum fortiſſimos uiros Sa=
binos, tibi probatiſſimos, totumq; agrum Sabinum

florem Italiæ, robur Reip. proponere. nosti optime homines. animaduerte horum omnium mœstitiam, & dolorẽ. huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas, squaloremq; ipsius, & filij uides. quid de fratribus dicam? noli Cæsar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exilium his est optatius, quàm patria, quàm domus, quàm dij penates, uno illo exulante. si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt, moueant te horum lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas, ualeat tua uox illa, quæ uicit: te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduersarios, putare, nisi qui nobiscum essent; te omnes, qui contra te non essent, tuos. uides'ne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorum domum, hunc L. Martium, C. Cesetium, L. Cornificium, hosce omnes equites R. qui adsunt ueste mutata, non solum notos tibi, uerum etiam probatos uiros, qui tecum fuerunt? atq; his maxime irascebamur, & hos requirebamus, & his non nulli etiam minabantur. conserua igitur tuis suos, ut, quẽadmodum cætera, quæ dicta sunt à te, sic hoc uerissimũ reperiatur. quòd penitus perspicere posses concordiam Ligariorum: omnes fratres tecum iudicares fuisse. an potest quisquam dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? quis est, qui horum consensum conspirantẽ & penè conflatum, in hac propè æqualitate fraterna nõ nouerit? qui hoc nõ sentiat, quiduis prius futurum fuisse, q̃ ut hi fratres diuersas sententias, fortunasq; sequerẽtur? uoluntate igitur omnes tecũ fuerunt, tempestate abreptus est unus: qui si cõsilio id fecisset, esset eorũ similis,

quos

quos tu tamen ſaluos eſſe uoluiſti. ſed ierit ad bellum, diſ ſenſerit non à te ſolum, uerum etiam à fratribus: hi te orãt tui. equidem cum tuis omnibus negotijs intereſſem, memoria teneo qualis tum T. Ligarius Quæſtor urbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. ſed parum eſt me hoc meminiſſe: ſpero etiam te, qui obliuiſci nihil ſoles, niſi iniurias, quoniam hoc eſt animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius Quæſtoris officio cogitantem, etiam de alijs quibuſdam Quæſtoribus reminiſcentem recordari. hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neq; enim hæc diuinabat) niſi ut tu eum ſtudioſum & bonum uirum iudicares, nunc à te ſupplex fratris ſalutem petit. quam huius admonitus officio cum utriſq; his dederis, tres fratres optimos, & integerrimos non ſolum ſibi ipſos, neq; his tot ac talibus uiris, neq; nobis neceſſarijs ſuis, ſed etiam Reip. condonaueris. fac igitur quod de homine nobiliſſimo & clariſſimo M. Marcello reſtituto feciſti nuper in curia, nunc quidem in foro de optimis, et huic omni frequentiæ probatiſſimis fratribus. ut conceſſiſti illum ſenatui, ſic da hunc populo, cuius uoluntatem chariſſimam ſemper habuiſti: &, ſi ille dies tibi glorioſiſſimus, populo R. gratiſſimus fuit, noli obſecro dubitare C. Cæſar ſimilem illi gloriæ laudem quamſæpiſſime quærere: nihil eſt enim tam populare, q̃ bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt: homines enim ad deos nulla re propius accedunt, q̃ ſalutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, q̃ ut poſſis; nec natura tua melius, quàm ut uelis conſeruare quamplurimos. longiorem orationem cauſa forſitan poſtulat, tua

certe natura breuiorem. quare cum utilius esse arbiter te ipsum, quàm aut me, aut quenquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantum te admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM. ORATIO XLIII.

C Vm in omnibus causis grauioribus C. Cæsar initio dicendi cõmoueri soleã uehementius, q̃ uidetur uel usus, uel ætas mea postulare: tum in hac causa ita me multa perturbãt, ut, quantũ mea fides studij mihi afferat ad salutem Regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. primũ dico pro capite fortunisq; Regis: quod ipsum etsi non iniquũ est, in tuo duntaxat periculo; tamen est ita inusitatum, Regem capitis reũ esse, ut ante hoc tempus nõ sit auditum. deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum senatu solebamus pro perpetuis eius in nostrã Remp. meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. accedit, ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Castor, ne dicam sceleratũ, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit; adolescentiæq; suæ terrorem intulerit ei, cuius senectutem tueri, & tegere debebat; cõmendationẽ ineuntis ætatis ab impietate, & scelere duxerit; aui seruũ corruptum præmijs ad accusandum dominum impulerit, & à Legatorum pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accusantis, & dominũ absentem, et dominũ amicissimum nostræ Reip. cum os uidebã, cum uerba audiebam, non tam afflictam regiam cõditionem dolebam, q̃ de fortunis cõmunibus extimescebam. nã cum more maiorum de seruo in dominum ne tormentis quidem quæri

liceat, in qua quæstione dolor ueram uocem elicere possit etiam ab inuito: extortus est seruus, qui, quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. perturbat me C. Cæsar etiam illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognoui, timere desino: re enim iniquũ est, sed tua sapientia fit æquissimum: nam dicere apud eum de facinore, contra cuius uitam consiliũ facinoris inisse arguare, si per se ipsum consideres, graue est: nemo enim ferè est, qui sui periculi iudex nõ sibi se æquiorem, q̃ reo præbeat. sed tua C. Cæsar præstans singularisq; natura hunc mihi metum minuit: non enim tam timeo, quid tu de Rege Deiotaro, q̃ intelligo, quid de te cæteros uelis iudicare. moueor etiã loci ipsius insolentia, ꝙ tantam causam, quanta nulla unq̃ in disceptatione uersata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conuentum, & eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent: in tuis oculis, in tuo ore, uultuq; acquiesco: te unũ intueor: ad te unum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinendæ ueritatis grauissima sunt, ad motum animi, et omnem impetum dicendi, contentionemq; leuiora: hanc enim C. Cæsar causam si in foro dicerem eodem audiente, & disceptante te, quantam mihi alacritatem populi R. concursus afferret? quis enim ciuis ei Regi non faueret, cuius omnem ætatem in populi R. bellis consumptam esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forum, cœlum deniq; testarer ipsum. sic, cum & deorum immortalium, & populi R. & senatus beneficia in Regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio. quæ quoniam angustiora parietes faciunt, actioq; causæ maxime debilitatur loco: tuũ est Cæsar, qui pro mul

tis ſæpe dixiſti, quid nunc mihi animi ſit, ad te ipſum referre, quo facilius tum æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequã de accuſatione ipſa dico, de accuſatorum ſpe pauca dicam. qui cum uideantur neq; ingenio, neq; uſu, atq; exercitatione rerum ualere, tamen ad hanc cauſam non ſine aliqua ſpe, & cogitatione uenerunt. iratum te Regi Deiotaro fuiſſe, nõ erant neſcij : affectum illum quibuſdam incõmodis, & detrimentis propter offenſionem animi tui, meminerant: teq; cum huic iratum, tum ſibi amicum cognouerant : cumq; apud ipſum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen inſideret. quamobrem hoc nos primum metu C. Cæſar per fidem, & conſtantiã, & clementiam tuam libera, ne reſidere in te ullam partem iracũdiæ ſuſpicemur. per dexteram te iſtam oro, quã Regi Deiotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti; iſtam, inq̃, dexteram, non tam in bellis, & in prælijs, q̃ in promiſſis, & fide firmiorem. tu illius domum inire, tu uetus hoſpitium renouare uoluiſti : te eius Dij penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari Regis aræ fociq; uiderũt. cum facile exorari Cæſar, tum ſemel exorari ſoles. nemo unq̃ te placauit inimicus, qui ullas reſediſſe in te ſimultatis reliquias ſenſerit. quanq̃ cui ſunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ? nunq̃ tu illum accuſauiſti ut hoſtem, ſed ut amici officio parum functum, ꝙ propenſior in Cn. Pompeij amicitiam fuiſſet, quàm in tuam. cui tamen ipſi Regi ueniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi tum auxilia Pompeio, uel ſi etiam filium miſiſſet, ipſe tamen excuſatione ætatis uſus eſſet. itaq; cum maximis eum rebus liberares,

perparuam amicitiæ culpam relinquebas. itaq; non solum in eum non animaduertisti, sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, Regem reliquisti: neq; enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. is Rex, quem senatus hoc nomine sæpe honorificentissimis decretis appellauisset, quiq; illum ordinem ab adolescentia grauissimum sanctissimumq; duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media Rep. nati, semperq; uersati. cũ audisset senatus consentientis auctoritate arma sumpta, Consulibus, Prætoribus, Tribunis pl. nobis imperatoribus Remp. defendendam datam: mouebatur animo, & uir huic imperio amicissimus de salute populi R. extimescebat, in qua etiam suam inclusam esse uidebat: in summo tamen timore quiescendum sibi esse arbitrabatur. maxime uero perturbatus est, ut audiuit Consules ex Italia profugisse, omnesq; Consulares (sic enim nunciabatur) cunctũ senatum, totã Italiam esse effusam: talibus enim nunciis, & rumoribus patebat ad Orientem uia, nec ulli ueri subsequebantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiæ, & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quæ cum ita essent, tamen usq; eò se tenuit, quoad à Cn. Pompeio ad eum legati literæq; uenerunt. ignosce, ignosce Cæsar, si eius uiri auctoritati Rex Deiotarus cessit, quẽ nos omnes secuti sumus, in quem cum dii, atq; homines omnia ornamenta congessissent, tum tu ipse plurima, & maxima: neq; enim, si tuæ res gestæ cæterorum laudibus obscuritatem attulerunt, iccirco Cn. Pompeii memoriam amisimus. quantum nomen eius fuerit, quantæ

opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores populi R. quanti senatus, quanti tui, quis ignorat? tanto ille superiores uicerat gloria, quanto tu omnibus præstitisti. itaq; Cn. Pompeij bella, uictorias, triumphos, Consulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare non possumus. ad eũ igitur Rex Deiotarus uenit hoc misero fatalíq; bello, quem ante iustis hostilibusq; bellis adiuuerat, quocum erat non hospitio solum, uerũ etiam familiaritate cõiunctus: et uenit uel rogatus, ut amicus; uel accersitus, ut socius; uel euocatus, ut is, qui senatui parere didicisset: postremo uenit ut ad fugientem, non ut ad insequentem, id est ad periculi, non ad uictoriæ societatem. itaq; Pharsalico prælio facto, à Pompeio discessit: spem infinitã persequi noluit: uel officio, si quid debuerat, uel errori, si quid nescierat, satisfactũ esse duxit: domum se cõtulit: teq; Alexandrinũ bellum gerente, utilitatibus tuis paruit. ille exercitũ Cn. Domitij, amplissimi uiri, suis tectis, & copijs sustentauit: ille Ephesum ad eũ, quem tu ex tuis fidelissimũ, & probatissimum omnibus delegisti, pecuniã misit: ille iterum, ille tertio auctionibus factis pecuniã dedit, qua ad bellum utechteris: ille corpus suũ periculo obiecit, tecumq; in acie contra Pharnacem fuit, tuumq; hostem esse duxit suum. quæ quidem à te in eã partem accepta sunt C. Cæsar, ut eũ amplissimo Regis honore, & nomine affeceris. is igitur non modo à te periculo liberatus, sed etiã honore amplissimo ornatus, arguitur domi te suæ interficere uoluisse. quod tu, nisi eum furiosissimum iudicas, suspicari profecto non potes. ut enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit, in conspectu deorum penatium necare hospitem; cuius tantæ

importunitatis, omnium gentium, atq; omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere; cuius tantæ ferocitatis, uictorem orbis terrarũ non extimescere; cuius tam inhumani, & ingrati animi, à quo Rex appellatus esset, in eum tyrannũ inueniri: ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorũ multi erãt finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia deniq; omniũ arma contra se unũ excitare? quonam ille modo cum regno, cum domo, cum cõiuge, cum charissimo filio distractus esset, tanto scelere nõ modo perfecto, sed etiam cogitato? at, credo, hæc homo inconsultus, & temerarius non uidebat. quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanq̃ hoc loco Deiotarũ non tam ingenio, & prudentia, q̃ fide, & religione uitæ defendendũ puto. nota tibi est C. Cæsar hominis probitas, noti mores, nota constantia. cui porrò, qui modo populi R. nomen audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? quod igitur facinus nec in hominem imprudentem cadere posset propter metũ præsentis exitij; nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id uos & à uiro optimo, & ab homine minime stulto cogitatũ esse confingitis: at q̃ non modo non credibiliter, sed ne suspiciose quidem. cũ, inquit, in castellum Luceiũ uenisses, & domum Regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidam, in quo erant ea cõposita, quibus Rex te munerare constituerat. huc te è balneo, prius quàm accumberes, ducere uolebat: ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. en crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. ego mehercule C. Cæsar initio, cum est ad me ista causa

delata, Phidippum medicum seruum regiũ, qui cum Legatis missus esset, ab isto ipso adolescente existimaui esse corruptum. hac suspicione sum perculsus: medicum indicem subornabit, finget uidelicet aliquod crimẽ ueneni. & si à ueritate longe, tamen à consuetudine criminandi non multum res abhorrebat. quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit: primo occultius in potione, uel in cibo, deinde etiam impunius fit, quod cum est factum, negari potest. si palàm te interemisset, omnium in se gentium non solum odia, sed etiã arma conuertisset; si ueneno, Iouis illius quidem Hospitalis numen nunq̃ celare potuisset, homines uero fortasse celauisset. quod igitur et occultius conari, & efficere cautius potuit, id tibi, & medico callido, & seruo, ut putabat, fideli nõ credidit, de armis, de ferro, de insidijs celare te noluit? at q̃ festiue crimẽ contexitur? tua te, inquit, eadem, quæ semper, fortuna seruauit. negauisti tum te inspicere uelle. quid postea? an Deiotarus re illo tempore non perfecta, continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? at eodem te, cum cœnauisses, rediturum dixeras: itaq; fecisti. horam unam aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerãt, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, & iucunde fuisses, tũ illuc iuisti ut dixeras. quo in loco Deiotarũ talẽ erga te cognouisti, qualis Rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificentissima dona, ut scriptum le gimus, usq; ad Numantiam misit ex Asia: quæ Africanus inspectante exercitu accepit. quod cum præsens Deiotarus regio & animo, & more fecisset, tu in cubiculum discessisti. obsecro C. Cæsar repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te

intuentium, atq; admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis grauissimi, & sanctissimi disciplina? quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum uoluerit, cœnatum noluerit occidere? in posterum, inquit, diem distulit, ut, cum in castellum Luceium uentum esset, ibi cogitata perficeret. non uideo causam loci mutandi: sed tamen acta res criminose est. cum, inquit, uomere post cœnam uelle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erant insidiæ. at te eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. dij te perdant fugitiue: ita non modo nequam, & improbus, sed & fatuus, & amens es. quid? ille signa ænea in insidijs posuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non possent? habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius. horum, inquit, eram conscius. quid tum? ita demens ille erat, ut eum, quem conscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi & inimicissimum sciret esse nepotem suum, et C. Cæsarem, cui fecisset insidias; præsertim cum is unus esset, qui posset de absente se uindicare? & fratres meos, inquit, quod erant conscij, in uincula coniecit. cum igitur eos uinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusationis duplex fuit: una, Regem semper in speculis fuisse, cum à te animo esset alieno: altera, exercitum eum contra te magnum comparasse. de exercitu dicam breuiter, ut cætera. nunquam eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinijs tueretur, & imperatori-

bus nostris auxilia mitteret. atq; antea quidem maiores copias alere poterat, nunc exiguas uix tueri potest. at misit ad Celium nescio quem, sed eos, quos misit, q ire noluerunt, in uincula coniecit. non quæro, q̃ uerisimile sit, aut non habuisse Regem, quos mitteret; aut eos, quos misisset, non paruisse; aut, qui dicto audientes in tanta re nõ fuissent, eos uinctos potius, quàm necatos fuisse. sed tamen cum ad Celium mittebat, utrum, causam illam uictam esse nesciebat, an Celium istum magnum hominem putabat? quem profecto is, qui optime nostros homines nouit, uel quia non nosset, uel si nosset, cõtemneret. addidit etiã illud, equites nõ optimos misisse tibi. ueteres, credo, Cæsar: nihil ad tuum equitatum: sed misit ex ijs, quos habuit, electos. ait nescio quem ex eo numero seruum iudicatũ. non arbitror: non audiui, sed in eo, etiam si accidißet, culpam Regis nullam fuisse arbitrarer. alieno autem à te animo fuit: quo modo? sperauit, credo, difficiles tibi Alexandriæ fore exitus propter regionis naturam & fluminis. at eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem Asiæ præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi uictori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiã, atq; ad aciem præsto fuit. secutum est bellum Africanum. graues de te rumores sparsi, qui etiam furiosum illum Celium excitauerunt. quo tũ erga te Rex animo fuit, qui auctionatus sit, seséq; & filium suum expoliare maluerit, q̃ tibi pecuniam nõ subministrare? at eo, inquit, tẽpore ipso Niceã, Ephesumq; mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrẽt. itaq; cum esset ei nunciatum, Domitiũ naufragio perijsse, te in castello circũsideri: de Domitio dixit uersum Græcũ eadẽ sentẽtia, qua etiã nos

habemus Latinum: Pereant amici, dum unà inimici intercidant: quod ille, si esset tibi inimicissimus, nunquam tamen dixisset: ipse.n.mansuetus, uersus immanis. qui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo, cum uel interfici belli lege potuisset, Regem & se & filium suum constitutos esse meminisset? quid deinde, furcifer quò progreditur? ait hac lætitia Deiotarum elatum, uino se obruisse, in conuiuioq; nudum saltauisse. quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarum saltantē quisquam, aut ebrium uidit unquam? omnes sunt in illo regiæ uirtutes, quod te Cæsar ignorare non arbitror, sed præcipue singularis & admiranda frugalitas. etsi hoc uerbo scio laudari Reges non solere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimū, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa priuata est. ut uolet, quisq; accipiat: ego tamen frugalitatem, id est modestiam & temperātiam, uirtutem esse maximam iudico. hæc in illo est ab ineunte ætate tū à cuncta Asia, tū à magistratibus Legatisq; nostris, tū ab equitibus R. qui in Asia negociati sunt, perspecta & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga Remp. nostram ad hoc regium nomen ascendit. sed tamen quicquid à bellis populi R. uacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq; iungebat: ut non solum Tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adolescens non dum tanta gloria præditus nihil unquam nisi seuerissime & grauissime fecerit, is ea existimatione, eaq; ætate saltauit? imitari potius Ca=

ſtor aui tui mores diſciplinamq́; debebas, quàm optimo & clariſſimo uiro fugitiui ore maledicere. quod ſi ſaltatorem auum habuiſſes, neq; eum uirum, unde pudoris, pudicitiæq́; exempla peterentur: tamẽ hoc maledictum minime in illam ætatem conueniret. quibus ille ſtudijs ab ineunte ætate ſe imbuerat, non ſaltandi, ſed bene ut armis, optime ut equis uteretur: ea tamen illum cuncta iã ætate exacta defecerant. itaq; Deiotarum cum plures in equum ſuſtuliſſent, quod hærere in eo ſenex poſſet, admirari ſolebamus. hic uero adoleſcens, qui meus in Cilicia miles, in Græcia cõmilito fuit, cum in illo noſtro exercitu equitaret cum ſuis delectis equitibus, quos unà cum eo ad Põpeium pater miſerat, quos concurſus facere ſolebat? quàm ſe iactare? quàm ſe oſtentare? quàm nemini in illa cauſa ſtudio & cupiditate concedere? cum uero, exercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor ſemper fui, poſt Pharſalicum autẽ prælium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abijciendorum, hunc ad meam auctoritatem non potui adducere, quòd & ipſe ardebat ſtudio ipſius belli, & patri ſatisfaciendum eſſe arbitrabatur. felix iſta domus, quæ non impunitatem ſolum adepta ſit, ſed habet etiam accuſandi licẽtiam: calamitoſus Deiotarus, qui ab eo, qui in ijſdem caſtris fuerit, non modo apud te, ſed etiam à ſuis accuſetur. uos ueſtra ſecunda fortuna Caſtor non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contenti. ſint ſanè inimicitiæ, quæ eſſe non debebant: Rex enim Deiotarus ueſtram familiam abiectam, & obſcuram è tenebris in lucem uocauit. quis tuũ patrem antea, qui eſſet, quàm cuius gener eſſet, audiuit? ſed quamuis ingrate & impie neceſſitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias

hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere uitam, non capitis arcessere. esto, concedatur hæc quoq; acerbitatis, & odij magnitudo. adeo ne, ut etiam omnia uitæ, salutisq; communis, atq; etiã humanitatis iura uiolentur? seruum solicitare uerbis, spe, præmijsq; corrumpere, abducere domum, contra dominum armare, hoc est non uni propinquo, sed omnibus familijs bellum nefarium indicere. nam ista corruptela serui si non modo impunita fuerit, sed etiam à tanta auctoritate approbata, nulli, nulli parietes nostram salutem, nullæ leges, nulla iura custodiẽt: ubi enim id, quod intus est, atq; nostrum, impune euolare potest, contráq; nos pugnare; fit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. ò tempora, ò mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri Cõsulem, Censorem, Pontificem maximum uidimus, cũ Tribunus pl. M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi uocauisset, Scauriq; seruus ad eum clàm domum uenisset, & crimina in dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iussit, ad Scaurumq; deduci. uide, quid intersit: etsi inique Castorem cum Domitio cõparo: sed tamẽ ille inimico seruum remisit, tu ab auo abduxisti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem seruum contra dominum repudiauit, tu etiã accusatorem adhibuisti. at semel iste est corruptus à uobis? non'ne, cum esset productus testis, & cum tecum fuisset, refugit ad Legatos? non'ne etiam ad hunc Cn. Domitium uenit? non'ne audiente hoc Ser. Sulpitio, clarissimo uiro, qui tum casu apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato, optimo adolescente, se à te corruptum, tuis promissis in fraudẽ impulsum esse confessus est? quæ est ista

tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? idcirco in hanc urbem uenisti, ut huius urbis iura, & exempla corrumperes, domesticaq; tua inhumanitate nostræ ciuitatis humanitatem inquinares? at q̃ acute collecta crimina? Blesamius, inquit (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad Regem, inquit, scribere solebat, te inuidiose tyrannum existimari, statua inter Reges posita animos hominum uehementer offensos, plaudi tibi non solere. non'ne intelligis Cæsar, ex urbanis maleuolorum sermunculis hæc ab istis esse collecta? Blesamius tyrannum Cæsarem scriberet? multorum enim ciuium capita uiderat: multos iussu Cæsaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas & euersas domos: armatis militibus refertum forum: quæ semper in ciuili uictoria sensimus, ea te uictore non uidimus. solus, inquam, es C. Cæsar, cuius in uictoria ceciderit nemo nisi armatus: & quem nos liberi in summa Reip. libertate nati non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in uictoria uidemus ducem, is Blesamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri potest? nam de statuā quis quæritur, una præsertim, cum tam multas uideat? ualde enim inuidendũ est eius statuæ, cuius trophæis non inuidemus. nam si locus affert inuidiam, nullus locus est ad statuam quidem rostris clarior. de plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus unquam à te est, & non nunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est, & fortasse eo prætermissus, quia nihil uulgare te dignum uideri potest. Nihil à me arbitror prætermissum, sed aliquid ad extremam causæ partem reseruatum. id autẽ aliquid est, te ut planè Deiotaro

reconciliet oratio mea: non enim iam metuo, ne tu illi succenseas: illud uereor, ne tibi illum succensere aliquid suspicere. quod abest longissime, mihi crede Cæsar. quid enim retineat per te, meminit, non quid amiserit: neque se à te mulctatum arbitratur; sed, cum existimaret multis tibi multa esse tribuenda, quo minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, non recusauit. etenim si Antiochus, magnus ille Rex Asiæ, cum postea quàm à Scipione deuictus Tauro tenus regnare iussus esset, omnemq; hanc Asiam, quæ est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benigne sibi à populo R. esse factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: potest multo facilius se Deiotarus consolari: ille enim furoris mulctam sustinuerat, hic erroris. omnia tu Deiotaro Cæsar tribuisti, cum & ipsi & filio nomen regium concessisti. hoc nomine retento atque conseruato, nullum beneficium populi R. nullum iudicium de se senatus imminutum putat: magno animo & erecto est, nec unquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. multa se arbitratur & peperisse antea factis, & habere in animo atq; uirtute, quæ nullo modo possit amittere: quæ.n. fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta possit iniuria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim est ornatus, qui, postq̃ in castris esse potuit per ætatem, in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria bella gesserunt. senatus uero iudicia de illo tã multa, tamq; honorifica, quæ publicis populi R. literis monimentisq; consignata sunt, quæ unquam uetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, constantia? quæ omnes

docti

docti atq; sapientes summa, quidam etiam sola bona esse dixerunt, hisq; non modo ad bene, sed etiam ad beate uiuendum contentam uirtutem esse. hæc ille reputans, & dies & noctes cogitans, non modo tibi nō succenset (esset enim non solum ingratus, sed etiam amens) uerum omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ. quo quidem animo cum antea fuerit, tum non dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eū Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam erexerit, ab omniq; solicitudine abstraxerit: iubes enim eū bene sperare, & bono esse animo: quod scio te nō frustra scribere solere: memini enim ijsdē ferè uerbis ad me te scribere, meq; tuis literis bene sperare non frustra esse iussum. laboro equidem Regis Deiotari causa, quocum mihi amicitiam Resp. conciliauit, hospitium uoluntas utriusq; coniunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam uero necessitudinem magna eius officia in me, & exercitum meum effecerunt: sed cum de illo laboro, tum de multis amplissimis uiris, quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficium tuum in dubiū uocari, nec hærere in animis hominum solicitudinem sempiternam, nec accidere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui semel à te sint liberati timore. non debeo C. Cæsar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quonā modo dicendo misericordiam tuam cōmouere possim: nihil opus est: occurrere ipsa solet supplicibus, & calamitosis nullius oratione euocata. propone tibi duos Reges; & id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profecto misericordiæ, quod iracundiæ negauisti. multa sunt tuæ clementiæ monimenta, sed maxime eorum incolu-

mitates, quibus salutem dedisti. quæ si in priuatis gloriosa sunt, multo magis cõmemorabuntur in Regibus. semper regiũ nomen in hac ciuitate sanctum fuit, sociorum uero Regum & amicorum sanctissimum. quod nomen hi Reges ne amitterent, te uictore timuerunt: retentum uero, & à te confirmatum posteris etiam suis traditurос esse cõfido. corpora uero sua pro salute Regum suorum hi Legati tibi regij tradunt, Hieras, & Blesamius, & Antigonus, tibi nobisq; omnibus iam diu noti, eademq; fide & uirtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera Legatus est ad te missus; tum Regum amicissimi, tum tibi etiã, ut spero, probati. exquire de Blesamio, num quid ad Regem contra dignitatem tuã scripserit. Hieras quidem causam omnem suscipit, & criminibus illis pro Rege se supponit reum: memoriam tuam implorat, qua uales plurimum: negat unq̃ se à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse: in primis finibus tibi se præsto fuisse dicit, usq; ad ultimos prosecutum: cum è balneo exisses, tecum se fuisse, cum illa munera inspexisses cœnatus, cũ in cubiculo recubuisses, eandemq; assiduitatẽ tibi se præbuisse postridie. quamobrem, si quid eorum, quæ obiecta sunt, cogitatum sit, non recusat, quin id facinus suum iudices. quocirca C. Cæsar uelim existimes, hodierno die sententiã tuam aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse Regibus, aut incolumem famam cum salute. quorum alterum optare, illorum crudelitatis est: alterum conseruare, clementiæ tuæ.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA. ORATIO XLIIII.

A Ntequam de Rep. patres conscripti dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror; exponã uobis breuiter consilium & profectionis, & reuersionis meæ. Ego cum sperarem aliquando ad uestrum consilium auctoritatemq; Remp. esse reuocatam, manendum mihi statuebam quasi in uigilia quadam consulari, ac senatoria: nec uero usquam discedebam, nec à Rep. deijciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis; Atheniensiumq; renouaui uetus exemplum; græcum etiam uerbum usurpaui, quo tum in sedandis discordijs erat usa ciuitas illa; atq; omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. præclara tum oratio M. Antonij, egregia etiam uoluntas: pax deniq; per eum, & per liberos eius cum præstantissimis ciuibus confirmata est. atq; his principijs reliqua consentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de Rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat: nihil tum in C. Cæsaris commentarijs, nisi quod erat notum omnibus, reperiebatur: summa cum dignitate, constantia ad ea, quæ quæsita erant, respondebat. num qui exules restituti? unum aiebat, præterea neminem. num immunitates datæ? nullæ, respondebat. assentiri etiam nos Ser. Sulpitio clarissimo uiro uoluit, ne qua tabula post

Idus Mart. ullius decreti Cæsaris, aut beneficij figeretur. multa prætereo, eaq; præclara: ad singulare enim M. Antonij factum festinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ potestatis obsederat, funditus ex Rep. sustulit. de qua ne sentẽtias quidem diximus. scriptum S. C. quod fieri uellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eiq́; amplissimis uerbis per S. C. gratias egimus. lux quædam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnumq́; pignus ab eo Reip. datum, se liberam ciuitatem esse uelle, cum Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset, propter perpetuæ Dictaturæ recẽtem memoriã funditus ex Rep. sustulisset. liberatus cædis periculo paucis post diebus senatus: uncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. atq; hæc omnia cõmuniter cum collega. alia porrò propria Dolabellæ. quæ, nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura cõmunia. nam cum serperet in urbe infinitum malum, idq́; manaret in dies latius, ijdemq́; bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturã effecerant, & quotidie magis magisq́; perditi homines cum sui similibus seruis tectis ac templis urbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolabellæ cum in audaces sceleratosq́; seruos, tum in impuros, & nefarios liberos, talisq́; euersio illius execratæ columnæ, ut mihi mirũ uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die dissensisse: ecce enim Calendæ Iun. quibus ut adessemus, edixerat, mutata omnia: nihil per senatum, multa et magna per populum & absente populo & inuito. Consules designati se audere negabant in senatum uenire: patriæ liberatores urbe

carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerat. quos tamen ipsi Consules & in concionibus, & in omni sermone laudabant. ueterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissime cauerat, non ad conseruationem earum rerum, quas habebant, sed ad spem nouarũ prædarum incitabantur. quæ cum audire mallem, quàm uidere, haberemq; ius Legationis liberum, ea mente discessi, ut adessem Calendis Ian. quod initium senatus cogendi fore uidebatur. Exposui P. C. profectionis consilium: nũc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundusium, iterq; illud, quod tritum in Græciam est, non sine causa uitauissem: Calendis Sext. ueni Syracusas, ꝙ ab urbe ea transmissio in Græciam laudabatur. quæ tamen urbs mihi coniunctissima plus una me nocte cupiens retinere non potuit. ueritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret, si essem cõmoratus. cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promõtorium agri Rhegini, uenti detulissent: ab eo loco conscendi, ut trãsmitterem: nec ita multũ prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumq; intempesta nox esset, mansissemq; in uilla P. Valerij comitis & familiaris mei, postridieq; apud eundem uentum expectans manerem: municipes Rhegini cõplures ad me uenerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primũ accipio M. Antonij concionem: quæ mihi ita placuit, ut ea lecta de reuersione primum cœperim cogitare: nec ita multo post, edictum Bruti affertur, et Cassij. quod quidem mihi, fortasse ꝙ eos plus etiam Reip. q̃ familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis uidebatur. adde-

bant præterea(fit enim plerunq;,ut ij,qui boni quid uo lunt afferre,affingant aliquid,quo faciant id,quod nun ciant,lætius) rem conuenturam,Calendis Sext.senatum frequentem fore,Antoniũ repudiatis malis suasoribus, remissis Gallijs prouincijs,ad auctoritatem senatus esse rediturum. tum uero tanta sum cupiditate incensus ad reditum,ut mihi nulli neq; remi,neq; uēti satisfacerent : non quo me ad tempus occursurũ putarem , sed ne tar dius,quàm cuperem,Reip.gratularer.atq; ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore non dico.turpe mihi ipsi uidebatur,in eam urbem me aude= re reuerti,ex qua Brutus cederet ; & ibi uelle tuto esse, ubi ille non posset.neq; uero illum similiter,atq; ipse erã, cõmotum esse uidi : erectus enim maximi,ac pulcherri mi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur. ex quo primũ cognoui,quæ Calendis Sext. in senatu fuisset L.Pisonis oratio. qui quanq̃ parũ erat (id enim ipsum à Bruto audieram) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti testimonio,quo quid potest esse grauius ? & omniũ prædicatione,quos postea uidi,ma= gnam mihi uidebatur gloriam consecutus . hunc igitur ut sequerer,properaui,quem præsentes non sunt secuti : non ut proficerem aliquid (neq; enim sperabam id, neq; præstare poteram) sed ut, siquid mihi humanitus acci= disset (multa autem impendere uidebantur præter na= turam,præterq; fatum) huius diei uocem testem Reip. relinquerem meæ perpetuæ erga se uolũtatis. Quoniã utriusq; consilij causam P.C.probatam uobis esse confi= do, prius, q̃ de Rep.dicere incipio, pauca querar de he= sterna M.Antonij iniuria : cui sum amicus : idq; non

nullo eius officio debere, etiam præ me ſemper tuli. Quid tandem erat cauſæ, cur in ſenatum heſterno die tam acerbe cogerer? ſolus ne aberam? an non ſæpe minus frequẽtes fuiſtis? an ea res agebatur, ut etiã ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam cauſam etiam Appium illum & cæcum & ſenem delatum eſſe, memoriæ proditum eſt. de ſupplicationibus referebatur. quo in genere ſenatores deeſſe non ſolent: coguntur enim non pignoribus, ſed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita ſine cura Conſules ſunt: ut penè liberũ ſit ſenatori non adeſſe. qui cum mihi mos notus eſſet, cumq; de uia languerem, & mihimet diſplicerem: miſi, pro amicitia qui hoc diceret. at ille uobis audientibus, cum fabris ſe domum meã uenturum eſſe dixit: nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter: cuius enim maleficij iſta pœna eſt, ut dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publice ex ſenatus ſententia ædificatam domum? quis autem unq̃ tanto dãno ſenatorem coegit? aut quid eſt ultra pignus, aut mulctam? qui ſi ſciſſet quã ſententiam dicturus eſſem, remiſiſſet aliquid profecto de ſeueritate cogendi. an me cenſetis P. C. quod uos inuiti ſecuti eſtis, decreturum fuiſſe, ut parẽtalia cum ſupplicationibus miſcerentur? ut inexpiabiles religiones in Remp. inducerentur? ut decernerentur ſupplicationes mortuorũ? nihil dico cui. fuerit ille L. Brutus, qui & ipſe regio dominatu Remp. liberauit, & ad ſimilem uirtutem et ſimile factũ ſtirpem in propè quingenteſimum annũ propagauit: adduci tamen nõ poſſem, ut quenq̃ mortuũ con=

iungerem cum deorum immortalium religione; ut, cuius sepulcrum nusquam extet, ubi parentetur, ei publice supplicetur. ego uero eam sententiam dixissem patres conscripti, ut me aduersus populum R. si quis accidisset grauior Reip. casus, si bellum, si morbus, si fames, facile possem defendere: quæ partim iam sunt, partim timeo ne impendeant. sed hoc ignoscant dij immortales uelim & populo R. qui id non probat; & huic ordini, qui decreuit inuitus. quid de reliquis Reip. malis? licet ne dicere? mihi uero licet, & semper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. potestas modo ueniendi in hunc locum sit: dicendi periculum non recuso. atq; utinã P. C. Calendis Sext. adesse potuissem: nõ quo profici potuerit aliquid, sed ne unus modo consularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi R. beneficijs usos L. Pisonem ducem optimæ sententiæ non secutos. iccirco ne nos populus R. Consules fecit, ut in altissimo gradu dignitatis locati Remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L. Pisoni consularis, sed ne uultu quidem assensus est. quænam (malum) est ista uoluntaria seruitus? fuerit quædam necessaria: nec ego hoc ab omnibus ijs desidero, qui sententiam consulari loco dicũt. alia causa est eorum, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in suspicionem populo R. uenire, non metu, quod ipsum esset turpe, sed alium alia de causa deesse dignitati suæ. quare primum maximas gratias & habeo, & ago L. Pisoni, qui, non quid efficere posset in Rep. cogitauit, sed quid facere ipse deberet: deinde à uobis P. C. peto,

ut, etiã si sequi minus audebitis orationem atq; auctoritatem meam, benigne me tamen, ut fecistis adhuc, audiatis.

Primũ igitur acta Cæsaris seruanda censeo: non quo probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & ocij. uellem, adesset Antonius, modo sine aduocatis. sed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos P.C. quemadmodum ipse Cæsaris acta defenderet. an in commentariolis, & chirographis, et libellis se uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? equidẽ existimo nihil esse tam in actis Cæsaris, quàm leges Cæsaris. an, si cui quod ille promisit, id erit fixum? quod idem facere non potuit, ut multis multa promissa non fecerit. quæ tamen multo plura illo mortuo, reperta sunt, quàm uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea nõ muto, non moueo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret, cruenta illa quidẽ, sed his temporibus, cum ijs, quorum est, non redditur, necessaria. quãquam ea quoq; sit effusa, si ita in actis fuit. ecquid est, quod tam proprie dici possit actum eius, qui togatus in Rep. cum potestate, imperioq; uersatus sit, quàm lex? quære acta Gracchi; leges Semproniæ proferentur: quære Syllæ; Corneliæ. quid? Cn. Pompeij tertius Consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus. à Cæsare ipso si quæreres, quidnam egisset in urbe, & in toga; leges multas responderet se, & præclaras tulisse. chirographa uero aut mutaret, aut non daret, aut, si dedis=

ſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. ſed ea ipſa concedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis uero rebus, ideſt legibus, acta Cæſaris diſſolui, ferendum non puto. quæ lex melior, utilior, optima etiam Rep. ſæpius flagitata, quàm ne prætoriæ prouinciæ plus quàm annũ, neu plus quàm biennium conſulares obtinerentur? hac lege ſublata uidentur ne uobis Cæſaris acta ſeruari? quid? ea lege, quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicum, nonne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur? & uos acta Cæſaris defenditis, qui leges eius euertitis? niſi forte, ſi quid memoriæ cauſa retulit in libellum, id numerabitur in actis, &, quamuis iniquum & inutile ſit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæſaris non habebitur? at quæ eſt iſta tertia decuria? centurionum, inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? cenſus præfiniebatur, inquit. non centurioni quidem ſolum, ſed equiti etiam R. itaq; uiri fortiſſimi atq; honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicauerunt. non quæro, inquit, iſtos: quicunq; ordinem duxit, iudicet. atq; ſi ferretis, quicũq; equo meruiſſet, quod eſt laudatius: nemini probaretis: in iudice enim ſpectari & fortuna debet, & dignitas. non quæro, inquit, iſta: addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarum: aliter. n. noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe. ò contumelioſum honorem ijs, quos ad iudicandũ nec opinãtes uocatis: hic. n. eſt legis index, ut ij in tertia decuria iudicẽt, qui libere iudicare nõ audeãt. in quo quantus eſt error dij immortales eorum, qui iſtã legẽ excogitauerunt: ut. n. quiſq; ſordidiſſimus uidebitur, ita libentiſſime ſeueritate iudicãdi ſordes ſuas

eluet,laborabitq; ut honestis decurijs potius dignus uidea tur,quàm in turpes iure coniectus. Altera promulgata lex est,ut & de ui,& de maiestate damnati, ad populũ prouocent, si uelint.hæc utrum tãdem lex est,an legum omnium dissolutio?quis enim est hodie,cuius intersit istã legem manere?nemo reus est istis legibus;nemo,quem fu turum putemus: armis enim gesta, nunquam profecto in iudicium uocabuntur.at res popularis? utinam quidẽ aliquid uellet is esse populare: omnes enim iam clues de Reip. salute una & mente,& uoce consentiunt. quæ est igitur ista cupiditas eius legis ferendæ, quæ turpitudinẽ summam habeat,gratiam nullam?quid enim turpius,q̃, qui maiestatem populi R.per uim minuerit,eum damna tum iudicio,ad eam ipsam reuerti,propter quam sit iu= re damnatus? sed quid plura de lege disputo? quasi ue ro id agatur, ut quisquam prouocet. id agitur, id fer tur,ne quis omnino unquam istis legibus reus fiat: quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo con= demnato obijci se multitudini conductæ uelit;aut iudex, qui reum damnare audeat,ut ipse ad operas mercenari= as statim protrahatur?nõ igitur prouocatio ista lege da tur, sed duæ maxime salutares leges, quæstionesq; tollun tur. quid est aliud igitur adhortari adolescentes, ut tur bulenti,& seditiosi, ut perniciosi ciues uelint esse? quam autem ad Reip.pestem furor tribunitius impelli non po= terit, his duabus quæstionibus de ui, & de maiestate sublatis? quid, quòd obrogatur legibus Cæsaris, quæ iubent ei, qui de ui, itemq; ei, qui maiestatis damna= tus sit, aqua & igni interdici? quibus cum prouocatio datur, non'ne acta Cæsaris rescinduntur? quæ quidem

ego P.C. qui illa nunquam probaui, ita conseruanda concordiæ causa arbitratus sum, ut nõ modo, quas uiuus Cæsar leges tulisset, infirmandas hoc tempore non putarem, sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse et fixas uidetis. de exilio reducti à mortuo: ciuitas data non solum singulis, sed etiam nationibus, & prouincijs uniuersis à mortuo: immunitatibus infinitis sublata uectigalia à mortuo. ergo hæc uno uiro optimo auctore domo prolata defendimus: eas leges, quas ipse uobis inspectantibus recitauit, pronũciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq; legibus Remp. cõtineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris, euertendas putabimus? ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidem licuit: illæ enim nulla promulgatione latæ sunt ante, quàm scriptæ. quærunt, quid sit, cur aut ego, aut quisquam uestrum P.C. bonis Tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant; paratos, qui Remp. religione defendant: uacui metu esse debemus. quas tu mihi, inquit, intercessiones? quas religiones? eas scilicet, quibus Reip. salus continetur. negligimus ista, & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs multis in locis collocabuntur. quid tum? quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis? cedo illa legitima. Consules populum iure rogauerunt (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populusq; iure sciuit. qui populus? is ne, qui exclusus est? quo iure? an eo, quod ui & armis omne sublatum est? atque ego hoc dico de futuris: quod est Augurum:

ante dicere ea, quæ uitari poſſunt: quæ ſi facta nõ erunt, refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis: de quibus eſt integrum uobis. demonſtro uitia: tollite. denũcio uim, arma: remouete. iraſci te quidem mihi Dolabella pro Rep. dicenti non oportebit. quanquam te quidem id facturum non arbitror: noui enim facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac ſua fortuna, quæ bona ipſi uidetur, mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi ſui Cõſulatum ſi imitaretur, fortunatior uideretur: ſed eum iracundum audio factum. uideo autem, q̃ ſit odioſum, habere iratum eundem, et armatum, cum tanta præſertim gladiorum ſit impunitas. ſed proponam ius, ut opinor, æquum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturũ. ego, ſi quid in uitam eius, aut in mores cũ contumelia dixero: quo minus mihi inimiciſſimus ſit, nõ recuſabo. ſi conſuetudinem meam, quam in Rep. ſemper habui, tenuero, id eſt ſi libere, quæ ſentiam, de Rep. dixero: primum deprecor, ne iraſcatur: deinde, ſi hoc nõ impetro, peto, ut ſic iraſcatur, ut, quibus armis utatur, ſi ita neceſſe eſt, ut dicit, ſui defendendi cauſa, ijs, qui pro Rep. quæ ipſis uiſa erunt, dixerint, iſta arma ne noceant. quid hac poſtulatione dici poteſt æquius? ꝙ ſi, ut mihi à quibuſdam eius familiaribus dictum eſt, omnis eum, quæ habetur contra uoluntatem eius oratio, grauiter offendit, etiam ſi nulla ineſt contumelia: feremus amici naturã. ſed ijdem illi ita mecum: non idem tibi aduerſario Cæſaris licebit, quod Piſoni ſocero. & ſimul admonẽt quiddã, quod cauebimus, nec erit iuſtior P. C. in ſenatum non ueniẽdi morbi cauſa, q̃ mortis. Sed per deos immortales: te. n. intuens Dolabella, qui es mihi chariſſimus, non

possum de utriusq; uestrum errore reticere: credo enim uos homines nobiles, magna quædam spectantes, non pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoq;, clarissimoq; contempta est; non opes uiolentas, & populo R. minime ferendam potentiam, sed charitatem ciuium & gloriam concupisse: ea autem est gloria, laus recte factorum, magnorumq; in Remp. meritorum, quæ cum optimi cuiusq;, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur. dicerem Dolabella, qui recte factorum fructus esset, nisi te paulisper esse expertũ uiderem. quem potes recordari in uita tibi illuxisse diem lætiorem, quàm cum expiato foro, dissipato cõcursu impiorum, principibus sceleris pœna affectis, te domum recepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius deniq; fortunæ studia tum laudi, et gratulationi tuæ se non obtulerunt? quin mihi etiam, quo auctore te in ijs rebus u[illegible] arbitrabantur, & gratias boni uiri agebant, & tuo nomine gratulabantur. recordare quæso Dolabella consensum illũ theatri, cum omnes earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant offensi, significauerunt se nouo beneficio memoriam ueteris doloris abiecisse. hanc tu P. Dolabella (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, potuisti æquo animo tantam dignitatem deponere? Te autem M. Antoni absentem appello: unum illum diem, quo in æde Telluris senatus fuit, non omnibus ijs mensibus, quibus te quidam multum à me dissentientes beatum putant, anteponis? quæ fuit oratio de concordia? quanto metu ueterani, quanta solicitudine ciuitas tum à te liberata est? tuũ collegam depositis inimicitijs, oblitus auspicia te ipso Augure nunciante, illo primo die collegam tibi esse uo-

luisti: Reip. tuus paruulus filius in Capitolium à te mis=
sus pacis obses fuit. quo senatus die lætior? quo populus
R? qui quidem nulla in concione unquam frequentior
fuit. tũ deniq; liberati per uiros fortissimos uidebamur,
quia, ut illi uoluerant, libertatem pax consequebatur. pro
ximo altero, tertio, reliquis consecutis diebus non intermit
tebas quasi donum aliquod quotidie afferre Reip. maxi=
mum autem illud, quòd Dictaturæ nomẽ sustulisti. hæc
inusta est à te, à te, inquam, mortuo Cæsari nota ad igno
miniam sempiternam: ut enim propter unius M. Manlij
scelus, decreto gentis Manliæ, neminem patricium M. Mã
lium uocari licet: sic tu propter unius Dictatoris odium
nomen Dictatoris funditus sustulisti. num huiusce, cum
pro salute Reip. tanta gessisses, fortunæ te, num amplitu
dinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? unde igi=
tur subito tanta ista mutatio? non possum adduci, ut su
spicer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, lo=
quatur: credere non est necesse: nihil enim unquam in
te sordidum, nihil humile cognoui: quanquam solent do
mestici deprauare non nunquam: sed noui firmitatem
tuam: atq; utinam, ut culpam, sic etiam suspicionem ui=
tare potuisses. illud magis uereor, ne ignorans, uerũ iter
gloriæ, gloriosum putes, plus te unũ posse, quàm omnes;
& metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quod si ita
putas, totam ignoras uiam gloriæ. carum esse ciuem, be
ne de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: me=
tui uero & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecil=
lum, caducum. quod uidemus etiam in fabulis, ipsi illi,
qui, Oderint dum metuant, dixerit, perniciosum
fuisse. utinam Antoni auum tuum meminisses: de quo ta

men multa audisti ex me sæpissime. putas ne illum immortalitatem mereri uoluisse, ut propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat uita, illa secũda fortuna, libertate esse parem cum cæteris, principem dignitate. itaq;, ut omittam res aui tui prosperas, acerbissimum eius diem supremum malim, q̃ L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissime est interfectus. sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Cæsaris efficere hoc nõ potest, ut malis carus esse, q̃ metui: nihil cuiusquam proficiet, nec ualebit oratio. quem qui beatum fuisse putant, miserrimi ipsi sunt. beatus est nemo, qui ea lege uiuit, ut non modo impune, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. quare flecte te quæso, & maiores tuos respice, atque ita guberna Remp. ut natum esse te ciues tui gaudeant, sine quo nec beatus, nec clarus esse quisquã potest. & populi quidem R. iudicia multa ambo habetis: quibus uos non satis moueri permoleste fero: quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuium? quid populi concursus? quid Pompeij statuæ plausus infiniti? quid ijs Tribunis pl. qui uobis aduersantur? parum ne hæc significant, incredibiliter cõsentientem populi R. uniuersi uoluntatem? quid? Apollinaribus ludis plausus, uel testimonia potius, & iudicia populi R. uobis parua uidebantur? ò beatos illos, qui, cum adesse ipsis propter uim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R. ac uisceribus hærebant. nisi forte Actio tum plaudi, & sexagesimo tum anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui ludis suis ita caruit, ut in illo apparatissimo spectaculo studium populus R. tribuerit absenti, desiderium liberatoris sui

perpetuo

perpetuo plausu et clamore lenierit. equidem is sum, qui istos plausus, cum à popularibus ciuibus tribuerentur, semper cõtempserim: idemq́; cum à summis, medijs, infimis, cum deniq; ab uniuersis hoc idẽ fit, cumq́; ij, qui ante sequi populi consensum solebant, fugiũt, non plausum illum, sed iudicium puto. sin hæc leuiora uobis uidẽtur, quæ sunt grauissima: num etiam hoc contemnitis, quod sensistis tam charã populo R. uitam A. Hircij fuisse? satis enim erat, probatum illum esse populo R. ut est; iucundum amicis, in quo uincit omnes; charũ suis, quibus est charissimus: tantam tamen solicitudinem bonorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certe in nullo. quid igitur? hoc uos per deos immortales quale sit, non interpretamini? quid eos de uestra uita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant Reip. consulturos, uita tam cara sit? Cepi fructum P.C. reuersionis meæ, quoniam ea dixi, ut, quicunq; casus consecutus esset, extaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à uobis benigne, ac diligenter auditus. quæ potestas si mihi sæpius sine meo uestroq́; periculo fiet, utar: si minus, quantum potero non tam mihi me, quàm Reip. reseruabo. mihi ferè satis est, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad gloriam. huc si quid accesserit, non tam mihi, quàm uobis, Reiq́; publicæ accesserit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SECVNDA. ORATIO XLV.

q Vonam meo fato P.C. fieri dicam, ut nemo his annis uiginti Reip. hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoq; indixerit. nec uero necesse est à me quenquam nominari: uobiscum ipsi recordamini. mihi pœnarum illi plus quã optarem, dederunt. te miror Antoni, quorũ facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. atq; hoc in alijs minus mirabar: nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me Reip. causa lacessiti. tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior, quàm L. Catilina, furiosior, quàm P. Clodius uiderere, ultro maledictis me lacessisti, tuamq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauisti. quid putem? contemptum ne me? non uideo, nec in uita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid despicere possit Antonius. an in senatu facile de me detrahi posse credidit, qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ Reip. testimonium multis, mihi uni conseruatæ dedit? an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est: quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profecto est. non existimauit sui similibus probari posse, se esse patriæ, nisi mihi esset inimicus. cui prius quàm de cæteris rebus respondeo, de amicitia, quam à me uiolatam esse criminatus est, quod ego grauissimum

crimen iudico, pauca dicamus. Contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe, queſtus eſt. an ego non uenirem contra alienum pro familiari, & neceſſario meo? non uenirem contra gratiam, non uirtutis ſpecie, ſed ætatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam? quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? ſed hoc iccirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, et liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras, nam ita dixiſti: domum meam uentitaras. næ tu, ſi id feciſſes, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ conſuluiſſes: ſed nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te cõceſſiſſe dixiſti. ò incredibilem audaciã: ò impudentiã prædicandã: quo enim tẽpore me Augurẽ à toto collegio expetitũ Cn. Põpeius, et Q. Hortenſius nominauerũt (neq; enim licebat à pluribus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te ullo modo niſi euerſa Rep. incolumem fore putabas. poteras autẽ eo tẽpore Auguratũ petere, cum in Italia Curio nõ eſſet? aut tum, cũ es factus, unã tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiã familiares de ui cõdemnati ſunt, ꝙ tui nimis ſtudioſi fuiſſent. At beneficio ſum uſus tuo. quo? quanq̃ illud ipſum, quod cõmemoras, ſemper præ me tuli. malui me tibi debere cõfiteri, q̃ cuiq̃ minus prudenti non ſatis gratus uideri. ſed quo beneficio? ꝙ me Brundusij nõ occideris? quem ipſe uictor, qui tibi, ut tute gloriari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum, ſaluum eſſe uoluiſſet, in Italiam ire iuſſiſſet, eum tu occideres? fac potuiſſe. quod eſt

aliud P.C.beneficium latronũ,nisi ut cõmemorare possint,ijs se dedisse uitam,quibus non ademerint? quod si esset beneficium,nunq̃ ij,qui illum interfecerunt, à quo erant seruati,quos tu ipse clarissimos uiros appellare soles,tantam essent gloriam consecuti.quale autem beneficium est? ꝙ te abstinueris nefario scelere? qua in re nõ tam iucũdum uideri mihi debuit,non interfectum à te; quàm miserum,id te impune facere potuisse.sed sit beneficium,quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit.in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reip.queri non debui,ne in te ingratus uiderer? at in illa querela,misera quidem,& luctuosa,sed mihi pro hoc gradu,in quo me senatus populusq; R.collocauit,necessaria,quid est dictum à me cũ contumelia? quid non moderate? quid non amice? & quidem cuius temperantiæ fuit,de M.Antonio querentẽ,abstinere maledicto? præsertim cum tu reliquias Reip.dissipauisses: cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent uenalia: cum leges eas, quæ nunq̃ promulgatæ essent,& de te,& à te latas confiterere: cum auspicia Augur, intercessionem Consul sustulisses: cum esses fœdissime stipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes,uino lustrisq; confectus. at ego,tanq̃ mihi cum M.Crasso contentio esset,quocum multæ,& magnæ fuerunt,non cum uno gladiatore nequissimo; de Rep.grauiter querens,de homine nihil dixi.itaq; hodie perficiã, ut intelligat quantum tum à me beneficium acceperit.

At etiam literas,quas me sibi misisse diceret,recitauit homo & humanitatis expers,& uitæ cõmunis ignarus: quis enim unq̃,qui paululum modo bonorum cõsuetu=

dinem nosset, literas ad se ab amico missas offensione ali= qua interposita in medium protulit, palamq; recitauit? quid est aliud, tollere è uita uitæ societatem? tollere ami corum colloquia absentiū? quàm multa ioca solent esse in epistolis, quæ, prolata si sint, inepta esse uideantur? q̃ multa seria, neq; tamen ullo modo diuulganda? sit hoc inhumanitatis tuæ: stultitiam incredibilem uidete. quid habes, quod mihi opponas homo diserte? ut Mustellæ Ta misio, & Tyroni Numisio uideris. qui cum hoc isto tem pore stent cum gladijs in conspectu senatus, ego quoq; te disertum putabo, si ostenderis quomodo sis eos inter sicarios defensurus. sed quid opponas tandem, si negem me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste con uinces? an chirographo? in quo habes scientiam quæ= stuosam. qui possis? sunt enim librarij manu. iam in= uideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil sapere docuit: quid enim est minus non dico oratoris, sed hominis, quàm id obijcere aduersario, quod ille si uerbo negarit, longius progredi non possit, qui obiecerit? at ego non nego, teq; in isto ipso conuinco nō inhumanitatis solum, sed etiam amentiæ: quod enim uerbum in istis literis est non plenum humanitatis, offi= cij, beneuolentiæ? omne autem crimen tuū est, ꝙ de te in his literis non male existimem, ꝙ scribam tanq̃ ad ci= uem, tanq̃ ad bonum uirum, non tanq̃ ad sceleratum, & latronem. at ego tuas literas, etsi iure poteram à te lacessitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exilio reducere: adiurasq;, id te inuito me non esse facturum: idq; à me impetras: quid enim me interponerē audaciæ tuæ, quem neq; auctori=

tas huius ordinis, neq; existimatio populi R. neq; leges u
læ possent coercere? ueruntamen quid erat, quod me ro
gares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus?
sed uidelicet meam gratiam uoluit esse: in quo ne ipsius
quidem ulla poterat esse lege lata. Sed cum mihi P.
C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicen=
da sint; alterum peto à uobis, ut me pro me dicentem be
nigne; alterum ipse efficiam, ut, contra illum cum dicã,
attente audiatis. simul illud oro: si meam cum in omni
uita, tum in dicendo moderationem, modestiamq; cogno
scitis, ne me hodie, cum isti, ut prouocauit, respondebo,
oblitum esse putetis mei. non tractabo ut Consulem: ne
ille quidem me ut consularem. etsi ille nullo modo Con=
sul, uel quòd ita uiuit, uel quòd ita Remp. gerit, uel quòd
ita factus est Consul: ego sine ulla controuersia consu
laris. ut igitur intelligeretis, qualem ipse Consul profite=
retur, obiecit mihi Consulatum meum. qui Consulatus
uerbo meus P. C. re uester fuit: quid enim ego constitui,
quid gessi, nisi ex huius ordinis consilio, auctoritate, sen=
tentia? hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud
eos, quorum consilio, sapientiaq; gesta sunt, ausus es ui=
tuperare. quis autem meum Consulatum, præter P. Clo
dium, qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem te fa
tum, sicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuæ
est, quod fuit illorum utriq; fatale. non placet M. Anto=
nio Consulatus meus: at placuit P. Seruilio; ut eum pri
mum nominem ex illius temporis consularibus, qui pro=
xime est mortuus: placuit Q. Lutatio Catulo; cuius
semper in hac Rep. uiuet auctoritas: placuit duobus Lu
cullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido,

C. Pisoni, M. Glabrioni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tum erant Consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni: qui cum multa, uita excedens, prouidit, tum, quod te Consulem non uidit. maxime uero Consulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui, ut me primum decedens ex Syria uidit, cõplexus, & gratulans meo beneficio patriam se uisurum esse dixit. sed quid singulos cõmemoro? frequentissimo senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi nõ ut parenti gratias ageret, qui non mihi uitam suam, fortunas, liberos, Remp. referret acceptam. sed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus uiris, Resp. orbata est: ueniamus ad eos, qui duo è consulari numero reliqui sunt. L. Cotta, uir summo ingenio, summáq; prudentia, rebus ijs gestis, quas tu reprehendis; supplicationem decreuit uerbis amplissimis; eiq; illi ipsi, quos modo nominaui, consulares, senatusq; cunctus assensus est. qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini. L. Cæsar, auunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suæ uirum, uitricum tuum? hunc tu cum auctorem, & præceptorem omnium consiliorum, totiusq; uitæ debuisses habere, uitrici te similem, quàm auunculi esse maluisti. huius ego consilijs alienus Consul usus sum: tu, sororis filius, ecquid ad eum unquam de Rep. retulisti? ad quos refert dij immortales? ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. hodie non descendit Antonius: cur? dat natalitia in hortis: cui? neminem nominabo. putatote eũ Phormioni alicui, tum Gnatoni, tum Ballioni. ò fœditatem hominis flagitiosam: ò impudentiam, nequitiam, libidinem

non ferendam. tu cum principem senatorem, ciuem singularem tam propinquum habeas, ad eum de Rep. nihil refers, ad eos refers, qui domũ suam nullam habent, tuam exhauriunt. tuus uidelicet salutaris Consulatus, perniciosus meus? adeo ne pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarũ præsidebat, consulebam, tu homines perditissimos cum gladijs collocauisti? At etiam ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) cliuũ Capitolinum dicere me Consule plenum seruorũ armatorũ fuisse. ut illa, credo, nefaria, S.C. tum fierent, uim afferebam senatui. ò miserum, siue illa tibi nota nó sunt, nihil enim boni nosti: siue sunt, qui apud tales uiros tam impudenter loquare. quis enim eques R. quis præter te adolescens nobilis, quis ullius ordinis, qui se ciuem meminisset, cum senatus in hoc templo esset, in cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam nec scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. etenim cum homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indicijs, sua manu, uoce penè literarum coacti, se urbem inflammare, ciues trucidare, uastare Italiam, delere Remp. consensisse, quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim cum senatus populusq; R. haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset. Ad sepulturam corpus uitrici sui negat à me datum. hoc uero ne P. quidem Clodius dixit unquam. quem, quia iure ei fui inimicus, doleo à te iam omnibus uitijs esse superatum. Quid autem tibi uenit in mẽtem, redigere in

memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an uerebare, ne non putaremus natura te potuisse tam improbum euadere, nisi accessisset etiã disciplina? Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares? ut non modo non cohærentia inter se diceres, sed maxime disiuncta, atq; contraria? ut non tanta mecũ, quanta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuũ fuisse in tanto scelere fatebare, pœna affectum querebare. ita, quod proprie meum est, laudasti: quod totum senatus est, reprehendisti. nam cum comprehensio sontium, mea; animaduersio, senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari à se, eos, apud quos dicit, uituperari. iam illud cuius est non dico audaciæ (cupit enim se audacem dici) sed, quod minime uult, stultitiæ, qua uincit omnes; cliui Capitolini mentionem facere? cum inter subsellia nostra uersentur armati; cum in hac cella concordiæ (ò dij immortales) in qua me Consule salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem uiximus, cum gladijs homines collocati stent. accusa senatum: accusa equestrem ordinem, qui tum cum senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis circunsederi. hæc tu non propter audaciam dicis tam impudéter, sed quia tantarum rerum repugnantiam non uideas. nihil profecto sapis: quid est enim dementius, quàm, cum ipse contra Reip. perniciosa arma ceperis, obijcere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse uoluisti. quàm id (dij boni) non decebat: in quo est tua culpa non nulla: aliquid enim salis ab uxore mima trahere potuisti. cedant arma togæ. quid? tũ non'ne cesserunt? at postea tuis armis cessit

toga. quæramus igitur utrum melius fuerit, libertati populi R. sceleratorum arma, an libertatem nostram armis tuis cedere? nec uero tibi de uersibus respondebo: tãtum dicam breuiter, neq; illos, neq; ullas te omnino literas nosse, me nec Reip. nec amicis unquam defuisse, & tamen omni genere monumentorum meorum perfecisse operis subsecivis, ut meæ uigiliæ, meæq; literæ & iuuentuti utilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent. sed hæc non huius temporis. ad maiora ueniamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro inspectante populo R. gladio stricto insecutus es, negociumq; transegisses, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset, hisq; oppilatis impetum tuum compressisset? sed quid? ego fauisse me tibi fateor, suasisse ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui: prius enim rem transegit, quàm quisquam suspicaretur eum facturum esse. at ego suasi. scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse Reip. sine suasore non posset. at lætatus sum. quid ergo? in tanta lætitia cunctæ ciuitatis me unum tristem esse oportebat? quanquam de morte P. Clodij fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta: quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset; cum esset legibus quæstio constituta? quæsitum est tamẽ. quod ergo, cũ res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis post, tu es inuentus, qui diceres? Quod uero dicere ausus es, idq; multis uerbis, opera mea Pompeium à Cæsaris amicitia esse disiunctum, ob eamq; causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. ego M.

Bibulo præstãtissimo ciue Consule nihil prætermisi, quã-
tum facere, enitiq; potui, quin Pompeium à Cæsaris con-
iunctione auocarem. in quo Cæsar fuit felicior: ipse. n.
Pompeium à mea familiaritate disiunxit. postea uero q̃
se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo
distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudẽ
tis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra
Cæsarem Pompeio suaserim: ea uelim reprehendas, si po
tes: unum, ne quinquennij imperium Cæsari prorogare-
tur: alterum, ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio ha
beretur. quorum si utrumuis persuasissem, in has mise-
rias nunquam incidissemus. atque idem, cum iam omnes
opes & suas, & populi R. Pompeius ad Cæsarem detulis
set, seroq; ea sentire cœpisset, quæ multo ante præuiderã,
inferriq; patriæ bellum nefarium uiderem: pacis, con-
cordiæ, compositionis auctor esse non destiti: meaq; illa
uox est nota multis: utinam Cn. Pompei cum C. Cæsare
societatem aut nunquam coisses, aut nunquam diremis-
ses. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. hæc
mea M. Antoni semper & de Pompeio & de Rep. consi-
lia fuerunt. quæ si ualuissent, Resp. staret, tu tuis flagi-
tijs, egestate, infamia concidisses. Sed hæc uetera. illud
uero recens, Cæsarem meo consilio interfectum. iam ue-
reor P. C. ne, quod turpissimum est, præuaricatorem mi-
hi apposuisse uidear, qui me non solum meis laudibus or
naret, sed etiam oneraret alienis: quis enim meum in isti
us conscientia gloriosissimi facti nomen audiuit? cuius
autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum?
occultatũ dico? cuius non statim diuulgatum? citius dixe
rim iactasse se aliquos, ut fuisse in ista societate uiderẽtur

qui socij non fuissent; quàm ut quisquam cælare uellet. quàm uerisimile porro est in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus, neminem occultátibus, meum nomen latere potuisse? etenim si auctores ad liberandam patriam desiderarentur illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorum uterq; L. Bruti imaginem quotidie uideret, alter etiam Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterent, q̃ à suis? & foris potius, quàm domo? quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ nõ modo dominatum, sed ne potentiam quidem cuiusquam ferre potuit; me auctorem, credo, desiderauit. qui etiam sine his clarissimis uiris hanc rem in Cilicia ad hostium fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quã constituerat, non ad contrariã nauis appulisset. Cn. Domitiũ non patris interitus clarissimi uiri, non auunculi mors, non spoliatio dignitatis ad recuperãdam libertatem, sed mea auctoritas excitauit? an C. Trebonio persuasi, cui ne suadere quidem ausus essem? quo etiam maiorem ei Resp. gratiam debet, qui libertatem populi R. unius amicitiæ præposuit, depulsorq; dominatus, quàm particeps esse maluit. an L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quẽ ego magis fecisse illam rem sum admiratus, quàm facturum putaui: admiratus sum autem ob eam causam, quòd immemor beneficiorũ, memor patriæ fuisset. quid duos Seruilios, Cascas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea censes excitatos potius, quàm charitate Reip? longum est persequi cæteros: idq; Reip. præclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosius est. at quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto, inquit, statim cruentum alte extollens M. Brutus pu=

gionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atq; ei recu=
peratam libertatem est gratulatus. cur mihi potissimū?
quòd sciebam? uide, ne illa causa fuerit appellandi me, q
cum rem gessisset consimilem rebus ijs, quas ipse gesserā,
me potissimum testatus est, se æmulum mearum laudum
extitisse. tu autem omnium stultissime nō intelligis, si id,
quod me arguis, uoluisse interfici Cæsarem, crimen sit, e=
tiam, lætatum esse morte Cæsaris, crimen esse: quid enim
interest inter suasorem facti, & probatorem? aut quid
refert, utrum uoluerim fieri, an gaudeam factum? ec=
quis est igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas,
qui illud aut fieri noluerit, aut factū improbarit? omnes
enim in culpa: etenim omnes boni, quātum in ipsis fuit,
Cæsarem occiderunt: alijs consilium, alijs animus, alijs
occasio defuit, uoluntas nemini. sed stuporem hominis,
uel dicam pecudis, attendite: sic enim dixit. M. Brutus,
quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionem te
nens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet eum
conscium fuisse. ergo ego sceleratus appellor à te, quem
suspicatum aliquid suspicaris: ille, qui stillantem præ se
pugionem tulit, is à te honoris causa nominatur? esto: sit
in uerbis tuis hic stupor: quanto in rebus sententijsq; ma
ior? constitue hoc Consul aliquando, Brutorum, C. Cas=
sij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam uelis esse
causam edormi crapulam inquam, & exhala. an fa=
ces admouendæ sunt, quæ te excitent tantæ causæ indor=
mientem? nunquam ne intelligis statuendum tibi esse, u=
trum illi, qui istam rem gesserunt, homicidij rei sint, an
uindices libertatis? attēde enim paulisper, cogitationemq;
sobrij hominis ad punctum temporis suscipe. & ego,

qui ſum illorũ,ut ipſe fateor,familiaris; ut à te arguor, ſocius; nego quicquam eſſe medium ; confiteor eos,niſi liberatores populi R.conſeruatoresq; Reip.ſint,plus quàm ſicarios,plus quàm homicidas,plus etiam quàm parricidas eſſe; ſiquidem eſt atrocius patriæ parentem, q̃ ſuum occidere.tu homo ſapiens & cõſiderate quid dicis? ſi parricidæ,cur honoris cauſa à te ſunt & in hoc ordine , & apud populum R.ſemper appellati?cur M.Brutus te referente legibus eſt ſolutus , ſi ab urbe plus quàm decem dies abfuiſſet?cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati ? cur prouinciæ Caſſio & Bruto datæ? cur Quæſtores additi?cur Legatorum numerus auctus? atq; hæc acta per te.non igitur homicidæ. Sequitur ut liberatores tuo iudicio ſint : quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe.quid eſt?num conturbo te ? non enim fortaſſe ſatis,quæ diſtinctius dicũtur,intelligis. ſed tamen hæc eſt ſumma concluſionis meæ ; quoniam ſcelere à te liberati ſunt,ab eodem te ampliſſimis præmijs digniſſimos iudicatos . itaque iam retexo orationem meam : ſcribam ad illos,ut,ſiqui forte,quod à te mihi obiectum eſt,quærent ſit ne uerum,ne cui negent: etenim uereor,ne aut,cælatum me ab ipſis,illis non honeſtum ; aut,inuitatum refugiſſe , mihi ſit turpiſſimum : quæ enim res unquam(prò ſancte Iupiter) non modo in hac urbe , ſed in omnibus terris eſt geſta maior ? quæ glorioſior? quæ commendatior hominum memoriæ ſempiternæ ? in huius me conſilij ſocietatem,tanquã in equum Troianum, includi cum principibus non recuſo . ago etiam gratias,quoquo animo facis : tanta enim res eſt , ut inuidiam iſtam , quam tu in me uis concitare, cum laude non comparem : quid

enim beatius illis, quos tu expulsos à te prædicas, & relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, non affari, atq; appetere uideatur? qui homines tam agrestes, qui se, cum eos aspexerint, non maximum cepisse uitæ fructum putent? quæ uero tam immemor posteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur? tu uero ascribe me talem in numerum. sed unam rem uereor ne non probes: si enim fuissem, non solum Regem, sed regnum etiā de Rep. sustulissem: & si meus stilus ille fuisset (ut dicitur) mihi crede non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. quanquam si, interfici Cæsarem uoluisse, crimen est: uide quæso Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notissimum est, & ob eius consilij societatem, cum interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio uidimus seuocari. ego autem (uide q̄ tecum agam non inimice) ꝙ bene cogitasti aliquando, laudo: quòd non indicasti, gratias ago: ꝙ non fecisti, ignosco. uirum res illa quærebat. ꝙ si te in iudicium quis adducat, usurpetq; illud Cassianum: cui bono fuerit: uide quæso, ne hæreas. quanquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui uni seruire nolebant, tibi tamen præcipue, qui nō modo non seruis, sed etiam regnas; qui maximo te ære alieno ad ædē Opis liberasti; qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniam dissipauisti; ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt; cuius domus quæstuosissima est falsorum commentariorum, & chirographorū officina, agrorum, oppidorum, immunitatum, uectigaliū flagitiosissimæ nundinæ. etenim quæ res

egestati, & æri alieno tuo præter mortem Cæsaris subue nire potuisset? nescio quid conturbatus esse mihi uideris. nunquid subtimes, ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? libero te metu: nemo credet unquam: non est tuum de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti claris simos uiros Resp. auctores: ego te tantum gaudere dico, fecisse non arguo. respondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis respondendum est. Castra mihi Pompeij atq; illud omne tempus obiecisti. quo quidem tempore si, ut dixi, meum consilium, auctoritasq; ualuisset, tu hodie egeres, nos liberi essemus, Resp. non tot duces, & exercitus amisisset: fateor enim me, cum ea, quæ acciderunt, proui derem futura, tanta in mœstitia fuisse, quãta cæteri optimi ciues, si idem prouidissent, fuissent. dolebam, dolebã P. C. Remp. uestris quondam meisq; cõsilijs conseruatam breui tempore esse perituram: neq; uero eram tam indoctus, ignarusq; rerum, ut frangerer animo propter uitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus, dimis sa molestijs omnibus liberasset. illos ego præstantissimos uiros, lumina Reip. uiuere uolebã, tot consulares, tot prætorios, tot honestissimos senatores, omnẽ præterea florem nobilitatis, ac iuuentutis, tũ optimorũ ciuium exercitus: qui si uiuerent, quãuis iniqua cõditione pacis (mihi. n. omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) Rẽp. hodie teneremus. quæ sententia si ualuisset, ac non ij maxi me mihi, quorũ ego uitæ consulebã, spe uictoriæ elati obstitissent: ut alia omittam, tu certe nunquam in hoc ordi ne, uel potius nunquam in hac urbe mansisses. At uero Cn. Pompeij uolũtatem à me abalienabat oratio mea. an ille quẽquam plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut

consilia

consilia contulit sæpius? quod quidem erat magnum, de re dissidentes, in eadem consuetudine amicitiæ permanere. sed & ego, quid ille; & contra ille, quid & ego sentirem & spectarem, uidebat. ego incolumitati ciuiũ primum, & postea dignitati, ille præsenti potius consulebat. quòd autem habebat uterq; quid sequeretur, iccirco tolerabilior erat nostra dissensio. quid uero ille C. V. ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui eum Pharsalica fuga Paphum persecuti sunt. nunq̃ ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij, cum me uidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. et eius uiri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare? sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. erãt illa quidem castra plena curæ: ueruntamen homines, quamuis in turbidis rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum animis relaxantur. quòd autem idem mœstitiam meam reprehendit, idem iocum: magno argumento est, me in utroq; fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti uenire. utinam hoc tuum uerum crimen esset: plures amici mei, & necessarij uiuerent. sed quid istuc tibi uenit in mentem? ego enim amplius HS ducenties acceptum hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. me nemo, nisi amicus, fecit hæredem, ut cum illo cõmodo, si quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem nunq̃ uidisti, L. Rubrius Cassinas fecit hæredem. & quidem uide, q̃ te amarit is, qui, albus ater'ue fueris, ignorãs, fratris filiũ præterijt, Q. Furij, honestissimi equitis R. suiq; amicissimi,

quem palàm hæredem semper factitarat, ne nomẽ quidem perscripsit; quem nunq̃ uiderat, ac nunq̃ salutauerat, fecit hæredem. uelim mihi dicas, nisi molestum est: L. Tursecius qua facie fuerit? qua statura? quo municipio? qua tribu? nihil scio, inquies, nisi quæ prædia habuerit. igitur fratrem exhæredans te faciebat hæredem. in multas præterea pecunias alienissimorum hominum eiectis ueris hæredibus, tanq̃ hæres esset, inuasit. quanquã hoc maxime admiratus sum, mentionẽ te hæreditatũ ausum esse facere, cum ipse hæreditatem patris non adisses. hæc ut colligeres homo amentissime, tot dies in aliena uilla declamasti? quanquã tu quidem (ut tui familiarissimi dictitant) uini exhalandi, non ingenij acuendi causa declamitas. & uero adhibes ioci causa magistrũ suffragio tuo, & cõpotorum tuorum rhetorem: cui concessisti, ut nõ in te, quæ uellet, diceret, sed, in quem uellet, diceret. salsum omnino hominem: sed materia facilis, in te & in tuos dicere. uide autem, inter te & auũ tuum quid intersit. ille sensim dicebat, quod causæ prodesset: tu cursim dicis aliena. at quanta merces rhetori data est? audite, audite P. C. et cognoscite Reip. uulnera: duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori assignasti, & quidem immunia, ut pro tanta mercede nihil sapere disceres. num etiã hoc homo audacissime ex Cæsaris cõmentarijs? sed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iste agros ereptos Reip. turpissimis possessoribus inquinauit. Iã enim, quoniã criminibus eius satis respondi, de ipso emendatore & correctore nostro quædã dicenda sunt: nec enim omnia effundã: ut, si sæpius decertandũ sit, ut erit, semper nouus ueniã. quã fa=

cultatem mihi multitudo istius uiciorum, peccatorumq; largitur. uis ne igitur, te inspiciamus à puero? sic opinor. à principio ordiamur. tenes ne memoria prætextatũ te decoxisse? patris, inquies, ista culpa est. concedo: etenim est pietatis plena defensio. illud tamẽ audaciæ tuæ, q̃ sedisti in quatuordecim ordinibus, cũ esset lege Roscia decoctoribus certus locus cõstitutus, q̃uis quis fortunæ uitio, non suo decoxisset. sumpsisti uirilem togam, quã statim muliebrẽ stolam reddidisti. primo uulgare scortũ: certa flagitij merces, nec ea parua: sed cito Curio interuenit, qui te à meretricio quæstu abduxit, &, tanq̃ stolã dedisset, in matrimonio stabili, & certo locauit. nemo unquã puer emptus libidinis causa tam fuit in domini potestate, q̃ tu in Curionis. quoties te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? cũ tamen tu nocte socia, hortãte libidine, cogẽte mercede, per tegulas demitterere. quæ flagitia domus illa diutius ferre nõ potuit. scis ne me de rebus mihi notissimis dicere? recordare tẽpus illud, cũ pater Curio mœrens iacebat in lecto, filius se ad pedes meos prosternens, lacrymans te mihi cõmendabat, orabat ut te contra suũ patrẽ, si sestertiũ sexagies peteret, defenderẽ: tantũ enim se pro te intercessisse dicebat. ipse autẽ amore ardens, confirmabat, q̃ desideriũ tui dissidij ferre non posset, se in exilium esse iturum. quo ego tempore tanta mala florentissimæ familiæ sedaui, uel potius sustuli: patri persuasi, ut æs alienum filij dissolueret, redimeret adolescentẽ, summa spe & animi & ingenij præditũ, rei familiaris facultatibus, eumq; à tua non modo familiaritate, sed etiã congressione patrio iure & potestate prohiberet. hæc tu

cum per me acta meminisses: nisi illis, quos uidemus, gladijs confideres, maledictis me prouocare ausus esses? sed iam stupra & flagitia omittam. sunt quædam, quæ honeste non possum dicere. tu autem eo liberior, quod ea in te admisisti, quæ à uerecundo inimico audire non posses. sed reliquum cursum uidete: quem quidem celeriter perstringam: ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis Reip. miserijs fecit, & ea, quæ quotidie facit, festinat animus. quæ peto ut, quanquã multo notiora uobis, quàm mihi sunt, tamen, ut facitis, attente audiatis: debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solum rerum, sed etiam recordatio: tametsi incidamus oportet media, ne nimis sero ad extrema ueniamus. Intimus erat in Tribunatu Clodio. qui sua erga me beneficia cõmemorat, eius omnium incendiorum fax: cuius etiam domi quiddam iam tum molitus est: quid dicam, ipse optime intelligit. inde itur Alexandriam contra senatus auctoritatem, contra religionem. sed habebat ducem Gabiniũ, quicum quiduis rectissime facere posset. qui tum inde reditus, aut qualis? prius in ultimam Galliam ex Aegypto, quàm domum. quæ autem erat domus? suã enim quisq; domum tum obtinebat, neq; erat usquam tua. domũ dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? præter unum Misenum, quod cum socijs tanquã Sisaponem tenebas. uenisti è Gallia ad Quæsturam petendam. aude dicere, prius ad patrem tuum uenisse, quàm ad me: acceperam enim iam ante Cæsaris literas, ut mihi satisfieri paterer à te: itaq; ne loqui quidem sum te passus de gratia. postea cultus sum à te, tu à me obseruatus in petitione Quæsturæ. quo quidem tempore P. Clodium ap-

probante populo R. in foro es conatus occidere. cumq; eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo, tamen ita prædicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me iniurijs satis esse factu=rum. in quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem il lam egisse dicas, cũ te ultro mihi idem illud deferentem nunquã sim adhortatus. quanquã, si in eo perseuerares, ad tuam gloriã rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. Quæstor es factus. deinde continuo si=ne S.C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi: id enim unũ in terris egestatis, æris alieni, nequitiæ, perditis uitæ rationibus perfugiũ esse ducebas. ibi te cum & il=lius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses (si hoc est explere, quod statim effundas) aduolas egens ad Tribu natum, ut in eo magistratu, si posses, uiri tui similis es=ses. accipite nunc quæso non ea, quæ ipse in se, atq; in do mesticum dedecus impure, atq; intemperanter, sed quæ in nos, fortunasq; nostras, idest in uniuersam Remp. im pie ac nefarie fecerit: ab huius enim scelere omnium malorum principiũ natum reperietis. Nam cum L. Lentulo, C. Marcello Coss. Calendis Ian. labentẽ, & pro=pè cadentem Remp. fulcire cuperetis, ipsiq; C. Cæsari, si sana mente esset, consulere uelletis: tum iste uenditum, atq; mancipatũ Tribunatum consilijs uestris opposuit, ceruicesq; suas ei subiecit securi, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te autem M. Antoni id decre=uit senatus, & quidem incolumis, non dum tot lumini=bus extinctis, quod in hostem togatũ decerni est solitum more maiorũ. & tu apud patres conscriptos cõtra me di cere ausus es, cũ ab hoc ordine ego conseruator essem, tu

hostis Reip.iudicatus?cōmemoratio illius tui sceleris intermissa est,non memoria deleta.dum genus hominum, dum populi R.nomen extabit,quod quidem erit,si per te licuerit, sempiternum; tua illa pestifera intercessio nominabitur. quid cupide à senatu,quid temere fiebat,cũ tu unus adolescens uniuersum ordinem decernere de salute Reip.prohibuisti,neq; id semel, sed sæpius; neq; tu tecũ de senatus auctoritate agi passus es?quid autem agebatur,nisi ne delere & euertere Remp.funditus uelles? cũ te neq; principes ciuitatis rogando,neq; maiores natu monendo,neq; frequens senatus agendo,de uendita atq; addicta sententia mouere potuit.tum illud,multis rebus ante tentatis,necessario tibi uulnus inflictum,quod paucis ante te,quorũ incolumis fuit nemo.tum cõtra te dedit arma hic ordo Consulibus,reliquisq; imperijs,& potestatibus.quæ nõ effugisses,nisi te ad arma Cæsaris contulisses. tu,tu,inq̃,M.Antoni princeps C.Cæsari omnia perturbare cupienti causam belli contra patriã inferendi dedisti:quid enim aliud ille dicebat,quam causam dementissimi sui consilij,& facti afferebat, nisi quòd intercessio neglecta, ius tribunitium sublatum,circunscriptus esset Antonius? omitto, quàm hæc falsa,quàm leuia, præsertim cum omnino nulla causa iusta cuiquam esse possit contra patriam arma capiendi: sed nihil de Cæsare: tibi certe confitendum est,causam perniciosissimi belli in persona tua constitisse.ò miserum te, si intelligis; miseriorem, si non intelligis, hoc literis mandari, hoc memoriæ prodi, huius rei ne posteritatem quidem omnium seculorum unquam immemorem fore, Consules ex Italia expulsos, cumq; his Cn.Pompeium, qui

imperij populi R.decus, ac lumen fuit; omnes consulares, qui per ualitudinem exequi cladem illam, fugamq; potuissent; Prætores, prætorios, Tribunos pl. magnã partem senatus, omnem sobolem iuuentutis, unoq; uerbo Remp. expulsam, atq; exterminatam suis sedibus. ut igitur in seminibus est causa arborum, & stirpium, sic huius luctuosissimi belli semẽ tu fuisti. doletis tres exercitus populi R. interfectos: interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues: eos quoq; eripuit uobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est: afflixit Antonius. omnia deniq;, quæ postea uidimus (quid autem mali non uidimus?) si recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Troianis, sic iste huic Reip. causa belli, causa pestis, atq; exitij fuit. reliquæ, partes Tribunatus principio similes. omnia perfecit, quæ, senatus, salua Rep. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. restituebat multos calamitosos. in his patrui nulla mẽtio. si seuerus, cur nõ in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto cæteros. Liciniũ Lenticulam de alea condemnatum collusorem suũ restituit: quasi uero ludere cũ condemnato non liceret: sed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret. quã attulisti rationem populo R. cur eum restitui oporteret? absentem credo in reos relatum, rem indicta causa iudicatam, nullum fuisse de alea lege iudiciũ, ui oppressum & armis, postremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptum. nihil horum. at uir bonus, & Rep. dignus. nihil id quidem ad rem: & ego tamen, quoniã condemnatũ esse pro nihilo est; si ita esset, ignoscerem: hominem omniũ nequissimum, qui non

dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quæ est de alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissime studiũ suũ ipse profitetur? in eodem uero Tribunatu, cũ Cæsar in Hispaniã proficiscens, huic conculcandam Italiã tradidisset, quæ fuit eius peragratio itinerũ? lustratio municipiorũ? scio me in rebus celebratissimis sermone omniũ uersari, eaq;, quæ dico, dicturusq; sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tum fuere, q̃ mihi, qui non fui: notabo tamen singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere uestræ sciẽtiæ: etenim quod unquã in terris tantum flagitiũ extitisse auditum est? tantam turpitudinem? tantũ dedecus? uehebatur in essedo Tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quã ex oppidis municipales homines honesti obuiã necessario prodeuntes, non noto illo, & mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. sequebantur rheda cũ lenonibus comites nequissimi: reiecta mater amicã impuri filij tanquam nurũ sequebatur. ò miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam. horũ flagitiorũ iste uestigijs omnia municipia, præfecturas, colonias, totã deniq; Italiã impressit. Reliquorũ factorũ eius P. C. difficilis est sanè reprehensio, & lubrica. uersatus in bello est: saturauit se sanguine dissimillimorum sui ciuiũ: fuit felix; si potest ulla esse in scelere felicitas. sed quoniã ueteranis cautũ esse uolumus, quanquã dissimilis est militum causa, & tua, illi secuti sunt, tu quæsisti ducem, tamen, ne apud illos me in inuidiam uoces, nihil de belli genere dicam. uictor è Thessalia Brundusium cum legionibus reuertisti: ibi me non occidisti. magnum beneficium: potuisse enim

fateor. quanquam nemo erat eorum, qui tum tecum fue runt, qui mihi non censeret parci oportere: tanta enim est charitas patriæ, ut uestris etiam legionibus sanctus es sem, q̄ eam à me seruatam esse meminissent. sed fac id te dedisse mihi, quod non ademisti; meq́; à te habere uitam, quia à te non sit erepta: licuit ne mihi per tuas contume= lias hoc beneficium sic tueri, ut tuebar, præsertim cum te hæc auditurum uideres? uenisti Brundusium, in sinum quidem & in complexum tuæ mimulæ. quid est? num mentior? q̄ miserum est id negare non posse, quod sit tur pissimum confiteri. si te municipiorum non pudebat, ne ueterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brū dusij illam non uiderit? quis, qui nescierit uenisse eam tibi tot dierum uiam gratulatum? quis, qui non indoluerit tá sero se, quem hominē secutus esset, cognoscere? Italiæ rur sus percursatio eadem comite mima: in oppida militum crudelis & misera deductio: in urbe auri, argenti, maxi meq́; uini fœda direptio. accessit, ut Cæsare ignaro, cum ille esset Alexandriæ, beneficio amicorum magister equi= tum cóstitueretur. tum existimauit se suo iure cum Hip pia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat ege= stas: quò se uerteret, non habebat: non dum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Tursecio hæreditas uenerat: non dum in Cn. Pompeij locum, multorumq́; aliorum, qui aberát, repentinus hæres successerat: erat ei uiuēdum latronum ritu; ut tantum haberet, quantum rapere potuisset. sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: lo= quamur potius de neq̄ssimo genere leuitatis. Tu istis fau

cibus,iſtis lateribus,iſta gladiatoria totius corporis firmi
tate,tantum uini in Hippiæ nuptijs exhauſeras,ut tibi ne
ceſſe eſſet in populi R.conſpectu uomere poſtridie.ò rem
non modo uiſu fœdam,ſed etiam auditu . ſi inter cœnã,
in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet,quis non
turpe duceret?in cœtu uero populi R.negocium publicũ
gerens,magiſter equitum,cui ructare turpe eſſet , is uo=
mens fruſtis eſculentis uinum redolẽtibus gremium ſu=
um,& totum tribunal impleuit. ſed hoc ipſe fatetur eſ=
ſe in ſuis ſordibus.ueniamus ad ſplendida. Cæſar Ale=
xandria ſe recepit felix, ut ſibi quidem uidebatur : mea
autem ſententia niſi qui Reip.ſit felix,felix eſſe nemo po
teſt. haſta poſita pro æde Iouis Statoris, bona(miſerum
me:conſumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæ=
ret dolor)bona,inquam,Cn.Pompeij Magni uoci acerbiſ
ſimæ ſubiecta præconis. una in illa re ſeruitutis oblita ci
uitas ingemuit,ſeruientibusq; animis gemitus tamen po
puli R.liber fuit.expectantibus omnibus , quiſnam eſſet
tam impius,tam demens,tam dijs hominibusq; hoſtis,qui
ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere,inuentus eſt ne=
mo,præter Antonium;præſertim cum tot eſſent circa ha
ſtam illam,qui alia omnia auderent . unus inuentus eſt,
qui id auderet , quod omnium fugiſſet , & formidaſſet
audacia . tantus igitur te ſtupor oppreſſit , uel , ut ue=
rius dicam,tantus furor,ut primum , cum ſector ſis iſto
loco natus , deinde cum Pompeij ſector , non te execran
dum populo R.non deteſtabilem,non omnes tibi deos, o=
mnes homines & eſſe inimicos,& futuros ſcias?at quàm
inſolẽter ſtatim heluo inuaſit in eius uiri fortunas, cuius
uirtute terribilior erat populus R.exteris gentibus,iuſti=

cia charior? in eius igitur copias cum se subito ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de mimo, modo egens, repente diues. sed, ut est apud poetam nescio quem, Male parta, male dilabuntur: incredibile ac simile portenti est, quonam modo illa tam multa, quàm paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus uini numerus fuit, permagnum optimi pōdus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta supellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat. quæ Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quæ si fuit, fuit animal unū: Oceanus medius fidius uix uidetur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse. nihil erat clausum, nihil obsignatum, nihil scriptū: apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria: conchiliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres. quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta. non modo unius patrimonium, quamuis amplum, ut illud fuit, sed urbes, & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuisset. at eiusdem ædes etiam & hortos. ò audaciam immanem: tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limē intrare? tu illarum ædium dijs penatibus os importunissimum ostendere? quā domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in domo tam diu diuersari nō pudet? in qua quamuis nihil sapias, tamen nihil ti-

bi potest esse iucundum. an tu, illa uestibula, rostra, spolia cum aspexisti, domum tuam te introire putas? fieri nõ potest: quamuis enim sine mente, sine sensu sis, ut es; tamen & te, & tua, & tuos nosti. nec uero te unquam neque uigilantem, neq; in somnis credo mente posse consistere. necesse est, quamuis sis, ut es, uiolentus, & furens, cum tibi obiecta sit species singularis uiri, perterritũ de somno excitari, furere etiam saepe uigilantem. me quidem miseret parietum ipsorum, atq; tectorum: quid enim unquam domus illa uiderat, nisi pudicũ, nisi ex optimo more, & sanctissima disciplina? fuit enim ille uir P. C. sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus; neq; rebus externis magis laudandus, q̃ institutis domesticis. huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro triclinijs popinae sunt. & si iam negat. nolite, nolite quaerere. frugi factus est. illam suam suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis causam addidit: exegit. quàm porrò spectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex omni uita nihil est honestius, q̃ quod cum mima fecit diuortium. At q̃ crebro usurpat, & Consul, & Antonius? hoc est dicere, & Consul, et impudicissimus, & Consul, & homo nequissimus: quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine, dixisset aliquãdo credo auus tuus, & Cõsul, & Antonius. nũquam dixit. dixisset etiam collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es Antonius. sed omitto ea peccata, quae nõ sunt earũ partium propria, quibus tu Rẽp. uexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est ad ciuile bellũ. quod natũ, conflatum, susceptum opera tua est, cur ei bello tum propter timiditatem tuã, & propter libidines defuisti? gustaras ciuilẽ sanguinem, uel potius exorbueras:

fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitium, no bilissimum & clarissimum uirum, occideras: multos, qui de prælio effugerant, quos Cæsar, ut non nullos, fortasse seruasset, crudelissime persecutus trucidaras. qbus rebus tãtis, talibus, gestis, quid fuit causæ, cur in Africã Cæsarẽ non sequerere, cum præsertim belli pars tanta restaret? itaq; quem locum apud ipsum Cæsarem post eius ex Africa reditum obtinuisti? quo numero fuisti? cuius tu imperatoris Quæstor fueras, Dictatoris magister equitũ, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ socius, testamenti, ut ipse dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quã pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. primo respondisti planè ferociter: &, ne omnia uidear contra te, propemodum æqua & iusta dicebas. à me C. Cæsar pecuniã? cur potius, quàm ego ab illo? an ille sine me uicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis causam attuli: ego leges perniciosas rogaui: ego arma contra Consules, imperatoresq; populi R. cõtra senatum populumq; R. contra deos patrios, arasq;, & focos, contra patriam tuli. num sibi soli uicit? quorum facinus commune, cur non sit eorum præda cõmunis? ius postulabas. sed quid ad rem? plus ille poterat. itaque excussis tuis uocibus, & ad te, & ad prædes tuas milites misit; cum repente à te præclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantam esse tabulam, tam uarias, tam multas possessiones, ex quibus, præter partem Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suũ dicere. auctionis uero miserabilis aspectus. uestis Põpeij non multa, eaq; maculosa, eiusdẽ quædã argẽtea uasa collisa, sordidata mãcipia: ut doleremus quicquã esse ex illis reliquijs, quod uidere pos=

ſemus.hanc tamen auctionem hæredes L.Rubrij decreto Cæſaris prohibuerunt.hærebat nebulo : quò ſe uerteret, non habebat . quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus deprehenſus dicebatur eſſe cũ ſica. de quo Cæſar in ſenatu,aperte in te inuehens, queſtus eſt.proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, paucis tibi ad ſoluendum propter inopiam tuam prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris . tam bonus gladiator rudem tam cito accepiſti?hunc igitur quiſquam,qui in ſuis partibus, ideſt in ſuis fortunis tam timidus fuerit,pertimeſcat?profectus eſt tandem aliquando in Hiſpaniam, ſed tuto , ut ait,peruenire non potuit.quonam modo igitur Dolabella peruenit?aut non ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni, aut,cum ſuſcepiſſes,defendenda uſq; ad extremum.ter depugnauit Cæſar cum ciuibus,in Theſſalia,Africa,Hiſpania. omnibus affuit his pugnis Dolabella : in Hiſpanienſi etiam uulnus accepit . ſi de meo iudicio quæris, nollem : ſed tamen conſilium à primo reprehendendum,laudanda conſtantia.tu uero quid cenſes?Cn.Pompeij liberi primum patriam repetebant.eſto, fuerit hæc cauſa cómunis . repetebant præterea deos penates patrios,aras , focos,larem ſuum familiarem,in quæ tu inuaſeras. hæc cũ repeterent armis ij, quorum erant legibus : etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamẽ erat æquiſſimum contra Cn.Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorem.an,tu Narbone in menſas hoſpitũ cum uomeres,Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbone reditus?& tamen quærebat , cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper P.C. cauſam reditus mei.uolui , ſi poſſem, etiam ante Calendas Ian. prodeſſe

Reip. nam quod quærebas, quomodo rediſſem: primum luce, non tenebris: deinde cum calceis, & toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. at etiam aſpicis me, & quidem, ut uideris, iratus. næ tu iam mecum in gratiã redeas, ſi ſcias, quàm me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipſum nõ pudet. ex omnibus omnium flagitijs nullum turpius uidi, nullũ audiui. qui magiſter equitum fuiſſe tibi uiderere, in proximum annum Conſulatum peteres, uel potius rogares, is per municipia, coloniasq; Galliæ, à qua, cum Conſulatus noſter petebatur, non rogabatur, petere Conſulatum ſolebamus, cum gallicis & lacerna cucurriſti. at uidete leuitatem. cum hora diei decima ferè ad ſaxa Rubra ueniſſet, delituit in quadam cauponula, atque ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. inde ciſio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite inuoluto. ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cuius cauſa uenerat, deducitur, eiq; epiſtolam tradidit. quam cum illa legeret flens (erat enim amatorie ſcripta: caput autem literarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe amorem abieciſſe illinc, atque in hanc transfudiſſe) cum mulier fleret uberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. ò hominem nequam (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil poſſum dicere) ergo, ut te catamitum, neque opinato cum oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpiceret, circo urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierũ metu perturbaſti? & domi quidem cauſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes ſuos uenderet. productus autẽ in concionẽ à Tribuno pl. cum reſpondiſſes, te rei tuæ cauſa ueniſſe, populum etiam dica

cem in te reddidisti. sed nimis multa de nugis. ad maio=ra ueniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiā longissime processisti: celeriter isti, & redisti, ut cognosceret te si minus fortem, attamen strenuum. factus es ei rursus nescio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Cæsar: quem planè perditum ære alieno, egentemq́; si eundem nequam hominem, audacemq́; cognouerat, hunc in familiaritatem libentissime recipiebat. his igitur rebus præclare cōmendatus, iussus est renunciari Cōsul, & quidem cum ipso. nihil queror de Dolabella, qui tum est impulsus, inductus, elusus. qua in re quanta fuerit utriusq; uestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promissum, & receptū interuertit, ad seq; transtulit. tu eius perfidiæ uoluntatem tuam ascripsisti. ueniunt Calendæ Ian. cogimur in senatum: inuectus est copiosius multo in istum, & paratius Dolabella, q̃ nunc ego. hic autem iratus quæ dixit dij boni? cū primum Cæsar ostendisset, se prius, q̃ proficisceretur, Dolabellam Cōsulem esse iussurum: quem negant Regem, qui & faceret semper eiusmodi aliquid & diceret: sed cum Cæsar ita dixisset, tum hic bonus Augur eo se sacerdotio praeditum esse dixit, ut comitia auspicijs uel impedire, uel uiciare posset: idq́; se facturum esse asseuerauit. in quo primū incredibilem stupiditatem hominis cognoscite. quid enim? istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti; si Augur non esses, & Consul esses, minus facere potuisses? uide, ne etiam facilius: nos enim nunciationem solum habemus, Consules, & reliqui magistratus etiam spectionem. esto hoc imperite (nec enim ab homine nunquam sobrio postulanda prudētia) sed uidete impudentiā. multis ante

mensibus

mensibus in senatu dixit, se Dolabellæ comitia aut prohi biturum auspicijs, aut id facturum esse, quod fecit. quisquã ne diuinare potest, quid uitij in auspicijs futurum sit, nisi qui de cœlo seruare constituit? quod neq; licet co mitijs per leges: & siquis seruauit, non habitis comitijs, sed prius, q̃ habeantur, debet nunciare. uerum implicata inscitia, impudentia est; si nec scit, quod Augurẽ; nec facit, quod pudentem decet. atq; ex illo die recordamini eius usq; ad Idus Mart. Consulatum. quis unq̃ apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat: omnia ro gabat: caput in aduersam lecticam inferens, beneficia, quæ uenderet, à collega petebat. ecce Dolabellæ comitiorum dies, sortitio prærogatiuæ: quiescit. renũciatur: ta cet. prima classis uocatur, renũciatur, deinde, ut assolet, suffragia. tum secunda classis: quæ omnia citius sunt fa cta, quàm dixi. confecto negotio bonus Augur (Lælium diceres) alio die, inquit. ò impudẽtiam singularem. quid uideras? quid senseras? quid audieras? nec enim te de cœlo seruasse dixisti, neq; hodie dicis. id igitur obuenit ui tium, quod tu iam Calendis Ian. futurum esse præuideras, & tãto ante prædixeras. ergo hercule magna, ut spe ro, tua potius, quàm Reip. calamitate ementitus es auspi cia, obstrinxisti populum R. religione, Augur Auguri, Consul Consuli nunciauisti. nolo plura; ne acta Dolabellæ uidear conuellere: quæ necesse est aliquando ad no strum collegium deferantur. sed arrogantiam hominis, insolentiamq; cognoscite. quandiu tu uoles, uitiosus Consul Dolabella: rursus, cum uoles, saluis auspicijs creatus. si nihil est, cum Augur his uerbis nunciat, quibus nũciasti: confitere te, cum, alio die, dixeris, sobrium nõ fuisse.

ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis : ea quæ ſit, Augur à collega requiro. ſed ne forte ex multis rebus geſtis, M. Antonij rem unam pulcherrimã tranſiliat oratio, ad Lupercalia ueniamus. non diſſimulat P. C. apparet eſſe cõmotum : ſudat : pallet. quidlibet, modo ne nauſeet, faciat : quod in porticu Minutia fecit. quæ poteſt eſſe turpitudinis tantæ defenſio ? cupio audire ; ut uideam, ubi rhetoris tanta merces, ubi campus Leontinus appareat. ſedebat in roſtris collega tuus, amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus : aſcẽdis : accedis ad ſellam : ita eras Lupercus, ut te eſſe Cõſulem meminiſſe deberes. diadema oſtendis : gemitus toto foro. unde diadema ? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reijciebat. tu ergo unus ſcelerate inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem collegam regni habebas, dominum habere uelles, & idem tentares, quid populus R. ferre, & pati poſſet. at etiam miſericordiã captabas : ſupplex te ad pedes abijciebas, quid petens ? ut ſeruires ? tibi uni peteres, qui ita à puero uixeras, ut omnia paterere, ut facile ſeruires : à nobis populoq; R. mandatum id certe non habebas. ò præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus cõcionatus. quid hoc turpius ? quid fœdius ? quid ſupplicijs omnibus dignius ? num expectas, dum te ſtimulis fodiam ? hæc te, ſi ullam partem habes ſenſus, lacerat, hæc cruentat oratio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorum gloriã : dicam tamen dolore cõmotus. non ne indignum eſt uiuere eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit. at etiam aſcribi iuſ=

sit in fastis ad Lupercalia, C. Cæsari Dictatori perpetuo M. Antonium Consulem populi iussu regnum detulisse, Cæsarem uti noluisse. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo urbem odisse, sed etiam lucem, cum perditissimis latronibus non solum de die, sed etiã in diem uiuere: ubi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs esse potest, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti? ideo ne L. Tarquinius exactus, Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius necati, ut multis post seculis à M. Antonio, quod fas non est, Rex Romæ cõstitueretur? sed ad auspicia redeamus. de quibus rebus Idibus Mart. fuit in senatu Cæsar acturus, quæro tum tu quid egisses? audiebam quidem te paratum uenisse, quòd me de ementitis auspicijs, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. sustulit illum diem fortuna populi R. num etiam tuũ de auspicijs iudicium interitus Cæsaris sustulit? sed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in quas ingressa erat oratio, prætereundum non sit. quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter conscientiam scelerum desperatio uitæ, cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, si sanus esses, saluum esse uoluerunt, clàm te domum recepisti? ò mea frustra semper uerissima auguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus nostris, cum me ad te ire uellent, ut ad defendendã Remp. te adhortarer; quoad metueres, omnia te promissurũ; simul ac timere desisses, similem te futurum tui. itaq; cum cæteri consulares irent, redirent, in sententia mansi, neq; te illo die, neq; postero uidi, neq; ullã societatẽ optimis ciuibus cũ importunissimo hoste fœdere ullo cõfirmari posse

credidi. post diem tertium ueni in ædem Telluris, et quidem inuitus, cum omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quanquam mihi subito inimicus extitisti: tamen me tui miseret, quod tibi inuideris. qui tu uir, dij immortales, & quantus fuisses, si illius diei mentem seruare potuisses? pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem M. Antonij filium M. Bambalionis nepotem: quanquam te bonum timor faciebat, non diuturni magister officij; improbum fecit ea, quæ, dum timor abest, à te nõ discedit audacia. etsi tum, cum optimum te putabant me quidem dissentiente, funeri tyranni illius sceleratissimi præfuisti. tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendisti, & eas, quibus semiustulatus ille est; & eas, quibus incensa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos ui, manuq; repulimus, in nostras domus immisisti. idem tamen quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. fecisti, ne qua post Idus Mart. immunitatis tabula, ne'ue cuiusquam beneficij figeretur. meministi ipse, de exulibus; scis, de immunitate quid dixeris. optimũ uero, quod Dictaturæ nomen in perpetuum de Rep. sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odiũ regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum Dictatorem tolleres metum. constituta Resp. uidebatur alijs, mihi uero nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebam. num igitur me fefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? inspectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur, neq; solum singulis ueniebant immunitates, sed etiam populis uniuersis:

ciuitas nõ tum ſingillatim, ſed prouincijs totis dabatur. itaq; ſi hæc manent, quæ ſtante Rep. manere nõ poſſunt: prouincias uniuerſas P. C. perdidiſtis, neq; uectigalia ſolum, ſed etiam imperiũ populi R. huius domeſticis nundinis diminutum eſt. ubi eſt ſepties millies ſeſtertiũ? quod in tabulis, quæ ſunt ad Opis, patebat: funeſtæ illius quidem pecuniæ, ſed tamen, ſi ÿs, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tributis poſſet uindicare. tu autẽ ſeſtertiũ quadringenties, quod Idibus Mart. debuiſti, quonam modo ante Calendas Apr. debere desÿſti? quid ego de cõmentarÿs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuerſis emebantur non inſciente te: ſed unum egregium de Rege Deiotaro populi R. amiciſſimo decretum in Capitolio fixum. quo propoſito, nemo erat, qui in ipſo dolore riſum poſſet continere: quis enim cuiquam inimicior, q̃ Deiotaro Cæſar? æque, atq; huic ordini, ut equeſtri, ut Maſſilienſibus, ut omnibus, quibus Remp. populi R. charam eſſe ſentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præſens, nec abſens quicquam æqui, boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus. cõpellarat hoſpitem præſens: cõputarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus ſuis collocarat: Armeniã abſtulerat à ſenatu datam. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus: at quibus uerbis? modo æquum ſibi uideri, modo non iniquum: mira uerborum cõplexio. at ille nunquã (ſemper enim abſenti affui Deiotaro) quicquam ſibi, quod nos pro illo poſtularemus, æquum dixit uideri. ſyngrapha HS centies per Legatos, uiros bonos, ſed timidos, & imperitos, ſine Sexti, ſine reliquorum hoſpitum Re-

gis sententia, facta in Gynecæo. quo in loco plurimæ res ueniere, & ueneunt. qua ex syngrapha quid sis acturus, meditere censeo: Rex enim ipse sua sponte nullis cōmentarijs Cæsaris, simul atq; audiuit eius interitũ, suo marte res suas recuperauit. sciebat homo sapiens ius semper hoc fuisse, ut, quæ tyranni eripuissent, ea tyrannis interfectis ij, quibus erepta essent, recuperarent. nemo igitur iureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est iureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante syngrapham recuperatæ: non enim à te emit, sed prius, quàm tu suum sibi uenderes, ipse possedit. ille uir fuit. nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. quid ego de cōmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm uenditent. itaq; tanti acerui numorũ apud istum construuntur, ut iam appendantur, non numerentur pecuniæ. at quàm cæca auaritia est? nuper fixa tabula est, qua ciuitates locupletissimæ Cretensium liberantur, statuiturq́;, ne post M. Brutum Proconsulem sit Creta prouincia. tu mentis es cōpos? tu non constringendus? an Cæsaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Cæsare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciã Cretam perdidistis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. & de exulibus legem, quã fixisti, Cæsar tulit? nullius insector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum causam dissimilem Cæsar iudicauerit: deinde nescio cur reliquis idem

non tribuas: neq; enim plus quàm tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruũtur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cũ de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad Censuram petendam impulisti, eamq; petitionem cõparasti, quæ & risus hominũ, & querelas moueret. cur autem ea comitia non habuisti? an quia Tribunus pl. fulmen sinistrũ nũciabat? tua quid interest? nulla auspicia sunt tuorũ, cum sis religiosus. quid? eũdem in septemuiratu non'ne destituisti? interuenit enim. quẽ metuisti? credo, ne saluo capite negare non posses. omnibus eũ cõtumelijs onerasti, quem patris loco, si in te ulla pietas esset, colere debebas. filiá eius, sororem tuá eiecisti, alia conditione quæsita, & ante perspecta. nõ est satis: probri insimulasti pudicissimá fœminá. quid est, quod addi possit? contentus eo nõ fuisti. frequentissimo senatu Calendis Ian. sedente patruo hanc tibi esse cũ Dolabella odij causam ausus es dicere, ꝙ ab eo sorori, & uxori tuæ stuprum oblatũ esse cõperisses. quis interpretari potest, impudentior ne, qui in senatu; an improbior, qui in Dolabellam; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miseram tam spurce, tam impie dixeris? sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa cõfirmata sunt à senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. unde ista erũpunt? quo auctore proferũtur? si sunt falsa, cur probantur? si uera, cur ueneunt? at sic placuerat, ut ex Calendis Iun. de Cæsaris actis cũ consilio cognosceretis. quod fuit consiliũ? quem unquam aduocasti? quas Calẽdas Iun. expectasti? an eas, ad quas

te peragratis ueteranorum colonijs, ſtipatum armis retuliſti? ò præclaram illam percurſationem tuam menſe Aprili atq; Maio, tum, cum etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodũ illam adieris, uel potius penè non adieris, ſcimus. cui tu urbi munitaris. utinam conere, ut aliquando illud, penè, tollatur, atq; nobilitata ſit tua illa peregrinatio. quid prandiorum apparatus? quid furioſam uinolentiam tuam proferam? tua iſta detrimenta ſunt: illa noſtra. agrum Campanum, qui cum de uectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen inſligi magnum Reip. uulnus putabamus; hunc tu cõpranſoribus tuis, & colluſoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P. C. Campano collocatos. quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes Campani, & Leontini in populi R. patrimonio * glandiferæ, & fructuoſæ ferebantur. medico tria millia iugerum, quaſi te ſanum feciſſet; rhetori duo, quaſi diſertum facere potuiſſet. ſed ad iter, Italiamq; redeamus. deduxiſti coloniam Caſilinum, quò Cæſar ante deduxerat. conſuluiſti per literas de Capua tu quidem, ſed idem de Caſilino reſpondiſſem, poſſes ne, ubi colonia eſſet, eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam, quæ eſſet auſpicato deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos aſcribi poſſe, reſcripſi. tu autem inſolentia elatus, omni auſpiciorum iure turbato, Caſilinum coloniam deduxiſti, quò erat paucis annis ante deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam Capuæ penè perſtrinxiſti, ut florentis coloniæ territorium minueretur. ab hac religionum

perturbatione aduolas in M. Varronis ſanctiſſimi, atq; integerrimi uiri fundum Caſſinatem: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredum L. Rubrij, quo in hæredũ L. Turſecij prædia, quo in reliquas innumerabiles poſſeſſiones. & ſi ab haſta, ualeant tabulæ, modo Cæſaris, non tuæ, quibus debuiſti, nõ quibus tute te liberauiſti. Varronis quidem Caſſinatem fundum quis ueniſſe dicit? quis haſtam iſtius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? miſiſſe te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæſare. ipſum enim expectare magnum fuit. quis uero audiuit unquam (nullius autem ſalus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam eſſe detractam? quod ſi etiam ſcripſit ad te Cæſar, ut redderes: quid ſatis poteſt dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos uidemus: iam intelliges aliam cauſam eſſe haſtæ Cæſaris, aliam confidentiæ, & temeritatis tuæ: non enim te dominus modo illis ſedibus, ſed quiuis amicus, uicinus, hoſpes, procurator arcebit. at quàm multos dies in ea uilla turpiſſime eſt perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. ò tecta ipſa miſera, quàm diſpari domino: quanquam quo modo iſte dominus? ſed tamen quàm a diſpari tenebantur: ſtudiorum enim ſuorum M. Varro uoluit eſſe illud, non libidinum diuerſorium. quæ in illa uilla ante dicebantur? quæ literis mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis ſapientiæ ratio, omniſq; doctrina. at uero te inquilino (non enim domino) perſonabant omnia uocibus ebriorum, natabant pauimenta uino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs, ſcorta inter matres familias uerſabantur. Caſſino ſalu=

tatum ueniebant, Aquino, Interamna: admissus est nemo: iure id quidẽ: in homine enim turpissimo obsolescebant dignitatis insignia. cum inde Romam proficiscẽs ad Aquinum accederet, obuiam ei processit (ut est frequens municipium) magna sanè multitudo. at iste operta lectica latus est per oppidum, ut mortuus. stulte Aquinates: sed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cum essent deuij, obuiam ei descenderunt, ut istum, tanquam si esset Consul, salutarent. incredibile dictu est, tamen inter omnes constabat, neminem esse resalutatum, præsertim cum duos secum Anagninos haberet, Mustellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum est princeps, alter poculorum. quid ego illas istius minas, contumeliasq; commemorem, quibus inuectus est in Sidicinos, uexauit Puteolanos, quòd C. Cassium, & Brutos patronos adoptassent, magno quidem iudicio, studio, beniuolentia, charitate, non, ut te, ut Basilium, ui & armis, & alios uestri similes, quos clientes nemo habere uelit, non modo esse illorum cliens? interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cum illud, quod tu uenerari solebas, bustum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut constabat inter eos, qui unà fuerunt, cõcidisti. quid euenerit postea, nescio. metum credo ualuisse, & arma. collegam quidem de cœlo detraxisti; effecistiq;, non tu quidem etiam nũc, ut sit similis tui, sed certe ut dissimilis esset sui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Syllam postea dominantem, modo Cæsarem regnantẽ uideramus. erant fortasse gladij, sed ij absconditi, nec ita multi: ista uero quæ, & quanta barbaria est? agmine quadrato cũ gladijs sequuntur: scu

torum lecticas portari uidemus. atq; his quidem iam in=
ueteratis P.C. consuetudine obduruimus: Calendis Iun.
cum in senatum, ut erat cóstitutú, uenire uellemus, me=
tu perterriti repente diffugimus. at iste, qui senatu non
egeret, neq; desiderauit quenquam, & potius discessu no=
stro lætatus est, statimq; illa mirabilia facinora effecit:
qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causa, is le
ges Cæsaris, easq; præclaras, ut Remp. concutere posset, e=
uertit: numerum annorū prouincijs prorogauit: idemq;,
cum actorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publi=
cis, & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. in publicis
actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est
testamentū. leges alias sine promulgatione sustulit; alias
ut tolleret, promulgatas promulgauit: testamentum irri=
tum fecit: quod etiam infimis ciuibus semper obtentum
est. signa, tabulas, quas populo Cæsar una cum hortis le=
gauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, par=
tim in uillam Scipionis. & tu in Cæsaris memoria dili=
gens? tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorē
consecutus erat, quá ut haberet puluinar, simulacrū, fasti
gium, flaminem? est ergo flamé, ut Ioui, ut Marti, ut Qui
rino, sic diuo Iulio M. Antonius. quid igitur cessas? cur nó
inaugurare? sume diem: uide, qui te inauguret: collegæ
sumus: nemo negabit. ò detestabilem hominem, siue ꝙ ty
ranni sacerdos es, siue quòd mortui. quæro deinceps, nū,
hodiernus dies qui sit, ignores? nescis heri quartum in cir
co diem ludorum Romanorum fuisse? te ipsum autem ad
populū tulisse, ut quintus præterea dies Cæsari tribuere=
tur? cur nó sumus prætextati? cur honoré Cæsaris tua le
ge datū deseri patimur? an supplicationes addendo diem

contaminari passus? puluinaria noluisti? aut undiq; religionem tolle, aut usquequaq; conserua. quæres, placeat ne mihi puluinar esse, fastigium, flaminem? mihi uero nihil istorum placet. sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi forte uis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. quid ad hæc tandem? expecto enim eloquentiam tuam. disertissimum cognoui auum tuum, at te etiam apertioré in dicendo. ille nunquam nudus est concionatus: tuũ hominis simplicis pectus uidimus. respódebis ne ad hæc, aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam lóga oratione mea, cui te respondere posse confidas? sed præterita omittamus. hunc unum diem, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc pũctum temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorum corona senatus septus est? cur me tui satellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium, maxime barbaros Ithyreos cum sagittis deducis in forum? præsidij sui causa se facere dicit. non'ne igitur millies perire est melius, q̃ in sua ciuitate sine armorum præsidio non posse uiuere? sed nullum est istuc, mihi crede, præsidium. charitate, & beneuolentia ciuium septum oportet esse, nó armis. eripiet, extorquebit tibi ista populus R. utinam saluis nobis: sed quoquo modo nobiscum egeris; dum istis consilijs uteris, non potes esse, mihi crede, diuturnus: etenim ista tua minime auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo R. pensionem tertiam. habet populus R. ad quos gubernacula Reip. deferat: qui ubicunq; terrarum sunt, ibi est omne Reip. præsidium, uel potius ipsa Resp. quæ se adhuc tantummodo

ulta est, non dum recuperauit. habet quidem certe Resp. adolescentes nobilissimos, paratos defensores. q̃ uolent, illi cedant, ocio consulentes: tamen à Rep. reuocabuntur. & nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. sed inter pacem & seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum. quòd si se ipsos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerũt. illi, quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquiniũ Brutus bello est persecutus: qui tamẽ Rex fuit, cum esse Romæ Regem licebat. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. hi primi cum gladijs non in regnum appetẽtem, sed in regnantem impetum fecerunt. quod cum ipsum factum per se præclarum, atq; diuinum est, tum expositum ad imitandum, præsertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quæ uix cœlo capi posse uideatur: & si. n. satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen immortalitatem non arbitror contemnendam. recordare illum M. Antoni diem, quo Dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiam senatus, populiq; R. confer cum nummatione tua tuorumq;: tum intelliges, quantũ inter laudem & lucrum intersit. sed nimirum, ut quidam morbo aliquo, & sensus stupore suauitatem cibi nõ sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi ueræ laudis gustum non habent. sed si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem à fœdissimis factis potest auocare? iudicia non metuis: si propter innocentiam, laudo: si propter uim, non intelligis, ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendum sit. q̃ si non metuis ui=

ros fortes, egregiosq́; ciues, quòd à corpore tuo prohiben tur armis: tui te, mihi crede, diutius non ferent. quæ est autem uita, dies et noctes timere à suis? nisi uero aut ma ioribus habes beneficiis obligatos, q̃ ille quosdam habuit, à quibus est interfectus; aut tu es ulla re cũ eo comparã dus. fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, co= gitatio, diligentia: res bello gesserat, quãuis Reip. calami= tosas, attamen magnas: multos annos regnare est medita tus: magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effe cerat: muneribus, monumentis, congiariis, epulis multitu dinem imperitam lenierat: suos præmiis, aduersarios cle mentiæ specie deuinxerat. quid multa? attulerat iam libe ræ ciuitati partim metu, partim patientia consuetudinẽ seruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum: cæteris uero rebus nullo modo es comparandus. sed ex plurimis malis, quæ ab illo Reip. sunt inusta, hoc tamen boni est, q̀ didicit iam populus R. quantum cuiq; crederet, quibus se cõmitteret, à quibus caueret. hæc igi= tur non cogitas? nec intelligis satis esse uiris fortibus didi cisse, q̃ sit pulchrũ beneficio gratum, fama gloriosum ty rannum occidere? an, cum illum homines non tulerint, te ferent? certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curre= tur, nec occasionis tarditas expectabitur. respice quæso aliquãdo Remp. M. Antoni: quibus ortus sis, non quibus= cum uiuas, considera: mecum ut uoles, cum Rep. redi in gratiam. sed de te tu ipse uideris: ego de me ipso profite bor. defendi Remp. adolescens, non deseram senex: contẽ psi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea li= bertas ciuitatis potest; ut aliquando dolor populi R. pa=

riat, quod iam diu parturit. etenim si ab hinc annos pro pé uiginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse consulari: quanto uerius nunc negabo seni? mihi uero P.C. iam etiam optanda mors est perfuncto rebus eis, quas adeptus sum, quasq; gessi. duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum R. liberum relinquam; hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de Rep. quisque mereatur.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA TERTIA.
ORATIO XLVI.

S Erius omnino P.C. quàm tempus Reip. postulauit, aliquando tamen conuocati sumus. quod flagitabam equidem quoti die, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunasq; nostras ab homine profligato, ac perdito non comparari, sed geri iam uiderem. expectantur Calēdæ Ian. quas non expectat Antonius, qui in prouinciam D. Bruti, summi & singularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructum, & paratum ad urbē uenturum esse minitatur. quæ est igitur expectatio, aut quæ uel minima dilatio temporis? quanquā enim adsunt Calendæ Ian. tamē breue tempus longum est imparatis: dies enim affert, et hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades: certus autem dies non, ut sacrificij, sic consilij expectari solet. quòd si aut Calendæ Ian. fuissent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius; aut hæ non essent expectatæ: bellum iam nullum haberemus: auctoritate enim senatus consensuq; populi R. facile hominis amentis fregissemus audaciam. quod confido equidem Consules designatos, simul ac magistratum inierint, esse facturos: sunt enim optimo animo, summo consilio, singulari concordia. mea autem festinatio non uictoriæ solum auida est, sed etiam celeritatis: quousq; enim tantum bellū, tam crudele, tam nefarium priuatis consilijs propulsabitur? cur nō q̄primū publica accedit auctoritas? C. Cæsar,

adolescens

adolescens, penè potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atq; uirtute, tum, cum maxime furor arderet Antonij, cumq; eius à Brundusio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitãtibus, nec opinantibus quidem nobis (quia fieri posse non uidebatur) firmissimum exercitum inuicto genere ueteranorum militum cóparauit, patrimoniumq; suum effudit. quanq̃ non sumus usi eo uerbo, quo decuit: nõ enim effudit, sed in salute Reip. collocauit. cui quanq̃ gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantam maximã animi nostri capere possunt: quis enim est tam ignarus rerũ, tam nihil de Rep. cogitans, qui hoc non intelligat; si M. Antonius à Brundusio cum ijs copijs, quas se habiturũ putauerat, Romã, ut minabatur, uenire potuisset, nullum genus crudelitatis eũ præteriturum fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brundusij fortissimos uiros ciues optimos iugulari iussit: quorũ ante pedes eius morientiũ sanguine os uxoris respersum esse constabat. hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus ueniret iratior, q̃ illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem uestrũ, aut cui omnino bono pepercisset? qua peste Remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar liberauit. qui nisi in hac Rep. natus esset, Remp. scelere Antonij nullam haberemus: sic enim perspicio, sic iudico; nisi unus adolescens illius furẽtis impetus crudelissimosq; conatus cohibuisset, Remp. funditus interituram fuisse. cui quidem hodierno die P. C. (nũc enim primũ ita conuenimus, ut illius beneficio possemus, quæ sentiremus, libere dicere) tribuẽda est auctoritas, ut Remp. nõ modo à se susceptã, sed etiã à nobis

commendatam possit defendere. Nec uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de Rep. licet) sileri potest: quis enim unus fortior, ac amicior unq̃ Reip. fuit, quàm legio Martia uniuersa? quæ cũ hostem populi R. M. Antonium iudicasset, comes esse eius amentiæ noluit, reliquit Consulem. quod profecto nõ fecisset, si eũ Consulem iudicauisset, quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cædem ciuiũ, atq; interitum ciuitatis uideret. atq; ea legio consedit Albæ. quam potuit urbem eligere aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum populo R. ciuiũ? huiusce legionis uirtutẽ imitata quarta legio duce L. Egnatuleio Quæstore, ciue optimo, & fortissimo, Cæsaris auctoritatem, atq; exercitum persecuta est. faciendum est igitur nobis P. C. ut ea, quæ sua sponte clarissimus adolescens, atq; omnium præstantissimus gessit, & gerit, hæc auctoritate nostra comprobentur; ueteranorumq́; fortissimorum uirorũ, tum legionis Martiæ, quartæq́; mirabilis consensus ad Remp. recuperandam laude, & testimonio nostro confirmetur; eorumq́; commoda, honores, præmia, cum Consules designati magistratum inierint, curæ nobis fore hodierno die spondeamus. atq; ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deq́; eius exercitu, iam diu nota sunt nobis: uirtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq́; militum ueteranorum, legionumq́; earum optimo iudicio, quæ auctoritatem nostrã, libertatem populi R. uirtutem C. Cæsaris secutæ sunt, à ceruicibus nostris est depulsus Antonius. sed, ut dixi, hæc superiora. hoc uero recens edictum D. Bruti, quod paulo ante propositũ est, certe silentio non potest præteriri;

pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in senatus populiq; R.potestate.ò ciuem natum Reip.memorem sui nominis,imitatoremq; maiorum : neq; enim Tarquinio expulso,maioribus nostris tam fuit optata libertas,quàm est repulso Antonio retinẽda nobis.illi Regibus parere iã à condita urbe didicerant : nos post Reges exactos seruitutis obliuio ceperat . atq; ille Tarquinius,quem maiores nostri non tulerũt,non crudelis, sed superbus habitus est,& dictus.quod nos uitium in priuatis sæpe tulimus,id maiores nostri ne in Rege quidem ferre potuerunt.L.Brutus Regem superbum non tulit : Decimus sceleratum atq; impium regnare patietur ? quid Tarquinius tale,qualia innumerabilia & fecit,& facit Antonius ? senatum etiam Reges habebant : nec tamen,ut Antonio senatum habenti,in consilio Regis uersabantur barbari armati.seruabant auspicia Reges:quæ hic Consul Augurq; neglexit,neq; solum legibus contra auspicia ferendis, sed etiã collega unà referente, quem ipse ementitis auspicijs uitiosum fecerat.quis autem Rex unquã fuit tam insigniter impudens, ut haberet omnia commoda,beneficia, iura regni uenalia ? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non uel singulis hominibus, uel ciuitatibus , uel uniuersis prouincijs uendidit ? nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus : at uero huius domi inter quasilla pendebatur aurum : numerabatur pecunia : una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi R.nundinabantur.supplicia uero in ciues R.nulla Tarquinij accepimus : at hic & Suessæ iugulauit eos , quos in custodiam dederat ; & Brundusij trecentos fortissi=

mos uiros, ciuesq́; optimos trucidauit. postremo Tarquinius pro populo R. bellum gerebat tum, cũ expulsus est: Antonius cõtra populum R. exercitum adducebat tum, cũ à legionibus relictus nomen Cæsaris exercitumq́; pertimuit; neglectisq́; sacrificijs solennibus, ante lucem ea uota, quæ nunq̃ solueret, nũcupauit; & hoc tempore in prouinciam populi R. conatur inuadere. maius igitur à D. Bruto beneficium populus R. & habet, & expectat, q̃ maiores nostri acceperũt à L. Bruto principe huius maxime conseruandi generis, & nominis. cum autem omnis seruitus est misera: tum uero intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato, nũquam ne in metu quidem sobrio. hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præsertim consilio; iudicat, uerissimeq́; iudicat, non esse Consulem. faciendũ est igitur P. C. nobis, ut D. Bruti priuatum consiliũ auctoritate publica comprobemus. nec uero M. Antoniũ Consulem post Lupercalia putare debuistis: quo enim ille die populo R. inspectante, nudus, unctus, ebrius concionatus est, & id egit, ut collegæ diadema imponeret; eo die non modo Consulatu, sed etiam libertate se abdicauit: esset enim ipsi certe statim seruiendum, si Cæsar ab eo regni insigne accipere uoluisset. hũc igitur ego Consulem, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc deniq́; hominem putem, qui fœdo illo, & flagitioso die, & quid pati Cæsare uiuo posset, & quid eo mortuo consequi ipse cuperet, ostendit? nec uero de uirtute, constantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri potest: est enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij populi R. illud ornamentum dignitatis: tantus autem consensus est municipiorũ, coloniarumq́; prouinciæ Gal-

liæ,ut omnes ad auctoritaté huius ordinis,maiestatemq; populi R.defendendá conspirasse uideátur.quamobrem Tribuni pl.quanquá uos nihil aliud,nisi de præsidio,ut senatum tuto Consules Calendis Ian.habere possent, retulistis: tamen mihi uidemini magno consilio,atq; optima mente potestatem nobis de tota Rep.fecisse dicendi: cum enim tuto senatum haberi sine præsidio non posse iudicauistis, illud etiam statuistis, intra muros Antonij scelus audaciamq; uersari. quamobrem omnia mea sententia complectar, uobis, ut intelligo,non inuitis; ut & præstátissimis ducibus à nobis detur auctoritas; & fortissimis militibus spes ostendatur præmiorũ; & iudicetur non uerbo,sed re non modo non Consul,sed etiá hostis Antonius.nam si ille Consul; fustuariũ meruerunt legiones,quæ Cósulem reliquerũt; sceleratus Cæsar,Brutus nefarius,qui contra Consulem priuato consilio exercitus cóparauerũt. sin autem militibus exquirendi sunt honores noui propter eorum diuinum, atq; immortale meritum,ducibus autem ne referri quidem potest gratia: quis est,qui eũ non hostem existimet, quem qui armis persequũtur, conseruatores Reip.iudicantur? at q̃ cótumeliosus in edictis? quàm barbarus? quàm rudis? primũ in Cæsarem maledicta congessit,depróptа ex recordatione impudicitiæ,& stuprorũ suorũ: quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in iuuentute habemus illustrius exemplũ ueteris sanctitatis? quis autem illo maledico impurior? ignobilitatem obycit C. Cæsaris filio.cuius etiam naturalis pater,si uita suppeditasset,Consul factus esset. Aricina mater. Trallianam, aut Ephesiá putes dicere? uidete,q̃ despiciamur omnes,

qui ſumus è municipijs, ideſt omnes planè: quotus enim quiſq; non eſt? quod autem municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere deſpicit, uetuſtate antiquiſſimum, iure fœderatum, propinquitate penè finitimũ, ſplendore municipum honeſtiſſimũ? hinc Voconiæ, hinc Scatiniæ leges: hinc multæ ſellæ curules & patrũ memoria, & noſtra: hinc equites R. lautiſſimi plurimi, & honeſtiſſimi. ſed ſi Aricinam uxorem non probas, cur probas Tuſculanam? quanq̃ huius ſanctiſſimæ fœminæ, atq; optimæ pater M. Atius Balbus in primis honeſtus, prætorius fuit. tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter hæſitantiam linguæ, ſtuporemq; cordis cognomen ex contumelia traxerit. at auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cũ palla, & coturnis nũmos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. uellem, hanc contemptionem pecuniæ ſuis reliquiſſet: haberetis nobilitatem generis glorioſam. qui autem * conuenit, ut Iulia natus, ignobilis uideatur, cũ tu eodem materno genere ſoleas gloriari? quæ porrò amentiæ eſt, eũ dicere aliquid de uxorũ ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos? ſed hoc clariſſimi uiri uiderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorem; C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certo ſcio dignitatis optimarũ fœminarũ non pœnitere. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filiũ compellat edicto: nec ſentit amens cõmendationem eſſe compellationem ſuam: quid enim accidere huic adoleſcenti potuit optatius, quàm cognoſci ab hominibus Cæſaris

consiliorũ esse sociũ, Antonij furoris inimicũ? at etiam gladiator ausus est scribere, hũc de patris & patrui parricidio cogitasse. o admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eũ adolescentem hæc scribere audere, quem ego & frater meus propter eius suauissimos atq; optimos mores præstantissimumq; ingeniũ certatim amamus, omnibusq; horis oculis, auribus, complexu tenemus? nam me ijsdem edictis, nescit, lædat, an laudet. cum idem suppliciũ minatur optimis ciuibus, quod ego de sceleratissimis sumpserim, laudare uidetur, quasi imitari uelit. cũ autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum à sui similibus inuidiam aliquam in me cõmoueri putat. sed ipse quid fecit? cũ tot edicta proposuisset, edixit, ut adesset senatus frequens ad VIII. Cal. Dec. eo die ipse non affuit. at quo modo edixit? hæc sunt, opinor, uerba in extremo. SI quis non affuerit, hũc omnes existimare poterũt & interitus mei & perditissimorũ consiliorũ auctorem fuisse. quæ sunt perdita consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi R. recuperandam? quorũ consiliorũ Cæsari me auctorem & hortatorem & esse & fuisse fateor: quanquam ille non eguit consilio cuiusquam: sed tamen, ut dicitur, currentem incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non esset auctor, cũ in eo salus, & uita optimi cuiusq;, & libertas populi R. dignitasq; consisteret? sed cũ tam atroci edicto nos concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi ac seuera? uino, & epulis retentus est: si epulæ potius, q̃ popinæ nominandæ sunt. diem edicti obire neglexit, in ante diem IIII. Cal. Dec. distulit, adesse in Capitolio ius=

ſit : quod in templum ipſe neſcio quà per Gallorum cuniculum aſcendit. conuenerũt corrogati, & quidem ampli quidã homines, ſed immemores dignitatis ſuæ: is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatũ uocarat; ut turpe ſenatori eſſet, nihil timere. ad eos tamen ipſos, qui cõuenerãt, ne uerbũ quidẽ auſus eſt facere de Cæſare, cũ de eo cõſtituiſſet ad ſenatũ referre. ſcriptã attulerat cõſularis quidam ſentẽtiã. quid eſt aliud, ſe ipſum hoſtẽ iudicare, niſi de eo referre nõ audere, qui cõtra ſe Cõſulẽ exercitũ duceret? neceſſe enim erat alterũ eſſe hoſtem: nec poterat aliter de aduerſarijs ducibus iudicari. ſi igitur C. Cæſar hoſtis, cur Cõſul nihil refert ad ſenatũ? ſin ille à ſenatu notãdus nõ fuit, quid poteſt dicere, quin, cũ de illo tacuerit, ſe hoſtem eſſe cõfeſſus ſit? quẽ in edictis Spartacũ appellat, hũc in ſenatu ne improbũ quidẽ dicere audet. at in rebus triſtiſſimis quãtos excitat riſus? ſentẽtiolas edicti cuiuſdã memoriæ mãdaui : quas uidetur ille peracutas putare. ego autẽ, qui intelligeret, quid dicere uellet, adhuc neminem inueni. NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS. primũ quid eſt, DIGNVS? nã etiã malo digni multi, ſicut ipſe. an quã facit is, qui cũ dignitate eſt? quæ autẽ poteſt eſſe maior? quid eſt porrò facere cõtumeliã? quis ſic loquitur? deinde. NEC TIMOR, QVEM DENVNCIAT INIMICVS. quid ergo? ab amico timor denunciari ſolet? horum ſimilia deinceps. non'ne ſatius eſt mutum eſſe, q̃, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit, poſſideat in agro publico populi R. campi Leontini duo millia iugerum immunia, ut hominem ſtultum magis etiã infatuet mer=

cede publica. ſed hæc leuiora fortaſſe. illud quæro, cur tam ſubito manſuetus in ſenatu fuerit, cum in edictis tā fuiſſet ferus? quid autem attinuerit, L. Caſſio Tribuno pl. fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciui mortem denunciare, ſi in ſenatum ueniſſet? D. Carſulenum bene de Rep. ſentientem à ſenatu ui & minis mortis expellere? Tiberium Canutium, à quo erat honeſtiſſimis contentionibus & ſæpe, & iure uexatus, non templo ſolum, uerum etiā aditu prohibere Capitolij? cui S.C. ne intercederent, uerebatur? de ſupplicatione credo M. Lepidi clariſſimi uiri: atque id erat periculum, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius uſitatus honos impediretur. ac ne ſine cauſa uideretur edixiſſe, ut ſenatus adeſſet: cum de Rep. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione quarta, mente concidit, effugere feſtinans S.C. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cum id factum eſſet antea nunquam. quæ uero profectio poſtea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quàm miſera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum S.C. illo ipſo die ueſpertina, prouinciarum religioſa ſortitio; diuina uero opportunitas, ut, quæ cuique apta eſſet, ea cuiq; obueniret. præclare igitur facitis Tribuni pl. qui de præſidio Conſulum, ſenatusq́; referatis: meritoq́; ueſtro maximas uobis gratias omnes & agere, & habere debemus: qui enim carere metu, & periculo poſſumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus & perditus, quæ de ſe expectat iudicia grauiora, quàm amicorum ſuorum? familiariſſimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naſo omni carens cupiditate, nullam ſe habere prouin

ciam, nullam Antonij sortitionem fuisse iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, uir patre, auo, maioribusq; suis dignissimus. in eadem sententia fuit homo summa integritate, atq; innocẽtia M. Anturanius. idem fecit P. Oppius. ipsi etiam, qui amicitiam M. Antonij ueriti, plus ei tribuerunt, q̃ fortasse uellent, M. Piso, & meus necessarius, & uir & ciuis egregius, pariq; innocentia M. Vehilius, senatus auctoritati se obtẽperaturos esse dixerũt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius spectata multis magnisq; rebus singularis integritas minus admirabilem facit huius honestissimi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo & constãti C. Cessedius repudiauit. qui sunt igitur reliqui, quos sors diuina delectet? L. Antonius, & M. Antonius. ò felicem utrunq;: nihil enim mutauerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoq; felicem: hanc enim semper habebat in ore prouinciam. C. Caluisius Africam. nihil felicius: modo ex Africa decesserat, &, quasi diuinans se rediturum, duos Legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam. non habeo, quid suspicer. duarum credo prouinciarum sortes minus diuinas fuisse. ò C. Cæsar (adolescentem appello) quam tu salutem Reip. attulisti? quàm improuisam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? etenim in concione dixerat, se custodem futurum urbis, usque ad Calendas Maias ad urbem exercitum habiturum. ò præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum. custosne urbis, an direptor, & uexator esset Antonius? & quidem se introiturum in urbem dixit, exiturumq; cum uellet. quid illud? non'ne audiente populo sedens pro

æde Castoris dixit, nisi qui uicisset uicturum neminem? hodierno die primum P.C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defensor, sed etiam conseruator fui. cum autem id facere non possem, qui fui? nec abiecte, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum, & dolorẽ tuli. hanc uero teterrimam belluam quis ferre posset, aut quo modo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus cõglutinatus est. nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum. quapropter, quoniã res in id discrimen adducta est, utrum ille pœnas Reip. luat, an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P.C. patrium animum, uirtutemq; capiamus: aut libertatem propriã Romani generis, & nominis recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. multa, quæ in libera ciuitate ferenda non essent, tulimus, & perpessi sumus, alij spe recuperandæ libertatis, alij uiuendi nimia cupiditate. sed si illa tulimus, quæ nos necessitas ferre coegit, quæ uis quædam pene fatalis, quæ tamen ipsa non tulimus: etiã ne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumq; dominatum? quid hic faciat, si potuerit, iratus, qui, cum succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit, qui nullam adeptus uictoriam, tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit, refertam eius domum exhauserit, hortos compilarit, ad se omnia ex his ornamenta transtulerit, cædis & incendiorum causam quæsierit ex funere, duobus aut tribus S. C. bene, & e Rep. factis, reliquas res ad lucrum prædamq; reuocauerit, uendiderit immanitates,

ciuitates liberauerit, prouincias uniuersas ex imperij populi R. iure sustulerit, exules reduxerit, falsas leges C. Cæsaris nomine, & falsa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit, earumq; rerum omnium domesticum mercatum instituerit, populo R. leges imposuerit, armis & præsidijs & populum & magistratus foro excluserit, senatum stipauerit armatis, armatos in cella Cōcordiæ, cum senatum haberet, incluserit, ad legiones Brūdusium cucurrerit, ex his optime sentientes centuriones iugulauerit, cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem urbis uenire conatus? atq; is ab hoc impetu abstractus consilio & copijs Cæsaris, consensu ueteranorum, uirtute legionum, ne fortuna quidē fractus minuit audaciam; nec ruere demens, nec furere desinit; in Galliam mutilatum ducit exercitū; cum una legione, & ea uacillante L. fratrem expectat, quo neminem reperire potest sui similiorem. ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit strages, ubicunq; posuit uestigia? cædit greges armentorum, reliqui pecoris quodcunq; nactus est: epulantur milites: ipse autem se, ut fratrem imitetur, obruit uino: uastantur agri: diripiuntur uillæ: matres familias, uirgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur. hæc eadem, quacūque exercitum duxit, fecit M. Antonius. his uos teterrimis fratribus portas aperietis? hos unquam in urbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. conspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus hoc amisso. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. si in Galliam uenerit, non

ille armis ſolum,ſed etiam noſtris decretis urgendus eſt. magna uis eſt,magnum nomen unum & idem ſentientis ſenatus.uidetis refertum forum?populum R.ad ſpem recuperandæ libertatis erectum?qui longo interuallo cũ frequentes hic uidet nos,tum ſperat etiam liberos conueniſſe.hunc ego diem expectans,M. Antonij ſcelerata arma uitaui,tum,cum ille in me abſentem inuehens,non intelligebat ad quod tempus me,et meas uires reſeruarem. ſi enim illi tum cædis initium à me quærenti reſpondere uoluiſſem,nunc Reip.conſulere non poſſem. hãc uero nactus facultatem,nullum tempus P.C.dimittã neq; diurnum,neq; nocturnum,quin de libertate populi R. de dignitate ueſtra,quod cogitandum ſit,cogitem; quod agendum,atq; faciendum,idem non modo non recuſem, ſed appetam etiam,atq; depoſcam. hoc feci ſemper,dum licuit: intermiſi,quoad non licuit: iam non ſolum licet,ſed neceſſe eſt etiam,niſi ſeruire malumus,quàm, ne ſeruiamus,animis armiſq; decernere.dij immortales nobis hæc præſidia dederũt,urbi Cæſarem,Brutum Galliæ. ſi enim ille urbem opprimere potuiſſet ſtatim, ſi Galliam tenere paulo poſt,optimo cuiq; pereundum, reliquis eſſet seruiẽdum. hanc igitur occaſionem oblatam tenete per deos immortales P. C.& ampliſſimi orbis terræ conſilij principes uos eſſe aliquando recordamini. ſignum date populo R. conſilium ueſtrum non deeſſe Reip. quoniam ille uirtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur. nihil eſt, quod moneam. nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi indormierimus huic tempori, non modo crudelem ſuperbamq; dominationem nobis, ſed ignominioſam etiam & flagitioſam eſſe ferendam. noſtis inſolen=

tiam Antonij, nostis amicos, nostis totam domum. libidinosis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs seruire, ea est summa miseria summo dedecore coniuncta. quòd si iam (quod dij omen auertant) fatum extremum Reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciunt, ut honeste decumbant; faciamus nos principes orbis terrarũ gentiumq́; omnium, ut cum dignitate potius cadamus, q̃ cum ignominia seruiamus. nihil est detestabilius dedecore, nihil fœdius seruitute. ad decus, & libertatem nati sumus. aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid sentiremus: nunc iam apertũ est: omnes iam patefecerunt, in utranque partem quid sentiant, quid uelint. sunt impij ciues, pro charitate Reip. nimium multi; pro multitudine bene sentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dij immortales incredibilem Reip. potestatem, & fortunam dederunt: ad ea enim præsidia, quæ habemus, iam accedunt Consules summa prudentia, uirtute, concordia, multos menses de populi R. libertate commentati atq; meditati. his auctoribus, & ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilãtibus, & multum in posterum prouidentibus, populo R. consentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autem faciet libertatẽ seruitutis recordatio. quas ob res, ꝙ Tribuni pl. uerba fecerunt, ut senatus Calendis Ian. tuto haberi, sententiæq́; de summa Reip. libere dici possint: de ea re ita censeo, ut C. Pansa, A. Hircius Consules designati dent operam, ut senatus Calendis Ian. tuto haberi possit: quodq́; edictum D. Bruti imperatoris, Consulis designati, optime de Rep. meriti, propositum sit, senatum existimare, D. Brutum imperatorem, Consulem de-

ſignatum, optime de Rep. promereri, cum ſenatus aucto ritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defendat: quodq; Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortiſſimorum uirorum, amiciſſimorumq; populo R. ciuium, exercitumq; in ſenatus poteſtate retineat, id eum, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ recte, atq; ordine, exq; Rep. feciſſe, & facere: ſenatum ad ſummam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Planco imperatoribus Conſulibus deſignatis, itemq, à cæteris, qui prouincias obtinẽt, obtineri ex lege Iulia, quoad ex S.C. cuique eorum ſucceſſum ſit; eosq; dare operam, ut eæ prouinciæ, exercitusq; in ſenatus populiq; R. poteſtate, præſidioq; Reip. ſint. cumq; opera, uirtute, conſilio C. Cæſaris, ſummoq; conſenſu militum ueteranorũ, qui eius auctoritatem ſecuti Reip. præſidio ſunt, et fuerunt, & à grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, & hoc tempore defendatur; cumq; legio Martia Albæ conſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo, ſeq; ad ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatem contulerit; quòd pari conſilio eademq; uirtute legio quarta uſa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatem defendat, ac defenderit; ſenatui magnæ curæ eſſe, ac fore, ut pro tantis eorum in Remp. meritis honores eis habeantur, gratiæq; referantur; ſenatui placere, uti C. Panſa, A. Hircius Conſules deſignati, cum magiſtratum inierint; ſi eis uidebitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è Rep. fideq; ſua cenſuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA QVARTA. ORATIO XLVII.

F Requentia uestrum incredibilis Quirites, concioq́; tanta, quantam meminisse non uideor, & alacritatem mihi summam affert Reip. defendendæ, & spem recuperandæ libertatis. quanquam animus quidem mihi nunquam defuit, tempora defuerunt. quæ simul ac primum aliquid lucis ostendere uisa sunt, princeps uestræ libertatis defendẽdæ fui. quod si ante facere conatus essem, nunc facere non possem: hodierno.n. die Quirites, ne adhuc mediocrem rem actam arbitremini, fundamẽta sunt iacta reliquarum actionum: nam est hostis à senatu non dum uerbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. nunc uero multo sum erectior, ꝙ uos quoq; hostem illum esse tanto consensu, tantoq́; clamore approbauistis: nec enim fieri potest, ut non aut ij sint impij, qui contra Consulem exercitum comparauerunt; aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. hanc igitur dubitationem, quanq̃ nulla erat, tamen nequa posset esse, senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui Remp. libertatemq́; uestram suo studio, consilio, patrimonio denique tutatus est, & tutatur, maximis senatus laudibus ornatus est. laudo, laudo uos Quirites, cum gratissimis animis prosequimini nomen clarissimi adolescentis, uel pueri potius: sunt.n. facta eius immortalitatis, nomẽ ætatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni seculorum memoria tale cognoui. qui, cum seruitute premeremur,

meremur, & in dies malum cresceret, præsidij nihil ha beremus, capitalem, & pestiferum Brũdusio M. Antonij reditũ timeremus; hoc insperatũ omnibus consiliũ, inco gnitum certe ceperit, ut exercitũ inuictum ex Hispanis militibus conduceret, Antonijq; furorem crudelissimis cõsilijs incitatũ à pernicie Reip. auerteret: quis est enim, qui hoc non intelligat, nisi Cæsar exercitũ parauisset, non sine exitio nostro futurũ Antonij reditum fuisse? ita enim se recipiebat ardens odio uestri, cruentus sangui= ne ciuiũ, quos Suessæ, quos Brũdusij occiderat, ut nihil nisi de Reip. pernicie cogitaret. quod autem erat præsi= dium salutis, libertatisq; uestræ, si C. Cæsaris fortissi= morumq; sui patris militum exercitus non fuisset? cu ius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis, & im= mortalibus meritis diuini immortalesq; debentur, mihi senatus assensus paulo ante decreuit, ut primo quoq; tem pore referretur. quo decreto quis non perspicit Anto= niũ hostem esse iudicatum? quem enim appellare possu= mus eũ, contra quem qui exercitus ducũt, ijs senatus ar= bitratur singulares exquirẽdos honores? quid legio Mar tia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxisse no= men, à quo populum R. generatũ accepimus: non'ne ip= sa suis decretis prius, q̃ senatus, hostem iudicauit An= toniũ? nam ille si non hostis; qui Consulem reliquerũt, hostes necesse est iudicemus. præclara & luculenta re= clamatione uestra factũ pulcherrimũ Martialiũ com= probastis, qui se ad senatus auctoritatem, ad liberta= tem uestram, ad uniuersam Remp. contulerũt, hostem illum, & latronem, & parricidam patriæ reliquerũt: nec solũ id animose, & fortiter, sed considerate etiam,

ſapienterq; fecerunt: Albæ conſtiterunt in urbe oppor=
tuna, munita, propinqua, fortiſſimorum uirorũ, fideliſ=
ſimorum ciuiũ, atq; optimorum. huius Martiæ legionis
legio quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quem
ſenatus merito paulo ante laudauit, C. Cæſaris exercitũ
perſecuta eſt. quæ expectas M. Antoni iudicia grauio=
ra? Cæſar fertur in cœlum, qui contra te exercitũ com
parauit: laudantur exquiſitiſſimis uerbis legiones, quæ
te reliquerũt, quæ à te accerſitæ ſunt; quæ tuæ eſſent, ſi
te Conſulem, quàm hoſtem maluiſſes: quarũ legionũ for
tiſſimum, ueriſſimumq; iudiciũ confirmat ſenatus, cõpro
bat uniuerſus populus R. niſi forte uos Quirites Conſu=
lem, non hoſtem iudicatis Antoniũ. ſic arbitrabar uos
iudicare, ut oſtenditis. municipia, colonias, præfecturas
num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales una men=
te conſentiũt, omnia arma eorum, qui hæc ſalua uelint,
contra illam peſtem eſſe capienda. quid D. Bruti iudiciũ
Quirites? quod ex hodierno eius edicto perſpicere po=
tuiſtis: num cui tandem contemnendũ uidetur? recte,
& uere negaſtis Quirites: eſt enim quaſi deorũ immor=
taliũ beneficio & munere datum Reip. Brutorũ genus,
& nomen ad libertatem populi R. uel conſtituendam,
uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Anto=
nio iudicauit? excluſit prouincia: exercitu obſtitit: Gal
liam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte, ſuoq;
iudicio excitatam. ſi Conſul Antonius: Brutus hoſtis. ſi
conſeruator Reip. Brutus: hoſtis Antonius. num igitur,
utrũ horũ ſit, dubitare poſſumus? atqui, ut uos una men
te unáq; uoce dubitare uos negatis, ſic modo decreuit ſe=
natus, D. Brutũ optime de Rep. mereri, cũ ſenatus aucto

ritatem, populiq; R.libertatem, imperiumq; defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoste: quæ est enim alia laudanda defensio? deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq; ornatur uerbis amplissimis à senatu, q resistat Antonio. quem si Consulem illa prouincia putaret, neq; eũ reciperet, magno scelere se astringeret: omnes enim sub Consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. negat hoc D. Brutus imperator, Consul designatus, natus Reip. ciuis; negat Gallia, negat cũcta Italia, negat senatus, negatis uos. quis igitur illũ Cõsulem, nisi latrones putant? quanq̃ ne ij quidem ipsi, quod loquũtur, id sentiũt, nec à iudicio omniũ mortaliũ, q̃uis impij, nefarijq; sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiẽdi, atq; prædandi cæcat animos eorũ: quos non bonorũ donatio, non agrorum assignatio, non illa infinita Pompeij hasta satiauit: qui sibi urbem, qui bona, & fortunas ciuiũ ad prædam proposuerũt: qui, dum sit quod rapiant, quod auferant, nihil sibi defuturũ arbitrantur: quibus M. Antonius (ò dij immortales auertite, & detestamini quæso hoc omen) urbem se diuisurum esse promisit. ita uero ei, ut precamini, eueniat, quo huius amentiæ pœna in ipsum familiamq; eius recidat. quod ita futurũ esse confido: iam enim non solũ homines, sed etiam deos immortales ad Remp. conseruandam arbitror consensisse: siue enim prodigijs, atq; portentis dij immortales nobis futura prædicũt, ita sunt aperte denũciata, ut et illi pœna, & nobis libertas appropinquet: siue tantus consensus omnium sine impulsu deorum esse non potuit, quid est, quod de uoluntate cœlestium dubitare possimus? Reliquum est Quirites, ut uos in ista sententia, quam præ

uobis fertis, perseueretis. faciam igitur, ut imperatores instructa acie solent; quanquã paratissimos milites ad præliandũ uideant, ut eos tamen adhortẽtur. sic ego uos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. non est, non est uobis Quirites cũ eo hoste certamen, quocũ aliqua pacis conditio esse possit: neq; enim ille seruitutem uestram, ut antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit. nullus ei ludus uidetur esse iucũdior, q̃ cruor, q̃ cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuiũ. nõ est uobis Quirites res cũ scelerato homine, atq; nefario, sed cũ immani ferrâq; bellua. quæ quoniam in foueam incidit, obruatur: si enim illinc emerserit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda: sed tenetur, premitur, urgetur, nũc ijs copijs, quas iam habemus; mox ijs, quas paucis diebus noui Consules cõparabũt. incũbite in causam Quirites, ut facitis. nunq̃ uester consensus maior in ulla causa fuit: nunq̃ tam uehementer cum senatu consociati fuistis: nec mirũ: agitur enim, non qua conditione uicturi, sed uicturi ne simus, an cum supplicio ignominiâq; perituri. quanq̃ mortem quidem omnibus natura proposuit: crudelitatem mortis, & dedecus uirtus propulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis. hanc retinete quæso Quirites: quam uobis tanq̃ hæreditatem maiores uestri reliquerũt. quanq̃ omnia alia incerta sunt, caduca, mobilia: uirtus est una altissimis defixa radicibus: quæ nunq̃ ulla ui labefactari potest, nunq̃ dimoueri loco. hac maiores nostri primũ uniuersam Italiam deuicerũt, deinde Carthaginem exciderũt, Numantiam euerterũt, potentissimos Reges, bellicosissimas gentes in ditionem huius imperij redegerũt, ac

maioribus quidem uestris Quirites cũ eo hoste res erat, qui haberet Remp. curiam, ærariũ, consensum, & concordiam ciuiũ, rationem aliquam, si ita res tulisset, pacis & fœderis: hic uester hostis uestram Remp. oppugnat, ipse habet nullam: senatum, idest orbis terræ consiliũ, delere gestit, ipse consiliũ publicũ nullũ habet: ærarium uestrũ exhausit, suũ non habet: nam concordiam ciuiũ qui habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quæ potest cũ eo esse ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla? est igitur Quirites populo R. uictori omniũ gentiũ omne certamen cũ excursore, cũ latrone, cũ Spartaco. nam ꝙ se similem Catilinæ esse gloriari solet: scelere par est, belli industria inferior. ille cũ exercitũ nullum haberet, repente conflauit: hic eũ exercitum, quem accepit, amisit. ut igitur Catilinam diligentia mea, senatus auctoritate, uestro studio, & uirtute fregistis: sic Antonij nefariũ latrociniũ uestra cũ senatu concordia tanta, quanta nunq̃ fuit, felicitate, & uirtute exercituũ, ducumq́; uestrorũ breui tempore oppressum audietis. equidem, quantũ cura, labore, uigilijs, auctoritate, consilio eniti atq; efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem uestram pertinere arbitrabor: neq; enim id pro uestris amplissimis in me beneficijs sine scelere facere possum. hodierno autem die primum, referente uiro fortissimo, uobisq́; amicissimo M. hoc Seruilio, collegisq́; eius ornatissimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo me auctore, & principe ad spem libertatis exarsimus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA. ORATIO XLVIII.

Nihil unquam longius Calendis Ian. mihi uisum est patres conscripti: quod idem intelligebam per hos dies unicuiq; uestrum uideri: qui enim bellum cum Rep. gerunt, hunc diem non expectant: nos autem tum, cum maxime consilio uestro subuenire cõmuni saluti oporteret, in senatum nõ uocabamur. sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio Consulum: qui ita locuti sunt, ut magis exoptatæ Calendæ Ian. quàm seræ esse uideantur. atq; ut oratio Consulum animum meum erexit, spemq; attulit non modo salutis conseruandæ, uerum etiam dignitatis pristinæ recuperandæ: sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est, nisi uestræ uirtuti, constantiæq; confiderem: hic enim uobis P.C. dies illuxit; hæc potestas data est, ut, quantum uirtutis, quantum constantiæ, quantum grauitatis in huius ordinis consilio esset, populo R. declarare possetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus consensus uestrum, quanta uirtus, quanta constantia; quantam sitis à populo R. laudem, quantam gratiam consecuti. atq; illo die P.C. ea constituistis, ut uobis nihil iam sit integrum, nisi aut honesta pax, aut bellum necessariũ. pacem uult M. Antonius: arma ponat, roget, deprecetur: neminem æquiorem me reperiet, cui quidẽ, dum se ciuibus impijs cõmendat, inimicus esse, quàm amicus maluit. nihil est profecto, quod dari pos=

ſit bellum gerenti: erit fortaſſe aliquid, quod concedi poſſit roganti. Legatos uero ad eum mittere, de quo grauiſſimum iudicium nudius tertius decimus feceritis, non iam leuitatis eſt, ſed, ut, quod ſentio, dicam, dementiæ. primum enim eos duces laudauiſtis, qui contra illum priuato conſilio bellum ſuſcepiſſent: deinde milites ueteranos, qui, cũ ab Antonio in colonias eſſent deducti, illius beneficio libertatem populi R. antepoſuerũt. quid legio Martia? quid quarta? cur laudantur? ſi enim Conſulem ſuũ reliquerunt, uituperandæ ſunt: ſi inimicus populi R. iure laudantur. atqui cum Conſules nõ dum haberetis, decreuiſtis, ut & de præmijs militum, & de honoribus imperatorum primo quoq; tempore referretur. placet eodem tempore præmia conſtituere ijs, qui contra Antonium arma ceperunt, & Legatos ad Antoniũ mittere? ut iam pudendum ſit, honeſtiora decreta eſſe legionum, quàm ſenatus: ſiquidem legiones decreuerunt ſenatum defendere contra M. Antonium. ſenatus decernit Legatos ad Antoniũ. utrum hoc eſt confirmare militum animos, an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim perfecerunt, ut, quem nemo præter Cotylam tum inuentus ſit, qui defenderet, is habeat iam patronos etiam conſulares? qui utinam omnes ante me ſententiam rogarentur. quanq̃ ſuſpicor, quid dicturi ſunt quidam eorum, qui poſt me rogabuntur. facilius contradicerem, ſi quid uideretur: eſt enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quã Plancus obtinet. quid eſt aliud, omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primum neruos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatũ, quantum uelit: equitatum dico?

dubitabit credo gentes barbaras ſecum adducere. hoc qui non uidet, excors: qui, cum uidet, decernit, impius. tu ciuem ſceleratum, & perditũ, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiys inſtrues? nullæ iſtæ excuſationes ſunt: Meus amicus eſt. ſit patria prius. Meus cognatus. an poteſt cognatio ulla propior eſſe, quàm patriæ, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. cupio uidere, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero; facile erit ſtatuere, quam ſententiam dicatis, aut quam ſequamini. agitur, utrũ M. Antonio facultas detur opprimendæ Reip. cædis faciendæ, bonorũ diripiendorũ, urbis, agrorũ ſuis latronibus condonandi, populi R. ſeruitute opprimendi; an horũ nihil facere ei liceat. dubitatis? an non cadunt hæc in Antoniũ? hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta ſe defendere dicit, eius leges peruertit, quas maxime laudare poteramus. ille paludes ſiccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auſpicia ferre potuit? ſed Augur uerecũdus ſine collegis de auſpicijs. quanquam illa auſpicia non egent interpretatione Augurum: Ioue enim tonante cum populo agi non eſſe fas, quis ignorat? Tribuni pl. tulerunt de prouincijs contra acta Cæſaris ille biennij, iſte ſexennij. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non'ne ante lata, quàm ſcripta? non'ne ante factam uidimus, quàm futuram quiſquam eſt ſuſpicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœnæ recenti

lege Iunia, & Licinia? possunt ne hæ leges ratæ esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum introeundi fuit? quæ porrò illa tonitrua? quæ tempestas, ut, si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamẽ, ac ferre posse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbinum mirum uideretur? quam legem igitur se Augur dicit tulisse non modo tonante Ioue, sed propè cœlesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nunciatione uiciosum; nihil ne ad auspicia bonus Augur arbitratus est pertinere? sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collegæ: num etiam armorum interpretes quærimus? primum omnes fori aditus ita septi, ut, etiam si nemo obstaret armatus, tamen nisi septis reuulsis introiri in forũ nullo modo posset. sic uero erant disposita præsidia, ut, quo modo aditus hostiũ prohibentur, ita castellis, & operibus ab ingressione fori populũ Tribunosq; pl. propulsari uideres. quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per uim, & contra auspicia latas, hisq; legibus populum non teneri. si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, de'ue Dictatura in perpetuum tollenda, de'ue colonis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis auspicijs ferre placet. quamuis ergo bonas leges uiciose, per uimq; tulerit, tamen hæ leges non sunt habendæ, omnisq; audacia gladiatoris amentis auctoritate nostra repudianda est. illa uero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; auertit: ut portenti simile uidea=

tur, tantam pecuniam populi R. tam breui tempore peri re potuisse. quid illi immanes quæstus? ferēdi ne? quos M. Antonij tota exhausit domus. decreta falsa uendebat: re gna, ciuitates, immunitates in æs accepta pecunia iubebat incidi. hæc se ex commentarijs Cæsaris, quorum ipse au= ctor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte totius Reip. nundinæ: mulier sibi felicior, quàm uiro, auctionē prouinciarum, regnorumq; faciebat: restituebantur exu les quasi lege, sine lege. quæ nisi auctoritate senatus re= scinduntur, quoniam ingressi in spem Reip. recuperandæ sumus; imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. neq; so lum commentarijs commentitijs, chirographisq; uenali= bus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, cum, quæ uendebat, Antonius ea se ex actis Cæsaris age= re diceret: sed senatus etiam cōsulta pecunia accepta fal sa referebat: syngraphæ obsignabantur: S.C. tanquam facta ad ærarium referebantur. huius turpitudinis te= stes erant etiam exteræ nationes. fœdera interea facta: regna data: populi prouinciæq; liberatæ: earumq; rerū falsæ tabulæ gemēte populo R. toto Capitolio figebātur. quibus rebus tanta pecunia una in domo coaceruata est, ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia po= pulo R. defutura. is etiam legem iudiciariam tulit, ho= mo castus, atque integer iudiciorum & iuris auctor. in quo nos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alau= das iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. ò consessum iudicum præcla= rum: ò dignitatem consilij admirandam. pauet animus apud illud consilium pro reo dicere. Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacissimum, & perditis=

ſimum. ſed fac ita non eſſe. num latine ſcit? num ex iudicum genere et forma? num leges noſtras mores'ue nouit? num deniq; homines? eſt enim uobis Creta notior, q̃ Roma Cydæ. delectus autem & notatio iudicum etiam in noſtris ciuibus haberi ſolet. Cortynium uero iudicem quis nouit? aut quis noſſe potuit? nam Lyſiadem Athenienſem pleriq; nouimus: eſt enim Phedri, philoſophi nobilis, filius: quo nemo præterea magis feſtiuus: ut ei cum M. Curio conſeſſore eodem, & colluſore facillime poſſit conuenire. quæro igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, excuſeturq; Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipiet ne excuſationem is, qui quæſtioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo togati? an Athenienſium antiquiſſimas leges negliget? qui porrò ille conſeſſus dy boni? Cretenſis iudex, iſq; nequiſſimus. quem ad hunc reus alleget? quomodo accedat? dura natio eſt. at Athenienſes miſericordes. puto ne Curium quidem eſſe crudelem, qui quotidie periculum fortunæ faciat. ſunt item lecti iudices: qui fortaſſe excuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem, exily cauſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. hos ille demens iudices legiſſet, horum nomina ad ærarium detuliſſet, his magnam partem Reip. crediſſet, ſi ullam ſpeciem Reip. cogitauiſſet? atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores, citharistas, totum denique comeſationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe collectum. hæc cauſa, cur lex tam egregia, tamq; præclara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iu=

dices haberemus, quos socios ad epulas habere hospites nemo uelit. scelerum magnitudo, conscientia maleficiorũ, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quæsiti, quàm honestis iudicibus nocentium salus
* desperata est. sed illud os, illam impuritatem fecissent, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus: unum, quòd tam turpes iudices essent: alterum, quòd patefactum esset, quàm multos in ciuitate turpes haberemus. hanc ego & reliquas eiusmodi leges, etiam si sine ui, saluis auspicijs essent rogatæ, censerem tamen abrogandas: nunc uero non abrogandas censeam, quas iudico non rogatas? an illa non grauissimis ignominijs, monumentisq; huius ordinis ad posteritatis memoriã sunt notanda, quòd unus M. Antonius in hac urbe palàm secum habuerit armatos? quod neque Reges fecerunt, neque ij, qui Regibus exactis regnum occupare uoluerunt. Cinnam memini: uidi Syllam, modo Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam plus potuerunt, quàm uniuersa Resp. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Classitius, Mustella, Tyro gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarij. cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur, non quo ille scuta occulta esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. illud uero teterrimum auditu non modo aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos latrones

ſicarios, è templo carcerem fieri, opertis ualuis Concordiæ, cum inter ſubſellia ſenatus uerſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. huc etiam niſi ueniſſem Calendis Sept. fabros ſe miſſurum, & domum meam diſturbaturum eſſe dixit. magna res, credo, agebatur. de ſupplicatione referebatur. ueni poſtridie: ipſe non uenit. locutus ſum de Rep. minus equidem libere, q̃ mea conſuetudo, liberius tamen, quàm pericula, minæq; poſtulabant. at ille, homo uehemens, & uiolentus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piſo XXX diebus ante me) inimicitias mihi denunciauit: adeſſe in ſenatu iuſſit ad XIII Cal. Oct. ipſe interea decem & ſeptem dies de me in Tyburtino Scipionis declamitauit, ſitim quærens: hæc enim ei cauſa eſſe ſolet declamandi. cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat, ueniſſet, tum uero agmine quadrato in ædem Concordiæ uenit, atque in me abſentem orationem ore impuriſſimo euomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatũ uenire licuiſſet, cædis initium feciſſet à me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cædendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. etenim aderat L. frater gladiator Aſiaticus, qui myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinem noſtrum ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones notabat, & urbanas, & ruſticas: huius mendicitas auiditate coniuncta in fortunas noſtras imminebat: diuidebat agros quibus, & quos uolebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio: tantum quiſq; habebat

possessor, quantum reliquerat diuisor Antonius. quae quã quam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt: tamẽ separatim suo nomine notanda censeo; iudicandumq; , nullos Septemuiros fuisse; nihil placere ratum esse, quod ei egissent, aut quod ab iis actum diceretur. M. uero Antonium, quis est, qui ciuem possit iudicare potius, q̃ teterrimum, & crudelissimum hostem, qui pro aede Castoris sedens, audiente populo R. dixerit, nisi uictorem uicturũ neminem? nũ putatis P. C. dixisse eum minacius, q̃ facturum fuisse? quid uero quod in concione dicere ausus est? se, cum magistratu abisset, ad urbem uenturum cum exercitu, introiturum quotiescunq; uellet. quid erat aliud, nisi denunciare populo R. seruitutem? quod autem eius iter Brundusium, quae festinatio, quae spes, nisi ut ad urbem ocyus exercitum maximũ adduceret? qui autem delectus centurionum? quae effrenatio impotentis animi? cum eius promissis legiones fortissimae reclamassent, domum ad se uenire iussit centuriones, quos bene de Rep. sentire cognouerat; eosq; ante pedes suos, uxorisq; suae, quam secum grauis imperator ad exercitum duxerat, iugulari coegit. quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquam uiderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecuniis locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quantacunq; erant, statim suis comitibus, compotoribusq; descripsit. atque ille furens infesta iam patriae signa Brundusio inferebat; cum Caesar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenii, consilii magnitudine, cum sua sponte eximiaq; uirtute, tum approbatione auctoritatis meae colonias patris adiit, uetera=

nos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. postea uero quàm legio Martia ducem præstãtissimum uidit, nihil egit aliud, nisi ut aliquando liberi essemus. quam est imitata quarta legio. quo ille nuncio audito, cum senatum uocasset, adhibuissetq; consularem, qui sua sententia C. Cæsarem hostẽ iudicaret, repente concidit. post autem neq; sacrificijs solennibus factis, neq; uotis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatus: at quò? in prouinciã firmissimorum, & fortissimorum ciuium: qui illum, ne si ita quidẽ uenisset, ut nullum bellum inferret, ferre potuissent, impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit prouinciæ Galliæ; circunsedit Mutinã, firmissimam & splendidissimam populi R. coloniam; oppugnat D. Brutum imperatorem, Consulem designatũ, ciuem non sibi, sed nobis & Reip. natum. ergo Annibal hostis, ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, nisi depopulationes, uastationes, cædes, rapinas? quæ non faciebat Annibal, quia multa ad usum reseruabat: hæc ij, qui in horam uiuerent, non modo de fortunis, & de bonis ciuium, sed ne de utilitate quidem sua cogitauerunt. ad hunc (dij boni) Legatos mitti placet? norunt isti homines formã Reip. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi R. maiestas, quid senatus seueritas postulet? Legatos decernitis: si ut deprecentur, contemnet: si ut imperetis, non audiet. denique quamuis seuera Legatis

mandata dederimus, nomē ipſum Legatorum hunc, quē uidimus, populi R. reſtinguet ardorem, municipiorum atq; Italiæ franget animos. ut omittam hæc, quæ magna ſunt; certe iſta Legatio moram, et tarditatem afferet bel lo. quamuis dicant, quod quoſdam audiam dicturos, Le= gati proficiſcantur, bellum nihilo minus paretur: tamen Legatorum nomen ipſum & animos molliet, & belli ce leritatem morabitur. minimis momentis P. C. maximæ in clinationes temporum fiunt cum in omni caſu Reip. tum in bello, & maxime ciuili, quod opinione plerunq; & fa ma gubernatur. nemo quæret, quibus cum mandatis Le gatos miſerimus: nomen ipſum Legationis ultro miſſæ ti moris eſſe ſignum uidebitur. recedat à Mutina, deſinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: non eſt uerbis ro gandus, cogendus eſt armis: nō enim ad Annibalem mit timus, ut à Sagunto recedat, ad quem miſerat olim ſena tus P. Valerium Flaccum, & Q. Bebium Pamphilum, qui, ſi Annibal non pareret, Carthaginem ire iuſſi ſunt. noſtros Legatos quò iubebimus ire, niſi paruerit Antoni= us? ne imperatorē, coloniamq; populi R. oppugnet, ita ne uero per Legatos rogandus eſt? quid intereſt per deos im mortales, utrum hanc urbem oppugnet, an huius urbis propugnaculum, coloniamq; populi R. præſidij cauſa collocatam? belli Punici ſecundi, quod contra maiores noſtros Annibal geſſit, cauſa fuit Sagunti oppugnatio. recte ad eum Legati miſſi. mittebantur ad Pœnum, mit tebātur pro Annibalis hoſtibus, noſtris etiam ſocijs. quid ſimile tandem? nos ad ciuem mittemus, ne imperatorem populi R. ne exercitum, ne coloniam circunſedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne ſit hoſtis. age, ſi pa=

ruerit,

ruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut poſſumus? ante
diem XIII Cal.Ian.decretis ueſtris eũ concidiſtis: con
ſtituiſtis,ut hæc ad uos Cal.Ian.referrentur,quæ referri
uidetis,de honoribus,& præmijs bene de Rep.meritorũ,
& merentiũ: quorum principem iudicauiſtis eum, qui
fuit,C.Cæſarem,qui M.Antonij impetus nefarios ab ur
be in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui pri=
mi Cæſarem ſecuti ſunt: tum illas cœleſtes,diuinaſq; le
giones, Martiam, & quartam, quibus, cum Conſulem
ſuũ non modo reliquiſſent, ſed bello etiam perſequeren=
tur, honores & præmia ſpopondiſtis: eodemq; die D.
Bruti præſtantiſſimi ciuis edicto allato,atq; propoſito,fa
ctum eius collaudauiſtis; quodq; ille bellum priuato cõſi
lio ſuſceperat,id uos auctoritate publica comprobaſtis.
quid igitur illo die aliud egiſtis,niſi ut re hoſtem iudica
retis Antoniũ? his ueſtris decretis aut ille uos æquo ani=
mo aſpicere poterit,aut uos illum ſine dolore ſummo ui=
debitis? excluſit illum à Rep.diſtraxit,ſegregauit nõ ſo
lum ſcelus illius, ſed etiã,ut mihi uidetur, fortuna quæ=
dam Reip.quid, ſi Legatis paruerit, Romamq; redierit,
num quando perditis ciuibus uexillum,quò concurrant,
defuturum putatis? ſed hoc minus uereor. ſunt alia,ob
quæ magis nunq̃ parebit ille Legatis.noui hominis inſa=
niam, arrogantiam: noui perdita conſilia amicorum,
quibus ille eſt deditus.Lucius quidem frater eius,ut po=
te qui peregre depugnauit,familiam ducit.ſi per ſe ipſe
ſanus,quod nunquam erit; per hos eſſe ei tamen non li=
cebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrige=
ſcent. unde eſt adhuc bellum, niſi ex retardatione, &
mora? ut primum poſt diſceſſum latronis, uel potius

desperatam fugam libere senatus haberi potuit, semper flagitaui, ut conuocaremur: quo die primum conuocati sumus, cum designati Consules non adessent, ieci sententia mea maximo uestro consensu fundamenta Reip. serius omnino, quàm decuit: nec enim ante potui: sed tamen, si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bellum profecto nullum haberemus. omne malum nascens facile opprimitur, inueteratum fit plerunq; robustius. sed tum expectabantur Calendæ Ian. fortasse non recte: uerum præterita omittamus. etiam ne hanc moram afferemus, dum proficiscantur Legati? dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet: bello autem dubio quod potest studiũ esse delectus? quamobrem P. C. Legatorum mentionem nullam censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora, & confestim gerendam censeo: tumultum decerni, iustitium indici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis uacationibus in urbe, & in Italia præter Galliã totam. quæ si erunt facta, opinio ipsa & fama uestræ seueritatis obruet scelerati gladiatoris amentiam: sentiet sibi bellum cũ Rep. esse susceptum: experietur consentientis senatus neruos, atq; uires: nam nũc quidem partiũ contentionem esse dictitat: quarum partiũ? alteri uicti sunt: alteri sunt è medijs C. Cæsaris partibus. nisi forte Cæsaris partes à Pansa, & Hircio Cõsulibus & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. hoc uero bellum non ex dissensione partiũ, sed ex nefaria spe perditissimorũ ciuiũ excitatum: quibus bona, fortunæq; nostræ notatæ sunt, & iam ad cuiusq; opinionem distributæ. legi epistolã Antonij, quã ad quendã Septemuirũ, capitalem hominem, col-

legam suum miserat. quid concupiscas, tu uideris: quod concupiueris, certe habebis. hem, ad quem Legatos mittamus? cui bellum moremur inferre? qui ne sorti quidem fortunas nostras destinauit, sed libidini cuiusq; nos ita addixit, ut ne sibi quidem quicq̃ integrum, quod nõ alicui promissum iam sit, reliquerit. cum hoc P.C. bello, bello, inq̃, decertandũ est, id'q; confestim: Legatorũ tarditas repudianda est. quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint, Cõsulibus totam Remp. cõmittendam censeo, his'q; permittendũ, ut Remp. defendant, prouideant'q; ne quid Resp. detrimenti accipiat: censeo'q;, ut ijs, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Calendas Febr. ab eo discesserint. hæc si censueritis patres cõscripti, breui tẽpore libertatem populi R. auctoritatem'q; uestram recuperabitis. sin autem lenius agetis, tamen eadẽ, sed fortasse serius decernetis. de Rep. quoad retulistis, satis decreuisse uideor. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendũ. sed qui ordo in sententijs rogãdis seruari solet, eũdẽ tenebo in uiris fortibus honorãdis. à Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordiũ. cuius, ut superiora omittã, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominũ magis iudicijs, q̃ publice laudata: quibusnam uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neq; enim ullam mercedem tanta uirtus, præter hanc laudis gloriæ'q;, desiderat: qua etiam si careat, tamen sit se ipsa cõtenta, atq; in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce, posita lætetur. laus igitur iudicij, testimonij'q; uestri tribuenda Bruto est. quamobrem his uerbis patres conscripti S. C. faciendum censeo: Cum D. Brutus imp. Cos. de=

ſignatus,prouinciam Galliam in ſenatus populiq́; R.po=
teſtate teneat; cumq́; exercitum tantum,tam breui tem
pore, ſummo ſtudio municipiorum,coloniarumq́; pro=
uinciæ Galliæ optime de Rep.meritæ,merentiſq́; conſcri
pſerit,cópararit; id eum recte,& ordine,exq́; Rep.fe=
ciſſe, idq́; D.Bruti præſtantiſſimum meritum in Remp.
ſenatui populoq́; R.gratum eſſe,& fore; itaq; ſenatum
populumq́; R.exiſtimare,D.Bruti imp.Cos.deſig.opera,
conſilio,uirtute,incredibiliq́; ſtudio,& conſenſu prouin
ciæ Galliæ,Reip.difficillimo tempore eſſe ſubuetum. huic
tanto merito Bruti P.C.tantoq́; in Remp.beneficio, quis
eſt tantus honos,qui non debeatur? nam ſi M.Antonio
patuiſſet Gallia; ſi oppreſſis municipijs,& colonijs im=
paratis in illam ultimam Galliam penetrare potuiſſet:
quantus Reip.terror impenderet? dubitaret,credo, ho=
mo amentiſſimus,atq; omnibus conſilijs præceps,& de=
uius,non ſolum cum exercitu ſuo, ſed etiam cũ omni im
manitate barbariæ bellũ inferre nobis,ut eius furorem
ne alpiũ quidem muro cohibere poſſemus.hæc igitur ha=
benda gratia eſt D.Bruto,qui illum,non dum interpoſi=
ta auctoritate ueſtra, ſuo conſilio, atq; iudicio, non,ut
Conſulem,recepit, ſed,ut hoſtem,arcuit Gallia, ſeq́; obſi
deri,q̃ hanc urbem maluit. habeat ergo huius tanti fa=
cti,tamq́; præclari decreto ueſtro teſtimoniũ ſempiter=
num; Galliaq;,quæ ſemper præſidet,atq; præſedit huic
imperio,libertatiq́; communi,merito iureq́; laudetur,ꝙ
ſe, ſuaſq́; uires non tradidit, ſed oppoſuit Antonio. atq;
etiam M.Lepido pro eius egregijs in Remp.meritis de=
cernendos honores quamampliſſimos cenſeo. ſemper ille
populum R.liberum uoluit; maximumq́; ſignum illo

die dedit uoluntatis, & iudicij sui, cum, Antonio diade=ma Cæsari imponente, se auertit, gemituq́;, & mœstitia declarauit quantum haberet odiũ seruitutis, q̃ populum R. liberum cuperet, quàm illa, quæ tulerat, temporũ ma gis necessitate, quàm iudicio tulisset. quanta uero is mo=deratione usus sit in illo tẽpore ciuitatis, quod post mor tem Cæsaris consecutum est, quis nostrũ obliuisci potest? magna hæc: sed ad maiora properat oratio. quid enim, ò dij immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo R. accidere potuit, quàm, cum bellum ci uile maximũ esset, cuius belli exitum omnes timeremus, sapientia etiam id potius extingui, quàm armis & fer=ro rem in discrimen adducere? quòd si eadem ratio Cæ saris fuisset in illo tetro miseroq́; bello: ut omittam pa=trem, duos Cn. Pompeij summi & singularis uiri filios incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi esse non debet. utinam omnes M. Lepidus seruare potuisset: fa=ctur ũ fuisse declarauit in eo, quod potuit, cum Sex. Pom peium restituit ciuitati, maximum ornamentum Reip. clarissimum monumentum clementiæ suæ. grauis illa fortuna populi R. graue fatum: Pompeio enim patre, quod imperij populi R. lumen fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. sed omnia mihi facta ui=dentur deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio Reip. conseruato. quam ob causam iustam, atq; magnam, & quòd periculosissimum ciuile bellum ma=ximumq́; humanitate & sapientia sua M. Lepidus ad pacem concordiamq́; conuertit, S. C. his uerbis censeo perscribendum. Cum à M. Lepido imp. Põtifice Max. sæpenumero Resp. & bene, & feliciter gesta sit, popu=

lus R.intellexerit ei dominatum regium maxime displi= cere; cumq; eius opera, uirtute, consilio, singulariq; clementia, & mansuetudine bellum acerbissimum ciuile sit restinctum, Sex.q; Pompeius Cn.F.Magnus huius ordinis auctoritate ab armis discesserit, & à M.Lepido imp. Pont.Max.summa senatus populiq; R.uoluntate ciuitati restitutus sit; senatum populumq; R.pro maximis plurimisq; in Remp.M.Lepidi meritis magnã spem in eius uirtute, auctoritate, felicitate reponere ocij, pacis, cõcordiæ, libertatis; eiusq; in Remp.meritorum senatum populumq; R.memorem fore; eiq; statuã equestrem inauratam in Rostris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis sententia statui placere. qui honos P.C.mihi maximus uidetur: primum, quia iustus est: non enim solum datur propter spem temporũ reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur. nec uero cuiquam possumus cõmemorare hunc honorem à senatu tributum iudicio senatus soluto, & libero. Venio ad C.Cæsarem P.C.qui nisi fuisset, quis nostrum esse potuisset? aduolabat ad urbem à Brundusio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omneis bonos cũ exercitu Antonius. quid huius audaciæ, & sceleri poterat opponi? non dum ullos duces habebamus, nõ copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erãt crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes: quæ ipsa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adolescentem deus? qui, cum omnia ad perniciem nostram pestifero illi ciui paterent, subito præter spem omniũ exortus, prius confecit exercitum, quem furori M.Antonij opponeret, q̃ quisquam

hoc eum cogitare suspicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cũ esset adolescens: & quidem iure: subuenit enim Reip. sed ætate multo robustior, & militum ducem quærentiũ studio paratior, & in alio genere belli: non enim omnibus Syllæ causa grata: declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor ueteranos cupientes iam requiescere armauit: eam cõplexus est causam, quæ esset senatui, quæ populo, quæ cũctæ Italiæ, quæ dijs omnibus gratissima. & Pompeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictoremq; exercitum accessit: Cæsar se ad neminem adiũxit, ipse princeps exercitus faciendi, & præsidij cõparandi fuit. ille aduersariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præsidio Antonij dominatus oppressus est. demus igitur imperiũ Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest: sit pro Prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quanq̃ est magnus illi ætati, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem ualet. itaq; illa quæramus, quæ uix hodierno die consequemur. sed sæpe spero fore huius adolescentis ornandi honorandiq; & nobis & populo R. potestatem. hoc autem tempore ita censeo decernendum. Quòd C. Cæsar C. F. Pont. Propr. summo Reip. tempore milites ueteranos ad libertatem populi R. cohortatus sit, eosq; conscripserit; quodq; legio Martia, quartaq; summo studio, optimoq; in Remp. consensu, C. Cæsare duce & auctore Remp. libertatem populi R. de-

fendant, defenderint; & q C. Cæsar Proprætor, Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit, equites, sagittarios, elephãtos in suam populiq; R. potestatem redegerit, difficillimoq; Reip. tempore saluti, dignitatiq; populi R. subuenerit; ob eas causas senatui placere, C. Cæsarem C. F. Pont. Propr. senatorem esse, sententiamq; loco prætorio dicere; eiusq; rationem, quæcunq; appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore Quæstor fuisset. quid est enim P. C. cur eum non quamprimum amplissimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grandiorem ætatem ad Consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem uerebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti eximiaq; uirtute progressum ætatis expectari non oportere. itaq; maiores nostri ueteres illi admodum antiqui leges annales nõ habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales. ita sæpe magna indoles uirtutis prius, q̃ Reip. prodesse potuisset, extincta fuit. at uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recentiore autem memoria superior Africanus, T. Flaminius admodũ adolescentes Consules facti tantas res gesserunt, ut populi R. imperium auxerint, nomen ornarint. quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, non'ne tertio & trigesimo anno mortem obijt? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quàm consularis. ex quo iudicari potest, uirtutis esse, quàm ætatis, cursum celeriorem. nam q ij, qui Cæsari inuident, simulant se timere: ne uerendum quidem est, ut tenere se possit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. ea na=

tura rerum est P.C.ut,qui sensum ueræ gloriæ ceperit, quiq; se ab senatu,ab equitibus R. populoq; R. uniuerso senserit ciuem charum haberi,salutaremq; Reip.nihil cũ hac gloria comparandum putet.utinam C.Cæsari,patri dico,contigisset adolescenti,ut esset senatui,atque optimo cuiq; charissimus.quod cum consequi neglexißet,omnem uim ingenij,quæ summa fuit in illo,in populari leuitate consumpsit:itaq; cum respectum ad senatum, & ad bonos nõ haberet,eam sibi uiam ipse patefecit ad opes suas amplificandas,quam uirtus liberi populi ferre non posset.eius autem filij longissime diuersa ratio : qui cum omnibus est,tum optimo cuiq; charissimus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta iam salus: huic summi honores & exquiruntur,& parati sunt.cuius igitur singularem prudentiam admiramur, eius stultitiam timemus?quid enim stultius,quàm inutilem potentiam, inuidiosas opes,cupiditatem dominandi præcipitem,& lubricam anteferræ ueræ,graui , solidæ gloriæ ? an hoc uidit puer:si ætate processerit, non uidebit ? at est quibusdam inimicus clarissimis atq; optimis ciuibus . nullus iste timor esse debet.omneis Cæsar inimicitias Reip. condonauit: hanc sibi iudicem constituit , hanc moderatricem omnium factorum: ita enim ad Remp.accessit,ut eam cõfirmaret,non ut euerteret.omneis habeo cognitos sensus adolescentis: nihil est illi Rep.charius,nihil uestra auctoritate grauius,nihil bonorum uirorum iudicio optatius, nihil uera gloria dulcius . quamobrem ab eo non modo nihil timere,sed maiora et meliora expectare debetis;neque in eo,qui ad D.Brutum obsidione liberandum profectus sit , timere ne memoria maneat domestici doloris,

quæ plus apud eum possit, q̃ salus ciuitatis. audebo etiam obligare fidem meam P.C. uobis, populoq; R. quod profecto, cum me nulla uis cogeret, facere non auderem, pertimescerem q; in re maxima periculosam opinionem temeritatis. promitto, recipio, spondeo patres conscripti, C. Cæsarem talem semper fore ciuẽ, qualis hodie sit, qualem q; eum maxime uelle & optare debemus. quæ cum ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum habeo. Nec uero de L. Egnatuleio, fortissimo, & constantissimo ciue, amicissimoq; Reip. silendum arbitror, sed tribuendum testimonium uirtutis egregiæ, quòd is legionem quartam ad Cæsarem adduxerit, quæ præsidio Cõsulibus senatui populoq; R. reiq; pub. esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. in quo P. C. non tam commodum tribuitur L. Egnatuleio, quàm honos: in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernendum: senatui placere, militibus ueteranis, qui Cæsaris Pontificis, auctoritatem q; huius ordinis defenderint, atque defendant, his liberisq; eorum militiæ uacationem esse; utique C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue cognoscerent, qui ager colonus esset, quò milites ueterani deducti essent, qui contra legem Iuliam possiderent, ut is militibus ueteranis diuideretur: de agro Campano separatim cognoscerent, inirent q; rationem de commodis militum ueteranorum augendis, legioniq; Martiæ, & legioni quartæ, & ijs militibus, qui de legione secunda, trigesimaquinta ad C. Pansam, A. Hircium Consules uenissent, suaq; nomina dedissent, quòd his senatus, populiq; R. libertas charissima sit, & fuerit, uacationem mili=

tiæ ipſis, liberisq́; eorum eſſe placere, extra tumultũ Gallicum, Italicumq́;; easq́; legiones bello confecto miſſas fieri, placere; quantamq́; pecuniam militibus earum legionum in ſingulos C. Cæſar Pontifex Proprætor pollicitus ſit, tãtam dari placere; utique C. Panſa, A. Hircius Conſules, alter, ambo'ue rationẽ agri habeant, qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſſit, isq́; militibus legionis Martiæ, et legionis quartæ ita daretur, aſſignaretur, ut quibus militibus ampliſſime dati, aſſignati eſſent. Dixi ad ea omnia Conſules, de quibus retuliſtis: quo ſine mora, maturéq́; decreto, facilius apparabitis ea, quæ tempus & neceſſitas flagitat. celeritate autem opus eſt: qua ſi eſſemus uſi, bellum, ut ſæpe dixi, nullum haberemus.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA. ORATIO XLIX.

A

Vdita uobis eſſe arbitror Quirites, quæ ſint acta in ſenatu, quæ fuerit cuiusq; ſententia: res enim ex Calendis Ian. agitata, paulo ante confecta eſt, minus quidem illa ſeuere q̃ decuit, non tamen omnino diſſolute. mora eſt allata bello, non cauſa ſublata. quamobrem quod quæſiuit à me P. Apuleius, homo & multis officijs mihi, & ſumma familiaritate coniunctus, & uobis amiciſſimus; ita reſpondebo, ut ea, quibus non interfuiſtis, noſſe poſſitis. Cauſa fortiſſimis optimisq; Conſulibus Calendis Ian. de Rep. primum referendi fuit, ex eo, quod XIII Cal. Ian. ſenatus me auctore decreuit. eo die primum Quirites fundamenta iacta ſunt Reip. fuit enim longo interuallo ita liber ſenatus, ut uos aliquando liberi eſſetis. quo quidem tempore, etiam ſi ille dies uitæ finem mihi allaturus eſſet, ſatis magnum ceperam fructũ, cum uos uniuerſi una mente atq; uoce iterum à me conſeruatam eſſe Remp. conclamaſtis. hoc ueſtro iudicio tanto tamq; præclaro excitatus, ita Calendis Ian. ueni in ſenatum, ut meminiſſem quam perſonam impoſitam à uobis ſuſtinerem. itaq; bellum nefarium illatum Reip. cum uiderem, nullam moram interponendam inſequendi M. Antonium putaui; hominemq; audaciſſimum, qui, multis nefarijs rebus ante cõmiſſis, hoc tempore imperatorẽ populi R. oppugnaret, coloniã ueſtram fidiſſimam, fortiſſimamq; obſideret, bello cenſui perſequendũ. tumultũ eſſe

decerni,iustitium indici,saga sumi,dixi placere, quo o= mnes acrius,grauiusq; incuberent ad ulciscendas Reip.in iurias,si omnia grauissimi belli insignia suscepta à sena= tu uiderét.itaq; hæc sententia sic per triduum ualuit,ut, quanq́ discessio facta non esset,tamen,præter paucos,o= mnes mihi assensuri uiderétur.hodierno autem die nescio qua obiecta re remissior senatus fuit : nam plures eam sententiam secuti sunt,ut , quantum senatus auctoritas, uesterq́; cõsensus apud Antonium ualiturus esset, per Le gatos experiremur.intelligo Quirites à uobis hanc senté tiam repudiari: neq; iniuria: ad quem enim Legatos? ad eũ ne,qui pecunia publica dissipata,atq; effusa, per uim, & contra auspicia impositis Reip.legibus,fugata cõcio= ne,obsesso senatu,ad opprimendam Remp.Brundusio le= giones accersierit?ab his relictus,cum latronum manu in Galliam irruperit?Brutum oppugnet ? Mutinam circũse deat?quæ uobis potest cum hoc gladiatore cõditionis,æ= quitatis,Legationis esse cõmunitas ? quanq́ Quirites non est illa Legatio,sed denunciatio belli,nisi paruerit: ita.n. est decretum,ut si Legati ad Annibalem mitterétur:mit tuntur enim qui nuncient , ne oppugnet Consulem desi= gnatum,ne Mutinam obsideat, ne prouinciam depopule tur,ne delectus habeat,sit in senatus populiq; R.potesta= te. facile uero huic denunciationi parebit, ut in patrum conscriptorum,atq; in uestra potestate sit,qui in sua nun quam fuerit?quid enim ille unquam arbitrio suo fecit, semper eò tractus,quò libido rapuit,quò leuitas, quò fu ror,quò uinolentia? semper eũ duo dissimilia genera te= nuerunt,lenonũ,& latronũ.ita domesticis stupris, foren sibus parricidijs delectatur,ut mulieri citius auarissimæ

paruerit, quàm senatui, populoq; R. itaq; quod paulo ante feci in senatu, faciam apud uos. testificor, denuncio, ante prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ sunt Legatis mandata, facturum, uastaturum agros, Mutinam obsessurum, delectus, quà possit, habiturum: is est enim ille, qui semper senatus iudiciũ, & auctoritatem, semper uoluntatem uestram, potestatemq; contempserit. an ille id faciat, quod paulo ante decretum est, ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis est Galliæ, educeret, dum ne propius urbem Romam CC mil. admoueret? huic denũciationi ille pareat? ille se fluuio Rubicone CC mil. circũscriptum esse patiatur? non is est Antonius: nam si esset, non cõmisisset ut ei senatus tanquam Annibali initio belli Punici denunciaret, ne oppugnaret Saguntum. quod uero ita auocatur à Mutina, ut ab urbe tanquam pestifera flãma arceatur: quam habet ignominiam? quod iudicium senatus? quid, quòd à senatu dantur mandata Legatis, ut D. Brutũ, militesq; eius adeant, hisq; demonstrẽt, sua in Remp. merita, beneficiaq; eorum grata esse senatui populoq; R. hisq; eam rem magnæ laudi, magnoq; honori fore? passurum ne censetis Antonium introire Mutinã Legatos? exire inde tuto? nunquam patietur, mihi credite. noui uiolentiam: noui impudentiam: noui audaciã. nec uero de illo sicut de homine aliquo debemus, sed ut de importunissima bellua cogitare. quæ cum ita sint, nõ omnino dissolutum est, quod decreuit senatus. habet atrocitatis aliquid Legatio. utinam nihil haberet moræ. nam cum plerisque in rebus gerendis tarditas, et procrastinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendum est D. Bruto: omnes undiq; copiæ colligen

dæ: horam eximere nullam in tali ciue liberando sine sce lere non possumus. an ille non potuit, si Antonium Consu lem, si Galliam Antonij prouinciam iudicasset, legiones Antonio & prouinciam tradere? domum redire? trium= phare? primus in hoc ordine esse, quoad magistratum ini ret? quid negocij fuit? sed cum se Brutum esse meminis= set, uestræq; libertati natum: quid egit aliud, nisi ut penè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? ad hunc utrũ Legatos, an legiones ire oportebat? sed præterita omitta= mus. properent, quod uideo esse facturos. uos saga para te: est enim ita decretum, ut, si ille auctoritati senatus nõ paruisset, ad saga iretur. ibitur: non parebit: nos amissos tot dies rei gerendæ queremur. non metuo Quirites, ne cum audierit Antonius, me hoc in senatu, & in concione confirmasse, nunquam illum futurum in senatus potesta te; refellendi mei causa, ut ego nihil uidisse uidear, uertat se, senatui pareat: nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet me sapientem à uobis, q̃ se modestum existimari. quid? ipse si uelit, num etiam L. fratrem passu rum arbitramur? nuper quidẽ dicitur ad Tybur, ut opi nor, cum ei labare M. Antonius uideretur, mortem fra= tri esse minitatus. etiam ne ab hoc Myrmillone Asiatico senatus mandata, Legatorum uerba audientur? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim auctoritate: nã hic inter illos Africanus est: pluris habetur, quàm L. Tre bellius; pluris, quàm T. Plancus adolescens nobilis; qui omnibus sententijs maximo uestro plausu condemnatus, nescio quo modo se cõiecit in turbam, atq; ita mœstus re dijt, ut retractus, non reuersus uideretur. sic contemnit, tanq̃ si illi aqua & igni interdictum sit. aliquãdo negat

ei locũ esse oportere in curia, qui incenderit curiam. nam Trebelliũ ualde iam diligit: oderat tũ, cum ille tabulis nouis aduersabatur: iam fert in oculis, postq̃ ipsum Trebelliũ uidit sine tabulis nouis saluũ esse non posse: audisse.n. uos arbitror Quirites, quod etiam uidere potuistis, quotidie sponsores, & creditores L. Trebellij conuenire. ò fides: hoc.n. puto Trebelliũ sumpsisse cognomen. quæ potest esse maios fides, q̃ fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienũ uenire ad arma? ubi plausus ille in triũpho est, sæpe ludis? ubi Aedilitas delata summo studio bonorũ? quis est, qui hunc non casu existimet recte fecisse? nequitia est: scelus est. sed redeo ad amores, deliciasq; nostras L. Antonium: qui uos omnes in fidem suam recepit. negatis? nũ quisnam est uestrũ, qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illũ quinq; & triginta tribus patronum adoptarunt. rursus reclamatis. aspicite à sinistra illam equestrem statuam inauratam: in qua quid inscriptum est? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI R. igitur est patronus L. Antonius. malam quidem illi pestem: clamori enim uestro assentior. non modo hic latro, quem clientem habere nemo uelit, sed quis unquam tantis opibus, tãtis rebus gestis fuit, qui se populi R. uictoris, dominiq; omnium gentium tutorem dicere auderet? in foro L. Antonij statuã uidemus, sicut illam Q. Trebellij, qui Hernicos deuicit, ante Castoris. ò impudentiam incredibilem. tantum ne sibi sumpsit, quia Mylasis Myrmillo Thracem iugulauit familiarem suum? quonam modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectantibus uobis depugnasset? sed hæc una statua. altera equitibus R. equo publico: qui item ascribunt,

bunt,

bunt, PATRONO. quem unquam iste ordo patronum adoptauit? si quenquam, debuit me. sed me omitto: quem Censorem? quem imperatorem? agrum his diuisit. ò sordidos, qui acceperunt; improbum, qui dederit. statuerunt etiã Tribuni militares, qui in exercitibus Cæsaris duobus fuerunt. quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoq; diuisit Semuriũ. campus Martius restabat, nisi prius cum fratre fugisset. sed hæc agrorum assignatio paulo ante Quirites L. Cæsaris clarissimi uiri & præstantissimi senatoris sentẽtia dissoluta est: huic enim assensi, Septemuirũ acta sustulimus. iacent beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius. nam possessores animo æquiore discedent: nullam impẽsam fecerãt: nõ dum instruxerãt, partim quia nõ cõfidebãt, partim quia nõ habebãt. sed illa statua palmaris: de qua, si meliora tẽpora essent, non possem sine risu dicere. L. ANTONIO IANI MEDII PATRONO. ita ne? Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis unq̃ in illo Iano inuẽtus est, qui L. Antonio mille nũmũ ferret expẽsum? sed nimis multa de nugis: ad causam bellumq; redeamus: quanq̃ nõ alienũ fuit personas quasdã à uobis recognosci, ut, quibuscũ bellum geretur, possitis taciti cogitare. Ego autem uos hortor Quirites, ut, etiã si melius aliud fuit, tamẽ Legatorũ reditũ expectetis animo æquo. celeritas detracta de causa est: boni tamẽ aliquid accessit ad causam: cũ enim Legati renũciarint, quod certe renũciabũt, nõ in uestra potestate, nõ in senatus esse Antoniũ; quis erit tã improbus ciuis, qui illũ ciuẽ habẽdũ putet? nũc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures quàm Rep. dignũ est, qui ita

loquantur: ne Legatos quidem expectabimus? istam certe uocem, simulationem'q; clementiæ extorquebit his res ipsa publica. quo etiam, ut cõfitear uobis Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboraui, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi iuberet. malui uiginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie uituperari. quapropter Quirites expectate Legatorum reditum, & paucorum dierum molestiã deuorate. qui cum redierint; si pacem afferent, cupidum me; si bellum, prouidum iudicatote. an ego non prouideã meis ciuibus? non dies noctesq; de uestra libertate, de Reip. salute cogitem? quid.n.nõ debeo uobis Quirites, quem uos à se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in Rep? quis exercitatior, qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamobrem Quirites consilio q̃tum potero, labore plus penè, quàm potero, excubabo, uigilaboq; pro uobis: etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis, tam oblitus beneficij uestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus uester iste consensus? multas, magnasq; habui Consul conciones, multis interfui: nullam unq̃ uidi tantam, quanta nunc uestra est. unum sentitis omnes, unum studetis, M. Antonij conatũ auertere à Rep. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia: itaq; senatum sua sponte bene firmũ, firmiorem uestra auctoritate fecistis. uenit tẽpus Quiri

tes, ſerius omnino, quàm dignum populo R. fuit, ſed tamen ita maturum, ut differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus, ut ita dicã: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc ſi quis erit, erit uoluntarius. populum R. ſeruire fas non eſt, quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet Quirites, quod profecto & pietate ueſtra, & tanta concordia conſequemini: aut quiduis potius, quàm ſeruiatis. aliæ nationes ſeruitutem pati poſſunt: populi R. eſt propria libertas.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SEPTIMA. ORATIO L.

P Aruis de rebus, sed fortasse necessarijs consulimur patres conscripti: de Appia uia & de Moneta Consul, de Lupercis Tribunus pl. refert. quarum rerum etsi facilis explicatio uidetur, tamen animus aberrat à sententia, suspensus curis maioribus: adducta est enim P. C. res in maximũ periculum, & extremum penè discrimen. nó sine causa Legatorum istam missionem semper timui, nunquã probaui: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non uidet? non enim se tenent ij, qui senatum dolent ad auctoritatis pristinæ spem reuiuiscere, coniũctum huic ordini populum R. conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. iam nunc fingunt Antonij responsa, eaq; defendunt. alij, postulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. scilicet Legatos ad eos misimus, non ut pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret, reserare nos exteris gentibus Italiam iuberet, se præsertim incolumi, à quo maius periculum, quàm ab ullis nationibus extimescendum est. alij, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam ultimam postulare. præclare: ex qua non legiones solum, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alij, nihil eum iam nisi modesti postulare. Macedoniam suam uocat omnino, quoniam C. frater est inde reuocatus. sed quæ prouincia est, ex

qua illa fax excitare non posset incendiũ? itaq; ijdem, quasi prouidi ciues, & senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt, suscipiunt partis patrocinium, qui sic disputant. irritari Antonium non oportuit. nequam est homo ille, atq; confidens. multi præterea improbi. quos quidem à se primum numerare possunt, qui hæc loquuntur. eos cauendos esse denunciant. utrum igitur in nefarijs ciuibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis diligentior est cautio? atq; hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatẽ populares appellabantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non uoluntate fuisse populares: qui enim conuenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, ijdem in re una maxime populari, quòd eadem salutaris populo R. sit, improbos se, quàm populares esse malint? me quidem, semper (ut scitis) aduersatũ multitudinis temeritati, hæc fecit præclarissima causa popularem. & quidem dicuntur, uel potius ijdem ipsi se dicunt consulares. quo nomine dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas tibi ille mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu lætus proferas? recites? describendas etiã des improbis ciuibus? eorum augeas animos, bonorum spem, uirtutemq; debilites? & te consularem, aut senatorem, aut deniq; ciuem putes? accipiet in optimam partem C. Pansa, fortissimus Consul, atq; optimus: etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis Consul esset, ut omnes uigilias, curas, cogitationes in Reip. salute configeret, Consulem non putarem. quãquam nos ab ineunte illius ætate usus,

conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, ſimilitudoq́; coniunxit : eiuſdemq́; curam incredibilem in aſperrimis belli ciuilis periculis perſpexi non modo ſalutis, ſed etiam dignitatis meæ : tamen eundem, ut dixi, niſi talis Conſul eſſet, negare eſſe Cõſulem auderem. idẽ non modo Conſulem eſſe dico, ſed etiam memoria mea præſtantiſſimum, atq; optimum Conſulem : nõ quia non pari uirtute, & uoluntate alij fuerint : ſed tantam cauſam non habuerunt, in qua & uirtutem, et uoluntatem ſuam declararent. huius magnitudini animi, grauitati, ſapiẽtiæ tempeſtas eſt oblata formidoloſiſſimi temporis. tum autem illuſtratur Cõſulatus, cum gubernat Remp. ſi nõ optabili, at neceſſario tempore. magis autem neceſſarium P.C. nullum tempus unq̃ fuit. itaq; ego ille, qui ſemper pacis auctor fui, cuiq́; pax, præſertim ciuilis, quanq̃ omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis : omne enim curriculum induſtriæ noſtræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt : hinc honores ampliſſimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, ſi quã habemus, conſecuti ſumus : ego itaq; pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quantuſcunq; ſum (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certe non fuiſſem (periculoſe dico : quemadmodum accepturi P.C. ſitis, horreo : ſed pro mea perpetua cupiditate ueſtræ dignitatis retinẽdæ et augendæ quæſo oroq́; uos P.C. ut primo, ſi erit uel acerbum auditu, uel incredibile à M. Cicerone eſſe dictum, accipiatis ſine offenſione, quod dixero, ne'ue id prius, q̃ quale ſit explicauero, repudietis) ego ille, dicam ſæpius, pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacẽ cum M. Antonio eſſe nolo. magna ſpe ingredior in reli-

quam orationem P.C. quoniam periculosiſſimum locum ſilentio ſum præteruectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt. quæ tria dum explico, peto à uobis P.C. ut eadem benignitate, qua ſoletis, uerba mea audiatis. Quid eſt inconſtantia, mobilitate, leuitate cum ſingulis hominibus, tum uero uniuerſo ſenatui turpius? quid porrò inconſtantius, quàm, quem modo hoſtem non uerbo, ſed re multis decretis iudicauiſtis, cum hoc ſubito pace uelle coniungi? quaſi uero, cum C. Cæſari meritos quidem illos honores, & debitos, ſed tamen ſingulares, & immortales decreuiſtis, unā ob cauſam, quòd contra M. Antonium exercitum cōparauiſſet; non hoſtem Antonium iudicaueritis: nec tum hoſtis eſt à uobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate ueſtra ueterani milites, qui Cæſarem ſecuti eſſent: nec tum hoſtem Antoniū iudicauiſtis, cum fortiſſimis legionibus, quòd illum, qui Conſul appellabatur, cum eſſet hoſtis, reliquiſſent, uacationes, pecunias, agros ſpopōdiſtis. quid? cum Brutum, omine quodam illius generis, & nominis natum ad Remp. liberādam, exercitumq; eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq; fideliſſimam, atq; optimam Galliam laudibus ampliſſimis affeciſtis, tum nō hoſtem iudicaſtis Antoniū? quid? cum decreuiſtis ut Cōſul alter, ambò ue ad bellum proficiſcerentur, quod erat bellum, ſi hoſtis Antonius nō erat? quò igitur profectus eſt uir fortiſſimus meus collega, & familiaris A. Hircius Conſul? at qua imbecillitate? qua macie? ſed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, uitam, quam populi R. uotis retinuiſſet, pro libertate populi R. in diſcri-

men adducere. quid? cũ delectus haberi tota Italia iuſ-
ſiſtis, cum uacationes omnes ſuſtuliſtis, tum ille hoſtis nõ
eſt iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis; mili-
tes cum gladijs ſequuntur Conſulem; præſidio ſunt ſpe-
cie Conſuli, re & ueritate nobis; omnes ſine ulla recuſa-
tione, ſummo etiam cum ſtudio nomina dant, parent au
ctoritati ueſtræ: non eſt iudicatus hoſtis Antonius? at
Legatos miſimus. heu me miſerum, cur ſenatum cogor,
quem laudaui ſemper, reprehendere? quid? uos cenſetis
P.C. Legatorum miſſionem populum R. probauiſſe? non
intelligitis, non auditis, meam ſententiam flagitari? cui
cũ pridie frequentes eſſetis aſſenſi, poſtridie ad ſpem eſtis
inanem pacis deuoluti. quàm turpe porrò eſt legiones ad
ſenatum Legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quan
quam illa Legatio non eſt: denunciatio eſt, paratum illi
exitiũ, niſi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opi
nio eſt grauior: miſſos enim Legatos omnes uident, de-
creti ueſtri non omnes uerba nouerũt. retinenda eſt igi-
tur uobis conſtantia, grauitas, perſeuerantia: repetenda
eſt uetus illa ſeueritas: ſiquidem auctoritas ſenatus, de-
cus, honeſtatem, laudẽ, dignitatem deſiderat: quibus hic
ordo nimiũ caruit diu: ſed erat tũc excuſatio oppreſſis,
miſera illa quidem, ſed tamen iuſta; nũc nulla eſt libe-
ratis iam regio dominatu. urgebamur armis domeſticis:
ea ipſa depulimus: nunc quidem ui extorquenda ſunt.
quod ſi non poſſumus facere (dicam, quod dignũ eſt ſe-
natore & R. homine) moriamur. quanta enim erit illa
Reip. turpitudo, q̃tum dedecus, quãta labes, dicere in hoc
ordine ſententiam M. Antonium conſulari loco? cuius
ut omittam innumerabilia ſcelera urbani Cõſulatus, in

quo pecuniam publicam maximam dissipauit, exules si= ne lege restituit, uectigalia uendidit, prouincias de popu li R. imperio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuita ti per uim imposuit, armis obsedit, aut exclusit senatum: ut hæc inquam omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi R. Consulem designatum obsederit, depopulatus agros sit, hunc in eum ordinem re cipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis iudicatus sit. quàm fœdum, flagitiosumq́; sit, uidetis. satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, ut proposui, de periculo: quod si minus est fugiendum, quàm turpitudo; tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteri= tis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate An tonium uideatis, uel potius Antonios? nisi forte contem= nitis Lucium. ego ne Caium quidem. sed, ut uideo, domi nabitur Lucius: est enim patronus XXXV tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratus parti tus est, suffragium sustulit; patronus centuriarum equi tum, quas idem sine suffragio esse uoluit; patronus eorũ, qui Tribuni militares fuerunt; patronus Iani medij. quis huius potétiam poterit sustinere? præsertim cum eos dem, in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tri bus? quis equites R.? quis Tribunos militares? Gracchorũ potentiam maiorem fuisse arbitramini, quàm huius gla diatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appella= ui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet; sed ut appellant ij, qui plane, & latine loquun= tur. Myrmillo in Asia depugnauit: cum ornasset Thre= cidicis comitem & familiarem suum, illum miserum fu gientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam ac=

cepit,ut declarat cicatrix.qui familiarem iugularit,quid
hic occaſione data faciet inimico? & qui illud animi cau
ſa fecerit,hunc prædæ cauſa quid facturum putatis? nõ
rurſus improbos decuriabit? non ſolicitabit rurſus agra
rios?non quæret expulſos? M.uero Antonius non is erit,
ad quem omni motu concurſus fiat ciuium perditorum?
ut nemo ſit alius,niſi illi,qui unà ſunt; & hi, qui hic ei
nunc aperte fauent: parum ne erunt multi? præſertim
cum boni iam præſidijs ceſſerint,illi parati ſint ad nutum
futuri.ego uero metuo,ſi hoc tempore conſilio lapſi eri=
mus,ne illi breui tempore nimis multi nobis eſſe uidean=
tur. nec ego pacem nolo, ſed pacis nomine bellum inuo=
lutum reformido. quare ſi pace frui uolumus, bellum
gerendum eſt. ſi bellum omittemus,pace nunquam frue
mur. eſt autem ueſtri conſilij P.C. in poſterum quam=
longiſſime prouidere.iccirco in hac cuſtodia tanquam in
ſpecula collocati ſumus,ut uacuum metu populum R.no
ſtra uigilia,& prouidentia redderemus. turpe eſt,ſum=
mo conſilio orbis terræ, præſertim in re tam perſpicua,
conſilium intelligendi defuiſſe.eos Conſules habemus, eã
populi R.alacritatem,eum conſenſum Italiæ, eos duces,
eos exercitus,ut nullam calamitatem Reſp.accipere poſ=
ſit ſine culpa ſenatus. equidem non deero: monebo, præ
dicabo,denunciabo, & teſtabor ſemper deos,hominesq́;,
quid ſentiam: nec ſolum fidem meam, quod fortaſſe ui=
detur ſatis eſſe,ſed in principe ciui non eſt ſatis, curam,
conſilium,uigilantiamq́; præſtabo.Dixi de periculo.doce
bo ne coagmentari quidem poſſe pacem: de tribus enim
quæ propoſui,hoc extremum eſt. Quæ poteſt eſſe pax
M.Antonio primum cum ſenatu? quo ore ille uos pote=

rit, quibus uicissim uos illum oculis intueri? quis uestrum illum, quem ille uestrum non oderit? age, uos ille solum, & uos illum? quid ij, qui Mutinam circunsedent? qui in Gallia delectus habent? qui in uestras fortunas imminēt? amici uobis unquā erunt, aut uos illis? an equites R. amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas, iudiciumq; de M. Antonio, qui frequentissimi in gradibus Cōcordiæ steterunt, qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, saga, bellum flagitauerunt, me unà cum populo R. in concionem uocauerunt. hi Antonium diligēt? cum his pacem seruabit Antonius? nam quid ego de uniuerso populo R. dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me una mente atque uoce in cōcionem uocauit, declarauitq; maximā libertatis recuperādæ cupiditatem. itaque, quod erat optabile antea, ut populum R. comitem haberemus; nunc habemus ducem. quæ est igitur spes, qui Mutinam circunsedent, imperatorem populi R. exercitumq; oppugnātes, pacem cum populo R. habere posse? an cum municipijs pax erit? quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi R. non desideretis. laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. respondendum honorifice est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiam subterfugissent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdem? his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis ullo pacto esse potest? ut omittam multitudinem: L. Nasidio equiti R. homini in primis ornato, atque honesto, ciuiq; semper egregio, cu-

ius ego excubias, & custodias mei capitis cognoui in Cõsulatu meo, qui uicinos suos non cohortatus est solum, ut milites fierent, sed etiã facultatibus suis subleuauit; huic, inquam, tali uiro, quem nos S.C. collaudarimus, poterit ne esse pacatus Antonius? quid Cæsari, qui illum urbe; quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? iam uero ipse se placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua exclusus & repudiatus est? omnia uidebitis P. C. nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur id uelle, quod fieri non potest: & cauete per deos immortales P.C. ne spe præsentis pacis perpetuam pacem amittatis. quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim Legati egerint, non dum scimus. at uero erecti, citati, parati, armati animis iam esse debemus, ne blanda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatione fallátur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, & denunciata sunt, prius, quàm aliquid postulet: Brutum exercitumq; eius oppugnare, urbes & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi Legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit: nec propius urbem millia paßuum ducenta admouerit: fuerit in senatus populiq; R. potestate: hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si senatui non paruerit, non illi senatus, sed ille populo R. bellũ indixerit. sed uos moneo P.C. libertas agitur populi R. quæ est commendata uobis: uita & fortunæ optimi cuiusque, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridem intendit Antonius: auctoritas uestra, quam nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. tetram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam di=

mittatis, cauete. te ipsum moneo Pansa (quanquam non eges consilio, quo uales plurimum: tamen etiã summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatum, tamq́; præclarum ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit unquam: hac grauitate senatus, hoc studio equestris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuum Remp. metu & periculo liberare.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA OCTAVA.
ORATIO LI.

C Onfusius hesterno die est acta res C. Pāsa, q̄ postulabat institutum Consulatus tui. parum mihi uisus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. nam cum senatus ea uirtus fuisset, quæ solet; & cum re uiderent omnes esse bellum, quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. uicta igitur est propter asperitatem te auctore nostra sententia: uicit L. Cæsar amplissimus uir, qui, uerbi atrocitate dēpta, oratione fuit, q̄ sententia lenior. quanq̄ is quidem, anteq̄ sententiam diceret, propinquitatem excusauit. idem fecerat me Consule in sororis uiro, quod hoc tempore in sororis filio; ut et luctu sororis moueretur, & saluti Reip. prouideret. atq; ipse tamen Cæsar præcepit uobis quodam modo P. C. ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamq; se, ac Rep. dignam, nisi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus. nū etiam uos auunculi, qui illi assensi estis? at in quo fuit controuersia? belli nomen ponendū in sententia quidam non putabant: tumultū appellare malebant, ignari nō modo rerū, sed etiā uerborū: potest. n. esse bellum sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest: quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tāta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductū est tumultus. itaq; maiores nostri tumultum Italicum, quòd erat domesticus; tumultum Gallicum,

quòd erat Italiæ finitimus; præterea nullum tumultum nominabant. grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse nō possit: etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultum, si belli non sit, pacis esse: quo quid absurdius dici aut existimari potest? sed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus patres conscripti: quā quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. Nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, ut milites fiant sine ui, sine tumultu, studio & uoluntate? quam, ut pecunias in Remp. polliceantur? si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi R. qui iam descendit in causam; si nos languescimus, debilitetur necesse est. sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? illud uero quis potest bellum esse dicere, quò fortissimum uirum cum exercitu misimus? qui cum esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam sibi putauit excusationem esse oportere, cum ad Reip. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cum esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit: decernendi enim tempus non dum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat Rep. oppressa nihil posse decerni. ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uersantur: non est hostis is, cuius præsi=

dium Claterna deiecit Hircius: non est hostis, qui armatus Consulē designatū oppugnat: nec illa hostilia uerba, nec bellica, quæ paulo ante ex collegæ literis Pansa recitauit: DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumētur: Consul se cū præsidio descēsurū dixit. utrū hoc bellū non est, an etiā tantum bellū, quantū nunq̄ fuit? Cæteris.n.bellis, maximeq; ciuilibus, contentionē Reip. causa faciebat. Sylla cū Sulpitio de iure legū, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cū Octauio de nouorū ciuiū suffragiis: rursus cū Mario & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & ut clarissimorū hominū crudelissimā puniretur necē. horū omnium bellorū causæ ex Reip. cōtentione natæ sunt. de proximo bello ciuili nō libet dicere: ignoro causam: detestor exitū. hoc bellū quintum ciuile geritur, atq; omnia in nostrā ætatem inciderunt: primū non modo in dissensione, & discordia ciuiū, sed in maxima cōsensione, incredibiliq; cōcordia. omnes idē uolunt, idem defendunt, idē sentiunt. cū omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quæ est igitur in medio belli causa posita? nos deorū immortaliū templa, nos muros, nos domicilia, sedesq; populi R. aras, focos, sepulcra maiorū, nos leges, iudicia, libertatem, cōiuges, liberos, patriā defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, euertat, prædam Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim dispartiat parricidis. in hac tam dispari ratione belli mi

serrimum

ſerrimum illud eſt, ꝙ ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: urbem enim ſe diuiſurũ confirmat: deinde omnibus portis, quò uelint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræq; peſtes, quæ ſequuntur Antoniũ, ædes ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana definiunt: atq; etiam homines agreſtes, ſi homines ſunt illi potius, q̃ pecudes, inani ſpe ad aquas uſq; Puteolanas prouehuntur. ergo habet Antonius, quod ſuis polliceatur. quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſthac eiuſmodi quicquam poſſit polliceri. inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta Cæſaris P.C. multis improbis & ſpem affert, & audaciã: uiderunt enim ex mendicis fieri repente diuites: itaq; haſtam ſemper uidere cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atq; maiora: ſcelerum enim promiſſio & ijs, qui expectãt, pernicioſa eſt; & ijs, qui promittunt. nos noſtris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, ocium pollicemur. Antonij igitur promiſſa cruenta, tetra, ſcelerata, dijs hominibusq; inuiſa, nec diuturna, neq; ſalutaria: noſtra contra, honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis. hic mihi etiam Q. Fuſius, uir fortis, ac ſtrenuus, amicus meus, pacis cõmoda cõmemorat. quaſi uero, ſi laudanda pax eſſet, ego idem cõmode facere non poſſem: ſemel enim pacem defendi? non ſemper ocio ſtudui? quod cum omnibus bonis utile eſt, tum præcipue mihi: quē enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forenſibus cauſis, ſine legibus, ſine iudicijs? quæ eſſe non poſſunt ciuili pace ſublata. ſed

quæſo Calene, quid? tu ſeruitutem pacem uocas? maio
res quidem noſtri, non modo ut liberi eſſent, ſed etiam ut
imperarent, arma capiebant. at tu arma abijcienda cen
ſes, ut ſeruiamus. quæ cauſa iuſtior eſt belli gerẽdi, quàm
ſeruitutis depulſio? in qua etiam ſi non ſit moleſtus do=
minus, tamen eſt miſerrimum poſſe, ſi uelit. immo alia
* cauſa iuſta, ac neceſſaria eſt. niſi forte ad te hoc non pu=
tas pertinere, ꝙ te ſocium fore ſperas dominationis An=
tonij. in quo bis falleris: primum, ꝙ tuas rationes com=
munibus anteponis: deinde, ꝙ quicquam ſtabile in re=
gno, aut iucundum putas. non, ſi tibi antea profuit, ſem
per proderit. quin etiam de illo homine queri ſolebas:
quid te facturum de bellua putas? atqui es, qui ſemper
pacem optaris, ſemper omnes ciues ſaluos uolueris. hone
ſta oratio, ſed ita, ſi bonos, & utiles Reip. ciues: ſin eos,
qui natura ciues ſunt, uoluntate hoſtes, ſaluos uelis, quid
tandem intereſt inter te, & illos? quid pater olim tuus,
quo utebar ſene adoleſcens, homo ſeuerus, et prudens, nõ
primas omniũ ciuium P. Naſicæ, qui T. Gracchum in=
terfecit, dare ſolebat? eius uirtute, conſilio, magnitudine
animi liberatam Remp. arbitrabatur? quid? nos à pa=
tribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, ſi tempo
ribus illis fuiſſes, non probaretur, quia non omnes ſaluos
eſſe uoluiſſet? ꝙ L. Opimius Conſul uerba fecit de Rep.
de ea re ita cenſuerunt, uti Opimius Conſul Remp. de=
fenderet. ſenatus hæc uerbis, Opimius armis. num igitur
eum, ſi tum eſſes, temerarium ciuem, aut crudelem pu=
tares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filij cõſulares?
P. Lentulum, principem ſenatus? cõplures alios ſummos
uiros, qui cum L. Opimio Conſule armati Gracchum in

Auentinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accepit, interfectus est Gracchus, & M. Fuluius consularis, eiusq; duo adolescentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnes saluos esse uoluerunt. ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus senatus Remp. defendendam dedit: L. Saturninus Tribunus pl. Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Crassi arma sumpserunt: num aut Consules illos, aut clarissimos uiros uituperandos putas? ego Catilinam perire uolui: num tu, qui omnes saluos uis, Catilinã saluũ esse uoluisti? hoc interest Calene inter meam sententiam & tuã. ego nolo quenq̃ ciuem cõmittere, ut morte mulctandus sit: tu, etiam si cõmiserit, conseruandum putas. in corpore si quid eiusmodi est, ꝙ reliquo corpori noceat, uri, secariq; patimur, ut aliquid membrorum potius, quàm totum corpus intereat. sic in Reip. corpore, ut totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputetur. dura uox: multo illa durior. salui sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocentes, honesti, boni, tota Resp. uno in homine Q. Fusi fateor te uidisse plus, quã me. ego P. Clodiũ arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impiũ, audacem, facinorosum: tu contra sanctum, temperantem, innocentem, modestum, retinendum ciuem, & optandum. in hoc uno te plurimum uidisse, multum me errasse concedo. Nam me tecum iracunde agere dixisti solere. nõ est ita: uehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem: itaq; sine uerborum contumelia à te dissentire possum, sine animi summo dolore non possum:

parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic uidelicet faueo, tu illi? immo uero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio. ego conseruare coloniam populi R. cupio, tu expugnare studes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousq; enim dicis pacem uelle te? res geritur: conductæ uineæ sunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempsit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes constãtissimus defensor Antonij. & quidem, quo melior senator uideatur, negat se illi amicum esse debere, cum suo magno beneficio uenisse eum contra se. uide, quanta charitas sit patriæ. cum homini sit iratus, tamen Reip. causa defendit Antoniũ. ego te, cum in Massilienses tam sis acerbus Fusi, non animo æquo audio: quousq;.n. Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quem sublata est urbs ea, sine qua nunq̃ ex transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt. quo quidem tempore populus R. ingemuit. quanq̃ proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissimæ miserias, nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem, & fidẽ quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis potest? rursus me iam irasci fortasse dices. ego autem sine iracundia dico, ut omnia; nec tamen sine dolore. neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. excogitare, quæ tua ratio sit, Calene nõ possum. antea deterrere te, ne popularis esses, non poteramus: nũc, ut sis po=

pularis, exorare non possumus. satis multa cum Fusio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. credo autem, qui generi querelam moderate ferat, æquo animo laturũ amici.

Venio nũc ad reliquos consulares: quorũ est nemo (iure meo hoc dico) qui nõ mecum habeat aliq̃ cõiunctionem gratiæ, alij maximam, alij mediocrem, nemo nullã. q̃ hesternus dies nobis, cõsularibus dico, turpis illuxit. iterum Legatos? quid? ille faceret inducias? ante Consulis, oculosq; Legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus ostendebat, munitionemq; Legatis: ne punctũ quidem temporis, cum Legati adessent, oppugnatio respirauit. ad hũc Legatos? cur? an ut in eorum reditu uehementius pertimescatis? equidem cum antea Legatos decerni non censuissem, hoc me tamen cõsolabar, q, cũ illi ab Antonio contempti, & reiecti reuertissent, dixissentq; senatui nõ modo illum è Gallia non discessisse, ut censuimus, sed ne à Mutina quidem recessisse, potestatẽ sibi D. Bruti cõueniendi nõ fuisse; putabam fore, ut omnes inflãmati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris D. Bruto subueniremus. nos etiã languidiores facti sumus, postq̃ Antonij nõ solum audaciam, & scelus, sed etiam insolentiam, superbiamq; perspeximus. utinam L. Cæsar ualeret, Ser. Sulpitius uiueret: multo melius hæc causa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quàm contumeliose. deserti, deserti, inquã, sumus P.C. à principibus. sed, ut iam sæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui recte & fortiter sentient, erunt cõsulares. animum nobis afferre Legati debuerunt, timorem attulerunt: quanq̃ mihi quidem nullum unquam timorem, quãuis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment,

à quo etiam mandata acceperũt. prò dij immortales, ubi est ille mos, uirtusq; maiorũ? C. Popillius apud maiores nostros, cum ad Antiochũ Regẽ Legatus missus esset, & uerbis senatus denũciasset, ut ab Alexandria discederet, quã obsidebat: cũ tẽpus ille differret, uirgula stantẽ circũscripsit, dixitq;, se nõ ante renũciaturũ senatui, nisi prius sibi respõdisset, quid facturus esset, q̃ ex illa circũscriptione excederet. præclare: senatus enim faciẽ secũ attulerat, auctoritatẽ Reip. cui qui nõ paret, nõ ab eo mãdata accipiẽda sunt, sed ipse est totus repudiãdus. an ego ab eo mãdata acciperẽ, qui senatus mãdata cõtemneret? aut ei cũ senatu quicq̃ cõmune iudicarẽ, qui imperatorẽ populi R. senatu prohibẽte obsideret? at quæ mãdata? qua arrogãtia? quo stupore? quo spiritu? cur autẽ ea Legatis nostris dabat, cũ ad nos Cotylam mitteret, ornamentum, atq; arcẽ amicorũ suorũ, hominẽ ædilitiũ, si uero tũ fuit Aedilis, cũ eũ iussu Antonij in cõuiuio serui publici locis ceciderũt? at q̃ modesta mãdata fert? ij sumus P. C. qui quicq̃ huic negemus? VTRANQVE PROVINCIAM, inquit, REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. hæc sunt. n. uerba. redire ad se uidetur. OMNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM REDEO. sed quid adiũgit? SI LEGIONIBVS MEIS, ET SI EQVITIBVS, ET SI COHORTI PRAETORIAE PRAEDAM, AGRVMQVE DEDERITIS. his etiã præmia postulat, quibus ut ignoscatur si postulet, impudẽtissimus iudicetur? addit præterea, quos ipse cũ Dolabella dederit agros, teneãt ij, quibus dati sunt. hic est Cã=

panus ager & Leõtinus: quæ duo maiores nostri anno=
næ perfugia ducebãt. cauet mimis, aleatoribus, lenõibus:
Caphoni etiã, et Saxæ cauet, quos cẽturiones pugnaces, et
lacertosos inter mimorũ, & mimarũ greges collocauit.
postulat præterea, ut chirographorũ, & cõmẽtariorum
sua, collegæq; sui decreta maneãt. quid laborat? ut ha=
beat, quod quisq; mercatus est: si quid accepit, habeat qui
uẽdidit: et ne tãgãtur rationes ad Opis, idest ne sestertiũ
septies millies recuperetur: ne fraudi sit Septẽuiris, quod
egissent. Nucula credo admonuit. uerebatur fortasse, ne
amitteret tãtas cliẽtelas. caueri etiã uult ijs, qui secũ sũt,
qui quid cõtra legẽ cõmiserũt. Mustellæ, et Tyroni prospi
cit: de se nihil laborat: quid. n. cõmisit unq̃? nũ aut pecu=
niã publicã attigit, aut hominẽ occidit, aut secũ habuit
armatos? sed qd ẽ, q̃ de ijs laboret? postulat. n. ne sua iudi
ciaria lex abrogetur. quo impetrato, qd est q̃d metuat?
an, ne suorũ aliqs à Cyda, Lisiade, Curio cõdẽnetur? neq;
tamẽ nos urget mãdatis pluribus: remittit aliq̃tũ, et rela
xat. GALLIAM, inquit, TOGATAM REMIT
TO, COMATAM POSTVLO, OCIOSVS
VIDELICET ESSE MALO. cũ sex legiõibus,
inqt, ijs suppletis ex D. Bruti exercitu, nõ mõ ex delectu
suo, tãdiuq; ut obtineat, q̃diu M. Brutus, C. Cassius Cõsu
les pro'ue Cõsules prouincias obtinebunt. huius comitijs
C. frater, eius est. n. annus, iã repulsã tulit. VT QVIN
QVENNIVM, inquit, OBTINEAM. at istud ue
* tat lex Cæsaris, et tua. hæc tu mãdata L. Piso, et tu L. Phi
lippe principes ciuitatis nõ dico animo ferre, uerũ auri=
bus accipere potuistis? sed, ut suspicor, terror erat quidã:
nec uos ut Legati apud illũ fuistis, nec ut cõsulares: nec

ueſtram nec Reip. dignitatem tenere potuiſtis: & tamen
neſcio quo pacto, ſapientia quadam credo, quod ego non
poſſum, non nimis irati reuertiſtis. uobis M. Antonius ni
hil tribuit, clariſſimis uiris, Legatis populi R. nos quid nō
Legato Antonij Cotylæ cōceſſimus? cui portas huius ur
bis patere ius nō fuit, huic hoc templum patuit, huic adi
tus in ſenatum fuit, hic heſterno die ſententias noſtras in
codicillos, & omnia uerba referebat, huic ſe etiam ſum=
mis honoribus uſi cōtra dignitatem ſuam uenditabant.
ò dij immortales, quàm magnum eſt perſonam in Rep.
tueri principis: quæ non animis ſolum debet, ſed etiam
oculis ſeruire ciuium. domum recipere Legatum hoſtiū,
in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis eſt ni=
hil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. quod au
tem eſt periculum? nam ſi maximum in diſcrimen ue=
nietur, aut libertas parata eſt uictori, aut mors expoſita
uicto. quorum alterum optabile eſt, alterū effugere ne=
mo poteſt: turpis autem fuga mortis omni eſt morte pe
ior. nam illud quidem nō adducor ut credam, eſſe quoſ=
dam, qui inuideāt alicuius conſtantiæ, qui laboribus, qui
eius perpetuam in Rep. adiuuanda uoluntatem & à ſe=
natu & à populo R. probari moleſte ferant. omnes id
quidem facere debebamus, eaq; erat non modo apud ma
iores noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus conſulariū,
uigilare, cogitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro Rep.
aut facere, aut dicere. ego, Q. Scæuolā Augurem, me=
moria teneo, bello Marſico, cum eſſet ſumma ſenectute,
& perdita ualitudine, quotidie, ſimul atq; luceret, face=
re omnibus conueniendi ſui poteſtatem: neq; eum quiſq̄
illo bello uidit in lecto: ſenexq́;, & debilis primus uenie=

bat in curiam. huius industriam maxime equidem uellẽ ut imitarentur ij, quos oportebat: secundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. etenim P. C. cum in spem libertatis sexennio simus ingressi, diutiusq́; seruitutem perpessi, q̃ captiui frugi, & diligẽtes solent: quas uigilias, quas solicitudines, quos labores liberandi populi R. causa recusare debemus? equidem P. C. quanquam hoc honore usi, togati solent esse, cum est in sagis ciuitas: statui tamen, à uobis, cæterisq́; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantáq́; perturbatione populi R. non differre uestitu: non enim ita gerimus nos hoc bello consulares, ut æquo animo populus R. uisurus sit nostri honoris insignia; cum partim è nobis ita timidi sint, ut omnem ij populi R. beneficiorum memoriam abiecerint; partim ita à Rep. auersi, ut huic se hosti fauere præ se ferãt, Legatos nostros ab Antonio despectos esse & irrisos facile patiantur, Legatum Antonij subleuatum uelint: huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere; & in eodẽ excipiendo sententiam meam corrigebant. quibus mor ẽ geram. redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne unquam Romam reuertatur. cæteris autem, si errorem suum deposuerint, & in Reip. gratiam redierint, ueniam, & impunitatem dandam puto. quas ob res ita censeo, eorum, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad Pansam, aut ad Hircium consules, aut ad D. Brutum imperatorem, Cos. designatum, aut ad C. Cæsarem Proprætorem ante Idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne sit, quòd cum M. Antonio fuerint: siquis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit; quo honore, præmio'ue quis dignus esse uideatur, uti C.

Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue, si eis uideatur, de eius honore, præmio'ue, primo quoque die ad senatum referant: si quis post hoc ad Antonium profectus fuerit præter L. Varium, senatum existimaturum eum contra Remp. fecisse.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA. ORATIO LII.

V Ellem, dij immortales fecissent P.C. ut uiuo potius Ser. Sulpitio gratias ageremus, q̃ mortuo honores quæreremus. nec uero dubito, quin, si ille uir Legationem renunciare potuisset, reditus eius & nobis gratus fuerit, & Reip. salutaris futurus: non quo L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tanto officio, tantoq́; munere: sed cum Ser. Sulpitius ætate illis anteiret, sapientia omnibus, subito ereptus è causa totam Legationem orbã, & debilitatã reliquit. q̃ si cuiq̃ iustus honos habitus est in morte Legato, in nullo iustior, q̃ in Ser. Sulpitio reperietur. cæteri, qui in Legatiõe mortem obierunt, ad incertũ uitæ periculum sine ullo mortis metu profecti sunt: Ser. Sulpitius cum aliqua perueniẽdi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. qui cũ ita affectus esset, ut, si ad grauẽ ualetudinẽ labor accessisset, sibi ipse diffideret: nõ recusauit, quo minus uel in extremo spiritu, si quã opem Reip. ferre posset, experiretur. itaq; non illũ uis hiemis, non niues, non lõgitudo itineris, non asperitas uiarũ, non morbus ingrauescẽs retardauit: cumq́; iam ad congressum, colloquiumq́; eius peruenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris excessit è uita. ut igitur alia, sic hoc Pansa præclare, q̃ nos ad ornandum Ser. Sulpitium cohortatus es, & ipse multa copiose de illius laude dixisti. quibus à te dictis, nihil præter sententiã dicerem, nisi

P. Seruilio respondendum putarem: qui hunc honorem statuæ nemini tribuendum censuit, nisi qui ferro esset in Legatione interfectus. ego autem P.C. sic interpretor sensisse maiores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse quærendum. etenim cui Legatio ipsa morti fuisset, eius monumentum extare uoluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines Legationis munus audacius. non igitur exempla maiorum quærenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Lar Tolumnius Rex Veientum quatuor Legatos populi R. Fidenis interemit: quorum statuæ in Rostris steterunt usq; ad nostram memoriam. iustus honos: ijs enim maiores nostri, qui ob Remp. mortẽ obierãt, pro breui uita diuturnam memoriam reddiderũt. Cn. Octauij, clari et magni uiri, qui primus in eam familiã, quæ postea uiris fortissimis floruit, attulit Consulatum, statuam uidemus in Rostris: nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo uirtutem nõ honorabat. at ea fuit Legatio Octauij, in qua periculi suspicio non subesset: nam cum esset missus à senatu ad animos Regum perspiciendos, liberorumq; populorum, maximeq; ut nepotem Antiochi Regis, eius, qui cum maioribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet; Laodiceæ in gymnasio à quodã Leptine est interfectus. reddita est ei tum à maioribus statua pro uita, quæ multos per annos progeniem eius honestaret, nunc ad tantæ familiæ memoriã sola restaret. atq; & huic, & Tullo Cluuio, et L. Roscio, & Sp. Antio, et C. Fulcinio, qui à Veiẽtium Rege cæsi sunt, non sanguis, qui est profusus in morte, sed ipsa mors ob Remp. obita, honori fuit. itaq; P.C. si Ser. Sulpitio casus mortẽ attulisset, do

lerem equidem tanto Reip.uulnere,mortem uero eius nõ
monumentis, ſed luctu publico eſſe honorandam puta=
rem: nunc autem quis dubitat, quin ei uitam abſtulerit
ipſa Legatio? ſecum enim ille mortem extulit: quam, ſi no
biſcum remanſiſſet, ſua cura, optimi filij, fideliſſimæ con=
iugis diligentia uitare potuiſſet. at ille, cum uideret, ſi ue
ſtræ auctoritati nõ paruiſſet, diſſimilem ſe futurum ſui;
ſed munus ſibi illud pro Rep. ſuſceptum uitæ finem alla=
turum: maluit in maximo populi R. diſcrimine mori, q̃
minus, quàm potuiſſet, uideri Reip. profuiſſe. multis illi in
urbibus, quà iter faciebat, reficiendi ſe, & curandi pote=
ſtas fuit: aderat & hoſpitum inuitatio liberalis pro di=
gnitate ſummi uiri, & eorum horum hortatio, qui unà
erant miſſi, ad requieſcendum, & uitæ ſuæ cõſulendum.
at ille properans, feſtinanſq;, mandata noſtra conficere
cupiens, in hac conſtantia morbo aduerſante perſeuera=
uit. cuius cum aduentu maxime perturbatus eſſet Anto
nius, quòd ea, quæ ſibi iuſſu noſtro denunciarentur, aucto
ritate erant & ſententia Ser. Sulpitij conſtituta: declara
uit, quàm odiſſet ſenatum, cum, auctorem ſenatus extin=
ctum, læte, atq; inſolenter tulit. non igitur magis Octa=
uium Leptines, nec Veiétium Rex eos, quos modo nomina
ui, quàm Ser. Sulpitium occidit Antonius: is enim profe
cto mortem attulit, qui cauſa mortis fuit. quocirca ad po
ſteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare
quod fuerit de hoc bello iudicium ſenatus: erit enim ſta
tua ipſa teſtis, bellum tam graue fuiſſe, ut Legati inte=
ritus honoris memoriam conſecutus ſit. quòd ſi excuſa=
tionem Ser. Sulpitij P.C. Legationis obeundæ recorda=
ri uolueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore

mortuo,quam uiuo iniuriam fecimus,ſarciamus.uos.n. P.C.(graue dictu eſt,ſed dicendum tamen)uos,inquam, Ser.Sulpitium uita priuaſtis.quem cum uideretis ſe magis morbo,q̄ oratione excuſantem,non uos quidem crudeles fuiſtis: quid.n.minus in hunc ordinem conuenit?ſed cum ſperaretis nihil eſſe,quod non illius auctoritate, & ſapientia effici poſſet,uehementius excuſationi obſtitiſtis, atq; eum,qui ſemper ueſtrum conſenſum grauiſſimum iudicauiſſet,de ſententia deieciſtis. ut uero Panſæ Cõſulis acceſſit cohortatio grauior,q̄ aures Ser.Sulpitij ferre didiciſſent,tum filiũ meq́; item ſeduxit,atq; ita locutus eſt, ut auctoritatem ueſtram uitæ ſuæ ſe diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati,non auſi ſumus eius aduerſari uoluntati. mouebatur ſingulari pietate filius: non multum eius perturbationi meus dolor concedebat: ſed uterq; noſtrũ cedere cogebatur magnitudini animi,orationiſq; grauitati,cum quidem ille maxima laude,et gratulatione omnium ueſtrum pollicitus eſt,ſe,quod uelletis, eſſe facturum,neq; eius ſententiæ periculum uitaturum, cuius ipſe auctor fuiſſet.quem exequi mãdata ueſtra properantem mane poſtridie proſecuti ſumus.qui quidem diſcedens mecum ita locutus eſt,ut eius oratio omen fati uideretur.reddite igitur P.C.ei uitam,cui ademiſtis: uita enim mortuorum in memoria uiuorum eſt poſita.perficite,ut is,quem uos ad mortem inſcij miſiſtis,immortalitatem habeat à uobis.cui ſi ſtatuam in Roſtris decreto ueſtro ſtatueritis,nulla eius Legationem poſteritatis inobſcurabit obliuio.nã reliqua Ser. Sulpitij uita multis erit præclariſq; monumentis ad omnem memoriam commendata. ſemper illius grauitatem,conſtantiam,fidem,præ=

ſtantiam, in Rep. tuenda curam, atq; prudentiam, omniũ mortalium fama celebrabit. nec uero ſilebitur admirabi lis quædam, & incredibilis, & penè diuina eius in legi= bus interpretandis, æquitate explicanda ſcientia. omnes ex omni ætate, qui hac in ciuitate intelligentiam iuris ha= buerunt, ſi unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpi tio non ſunt comparandi: neq; enim ille magis iuris con ſultus, quàm iuſtitiæ fuit: itaq; quæ proficiſcebantur à le gibus, et à iure ciuili, ſemper ad facilitatem, æquitatemq; referebat; neq; conſtituere litium actiones malebat, q̃ cõ trouerſias tollere. ergo hoc ſtatuæ monumento non eget: habet alia maiora: hæc enim ſtatua mortis honeſtæ teſtis erit, illa memoria uitæ glorioſæ: ut hoc magis monumen tum grati ſenatus, q̃ clari uiri futurum ſit. multum eti= am ualuiſſe ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui quanquam afflictus luctu non adeſt, tamen ſic animati eſſe debetis, ut ille ſi adeſſet. eſt autem ita affectus, ut ne= mo unquam unici filij mortem magis doluerit, q̃ ille mœ ret patris. equidem etiam ad famam Ser. Sulpitij filij ar bitror attinere, ut uideatur honorem debitum patri præ ſtitiſſe. quanquam nullum monumentum clarius Ser. Sul pitius relinquere potuit, quàm effigiem morum ſuorũ, uirtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenij filium: cuius luctus aut honore ueſtro, aut nullo ſolatio leuari poteſt. mi= hi autem recordanti Ser. Sulpitij multos in noſtra fami liaritate ſermones, gratior illi uidetur, ſi quis eſt ſen= ſus in morte, ænea ſtatua futura, & ea pedeſtris magis, quàm inaurata equeſtris; qualis eſt L. Syllæ prima ſta= tua: magnifice enim Ser. Sulpitius maiorum continen= tiam diligebat, huius ſeculi inſolentiam uitupera=

bat. ut igitur si ipsum consulam quid uelit, sic pedestrē ex ære statuam tanquam ex eius auctoritate & uoluntate decerno: quæ quidem magnum ciuium dolorem, et desiderium honore monumenti minuet, & leniet. atque hanc meam sententiam P.C.P. Seruilij sententia probari necesse est: qui sepulcrum publice decernendum Ser. Sulpitio censuit, statuam non censuit. nam si mors Legati sine cæde, atq; ferro nullum honorem desiderat: cur decernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo? sin id tribuit Ser. Sulpitio, quod non est datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum est, huic dandum esse non censet? maiores quidem nostri statuas multis decreuerunt, sepulcra paucis. sed statuæ intereunt tempestate, ui, uetustate: sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla ui moueri, neq; deleri potest. atq; ut cætera extinguuntur, sic sepulcra fiunt sanctiora uetustate. augeatur igitur isto etiam honore is uir, cui nullus honor tribui non debitus potest: grati simus in eius morte decorāda, cui nullam aliam gratiam referre iam possumus: notetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis scelerata audacia: his enim honoribus habitis Ser. Sulpitio, repudiatæ, reiectæq; Legationis ab Antonio manebit testificatio sempiterna. quas ob res ita censeo: cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia, Rufus, difficillimo Reip. tépore, graui, periculosoq; morbo affectus, auctoritatem senatus, salutéq; populi R. uitæ suæ præposuerit, contráq; uim, grauitatemq; morbi contenderit, ut ad castra Antonij, quò senatus eum miserat, perueniret, isq;, cū iam propé castra uenisset, ui morbi oppressus uitā amiserit in maximo Reip. munere, eiusq; mors consentanea uitæ fuerit sanctissime

honestissiméq;

honestissimeq; actæ, in qua sæpe magno usui Reip. Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratibus fuerit; cum talis uir ob Remp. in Legatione mortem obierit, senatui placere, Ser. Sulpitio statuam pedestrem æneam in Rostris ex huius ordinis sententia statui, circumq; eam statuam locum gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq; eius quaq; uersus pedes quinq; habere, quòd is ob Remp. mortem obierit, eamq; causam in basi inscribi: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue, si eis uidebitur, Quæstoribus urbanis imperent, ut eam basim, statuamq; faciendam, & in Rostris statuendam locent; quantiq; locarint, tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamq; curent: cumq; antea senatus auctoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentisq; ostenderit, placere, eum quamamplissime supremo die suo efferri: & cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus ita de Rep. meritus sit, ut his ornamētis decorari debeat, senatum censere, atq; è Rep. existimare, Aediles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpitij Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, utiq; locum sepulcro in campo Esquilino C. Pansa Cōsul, seu quo in loco uidetur, pedes triginta quoquò uersus assignet, quò Ser. Sulpitius inferatur. quod sepulcrum ipsius, liberorum, posterorumq; eius sit, uti quod optimo iure sepulcrum publice datum est.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA. ORATIO LIII.

MAximas tibi Pansa gratias omnes et habere, & agere debemus: qui, cũ hodierno die senatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti præstãtissimi ciuis literas accepisti, ne minimam quidem morã interposuisti, quin quãprimum maximo gaudio & gratulatione frueremur. cum factum gratũ omnibus debet esse, tum uero oratio, qua recitatis literis usus es: declarasti enim uerum esse id, quod ego semper sensi, neminem alterius, qui suæ confideret, uirtuti inuidere. itaq; mihi, qui plurimis officijs sum cũ Bruto, et maxima familiaritate cõiunctus, minus multa de illo dicenda sunt: quas enim sententias mihi ipse sumpseram, eas præoccupauit oratio tua. sed mihi P.C. necessitatem attulit paulo plura dicendi sententia eius, qui rogatus est ante me: à quo ita sæpe dissentio, ut iam uerear, ne, id quod minime fieri debet, minuere amicitiam nostram uideatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio Calene, quæ mens, qui nunq̃ post Calendas Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiam primum rogat? cur nunq̃ tam frequens senatus fuit, quod unus aliquis tuã sententiã secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cum te & uita, et fortuna tua ad ociũ & ad dignitatẽ inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & ocio cõmuni, & dignitati tuæ? nam ut superiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admiratio=

nem mouet, nõ tacebo. quod est tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes pene uenerari debemus, solus oppugnas? alterum circunsederi non moleste fers, alterum tua sententia spoliat iis copiis, quas ipse suo labore, & periculo ad Reip. non ad suũ præsidium per se nullo adiuuante cõfecit. quis est iste tuus sensus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes charissimos habent, tu oderis? quos acerbissimæ omnes oderunt, tu constantissime diligas? amplissimæ tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, ut et audio, & spero, natus ad laudem: cui cum Reip. causa faueo, tum etiã tua. quæro igitur, eum Bruti ne similem malis, an Antonii? ac permitto, ut de tribus Antoniis eligas, quem uelis. D. Brutus melior est, inquies. cur igitur nõ iis faues, eos laudas, quorum similem filium tuum esse uis? simul enim Reip. consulis, & proponis illi exempla ad imitandũ. hoc uero Q. Fusi copiosius sine offensione nostræ amicitiæ, sic tecum, ut à te dissentiens, senator quæro: ita enim dixisti, & quidem de scripto: nam te inopia uerbi lapsum putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nossem: literas Bruti recte & ordine scriptas uideri. quid est aliud, librarium Bruti laudare, non Brutũ? usum in Rep. Calene magnum iam habere & debes & potes: quãdo ita decerni uidisti? aut quod S. C. huius generis (sunt enim innumerabilia) bene scriptas literas, decretum à senatu? quod uerbum tibi non excidit, ut sæpe fit, fortuitu: scriptum, meditatum, cogitatum attulisti. hanc tibi consuetudinem plerisq; in rebus bonis obtrectandi si quis detraxerit; qui tibi uelit obtrectare, nõ relinquetur. quamobrem collige te, placaq; animum aliquando, & mi=

tiga: audi uiros bonos, quibus uteris multum: loquere
cum ſapientiſſimo homine genero tuo ſæpius, quàm tu
ipſe tecum: tum deniq; ampliſſimi honoris nomen obti=
nebis. an uero hoc pro nihilo putas, in quo equidem pro
amicitia tuam uicem dolere ſoleo, efferri hæc foras, et ad
populi R. aures peruenire, ei, qui primus ſententiam dixe
rit, neminem aſſenſum? quod etiam hodie futurum ar=
bitror. legiones abducis à Bruto: quas? nempe eas, quas
ille ab Antonij ſcelere auertit, & ad Remp. ſua auctori=
tate traduxit. rurſus igitur uis nudatum illum, atq; ſo=
lum à Rep. relegatum uideri. uos autem P. C. ſi M. Bru=
tum deſerueritis, & prodideritis, quẽ tandem ciuem unq̃
ornabitis? cui fauebitur? niſi forte eos, qui diadema im
poſuerint, conſeruandos, eos, qui nomen Regis ſuſtulerũt,
deſerendos putatis. ac de hac quidem diuina atq; immor
tali laude Bruti ſilebo: quæ gratiſſima memoria omniũ
ciuium incluſa, non dum publica auctoritate teſtata eſt.
tantam ne patientiam, dij boni, tantam moderationem,
tantam in iniuria tranquillitatem, & modeſtiam? qui
cũ Prætor urbanus eſſet, urbe caruit, ius non dixit: cum ius di=
omne ius populi R. recuperaſſet, cumq; concurſu quoti= cere.
diano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri
ſolebat, præſidioq; Italiæ cunctæ ſeptus poſſet eſſe, abſens
iudicio bonorum defenſus eſſe maluit, q̃ præſens manu:
qui ne Apollinares quidem ludos pro ſua populiq; R. di
gnitate apparatos præſens fecit, ne quam uiam pateface
ret ſceleratorum hominũ audaciæ. quanq̃ qui unquam
aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cum in ſingu
lis uerſibus populus R. maximo clamore & plauſu Bru
ti memoriam proſequebatur? corpus aberat liberato=

ris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni uidebatur. at hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adolescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace & concordia ciuium cogitantem. eũdem uidi postea Veliæ cedentem Italia, ne qua oriretur belli ciuilis causa propter se. ò spectaculum illud non modo hominibus, sed undis ipsis, & litoribus luctuosum, cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. Cassÿ classis paucis post diebus cõsequebatur: ut me puderet P.C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. sed, quo cõsilio redierim, initio audistis, post estis experti. expectatum igitur tempus à Bruto est. nam quoad uos omnia pati uidit, usus est ipse incredibili patiẽtia: posteaq̃ uos ad libertatem sensit erectos, præsidia uestræ libertati parauit. at cui pesti, quantæq; restitit? si enim C. Antonius, quod animo intenderat, perficere potuisset (potuisset autem, nisi eius sceleri uirtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidissemus: esset uel receptaculum pulso Antonio, uel agger oppugnãdæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copÿs non instructa solum, sed etiam ornata tendit dextram Italiæ, suumq; ei præsidiũ pollicetur. quod qui ab illo abducit, exercitum pulcherrimum, & præsidium firmissimum adimit Reip. equidem cupio hæc quamprimum Antonium audire, ut intelligat non D. Brutum, quem uallo circunsedet, sed se ipsum obsideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimam Galliam, eos etiam, quibus confidebat, alienissimos transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usq; ad Aegyptum optimorum &

fortissimorum ciuium imperijs, & præsidijs tenentur. erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, uitijs cum utroq; certabat: qui, tanquam extruderetur à senatu in Macedoniam, et non contra prohiberetur proficisci, ita cucurrit. quæ tempestas, dij immortales, quæ flamma, quæ uastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incredibilis ac diuina uirtus, furentis hominis conatum atq; audaciam cōpressisset? quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ uirtus? etsi ne illa quidem Antonij celeritas contemnenda est. quem nisi in uia caducæ hæreditates retardassent, uolasse eum, nō iter fecisse diceres. alios ad negotium publicum ire cum cupimus, ui solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. at quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio. certi fines Macedoniæ, certa conditio: certissimo modo erat etiam illius exercitus: cum Illyrico uero, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiæ, quæ ubiq; sunt, populi R. sunt: neq; enim legiones, quæ Antonium reliquerunt, Antonij potius quàm Reip. fuisse dicuntur: omne enim exercitus, & imperij ius amittit is, qui eo imperio & exercitu Remp. oppugnat. quod si ipsa Resp. iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur: Antonio ne an Bruto legiones populi R. adiudicaret? alter aduolaret subito ad direptionem pestemq; sociorum, &, quacunq; iret, omnia uastaret, diriperet, auferret, exercitu populi R. contra ipsum populum R. uteretur. alter uero eam sibi legem

ſtatuerat,ut,quocunq; ueniſſet, lux ueniſſe quædam & ſpes ſalutis uideretur. deniq; alter ad euertẽdam Remp. præſidia quærebat, alter ad conſeruandam. nec uero nos hoc magis uidebamus, quàm ipſi milites : à quibus tanta in iudicando prudentia non erat poſtulanda. cum VII cohortibus iſſe Apolloniam ſcribit Antonium. qui iam aut captus eſt, quod dij dent : aut certe homo uerecundus in Macedoniam non accedit, ne contra ſenatum feciſſe uideatur. delectus habitus in Macedonia eſt ſummo Q. Hortenſij ſtudio & induſtria. cuius animum egregium, dignumq; & ipſo, & maioribus ſuis ex Bruti literis perſpicere potuiſtis. legio, quam L. Piſo ducebat Legatus Antonij, Ciceroni ſe filio meo tradidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipartito, alter eum, à quo ducebatur, reliquit in Theſſalia, ſeſeq; ad Brutum contulit; alterum in Macedonia Cn. Domitius, adoleſcens ſumma uirtute & conſtantia, ab Legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui & antea iure laudatus à nobis, et hoc tempore merito laudandus eſt, aperuit Dyrrhachij portas Bruto, et exercitum tradidit. tenet igitur populus R. Macedoniã, tenet Illyricum, tuetur Græciã: noſtræ ſunt legiones, noſtra leuis armatura, noſter equitatus, maximeq; noſter eſt Brutus, ſemperq; noſter cũ ſua excellentiſſima uirtute Reip. natus, tum fato quodã paterni materniq; generis, et nominis. ab hoc igitur quiſquã bellum timet, qui, anteq̃ nos id coacti ſuſcepimus, in pace iacere, quàm in bello uigere maluit? quanq̃ ille quidem nunquam iacuit, nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præſtantiam poteſt : erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omniũ. tantum autem aberat à bello, ut,

cum cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuium studijs potius, q̃ eos in armorum discrimen adduceret: itaq; illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen ijdem moderationem, patientiamq; mirantur. sed iam uideo, quid loquantur: neq; enim id occulte faciunt. timere se dicunt, quo modo ferant ueterani, exercitum Brutum habere. quasi uero quicq̃ intersit inter A. Hircij, C. Pansæ, D. Bruti, C. Cæsaris, & hũc exercitum M. Bruti. nam si quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, q pro populi R. libertate arma ceperunt: quid est, cur M. Bruti exercitus non in eadem causa reponatur? at enim ueteranis suspectũ est nomen M. Bruti magis, q̃ Decimi. equidem non arbitror. etsi est enim Brutorũ cõmune factum, & laudis societas æqua: D. tamen Bruto iratiores ij, qui id factum dolebãt, quo minus ab illo rem illam dicebant fieri decuisse. quid ergo nunc agunt tot exercitus, nisi ut obsidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducũt? hi credo, qui Cæsaris res acta euerti, qui causam ueteranorum prodi uolunt? si ipse uiueret Cæsar, acrius credo acta sua defenderet, q̃ uir fortissimus defendit Hircius? aut amicior causæ quisquam inueniri potest, quàm filius? at eorum alter non dum ex longinquitate grauissimi morbi recreatus, quicquid habuit uirium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit se à morte reuocatum: alter uirtutis robore firmior, q̃ ætatis, cum istis ipsis ueteranis ad D. Brutũ liberandũ profectus est. igitur illi certissimi, ijdemq; acerrimi Cæsaris actorũ patroni pro D. Bruti salute bellum gerũt. quos ueterani sequuntur: de libertate enim populi R. nõ de suis

cōmodis armis decernendū uidét. quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus copiis conseruatum uelint, M. Bruti sit suspectus exercitus? an uero, si quid esset, quod à M. Bruto timendum uideretur, Pansa id nō uideret? aut, si uideret, non laboraret? quis aut sapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligentior? atqui huius animum erga M. Brutum studiumq; uidistis. præcepit oratione sua, quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumq; abfuit ut periculosum Reip. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo firmissimum Reip. præsidium & grauissimum poneret. scilicet hæc Pansa aut nō uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit: quæ enim Cæsar egit, ea rata esse non curat: de quibus confirmandis & sanciendis legem comitiis centuriatis ex auctoritate nostra laturus est. desinant igitur aut ii, qui non timent, simulare se timere, se prospicere Reip. aut ii, qui omnia uerentur, nimium esse timidi; ne illorum simulatio, horū sit ignauia. quæ (malum) est ista ratio, semper optimis causis ueteranorum nomen opponere? quorum etiam si amplecterer uirtutem, ut facio: tamen, si essent arrogantes, non possem ferre fastidium. an nos conantes seruitutis uincula rumpere impediet si quis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim credo innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant? nemo est, præter ueteranos milites, uir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur? potest igitur stare Resp. freta ueteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis, seruitutis auctores sequi non debetis. postremo (erumpat enim aliquando uera & me digna uox) si ueteranorum

nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eo= rum uoluntatem dicta factaq; nostra referuntur: optá da mors est, quæ ciuibus R. semper fuit seruitute potior: omnis est enim misera seruitus: sed fuerit quædam neces saria: ecquodnam principium putatis libertatis capessen dæ? an cum illum necessarium, et fatalem penè casum nó tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota Italia deside rio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: se rius populo R. hunc uestitum atq; arma dedimus, quàm ab eo flagitati sumus: magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus. sed ut concedã incertos exitus esse belli, martemq; cõmunem: tamen pro libertate, uitæ periculo decernendum est: non enim in spi ritu uita est, sed ea nulla est omnino seruienti. omnes na tiones seruitutem ferre possunt, nostra ciuitas non po= test, nec ullam aliam ob causam, nisi quòd illæ laborem doloremq; fugiunt; quibus ut careant, omnia perpeti pos sunt: nos ita à maioribus instituti, atq; imbuti sumus, ut omnia consilia atq; facta ad uirtutem & dignitatem re feramus. ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. quòd si immortalitas consequeretur præsentis periculi fugã: nõ tamen eo magis ea fugienda uideretur; quòd diuturni= or esset seruitus. cum uero dies, & noctes omnia nos un dique fata circunstent, non est uestri, nominisq; Romani dubitare, eum spiritum, quem naturæ quis debeat, pa= triæ reddere. concurritur undique ad commune incen= dium restinguendum: ueteraniq; primi Cæsaris auctori tatem secuti, conatum Antonij repulerunt: post eiusdem furorem Martia legio fregit, quarta afflixit. sic à suis le

glonibus condemnatus, irrupit in Galliam, quam sibi ar= mis animisq; infestam inimicamq; cognouit. hunc A. Hir tij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: post Pansæ delectus urbem totamq; Italiam erexit. unus est omnium hostis. quanquam habet secum L. fratrem charissimum populo R. ciuem, cuius desiderium ciuitas ferre diutius non po= test. quid illa tetrius belua? quid immanius? qui ob eã cau sam natus uidetur, ne omnium mortalium turpissimus esset Antonius. est unà Trebellius, qui iam cũ tabulis no= uis redit in gratiam: T. Plancus, cæteri pares, qui id pu= gnant, id agunt, ut contra Remp. restituti esse uideantur: solicitant homines imperitos Saxa, Capho, ipsi rustici, atq; agrestes, qui hãc Remp. nec uiderunt unq̃, nec uide= re constitutam uolunt, qui non Cæsaris, sed Antonij acta defendunt, quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudere miror, cum uideant se mimos, & mimas habere uicinos. ad has pestes opprimẽdas, quid est, cur moleste feramus, q̃ M. Bruti accessit exercitus? im= moderati credo hominis, & turbulenti. uide, ne nimiũ pe nè patientis: etsi in illius uiri cõsilijs, atq; factis nihil nec nimium, nec parum fuit unq̃. omnis uoluntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem senatus, li bertatẽ populi R. intuetur, hæc habet proposita, hæc tue ri uult: tentauit, quid patientia proficere posset: nihil cũ proficeret, contra uim experiendum putauit. cui quidem P. C. uos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad XIII Cal. Ian. D. Bruto, & C. Cæsari me auctore tribui stis: quorum priuatum de Rep consilium & factum au ctoritate uestra est cõprobatum, atq; laudatum: quod idẽ in M. Bruto facere debetis, à quo insperatum, & repẽti-

num Reip. præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungendusq; est Hortensius: qui cum Macedoniam obtineat, adiutorē se Bruto ad comparandum exercitum fidelissimum & constantissimum præbuit. nam de M. Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas Brutus, eum principem fuisse ad conatum, exercitus comparandi. quæ cum ita sint: quòd C. Pansa Cos. uerba fecit de literis, quæ à Q. Cæpione Bruto Procos. allatæ, & huic ordini recitatæ sunt; de ea re ita censeo: cum Q. Cæpionis Bruti Procos. opera, consilio, industria, & uirtute, difficillimo Reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in Consulum, senatus, populiq; R. potestate sint; id Q. Cæpionem Brutum Procos. bene, & è Rep. & sua maiorumq; suorum dignitate, consuetudineq; Reip. bene gerēdæ fecisse, eamq; rem senatui populoq; R. gratam esse, & fore; utiq; Q. Cæpio Brutus Procos. prouinciam Macedoniam, Illyricū, totamq; Græciam tueatur, defendat, custodiat, incolumemq; conseruet, eiq; exercitui, quem ipse constituit, comparauit, præsit, pecuniaq; ad rem militarem, siqua opus sit, quæ publica sit, & exigi possit, utatur, exigatq;, à quibus uideatur ad rem militarem mutuam sumat, frumētum imperet, operamq; det, ut cum suis copijs quāproxime Italiā sit: cumq; ex literis Q. Cæpionis Bruti Procos. intellectum sit, Q. Hortensij Procos. opera & uirtute uehementer Remp. adiutam, omniaq; eius consilia cum consilijs Q. Cæpionis Bruti Procos. coniuncta fuisse, eamq; rem magno usui Reip. fuisse; Q. Hortensium Procos. recte & ordine exq; Rep. fecisse; sena=

tuiq; placere, Q. Hortensium Procos. cum Q. Cepione Procos. & Legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ei ex S.C. successum sit.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA VNDECIMA.
ORATIO LIIII.

MAgno in dolore ſum P.C. uel mœrore potius, quem ex crudeli, & miſerabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, moderatiſſimiq; hominis accepimus. ineſt tamen aliquid, quod Reip. profuturũ putem: perſpeximus enim, quanta in his, qui contra patriã ſcelerata arma ceperunt, ineſſet immanitas: nam duo hæc capita nata ſunt poſt homines natos teterrima, & ſpurciſſima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat; de altero patefactum eſt, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perſeuerans: L. Sylla uehemens: neq; ullius horum in ulciſcendo acerbitas progreſſa ultra mortem eſt: quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in ſcelere par, inuſitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque quorum ſummum quondam inter ipſos odium, bellumq; meminiſtis, eoſdem poſtea ſingulari inter ſe conſenſu, & amore deuinxit impuriſſimæ naturæ, & turpiſſimæ uitæ ſimilitudo. ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. ſed ille cum procul abeſſet à Cõſulibus, exercitibusq; noſtris, nec dum ſenatum cum populo R. conſpiraſſe ſenſiſſet; fretus Antonij copijs, ea ſcelera ſuſcepit, quæ Romæ iam ſuſcepta arbitrabatur à ſocio furoris ſui. quid ergo hunc aliud moliri? quid optare cenſetis? aut quã omnino cauſam eſſe belli? omnes, qui libere de Rep. ſenſimus, qui dignas nobis

ſententias diximus, qui populũ R. liberum eſſe uoluimus, ſtatuit ille quidem nó inimicos, ſed hoſtes: maiora in nos q̃ in hoſtem, ſupplicia meditatur: mortem naturæ pœnã putat eſſe, iracundiæ tormenta atq; cruciatum. qualis igitur hoſtis habẽdus eſt is, à quo uictore ſi cruciatus abſit, mors in beneficij parte numeretur? quamobrem P. C. quanquam hortatore non egetis (ipſi enim ueſtra ſponte exarſiſtis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamen eo maiore animo ſtudioq; libertatem defendite, quo maiora propoſita uictis ſupplicia ſeruitutis uidetis. in Galliã inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella, in alienam uterq; prouinciam. alteri ſe Brutus obiecit, impetumq; furentis, atq; omnia diuexare, ac diripere cupientis uitæ ſuæ periculo colligauit, à progreſſu arcuit, à reditu refrenauit: obſideri ſe paſſus, ex utraq; parte cõſtrinxit Antonium. alter in Aſiam irrupit curſim, ut in Syriam patebat uia certa, neq; longa. quid opus fuit, cum legione, præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcelerato latrone atq; egente, qui popularetur agros, uexaret urbes, non ad ſpem conſtituendæ rei familiaris, quam tenere eum poſſe negant qui norũt (mihi enim hic ſenator ignotus eſt) ſed ad præſentem paſtum mendicitatis ſuæ? conſecutus eſt Dolabella nulla ſuſpicione belli: quis enim id putaret? ſecutæ collocutiones familiariſſimæ cum Trebonio, complexusq; ſummæ beniuolentiæ falſi indices extiterunt in amore ſimulato: dextræ, quæ fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt & ſcelere uiolatæ. nocturnus introitus Smyrnam quaſi in hoſtium urbem, quæ eſt fideliſſimorum antiquiſſimorumq; ſociorum. oppreſſus Trebonius; ſi ut ab eo, qui aperte hoſtis eſſet, incautus; ſi ut ab eo, qui

ciuis etiam tum speciem haberet, miser. ex quo nimirum documentum nos capere fortuna uoluit, quid esset uictis extimescendum. consularem hominem consulari imperio prouinciam Asiam obtinentem Samario exuli tradidit: interficere statim captum noluit, ne nimis credo in uicto riјs liberalis uideretur: cum uerborum contumeliјs optimum uirum incesto ore lacerasset, tũ uerberibus ac tormentis quæstionem habuit pecuniæ publicæ, idq́; per biduum: post à ceruicibus caput abscidit, idq́; fixum gestari iussit in pilo: reliquum corpus tractum, atq; laceratũ abiecit in mare. cum hoc hoste bellandum est, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria superata est. qd loquar de cæde ciuium R? de direptione fanorum? quis est, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat: & nunc tota Asia uagatur, uolitat ut Rex, nos alio bello detineri putat. quasi uero non unum idemq́; bellũ sit contra hoc iugum impiorum nefarium. imaginem Antoniј crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta est: ab hoc illa Dolabellæ scelerum præcepta sunt tradita. nunc leniorem, quàm in Asia Dolabella fuit, in Italia, si liceat, fore putatis Antoniũ? mihi quidem & ille peruenisse uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius ullius suppliciј adhibendi, si potestatem habeat, ullam partem est relicturus. ponite igitur ante oculos P. C. miseram quidem illam, & flebilem speciem, sed ad incitandos animos uestros necessariam, nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorum in Treboniј domum, cũ ille miser prius latronum gladios uideret, quàm, quæ res esset, audisset; furentis introitũ Dolabellæ, uocem im-

puram, atq; os illud infame; uincula, uerbera, eculeum, carnificem, tortoremq; Samarium. quæ tulisse illum fortiter & patienter ferunt. magna laus, meoq; iudicio omnium maxima: est enim sapiẽtis, quicquid homini accidere possit, id præmeditari ferendum modice esse, si euenerit. maioris est omnino consilij, prouidere, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre, si euenerit. ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quanq̃ eius nunq̃ particeps fuerit, ut suam insatiabilem crudelitatem exercuerit non solum in uiuo, sed etiam in mortuo, ac in eius corpore lacerando atq; uexando, cum animum satiare non posset, oculos pauerit suos. ò multo miserior Dolabella, q̃ ille, quem tu miserrimum esse uoluisti. dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miseros, sed laboriosos dicere solemus. longus fuit dolor bidui: at cõpluribus hominibus annorum sæpe multorũ. nec uero grauiora sunt carnificũ tormenta, q̃ interdum cruciamenta morborum. alia sunt, alia, inq̃, ò perditissimi homines & amentissimi multo miseriora: nam quo maior uis est animi, q̃ corporis, hoc sunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo, q̃ illa, quæ corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus; q̃ is, qui alterius facinus subire cogitur. cruciatus est à Dolabella Trebonius: & quidem à Carthaginensibus Regulus. in qua re cum crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste, quid in ciue Dolabella iudicandus est? an uero hoc conferendum est? an dubitandum, uter miserior; is ne, cuius mortem senatus populusq; R. ulciscetur; an is, qui cuncti senatus sententia hostis est iudicatus? nam cæteris quidem uitæ parti=

bus,quis est,qui possit sine Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cū Dolabella? alterius consilium,ingenium,humanitatem,innocentiam,magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alteri à puero pro delicijs crudelitas fuit.deinde ea libidinū turpitudo,ut in hoc sit semper lætatus, ꝙ ea faceret,quæ sibi obijci ne ab inimico quidem possent uerecūdo.& hic, dij immortales, aliquando fuit meus amicus: occulta enim erant uitia non inquirenti.neq; nunc fortasse alienus ab eo essem,nisi ille uobis,nisi mœnibus patriæ, nisi huic urbi,nisi dijs penatibus,nisi aris,& focis omniū nostrum,nisi deniq; naturæ,& humanitati inuētus esset inimicus.à quo admoniti,diligentius & uigilantius caueamus Antoniū: etenim Dolabella non ita multos secū habuit notos,ac insignes latrones: at uidetis,quos,& quàm multos habeat Antonius: primum L.fratrem,quam facem dij immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitem? quam uoraginem? quid eum nō sorbere animo,quid non haurire cogitatione,cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones atq; fortunas nō impudentissimos oculos spe & mente defigere? quid Censorinum? qui se uerbo Prætorem esse urbanum cupere dicebat,re certe noluit. quid Bestiam? qui se Consulatum in Bruti locum petere profitetur. atq; hoc quidem detestabile omen auertat Iupiter. quàm absurdū autem,qui Prætor fieri non potuerit,eum petere Consulatum? nisi forte damnationem pro Prætura putat.alter Cæsar Vopiscus,ille homo summo ingenio,summa potentia,qui ex Aedilitate ad Consulatum,soluatur legibus. quanquam leges eum nō tenent.credo dignitate.at hic me defendēte

quinquies absolutus est. sexta palma urbana etiã in gladiatore difficilis. sed hæc iudicum culpa, non mea est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimũ, & præstantissimum senatorem in ciuitate retinere. qui tamen nunc nihil aliud agere uidetur, nisi ut intelligamus illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & è Rep. iudicauisse. neq; hoc in hoc uno est. sunt alij in eisdẽ castris honeste condemnati, turpiter restituti. quod horũ consiliũ, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimũ putatis fore? accedit Saxa nescio quis: quem nobis Cæsar ex ultima Celtiberia Tribunum pl. dedit; castrorũ antea metator, nunc, ut sperat, urbis: à qua cum sit alienus, suo capiti saluis nobis ominetur. cum hoc ueteranus Capho: quo neminem ueterani peius oderunt. his, quasi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrũ Campanũ est largitus Antonius, ut haberent reliquorũ nutriculas prædiorũ. quibus utinam contenti essent: ferremus: etsi tolerabile non erat: sed quiduis patiendum fuit, ut hoc teterrimũ bellum non haberemus. quid illa castrorum M. Antonij lumina, non'ne ante oculos proponitis? primum duos collegas Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ diuisores lege ea, quam senatus per uim latam iudicauit. quorum alter commentatus est mimos, alter egit tragœdiam. quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modo proscripta uidimus: tanta procuratorum est negligentia. at hic nuper sororis filio infudit uenenũ, non dedit. sed non possunt non prodige uiuere, qui nostra bona sperant, cum effundunt sua. uidete etiam P. Decij auctionem clarissimi uiri: qui maiorum suorum exempla persequens,

pro alieno ſe ære deuouit emptori. hominem ridiculum, qui ſe exire ære alieno putaret poſſe, cum uenderet aliena. nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultæ uidentur furiæ debitorum: uindicis enim tabularum nouarum nouam tabulam uidimus. quid de Planco? quem præſtantiſſimus ciuis Aquila Potentia expulit, & quidem crure fracto. quod utinam ante illi accidiſſet, ne huc redire potuiſſet. lumen & decus illius exercitus penè præterij, Caninium Cimbrum Lyſidici filium, Lyſidicum ipſum græco uerbo, qui omnia iura diſſoluit: niſi forte iure Germanum Cimber occidit. cum hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod ſcelus omittet, cum Dolabella tantis ſe obſtrinxerit parricidijs nequaquam pari latronum manu & copia? quapropter ut inuitus ſæpe diſſenſi à Q. Fuſio, ita ſum eius ſententiæ libenter aſſenſus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine ſolere, ſed cum cauſa diſſidere. itaq; non aſſentior ſolum, ſed etiam gratias ago Q. Fuſio: dixit enim ſeueram, grauem, Rep. dignam ſententiam: iudicauit hoſtem Dolabellam: bona eius cenſuit publice poſſidenda. quò cum addi nihil poſſet: quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decernere? dixit tamen, ſi quis eorum, qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum. quam ſeueritatem quis poteſt non laudare? nunc quoniam iudicatus eſt hoſtis Dolabella, bello eſt perſequendus: neq; enim quieſcet: habet legionem: habet fugitiuos: habet ſceleratam impiorum manum: eſt ipſe confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. quamobrem quoniam cum Dolabella heſterno die hoſte decreto bellum gerendum eſt, impe

rator est deligendus. duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probo: alteram, quia semper, nisi cum est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus existimo: nam extraordinarium semper imperium populare atq; uentosum est, minime uestræ grauitatis, minime huius ordinis. bello Antiochi magno, & graui, cum L. Scipioni Publij filio obuenisset Asia, parumq; in eo putaretur esse animi, parum roboris, senatusq; ad collegam eius C. Lælium huius sapientis patrem negotium deferret: surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est, dixitq;, & in fratre suo summam uirtutem esse, summumq; consilium, neq; se ei Legatum id ætatis ijsq; rebus gestis defuturum. quod cum ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia cõmutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæsitum, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Consulibus, aut à Dictatoribus gesta sunt; aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm post Achaico bello, q̃ Punico tertio: ad quod populus R. ita sibi ipse delegit idoneum ducem P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere cõsulem uellet. cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Coss. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus Consul Pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali mulctam dixit, si à sacris discessisset. quam mulctam populus remisit, Pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus R. ad priuatũ detulit bellum. quanq̃ erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat: qui cum longe omnes belli gloria & uirtute superaret, duas tãtum

tribus tulit: ita populus R. Consuli potius Crasso, q̃ priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperijs, summi uiri, atq; omniũ principis, Tribuni pl. turbulenti tulerunt: nam Sertorianum bellum à senatu priuato datum est, quia Consules recusabant, cum L. Philippus pro Consulibus se eũ mittere dixit, non pro Consule. quæ igitur hæc comitia? aut quã ambitionem constantissimus & grauissimus ciuis L. Cæsar in senatũ introduxit? clarissimo uiro atq; innocentissimo decreuit imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensero: ambitionem induxero in curiã. negauero: uidebor suffragio meo, tanq̃ comitijs, honorem homini amicissimo denegauisse. q̃ si comitia placet in senatu habere, petamus, ambiamus, modo tabella detur nobis, sicut populo data est. cur comitijs Cæsar? ita, ut aut præstantissimus uir, si tibi nõ sit assensum, repulsam tulisse uideatur; aut unusquisq; nostrũ præteritus, si, cum pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur. at enim (nam id exaudio) C. Cæsari adolescenti imperium extraordinariũ mea sententia dedi. ille enim mihi præsidiũ extraordinarium dederat. cum dico mihi, senatui dico, populoq; R. à quo Resp. præsidiũ ne cogitatum quidem tantum haberet, ut sine eo salua esse non posset; huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est enim ratio? aut qui potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? non igitur, quod ereptum non est, est id existimandum esse datum. eripuissetis C. Cæsari P. C. imperium, nisi dedissetis. milites ueterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti pro Rep. arma ceperant,

uolebant ſibi ab illo imperari: legio Martia, & quar=
ta ita ſe contulerat ad auctoritatem ſenatus,populiq; R.
dignitatem,ut eũ depoſcerent imperatorem, & ducem.
Cæſari bellum neceſſitas, faſces ſenatus dedit.ocioſo ue=
ro,nihil agenti,priuato,obſecro te L.Cæſar (cum peri=
tiſſimo homine mihi res eſt) quando imperium ſenatus
dedit? ſed de hoc quidem hactenus,ne refragari homi=
ni amiciſſimo, ac de me optime merito uidear: etſi quis
poteſt refragari non modo non petenti, uerum etiã re=
cuſanti? Illa uero P.C.aliena Conſulum dignitate,
aliena temporum grauitate ſententia eſt, ut Conſules
Dolabellæ perſequendi cauſa Aſiam & Syriam ſortian
tur. dicam,cur inutile Reip.ſed prius,quàm turpe Con
ſulibus ſit,uidete.Cum Conſul deſignatus obſideatur,in
eóq; liberando ſalus ſit poſita Reip; cumq; à Rep.pe-
ſtiferi ciues, parricidæq; deſciuerint; cumq; id bellum
geramus,quo bello de dignitate,de libertate,de uita de=
cernamus,et, ſi in poteſtatem quis Antonij uenerit,pro=
poſita ſint tormenta atq; cruciatus; cumq; harum re=
rum omnium decertatio Conſulibus optimis & fortiſſi
mis commiſſa & cõmendata ſit: Aſiæ & Syriæ mentio
fiet? ut aut ſuſpicioni crimen,aut inuidiæ materiam de=
diſſe uideamur. at uero ita decernunt,ut liberato Bru=
to. id enim reſtabat, ut relicto, deſerto, prodito. ego
uero mentionem omnino prouinciarum factam dico
alieniſſimo tempore: quamuis enim intentus animus
tuus ſit C.Panſa, ſicut eſt, ad fortiſſimum uirum,&
omnium clariſſimum liberandum; tamen rerum natu
ra cogit te neceſſario referre animum aliquando ad Do
labellam perſequendum,& partem aliquam in Aſiam,

& Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. si autem fieri posset, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest, istoc animo, quem habes præstátissimum, atq; optimum, nihil uolumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maxime incumbis: duas tamen res, magnas præsertim, non modo agere uno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare & inflãmare tuũ istuc præstantissimum studium, non ad aliam ulla ex parte curá transferre debemus. adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde inuidiam: imitare me, quem tu semper laudasti, qui instructam, ornatamq; à senatu prouinciam deposui, ut incendium patriæ omissa omni cogitatione restinguerem. nemo erit, præter unum me, quicum profecto, si quid interesse putasses tua, pro summa familiaritate nostra cõmunicauisses, qui credat te inuito prouinciam tibi esse decretam. hanc quæso pro tua singulari sapientia reprime famã; atq; effice, ne id, quod non curas, cupere uideare. quod quidem uehementius eo tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspicionem collega uir clarissimus non potest: nihil horum scit: nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: ante prouinciã sibi decretam audiet, q̃ potuerit tempus ei rei datum suspicari. uereor, ne exercitus quoq; nostri, qui non delectus necessitate, sed uoluntarijs studijs se ad Remp. contulerũt, tardentur animis, si quicq̃ aliud nobis, nisi de instanti bello, cogitatum putabũt. ꝙ si prouinciæ Consulibus expetendæ uidentur, sicut sæpe multis clarissimis uiris expetitæ sunt: reddite prius nobis Brutũ, lumen, et

decus ciuitatis; qui ita conseruandus est, ut id signum, quod de coelo delapsum Vestæ custodijs continetur; quo saluo, salui sumus futuri: tunc in coelum uos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: prouincias certe dignissimas uobis deligemus. nunc, quod agitur, agamus: agitur autem, liberi'ne uiuamus, an mortem obeamus: quæ certe seruituti anteponenda est. quid, si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendum? quando enim ueniet Consul? an id expectamus, quo ne uestigium quidem Asiæ ciuitatum, atque urbium relinquatur? at mittent aliquem de suo numero. ualde mihi probari potest, qui paulo ante clarissimo uiro priuato imperium extra ordinem non dedi. at hominem dignum mittet. num P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. quod ergo ipse nemini putat dandum ne à senatu quidé, id ego unius iudicio delatum comprobem? expedito nobis homine, & parato P. C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in Rep. liberanda. quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterque.
* decernerem planè, sicut multa, Consulem alterum, ambos'ue, ni Brutum colligassemus in Græcia, & eius auxilium ad Italiam uergere, quàm ad Asiam maluissemus: non ut eò ex acie respectum haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. præterea P. C. M. Brutum retinet etiam nũc C. Antonius: qui tenet Apolloniam magnam urbem, et grauem: tenet opinor Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro: urget Illyricum: habet aliquot cohortes: habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certe amiseri=

mus. est autem etiam de Brundusio, atque illa ora Italiæ prouidendum. quanquam miror tãdiu morari Antonium: solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metum sustinere. quòd si confecerit Brutus, & intellexerit plus se Reip. profuturum, si Dolabellam persequatur, q̃ si in Græcia maneat: aget ipse per se se, ut adhuc quoq; fecit; neq; in tot incendijs, quibus confestim succurrẽdum est, expectabit senatum: nam & Brutus & Cassius multis iam in rebus ipse sibi senatus fuit: necesse est enim, in tanta cõuersione, & perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, q̃ moribus: nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutem libertatemq; patriæ legem sanctissimam, & morem optimum iudicauit. itaque, si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamen ego pro decreto putarem, cum essent tales uirtute, auctoritate, nobilitate summi uiri, quorũ alterius iam notus nobis est exercitus, alterius auditus. nõ igitur Brutus expectauit decreta nostra, cum studia nosset: neq;.n. est in prouinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: omnia sua putauit, quæ uos uestra esse uelletis: legiones conscripsit nouas, excepit ueteres: equitatum ad se abduxit Dolabellæ, atq; eum nõdum tanto parricidio oblitum, hostem sua sententia iudicauit: nã ni ita esset, quo iure equitatum à Consule abduceret? quid C. Cassius pari magnitudine animi & consilij præditus, non'ne eo ex Italia consilio profectus est, ut prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipse sanxit; ut omnia, quæ Reip. salutaria essent, legitima & iusta haberentur: est.n. lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorũ tracta ratio, imperans honesta,

prohibens contraria. huic igitur legi paruit Caſſius, cum eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis uterentur; his uero oppreſſis, ſuam lege naturæ. ſed ut ea ueſtra quoq; auctoritate firmetur; cē ſeo: Cum P. Dolabella, quiq́; eius crudeliſſimi, & teterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt, hoſtes populi R. à ſenatu iudicati ſint; cumq́; ſenatus P. Dolabellā bello perſequendum cenſuerit; ut is, qui omnia deorum, hominūq́; iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarioq́; patriæ ſe parricidio obſtrinxerit, pœnas dijs hominibusq́; meritas, debitasq́; perſoluat, ſenatui placere, C. Caſſium Procos. prouinciam Syriam obtinere, uti qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit, eumq́; à Q. Martio Criſpo Procos. L. Statio Murco Procos. A. Alieno Legato exercitus accipere, eosq́; ei tradere, cumq́; his copijs, & ſi quas præterea parauerit, bello P. Dolabellā terra mariq́; perſequi: eius belli gerendi cauſa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecuniam, cæteraq́;, quæ ad id bellum gerendum pertineant: ut imperandi in Syria, Aſia, Bithynia, Ponto ius poteſtatemq́; habeat: utq́;, quancunq; in prouinciam eius belli gerendi cauſa aduenerit, ibi maius imperiū C. Caſſij Procos. ſit, quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cum C. Caſſius Procos. in eā prouinciam uenerit: Regem Deiotarum patrem, & Regem Deiotarum filium, ſi, ut multis bellis ſæpenumero imperium populi R. iuuerint, item C. Caſſium Proconſulem copijs ſuis opibusq́; iuuiſſent, ſenatui populoq́; R. gratum eſſe facturos: itemq́; ſi cæteri Reges, tetrarchæ, dynaſtæq́; feciſſent, S. P. Q. R. eorum officij non immemorem futurum: utiq́; C. Panſa, A. Hircius Conſules, al=

ter, ambo'ue, ſi eis uideretur, Rep. recuperata de prouinciјs conſularibus, prætorijs ad hũc ordinem primo quoq; tempore referant. interea prouinciæ ab his, quibus obtinẽtur, obtineantur, quoad cuiq; ex S. C. ſucceſſum ſit. hoc S. C. ardentem inflãmabitis, & armatum armabitis Caſſium: nec enim animum eius poteſtis ignorare, nec copias. animus is eſt, quem uidetis: copiæ, quas audiſtis: fortis & conſtãtis uiri, qui ne uiuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare ſiuiſſet. Alienus familiaris et neceſſarius meus poſt interitum Trebonij profectus, ne dici quidem ſe Legatũ Dolabellæ uolet. eſt Q. Cæcilij Baſſi, priuati illius quidem, ſed fortis, & præclari uiri, robuſtus & uictor exercitus: Deiotari Regis et patris & filij & magnus & noſtro more inſtructus exercitus: ſumma in filio ſpes, ſumma ingenij indoles, ſumma uirtus. quid de patre dicam? cuius beniuolentia in populũ R. eſt ipſius æqualis ætati: qui non ſolum ſocius imperatorum noſtrorum fuit in bellis, uerum etiam dux copiarũ ſuarũ. quæ de illo uiro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, q̃ ornate, q̃ honorifice, quàm grauiter ſæpe in ſenatu prædicauerunt? quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum uereq; beniuolum, unum fidelem populo R. iudicauit. fuimus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimiſq; prouincijs: ab eodem Rege adiuti ſumus & equitatu, & pedeſtribus copijs. ſecutum eſt hoc acerbiſſimum et calamitoſiſſimum ciuile bellum. in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non eſt neceſſe, præſertim cum contra, ac Deiotarus ſenſit, uictoria belli iudicarit. quo in bello

ſi fuit error, communis ei fuit cum ſenatu: ſin recta ſen tentia, ne uicta quidem cauſa uituperanda eſt. ad has co pias accedent alij Reges, etiam delectus accedent: neq; ue ro claſſes deerunt; tanti Tyrij Caſſium faciunt, tãtum e= ius in Syria nomen, atq; Phœnice eſt. paratum habet im= peratorem C. Caſſium P. C. Reſp. contra Dolabellam, nec paratum ſolum, ſed peritum atq; fortem. magnas ille res geſſit ante Bibuli ſummi uiri aduentum, cum Parthorũ nobiliſſimos duces, maximasq́; copias fudit, Syriamq́; im mani Parthorũ impetu liberauit. maximam eius & ſin= gularem laudem prætermitto: cuius enim prædicatio nõ dum omnibus grata eſt, hanc memoriæ potius, q̃ uocis te ſtimonio conſeruemus. animaduerti P. C. exornari etiam nimium à me Brutum, nimium Caſſium ornari, Caſſio uero ſententia mea dominatum & principatum dari. quos ego orno? nempe eos, qui ipſi ſunt ornamenta Reip. quid D. Brutum? non'ne omnibus ſententijs ſemper orna= ui? num igitur reprehẽditis? an Antonios potius ornaré, nõ modo ſuarum familiarum, ſed Romani nominis pro bra, atq; dedecora? an Cenſorinum ornem, in bello hoſté, in pace ſectorem? an cætera ex eodem latrocinio naufra gia colligam? ego uero iſtos ocij, concordiæ, legum, iudi= ciorum, libertatis inimicos, tantum abeſt, ut ornem, ut ef fici non poſſit, quin eos tam oderim, quàm Remp. diligo. uide, inquit, ne ueteranos offendas: hoc enim uel maxime exaudio. ego autem ueteranos tueri debeo; ſed hos, quibus ſanitas eſt, certe timere non debeo; eos uero ueteranos, qui pro Rep. arma ceperunt, ſecutiq́; ſunt C. Cæſarem auctoritate beneficiorum paternorum, hodieq́; Remp. defendunt cum magno periculo, non tueri ſolum, ſed

etiam commodis augere debeo. qui autem quiescunt, ut VI & VIII legio; in magna gloria & laude ponendos puto. comites uero Antonij, qui, postquam beneficia Cæsaris comederunt, Consulem designatum obsidét, huic urbi ferrum, ignemq; minitantur, Saxæ se & Caphoni tradiderunt ad facinus prædamq; natis; nũ quis est, qui tuendos putet? ergo aut boni sunt, quos etiam ornare; aut quieti, quos conseruare debemus; aut impij, quorum contra furorem & bellum & iusta arma cepimus. quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus, ueremur? eorum ne, qui D. Brutum obsidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti salus chara sit, qui possunt Cassij nomen odisse? an eorum, qui utrisq; armis uacant? non uereor, ne acerbus ciuis quisquam istorum sit, qui ocio delectantur. tertio uero generi non militum ueteranorũ, sed importunissimorũ hostium cupio quamacerbissimũ dolorem inurere. quanquam P. C. quousque dicemus sententias ueteranorum arbitratu? quod eorum tantum fastidium est, quæ tanta arrogantia, ut ad arbitrium illorum imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum est enim P. C. quod sentio) non tam ueteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tyrones milites, flos Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratissimæ, quid cuncta Italia de uestra grauitate sentiat: nihil enim semper floret: ætas succedit ætati: diu legiones Cæsaris uiguerunt, nunc uigent Pansæ, uigent Hircij, uigent Cæsaris filij, uigent Planci: uincunt numero, uincunt ætatibus; nimirum etiam auctoritate uincunt: id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur: itaque his promissa sunt præmia, illis persolu-

ta. fruantur his illi: perſoluantur his, quæ ſpopondimus: id enim deos immortales ſpero æquiſſimũ iudicare. quæ cum ita ſint, eam, quam dixi, ſententiam uobis P. C. cenſeo comprobandam.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DVODECIMA. ORATIO LV.

ETsi minime decere uidetur P. C. falli, decipi, errare eum, cui uos maximis sæpe de rebus assentiamini: consolor me tamen, quoniam uobiscum pariter et unà cum sapientissimo Consule erraui: nam cum duo consulares spem honestæ pacis nobis attulissent, ꝗ erant familiares M. Antonij, quòd domestici, nosse aliquod eius uulnus, quod nobis ignotum esset, uidebantur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, aperte fauere Antonio. hi subito hortari ad pacem, quod iam diu non fecissent, non sine causa uidebantur. accessit Consul hortator: at qui Consul? si prudentiã quærimus, qui minime falli posset; si uirtutem, qui nullã pacem probaret, nisi Antonio cedẽte, atq; uicto; si magnitudinem animi, qui præferret mortem seruituti. uos autem P. C. non tam immemores uestrorum grauissimorũ decretorum uidebamini, q̄, spe allata deditionis, quam amici pacem appellare mallent, de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare: auxerat autem meam quidem spem, credo item uestram, quòd domum Antonij afflictã mœstitia audiebam, lamentari uxorem. hic etiam fautores Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei, tristiores uidebam. quod si non ita est, cur à Pisone, & à Caleno potissimum, cur hoc tempore, cur tam improuiso, cur tam repente pacis est facta mentio? negat Piso scire se, negat audisse quicquam: negat Calenus rem

ullam nouam allatam esse: atq; id nunc negant, posteaq̃ nos pacificatoria Legatione implicatos putant. quid ergo opus est nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? decepti, decepti, inq̃, sumus patres conscripti: Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica. quod uidebã equidem, sed quasi per caliginem præstrinxerat aciem animi D. Bruti salus. q si in bello dari uicarij solerent, libenter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atq; hac uoce Q. Fusij capti sumus: ne si à Mutina quidem recesserit, audiemus Antoniũ? ne si in senatus quidẽ potestate futurũ se dixerit? durũ uidebatur: itaq; fracti sumus, cessimus. recedit igitur à Mutina? nescio. paret senatui? credo, inquit Calenus; sed ita, ut teneat dignitatem. ualde uobis Hercule laborandũ est P. C. ut uestrã dignitatẽ amittatis, quæ maxima est; Antonij, quæ neq; est ulla, neq; esse potest, retineatis; ut eam per uos recuperet, quã per se perdidit. si iacens id nobiscũ ageret, audirem fortasse. quanq̃ (sed hoc malo dicere) audirẽ. stanti resistendũ est, aut cõcedenda unà cũ dignitate libertas. at non est integrũ: cõstituta Legatio est. quid autem integrũ non est sapienti, quod restitui potest? cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipiẽtis, in errore perseuerare: posteriores enim cogitationes (ut aiũt) sapiẽtiores solent esse. discussa est illa caligo, quam paulo ante dixi; diluxit, patet, uidemus omnia, neq; per nos solum, sed admonemur à nostris. attendistis paulo ante, præstantissimi uiri quæ esset oratio. mœstam, inquit, domũ offendi, coniugem, liberos. admirabantur boni uiri, accusabant amici, q spe pacis Legationẽ suscepissem. nec mirũ P. Seruili: tuis enim uerissimis, grauissimisq; sententijs omni

eſt non dico dignitate, ſed etiam ſpe ſalutis ſpoliatus Antonius. ad eum te ire Legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem conſilium, quod tuum, ſentio q̃ reprehendatur. nos reprehendimur ſoli? quid? uir fortiſſimus Panſa ſine cauſa tam accurate paulo ante locutus eſt tãdiu? quid egit, niſi uti falſam à ſe ſuſpicionem depelleret? unde autem eſt iſta ſuſpicio? ex pacis patrocinio repentino, quod ſubito ſuſcepit eodem captus errore, quo nos. quòd ſi eſt erratum P. C. ſpe falſa, atq; fallaci, redeamus in uiam. optimus eſt portus pœnitenti mutatio conſilij: quid enim per deos immortales poteſt Reip. prodeſſe noſtra Legatio? prodeſſe dico? quid, ſi etiã obfutura eſt? obfutura? quid, ſi iam obfuit? an uos acerrimam illam, & fortiſſimam populi R. libertatis recuperandæ cupiditatem, non imminutam ac debilitatam putatis Legatione pacis audita? quid municipia cenſetis? quid colonias? quid cũctam Italiam? futuram eodem ſtudio, quo contra cõmune incendiũ exarſerat? an nõ putamus fore, ut eos pœniteat profeſſos eſſe et præ ſe tuliſſe odiũ in Antonium, qui pecunias polliciti ſunt, qui arma, qui ſe totos et animis, & corporibus in ſalutẽ Reip. contulerunt? quemadmodum ueſtrum hoc conſiliũ Capua probabit? quæ temporibus his Roma altera eſt. illa impios ciues iudicauit, eiecit, excluſit. illi, illi, inq̃, urbi fortiſſimæ conanti è manibus eſt ereptus Antonius. quid? legionum noſtrarum neruos non'ne his cõſilijs incidimus? quis eſt enim, qui ad bellum inflãmato animo ſit futurus ſpe pacis oblata? ipſa illa Martia, cœleſtis & diuina legio hoc nũcio langueſcet, & mollietur, atq; illud pulcherrimum Martium nomen amittet: excident gladij: fluent

arma de manibus: ſenatum enim ſecuta, non arbitrabi-tur ſe grauiori odio in Antoniũ eſſe debere, q̃ ſenatum. pudet huius legionis, pudet quartæ, quæ pari uirtute noſtram auctoritatem probans, non ut Conſulem, & imperatorem ſuum, ſed ut hoſtem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus eſt ex duobus: qui iam luſtratus, qui profectus ad Mutinam eſt: qui ſi pacis, ideſt timoris noſtri nomen audierit; ut non referat pedem, inſiſtet certe: quis enim reuocante, & receptui canente ſenatu properet dimica-re? quid autem hoc iniuſtius, quàm nos, inſcientibus ijs, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec ſolum inſcientibus, ſed etiam inuitis? an uos A. Hircium, præclariſſi-mum Cõſulem, C. Cæſarem deorum beneficio natum ad hæc tempora, quorum epiſtolas ſpem uictoriæ declarantes in manu teneo, pacem uelle cenſetis? uincere illi expetunt, pacisq; dulciſſimum & pulcherrimum nomen non pactione, ſed uictoria concupierunt. quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulſandi, adminiſtrandi, ſuſtinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipſum, ne dicam imperium, ſecuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij ſuum totum cor-pus obiecit: exhauritur: uaſtatur: uritur: omneis æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat pericu-lum ſeruitutis. & ut omittam reliquas partes Galliæ; nam ſunt omnes pares: Patauini alios excluſerunt, alios eiecerunt miſſos ab Antonio: pecunia, militibus, &, quod maxime deerat, armis noſtros duces adiuuerunt. fece-runt idem reliqui, qui quondam in eadem cauſa erant,

& propter multorum annorum iniurias alienati à senatu putabãtur. quos minime mirum est cõmunicata cum his Rep. fideles esse, qui etiam expertes eius fidem suam semper præstiterunt. his igitur omnibus uictoriam sperantibus pacis nomen afferemus, idest desperationem uictoriæ? quid, si ne potest quidem ulla esse pax? quæ enim est conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? multis rebus à nobis est inuitatus ad pacem Antonius: bellum tamen maluit. missi Legati repugnante me, sed tamen missi: delata mandata: non paruit. denũciatum est, ne Brutum obsideret, à Mutina discederet: oppugnauit etiam uehementius. & ad eum Legatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? uerecundiorem ne coràm putamus in postulando fore, quàm fuerit tum, cum misit mandata ad senatũ? atquĩ tum ea postulabat, quæ uidebãtur improba omnino, sed tamen aliquo modo posse concedi: non dum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; concisus. nunc ea petit, quæ dare nullo modo possumus, nisi prius uolumus nos bello uictos confiteri. S. C. falsa delata ab eo iudicauimus: num ea uera possumus iudicare? leges statuimus per uim, & contra auspicia latas, ijsq; nec populum, nec plebem teneri: num eas restitui posse censetis? sestertiũ septies millies auertisse Antonium pecuniæ publicæ iudicauistis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, sacerdotia, regna uenierũt: num figentur rursus eæ tabulæ, quas uos decretis uestris refixistis? ꝙ si ea, quæ decreuimus, obruere uolumus: num etiam memoriam rerum delere possumus? quando enim obliuiscetur ulla posteritas, cuius

ſcelere in hac ueſtitus fœditate fuerimus? ut centurionum legionis Martiæ Brundusij profuſus ſanguis eluatur, num elui prædicatio crudelitatis poterit? ut media præteream, quæ uetuſtas tollet operum circa Mutinam tetra monumenta, ſceleris indicia, latrocinijq; ueſtigia? huic igitur importuno atq; impuro parricidæ, quid habemus per deos immortales, quod remittamus? an Galliam ultimam, & exercitum? quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſolum prorogare bellum, ſed concedere etiam uictoriam? an ille non uicerit, quacunq; conditione in hanc urbem cum ſuis armis uenerit? nunc omnia tenemus: auctoritate ualemus plurimum: abſunt tot perditi ciues nefariū ſecuti ducem: tamen eorū ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſumus: quid cenſetis, cū tot uno tempore irruperint? nos arma poſuerimus, illi non poſuerint? non'ne nos noſtris conſilijs uictos in perpetuum fore? ponite ante oculos M. Antoniū conſularem: ſperantem Conſulatum Luciū adiungite: ſupplete cæteros, neq; noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditantes: nolite ne Tyrones quidem Numiſios, & Muſtellas, Saxas'ue cōtemnere. cum his facta pax, nō erit pax, ſed pactio ſeruitutis. L. Piſonis ampliſſimi uiri præclara uox à te non ſolum in hoc ordine Panſa, ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurū ſe ex Italia dixit, deos penates & ſedes patrias relicturū, ſi (quod dij omen auerterent) Remp. oppreſſiſſet Antonius. quæro igitur à te Piſo, non ne oppreſſam Remp. putes, ſi tot, tam impij, tam audaces, tam facinoroſi recepti ſint? quos nō dum tantis parricidijs contaminatos uix ferebamus, hos nunc omni ſce=

lere coopertos tolerabiles censes ciuitati fore? aut isto tuo, mihi crede, consilio erit utendum, ut cedamus, abeamus, uitam inopem uagamq; persequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atq; in patria cadendum est. ubi sunt C. Pansa illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te excitatus senatus, inflammatus populus R. non solum audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini R. foedius seruitute? iccirco ne saga sumpsimus, arma cepimus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, ut de exercitu florentissimo, & maximo Legati ad pacem mitterētur, si postulandam, quid timemus? si accipiendam, cur non rogamur? in hac ego Legatione sim? aut ad id consilium admiscear, in quo, ne si dissensero quidem à cæteris, sciturus populus R. sit? ita fiet, ut, si quid remissum, aut concessum sit, meo periculo peccet Antonius, cum ei peccandi potestas à me concessa uideatur. ꝙ si habenda cum Antonij la ocinio pacis ratio fuit, mea tamen persona ad istam pacem cōciliandam minime fuit deligenda. ego nunquam Legatos mittendos censui: ego ante Legatorū reditum ausus sum dicere; pacem ipsam si afferrēt, quoniam sub nomine pacis bellum lateret, repudiandam: ego princeps sagorum: ego semper illum hostem appellaui, cum alij aduersarium; semper hoc bellum, cum alij tumultum: nec hæc in senatu solum; eadem ad populum semper egi: nec solum in ipsum, sed in eius socios, facinorum ministros, & præsentes, & eos, qui unà sunt, in totam deniq; M. Antonij domum sum semper inuectus. itaq; ut alacres, & læti spe pacis oblata inter se impij ciues, quasi uicissent, gratulabantur: sic me iniquū eiurabant, de me querebantur: diffidebant etiam

Seruilio: meminerant eius sententijs confixum Antoniũ: L. Cæsarem, fortem quidem illum, & constantem senatorem, auunculum tamen; Calenum procuratorem, Pisonem familiarem, te ipsum Pansa uehementissimum, & fortissimum Consulem, factum iam putant leniorem: non quo ita sit, aut esse possit: sed mentio à te facta pacis, suspicionem multis attulit immutatæ uolũtatis. inter has personas me interiectum amici Antonij moleste ferunt. quibus gerendus mos est, quoniã semel liberales esse cœpimus. proficiscãtur Legati optimis ominibus, sed ij, in quibus nõ offendatur Antonius. ꝙ si de Antonio non laboratis, mihi certe P.C. consulere debetis. parcite oculis saltem meis, & aliq̃ ueniam iusto dolori date: quo enim aspectu uidere potero, mitto hostem patriæ, ex quo mihi odium in illum cõmune uobiscũ est; quo modo aspiciam mihi uni crudelissimum hostem, ut declarant eius de me acerbissimæ conciones? adeo ne me ferreum putatis, ut cum eo congredi, aut illum aspicere possim? qui nuper cum in concione donaret eos, qui ei de parricidis audacissimi uidebantur; mea bona donare se dixit Petissio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est. an L. Antonium aspicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuissem, nisi me mœnibus, & portis, & studio municipij mei defendissem. atq; idem hic myrmillo Asiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nuculæ, cum Aquilæ primipili nummos aureos daret, de meis bonis se dare dixit: si enim de suis dixisset, ne aquilam quidem ipsam credituram putauit. non ferent inquam oculi Saxam, Caphonem, nõ duos Prætores, non Tribunũ pl. non duos

designatos Tribunos, non Bestiam, non Trebellium, non Plancum. non possum animo æquo uidere tot, tam importunos, tam sceleratos hostes; nec id fastidio meo, sed charitate Reip. sed uincam animum, mihiq; imperabo: dolorem iustissimum, si non potuero frangere, occultabo. quid? uitæ censetis ne P.C. habendam mihi aliquam esse rationem? quæ mihi quidem minime cara est, præsertim cum Dolabella fecerit ut optanda mors esset, modo sine cruciatu atq; tormentis. uobis tamen, & populo uilis esse spiritus meus non debet: is enim sum, nisi forte me fallo, qui uigilijs, curis, sententijs, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbissimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, ut non obstarent Reip. ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita sit, nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic cum in urbe essem, ac domi, tamen multa sæpe tentata sunt, ubi me non solum amicorum fidelitas, sed etiam uniuersæ ciuitatis oculi custodiunt: quid censetis, cum iter ingressus ero, longum præsertim, nullas ne insidias pertimescendas? tres uiæ sunt ad Mutinam, quò festinat animus, ut quamprimum illud pignus libertatis populi R. D. Brutum aspicere possim: cuius in complexu libenter extremum uitæ spiritũ ediderim, cum omnes actiones bonorum, omnes sententiæ meæ peruenerint ad eum exitum, qui mihi fuit propositus. tres ergo, ut dixi, uiæ: à supero mari, Flaminia: ab infero, Aurelia: media Cassia. nunc quæso attendite, num aberret à coniectura suspicio periculi mei. Hetruriam discriminat Cassia. scimus ne igitur Pansa, quibus in locis nunc sit Lentonis Ceseny Septẽuiralis auctoritas? nobiscũ nec animo cert

eſt,nec corpore. ſi autem aut domi eſt, aut non longe à domo: certe in Hetruria eſt,ideſt in uia. quis igitur mihi præſtat,Lentonem uno capite eſſe contentum? dic mihi præterea Panſa,Ventidius ubi ſit?cui fui ſemper amicus, ante q̃ ille Reip.boniſq; omnibus tã aperte eſt factus inimicus.poſſum Caſſiam uitare,tenere Flaminiam.quid,ſi Anconam,ut dicitur,Ventidius uenerit,potero ne Ariminum tuto accedere?reſtat Aurelia.hic quidem etiam præſidia habeo: poſſeſſiones enim ſunt P.Clodij: tota familia occurret: hoſpitio inuitabit propter familiaritatem notiſſimam. hiſce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in ſuburbium,ut eodem die reuerterer, ire nõ auſus ſim? domeſticis me parietibus uix tueor,ſine amicorum cuſtodijs. itaq; in urbe maneo; ſi licebit, manebo. hæc mea ſedes eſt,hæc uigilia,hæc cuſtodia, hoc præſidiũ ſtatiuum. teneant alij caſtra,regna,res bellicas, oderint hoſtem: nos,ut dicimus, ſemperq; fecimus,urbem & res urbanas uobiſcum pariter tuebimur. neque uero recuſo munus hoc.quanquam populum R.uideo pro me recuſare. nemo me minus timidus, nemo cautior.res declarat. uigeſimus annus eſt, cum omnes ſcelerati me unum petunt. itaque ipſi,ne dicam mihi,Reip.pœnas dederũt:me ſaluum adhuc Reſp.conſeruauit ſibi. timide hoc dicam: ſcio enim quiduis homini accidere poſſe. ueruntamen ſemel circunſeſſus lectis ualentiſſimorum hominum uiribus cecidi ſciens,ut honeſtiſſime exurgere poſſem. poſſum ne igitur ſatis uideri cautus,ſatis prouidus,ſi me huic itineri tam infeſto, tamq; periculoſo commiſero? gloriam in morte debent ij, qui in Rep.uerſantur, non culpæ reprehenſionem, & ſtultitiæ uituperationem relinquere.

quis bonus non luget mortem Trebonij ? quis non dolet
interitum talis & ciuis & uiri? at ſunt qui dicant(dure
illi quidem, ſed tamen dicunt)minus dolendum,quòd ab
homine impuro,nefarioq; non cauerit: etenim qui mul=
torum cuſtodem ſe profiteatur,eum ſapientes ſui primũ
capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. cum ſeptus ſis legi=
bus,& iudiciorum metu,non ſunt omnia timenda, neq;
ad omnes inſidias præſidia quærenda : quis enim audeat
luci,quis in militari uia,quis bene comitatum , quis illu=
ſtrem aggredi ? hæc neq; hoc tempore,neq; in me ualẽt :
non modo enim pœnam non extimeſcet,qui mihi uim at
tulerit;ſed etiam gloriam ſperabit à latronum gregibus
& præmia. hæc ego in urbe præuideo : facilis eſt circũ=
ſpectus,unde exeam,quò progrediar , quid ad dextram,
quid ad ſiniſtram ſit. num idem in Appẽnini tramitibus
facere potero? in quibus,etiam ſi non erunt inſidiæ, quæ
facillime eſſe poterunt,animus tamen erit ſolicitus, ut ni
hil poſſit de officijs Legationis attendere. ſed effugi inſi=
dias: perrupi Appenninum . nempe in Antonij congreſ=
ſum,colloquiumq; ueniẽdum eſt.quinam locus capietur?
ſi extra caſtra,cæteri uiderint, ego mortem actutum fu
turam puto.noui hominis furorem,noui effrenatam uio
lentiam. cuius acerbitas morum,immanitasq; naturæ ne
uino quidem permixta temperari ſolet,hic ira,demẽtiaq;
inflammatus,adhibito fratre Lucio teterrima belua,nun
quam profecto à me ſacrilegas manus atque impias ab=
ſtinebit . memini colloquia & cum acerrimis hoſtibus,et
cum grauiſſime diſſentiẽtibus ciuibus.Cn.Pompeius Sex=
ti filius Conſul me præſente,cum eſſem tyro in eius exer=
citu , cum P.Vectio Catone duce Marſorum inter bina

castra collocutus est . quò quidem memini Sex.Pōpeium fratrem Consulis ad colloquium ipsum Roma uenire,do ctum uirum atq; sapientem.quem Cato cum salutasset, quem te appellem,inquit?at ille,uoluntate hospitem,neces sitate hostem.erat in illo colloquio æquitas; nullus timor, nulla suberat suspicio; mediocre etiam odium:non enim, ut eriperent nobis socij ciuitatem, sed ut in eam reciperē tur,petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, & Teanū, cum alter nobilitatis florem,alter belli socios adhibuisset, de auctoritate senatus,de suffragijs populi, & de iure ci uitatis,legis inter se conditiones contulerunt . non tenuit omnino colloquium illud fidem,à ui tamen periculoq; ab fuit. possumus ne igitur in Antonij latrocinio æque esse, ut hi ? non possumus: aut, si cæteri possunt, me posse dif fido . quòd si non extra castra congrediemur,quæ ad col loquium castra sumentur ? in nostra ille nunquam ue= niet,multo minus nos in illius. reliquum est, ut & acci= piantur,& remittantur postulata per literas. ergo eri= mus in castris . mea ad omnia postulata una sententia . quam cum hic uobis audiētibus dixero, isse & redisse me putatote . Legationem confero . omnia ad senatum mea sententia reijciam,quæcunq; postulabit Antonius: neque enim licet aliter,neque permissum est nobis ab hoc ordi= ne , ut bellis confectis decem Legatis permitti solet more maiorum: neq; ulla omnino à senatu mandata accepi= mus . quæ cum agam in consilio non nullis, ut arbitror repugnantibus,non'ne metuendū est, ne imperita militū multitudo per me pacem distineri putet? facite hoc me= um consilium Legiones nouas non improbare: nam Mar tiam , & quartam nihil præter dignitatem , & decus

probaturas esse, certe scio. quid? ueteranos non ueremur? nam timeri se ne ipsi quidem uolunt. sed quonam modo accipient seueritatem meam? multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum cõmoda, ut uos optimi testes estis, semper ego sententia, auctoritate, oratione firmaui. sed credunt improbis, credũt turbulentis, credunt suis. sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi R. libertate, & salute Reip. nimis feroces, & ad suam uim omnia nostra consilia reuocantes. horum ego cogitationem non uereor, impetum pertimesco. hæc quoq; pericula tanta si effugero, satis ne tutum reditum putatis fore? cum enim & uestra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidem Reip. constantiamq́; præstitero; tum erunt mihi non hi solum, qui me oderunt, sed illi etiam, qui inuident, extimescendi. custodiatur igitur mea uita Reip. eaq;, quoad uel dignitas, uel natura patietur, patriæ reseruetur. mors autem necessitatem habeat fati, aut, si ante oppetẽda est, oppetatur cum gloria. hæc cum ita sint, & si hanc Legationem Resp. ut leuissime dicam, non desiderat, tamen, si tuto licebit ire, proficiscar: omnino P. conscripti totum huiusce rei consilium non periculo meo, sed utilitate Reip. metiar. de qua mihi quoniam liberum est spacium, multum etiam atq; etiam considerandum puto, idq́; potissimum faciendum, quod maxime interesse Reip. iudicauero.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIII. ORATIO LVI.

PRincipio huius belli P.C. quod cum impijs ciuibus, ſceleratisq; ſuſcepimus, timui, ne conditio inſidioſa pacis, libertatis recuperandæ ſtudia reſtingueret: dulce enim nomen eſt pacis, res uero ipſa cum iucunda, tum ſalutaris: nam nec priuatos focos, nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura cara habere, quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat; eumq; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto. itaque ſiue Sylla, ſiue Marius, ſiue uterque, ſiue Octauius, ſiue Cinna, ſiue iterum Sylla, ſiue alter Marius, & Carbo, ſiue quis alius ciuile bellum optauit, eum deteſtabilem ciuem Reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, cum ipſum iure cæſum fateamur. nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: ſi aut ciuis, aut homo habendus eſt, qui ciuile bellum concupiſcit. ſed hoc primum uidendum eſt P. C. cum omnibus ne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis, lex ſit ſeruitutis. pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat deſperandum, ſi conueniſſet, fore aliquem tolerabilem ſtatum ciuitatis. Cinna ſi concordiam cum Octauio confirmare uoluiſſet, hominum in Rep. ſanitas remanere potuiſſet. proximo bello ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæſar dimiſiſſet, & pacem ſtabilem,

& aliquam Remp. nobis habere licuisset. hoc uero quid est? cum Antonijs pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio, Lẽtone, Saxa? exempli causa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemq; ipsi cernitis reliquorũ. addite illa naufragia Cæsaris amicorum, Barbas Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, & sodales, Eutrapelum, Melam, Celium, Põtium, Crasicium, Tyronẽ, Mustellam, Petissium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt Alaudæ, cæteriq; ueterani, seminarium iudicum tertiæ decuriæ, qui, suis rebus exhaustis, beneficijs Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierunt. ò fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit. ò ratum religiosumq; fœdus, quod cum his fecerimus. hoc si M. Antonius uiolare conabitur, Lucij eum sanctitas à scelere reuocabit. illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus nõ erit. ora uobis eorum ponite P. C. ante oculos, et maxime Antoniorum, incessum, aspectũ, uultum, spiritum, latera tegentes alios, sequentes alios, alios prægredientes amicos. quem uini anhelitũ, quas contumelias fore censetis, minasq; uerborũ? nisi forte eos pax ipsa leniet, maximeq; cum in hunc ordinem uenerint; salutabunt benigne; comiter appellabunt unumquenq; uestrum. non recordamini per deos immortales, quas in eos sententias dixeritis? acta Antonij rescidistis, leges refixistis, per uim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiæ delectum excitastis: collegam, & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis. cum hoc quæ pax esse potest? si esset externus hostis, tamẽ id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, mõtes, regionũ magnitudines interessent,

odisses eum, quem non uideres. hi in oculis hærebunt, &, cũ licebit, in faucibus: quibus. n. septis tam immanes belluas continebimus? at incertus exitus belli est. est omnino fortium uirorum, quales uos esse debetis, uirtute præstare tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere: sed quoniam ab hoc ordine non fortitudo solum, uerum etiam sapiẽtia postulatur; quanq̃ uidentur hæc non posse seiungi, seiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iustum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum. quid sapientia? cautioribus utitur cõsilijs, in posterum prouidet, est omni ratione protectior. quid igitur censet? parendum est enim; atq; id optimum iudicandum, quod sit sapientissime constitutum. si hoc præcipit, ne quid uita existimẽ antiquius, ne decernã capitis periculo, fugiã omne discrimen: quæram ex ea, etiã ne fuerit, cum id fecero, seruiendum. si annuerit: næ ego istam sapientiam, quãuis sit erudita, non audiam. sin responderit, tu uero ita uitam, corpusq; seruato, ita fortunas, ita rẽ familiarẽ, ut hæc posteriora libertate ducas, itaq; his uti uelis, si liberare Remp. possis, nec pro his libertatẽ, sed pro libertate hæc proijcias tanq̃ pignora iniuriæ: tum sapientiæ uocem audire uidear, eiq; ut deo paream. itaq; si receptis illis, possumus esse liberi, uincamus odiũ, pacemq; potiamur. sin liber uiuis his, incolumibusq; esse nullus potest: lætemur decertandi oblatam esse fortunam: aut. n. uictis his fruemur uictrice Rep. aut oppressi, quod omen auertat Iupiter, si non spiritu, at uirtutis laude uiuemus. at enim nos M. Lepidus imperator iterum, Pontifex Maximus optime proximo ciuili bello de Rep. meritus ad pacem adhortatur. nullius apud me P. C. auctoritas ma=

ior est, quàm M. Lepidi, uel propter ipsius uirtutem, uel propter familiæ dignitatem. accedunt eodem multa priuata, magna eius in me merita, ac mea quædam in illũ. maximum uero eius beneficium numero, quòd hoc animo in Remp. est: quæ mihi uita mea semper fuit carior. nam cum magnum Pompeium, clarissimum adolescenté, præstantissimi uiri filium, auctoritate adduxit ad pacé, remq; publicam sine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit; tum me eius beneficio plus quàm pro uirili parte obligatum puto. itaque ei & honores decreui, quàm potui amplissimos, in quibus uos mihi estis assensi: nec unquam de illo & sperare optime, & loqui destiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Resp. obligatum tenet. summa nobilitas est, omnes honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipsius, fratris, maiorumq; monumenta, probatissima uxor, optatissimi liberi, res familiaris cum ampla, tum casta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio & misericordia liberati. talis igitur uir & ciuis opinione labi potest, uoluntate à Rep. dissidere nullo pacto potest. pacem uult M. Lepidus. præclare, si talem potest efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium Resp. aspiciet, suoq; sinu complexuq; recipiet; neque solum illum, sed cum illo se ipsam sibi restitutam putabit. hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in Rostris cum inscriptione præclara, cur absenti triumphum: quanquam enim magnas res bellicas gesserat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt.

ſed ꝙ ſilentio ciuile bellum confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos contuliſtis. exiſtimas ne igitur M. Lepide, qualem Pompeium Reſp. habitura ſit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cum hos cõpello, prætereo omnino ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia. deinde obſecro uos P.C. quis hoc ueſtrum non uidet, quod Fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, uidit? ſaluis enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa defendimus, Pompeio ſua domus patebit, eamq; non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeij domum filius. ò rem acerbam. ſed hæc ſatis diu multumq; defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patrijs in prædæ diſſipatione inimicus uictor redegiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, urbana quædã, quæ poſſidet Antonius. nam argẽtum, ueſtem, ſupellectilem, uinum amittet æquo animo, quæ ille helluo diſſipauit. Albanũ, Firmanum à Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio Tuſculanum: hiq;, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obſident, de Falerno anſeres depellentur. ſunt alij plures fortaſſe. ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtiũ numero non ſunt, Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros. ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere: retinere uero quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? an is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeij ſeruus, libertus Cæſaris, agri Lucani poſſeſſiones occupa=

uit? atq; illud ſepties millies, quod adoleſcenti P.C. ſpo=
pondiſtis, ita deſcribite, ut uideatur à uobis Cn. Pompeij
filius in patrimonio ſuo collocatus. hæc ſenatus. reliqua
populus R. in ea familia, quam uidit ampliſſimam, per=
ſequetur, in primis paternum Auguratus locum: in quē
ego eum, ut, quod à patre accepi, filio reddam, mea nomi
natione cooptabo. utrum igitur Augurem Iouis optimi
maximi, cuius interpretes internūcijq; conſtituti ſumus;
utrum populus R. libenter ſanciet, Pompeium, an Anto=
nium? mihi quidem numine deorum immortalium ui=
detur hoc fortuna uoluiſſe, ut actis Cæſaris firmis ac ra
tis Cn. Pompeij filius poſſet & dignitatem & fortunas
patrias recuperare. ac ne illud quidem ſilentio P.C. præ=
tereundum puto, quòd clariſſimi uiri Legati L. Paulus,
Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam uo
luntatem in Remp. eamq; perpetuam, atq; conſtantem,
nunciant, ſe Pompeij conueniendi cauſa diuertiſſe Maſſi
liam, eumq; cognouiſſe paratiſſimo animo, ut cum ſuis
copijs iret ad Mutinam, ni uereretur ueteranorum ani=
mos offendere. eſt uero eius patris filius, qui ſapienter
faciebat non minus multa, quàm fortiter. itaq; intelli=
gitis & animum ei præſto fuiſſe, nec conſiliū defuiſſe.
atq; etiam hoc M. Lepido prouidendum eſt, ne quid arro
gantius, quàm eius mores ferunt, facere uideatur: ſi
enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum
ſenatus populiq; R. atq; uniuerſæ Reip. eſſe, non ſuū. at
uti poteſt pro ſuo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quæ
facere poſſunt, facienda ſunt? etiam ne, ſi turpia, ſi per=
nicioſa erunt, ſi facere omnino non licebit? quid autem
turpius, aut fœdius, aut quod minus deceat, q̃ contra ſe=

natum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitũ: ſiquidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, inſtitutiſq; conceditur: neq; enim, quod quiſq; poteſt, id ei licet; nec, ſi non obſtatur, propterea etiam permittitur: tibi enim exercitum Lepide tanq̃ maioribus tuis patria pro ſe dedit. hoc tu arcebis hoſtem, fines imperij propagabis, ſenatui populoq; R. parebis, ſi quã ad aliã rem te forte traduxerit. hæc ſi cogitas, es M. Lepidus Pontifex maximus, M. Lepidi Pontificis maximi pronepos. ſin hominibus tantum licere iudicas, quantum poſſunt: uide, ne alienis exemplis, hiſq; recentibus uti, q̃ & antiquis & domeſticis malle uideare. ꝙ ſi auctoritatem interponis ſine armis, magis quidem laudo, ſed uide, ne hoc ipſum non ſit neceſſe: quanq̃ enim eſt tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobiliſſimo; tamen ſenatus ſe ipſe non contemnit; nec uero fuit unquã grauior, conſtãtior, fortior. incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non poteſt ullius auctoritate tantus ſenatus populiq; R. ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non poſſunt: receptui ſignũ, aut reuocationem à bello audire nõ poſſumus: ſperamus optima, pati uel difficillima malumus, quàm ſeruire. Cæſar confecit inuictum exercitum: duo fortiſſimi Conſules adſunt cum copijs: L. Planci Conſulis deſignati uaria, & magna auxilia non deſunt: de D. Bruti ſalute certatur: unus furioſus gladiator cum teterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, cõtra quatuor Cõſu=

les gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audia-
mus? cum hoc pacem fieri posse credamus? at pericu-
lum est, ne opprimamur. non metuo, ne is, qui suis am-
plissimis fortunis, nisi bonis saluis, frui nõ potest, prodat
salutem suam. bonos ciues primum natura efficit, adiu-
uat deinde fortuna: omnibus enim bonis expedit saluam
esse Remp. sed in ijs, qui fortunati sunt, magis id appa-
ret. quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodem sa
nior? uidit eius mœstitiam, atq; lacrymas populus R. Lu
percalibus: uidit, quàm abiectus, quàm confectus esset,
cum Cæsari diadema imponens Antonius, seruum se
illius, quàm collegã esse malebat. qui si reliquis flagitijs,
& sceleribus se abstinere potuisset, tamen unum ob hoc
factum dignum illum omni pœna putarem: nã si ipse
seruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & si
eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eũ
tyrãni, etiam ne in nostros liberos dominum, & tyran-
num comparabat? itaq; illo interfecto, qualem eum in
nos esse uoluit, talis ipse in cæteros extitit: qua enim in
barbaria quisquam tam teter, tam crudelis tyrannus,
quàm in hac urbe armis barbarorum stipatus Anto-
nius? Cæsare dominante ueniebamus in senatum, si non
libere, attamen tuto: hoc archipirata, quid enim dicam
tyranno? hæc subsellia ab Ithyreis occupabantur. proru
pit subito Brundusium, ut inde agmine quadrato ad ur
bem accederet: lautissimum oppidum, nunc municipiũ,
honestissimorum quondam colonorum Suessam, fortissi
morum militum sanguine impleuit: Brundusij in sinu
nõ modo auarissimæ, sed etiam crudelissimæ uxoris de-
lectos Martiæ legionis centuriones trucidauit: inde se

quo furore, quo ardore ad urbem, idest ad cædem optimi cuiusq; rapiebat? quo tempore dij immortales ipsi præsidium improuisum nec opinantibus nobis obtulerunt: Cæsaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorãs, quæcunq; falso is diceret in sanctissimum adolescentem, ea uere recidere in memoriam pueritiæ suæ. ingressus urbem est, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, sinistra, gemente populo R. minaretur dominis, notaret domos, diuisurum se urbem palàm suis polliceretur. redijt ad milites. ibi pestifera illa Tyburi concio. inde ad urbem cursus: senatus in Capitolium: parata de circunscribendo adolescente sententia consularis, cum repente (nam Martiam legionem Albæ consedisse sciebat) affertur ei de quarta nuncius. quo perculsus abiecit consilium referendi ad senatum de Cæsare: egressus est non uijs, sed tramitibus paludatus: eoq; ipso die innumerabilia S.C. fecit: quæ quidem omnia citius delata, quàm scripta sunt. ex eo non iter, sed cursus, & fuga in Galliam. Cæsarem sequi arbitrabatur cum legione Martia, cum quarta, cum ueteranis: quorũ ille nomen præ metu ferre non poterat: eiq; in Galliam penetranti D. se Brutus obiecit: qui se totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamq; illi exultanti tanquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus munitionibusq; sepsisset, nec eum florentissimæ coloniæ dignitas, neq; Consulis designati maiestas à parricidio deterreret: tum me, testor & uos, et populum R. et omnes deos, qui huic urbi præsident, inui=

to, & repugnante, Legati missi tres cõsulares ad latronẽ M. Antoniũ gladiatorũ ducẽ. quis tã barbarus unq̃? tam immanis? tã ferus? nõ audiuit: nõ respõdit: neq; eos solũ præsẽtes, sed multo magis nos, à quibus illi erãt missi, spreuit, et pro nihilo putauit. postea quod scelus, quod facinus parricida nõ edidit? circũsedit colonos uestros, exercitũ populi R. imperatorẽ, Cõsulem designatũ: agros diuexat ciuiũ optimorũ: hostis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormẽta minitatur. cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest? cuius ne supplicio quidẽ ullo satiari uidetur posse populus R. ꝙ si quis adhuc dubitare potuit, quin nulla societas huic ordini populoq́; R. cũ illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare his cognitis literis, quas mihi missas ab Hircio Cõsule modo accepi. eas dum recito, dumq́; de singulis sentẽtijs breuiter disputo, P. C. ut adhuc fecistis, me attẽte audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. neq; se imperatorẽ, neq; Hirciũ Cõsulem, nec Proprætorẽ Cæsarem. satis hoc quidem scite. deponere alienũ nomen ipse maluit, quàm illis suũ reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVÀM DOLVI. uidete, quid se gauisum, quid doluisse dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. ò Spar

tace, quē enim te potius appellem? cuius propter nefanda scelera tolerabilis fuisse uidetur Catilina: lætandum esse, ausus es scribere, Treboniū dedisse pœnas? sceleratum Treboniū? quo scelere, nisi ꝙ te Idibus Mart. à debita tibi peste seduxit? age hoc lætaris. uideamus, quid moleste feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM EO QVÒD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CARIOREM POPVLO R. FILIVM SCVRRAE, QVÀM C. CAESAREM PATRIAE PARENTEM, INGEMISCENDVM EST. quid ingemiscis hostem Dolabellā iudicatum? quid? te nō intelligis delectu tota Italia habito, Cōsulibus missis, Cæsare ornato, sagis deniq; sumptis, hostem indicatū? quid est autē scelerate, ꝙ gemas hostē Dolabellam iudicatū à senatu? quē tu ordinē omnino esse nullū putas. sed eā tibi causam belli gerēdi proponis, ut senatū funditus deleas, reliqui boni, et locupletes omnes summū ordinē subsequātur. at scurræ filiū appellat: quasi uero ignotus nobis fuerit splendidus eques R. Trebonij pater. is autem humilitatem despicere audet cuiusquā, qui ex Fadia sustulerit liberos? ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM ET BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. equidem negare non possum, à Cæsare Hircium ornatum: sed illa omnia ornamenta in uirtute, & industria posita lucent: tu uero, qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes, quid esse, si tibi ille non tam multa tribuisset? ecquo te tua

uirtus prouexisset? ecquò genus? in lustris, popinis, alea, uino tẽpus ætatis omne cõsumpsisses, ut faciebas, cum in gremijs mimarũ, mẽtum mentemq; deponeres. ET TE O PVER, puerũ appellat, quẽ nõ modo uirũ, sed etiã uirũ fortissimum sensit, & sentiet. est istuc quidẽ nomẽ ætatis, sed ab eo minime usurpandum, qui suam amentia puero huic præbet ad gloriã. QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES: debet uero, soluitq; præclare. si enim ille patriæ parẽs est, ut tu appellas; ego, quid sentiam, uidero: cur non hic parens uerior, à quo certe uitam habemus è tuis facinorosissimis manibus ereptã? ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? turpem uero actionem, qua defenditur amplissimi auctoritas ordinis cõtra crudelissimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICA HAEC LIBERETVR OBSIDIONE: ueneficum audes appellare eum uirum, qui tuis uenificijs remedia inuenit? quem ita obsides noue Annibal, aut si quis acutior imperator fuit; ut te ipse obsideas, neq; te istinc, si cupias, possis explicare. recesseris: undiq; omnes insequentur. manseris: hærebis. nimirum recte ueneficam appellas, à quo tibi præsentem pestem uides comparatam. VT QVAMPOTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS. putes Censorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios. cur autem nolint potentes esse non modo optimos, & nobilissimos uiros, sed secum etiam in Reip. defensione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS, VT PRIORA. quæ tãdem? CASTRA POMPEII

SENATVM APPELLATIS? an uero tua castra senatum appellaremus? in quibus tu es uidelicet consularis, cuius totus Consulatus est ex omni monumentorum memoria reuulsus: duo Prætores sine causa diffisi se aliquid habituros: nos enim Cæsaris beneficia defendimus: prætorij Philadelphus Annius, & innocẽs Gallius: ædilitij Coricus laterum, & uocis meæ Bestia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutusq; Q. Celius, columenq; amicorum Antonij Cotula Varius: quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis: Septemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atq; amores populi R. L. Antonius: tribunitij primum duo designati, Tullus Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit; qui cum prodere imperatorem suum non posset, reliquit. alter est designatus, Viseius nescio quis, fortis, ut aiunt, latro, quem tamen temperantem fuisse ferunt Isauri balneatorem. sequuntur alij tribunitij, T. Plancus in primis: qui si senatum dilexisset, nunquam curiam incendisset. quo scelere damnatus, in eam urbem redijt armis, à qua excesserat legibus. sed hoc ei commune cum plurimis dissimillimis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eum nõ posse, nisi ei crura fracta essent: fracta sunt, & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. est etiam ibi Decius, ab illis, ut opinor, Muribus Decijs: itaque Cæsaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum uirum memoria renouata est. Saxam uero Decidium præterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum Tribunum pl. uideremus, quem ciuem nunquam

uideramus. est quidem alter Saserna. sed omnes tamen tantam habent similitudinem inter se, ut in eorum prænominibus errem. nec uero Exitius Philadelphi frater Quæstor prætermittendus est, ne, si de clarissimo adolescente siluero, inuidisse uidear Antonio. est etiam Asinius quidam senator uoluntarius, lectus ipse à se. apertam curiam uidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos: pater conscriptus repente factus est. non noui Sex. Albedium: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonij senatu. arbitror me aliquos præteriisse: de ijs tamen, qui occurrebant, tacere nõ potui. hoc igitur fretus senatu, Pompeianum senatum despicit: in quo decem fuimus consulares: qui si omnes uiuerent, bellum omnino hoc non fuisset, auctoritati cessisset audacia. sed quantum præsidij fuerit in cæteris, hinc intelligi potest, quòd ego unus relictus è multis, contudi, & fregi adiuuantibus uobis exultantis prædonis audaciam. quòd si fortuna nobis modo non eripuisset Ser. Sulpitium, eiusq; collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? si duos Consules amicissimos patriæ simul ex Italia eiectos, si L. Afranium summum ducem, si P. Lentulum ciuem cum in cæteris rebus, tum in salute mea singularem, si Bibulum, cuius est in Remp. merito semper laudata constantia; si L. Domitium præstantissimum ciuem, si App. Claudium pari nobilitate, & uoluntate præditum, si P. Scipionem clarissimum uirum, maiorumq; suorum simillimum Resp. tenere potuisset: certe his consularibus non esset Pompeianus despiciendus senatus. utrum igitur æquius, utrum melius Reip. fuit, Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeij ui=

uere Antonium? qui uero prætorij? quorum princeps M. Cato, idemq; omnium gentium uirtute princeps. quid reliquos clariſſimos uiros commemorem? noſtis omnes. magis uereor, ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui ædilitij? qui tri=bunitij? qui quæſtorij? quid multa? talis ſenatorum & dignitas & multitudo fuit, ut magna excuſatione opus ijs ſit, qui illa in caſtra non uenerunt. nunc reliqua at=tendite. VICTVM CICERONEM DV=CEM HABVISTIS. eo libentius ducem audio, quòd certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro: fatum enim meum eſt ſine Rep. nec uinci poſſe, nec uin cere. MACEDONIAM MVNITIS EX=ERCITIBVS: & quidem fratri tuo, qui à nobis nihil degenerat, extorſimus. AFRICAM COM=MISISTIS VARO BIS CAPTO: hic cum C. fratre putat ſe litigare. IN SYRIAM CAS SIVM MISISTIS: non igitur ſentis huic cauſæ orbem terræ parere, te extra munitiones tuas, ueſtigium ubi imprimas, non habere? CASCAM TRIBV=NATVM GERERE PASSI ESTIS: quid ergo? ut Marullum, ut Cæſetium, à Rep. remoueremus eum, per quem, ut neq; idem hoc poſthac, neq; multa hu iuſmodi accidere poſſent, conſecuti ſumus? VECTI=GALIA IVLIANA LVPERCIS ADE=MISTIS: Lupercorum mentionem facere audet? ne=que illius diei memoriam perhorreſcit, quo auſus eſt ob=rutus uino, unguentis oblitus, nudus gemẽtem populũ R. ad ſeruitutẽ cohortari? VETERANORVM CO LONIAS DEDVCTAS LEGE, ET S.C.

SVSTVLISTIS: nos sustulimus, an contra lege comitijs centuriatis lata sanximus? uide, ne tu ueteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris, in eumq́; locum deduxeris, ex quo ipsi iam sentiunt se nunquam exituros. MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. nihil disputo de iure belli: magis facilis disputatio est, q̃ necessaria. illud tamẽ animaduertite P.C. quàm sit huic Reip. natus hostis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quam scit huic Reip. semper fuisse amicissimam. NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES. qui quæso iam legis Hirciæ mentionem facit? cuius non minus arbitror latorem ipsum, quàm eos, de quibus lata est, pœnitere. omnino mea quidem sententia legem illam appellare fas non est: & ut sit lex, non debemus illam Hircij legem putare. APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNATIS: quid, si omnibus suis copijs excellentem uirum Resp. armasset, quem tandem bonum pœniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuũ capere potuisset. SEXCVRI PERCVSSOS PETVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CAESARIS, LAVDASTIS: non laudamus, quod ne audiuimus quidem: ualde enim nobis in tanta perturbatione Reip. de duobus nequissimis Græculis cogitandum fuit? THEOPOMPVM NVDVM EXPVLSVM À TREBONIO CONFVGERE ALEXANDRI

AM NEGLEXISTIS: *magnum crimen senatus. de Theopompo summo homine neglenimus: qui ubi terrarum sit, quid agat, uiuat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat?* SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS: *nihil tibi de Galba respondeo fortissimo & constantissimo ciue: coràm aderit: præsens tibi & ipse, & ille, quem insimulas, pugio respondebit.* MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS TAN QVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS: *scilicet uerba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta, ignorabant ueterani, quid ageretur. non illi senatus au ctoritatem, aut libertatem populi R. sequebantur? Cæsaris mortem ulcisci uolebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te uidelicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant? ò miser cum re, tum hoc ipso, quòd non sentis quàm miser sis. sed maximum crimen audite.* DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT, *quis? credo enim afferet aliquod scelerati hominis exemplum:* CN. POMPEIVS IPSE: *ò nos turpes, siquidem Cn. Pompeium imitaturi sumus:* AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POS-

SIT. *poterit, mihi crede: nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit.* POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. *alij istuc negant: ego uero, ne si ista quidem feceris, nunquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto.* QVID? HOC PLACET NE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. *nihil uidi tam integrum, quàm ut oppugnare imperatorem incipiant, quem tanto studio consensúq; offenderint.* QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS: *deprauati aut corrupti sunt, quibus persuasum est fœdissimum hostem iustissimo bello persequi.* AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVÒ LVBET, SI TANTVM MODO PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. *quàm benigne deniq; usi liberalitate Antonij milites imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non stetisset, non Dolabella prius imperatori suo, quàm Antonius etiam collegæ parentasset.* CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS

CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. *parum ne uidetur omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initam confiteri? non'ne cernitis ex uno fonte omnia scelera manare? ipse deniq; fatetur, hoc quidem satis acute, non posse eos, qui hostem Dolabellam iudicauerint ob rectissimum facinus (ita enim uidetur Antonio) sibi parcere idem sentienti. quid huic facias, qui hæc literis, memoriæq; mandarit, ita sibi coüenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, et, si posset, etiam Brutũ, Cassium discruciatos necaret, eademq; inhiberet supplicia nobis? conseruandus ciuis cum tam pio, iustoq; fœdere. is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem & uerecundas, ut haberet Galliam ultimam aptissimam ad bellum renouãdum, instruẽdumq; prouinciam; ut Alaudæ in tertia decuria iudicarent, idest ut perfugium scelerum esset cum turpissimis Reip. sordibus; ut acta sua rata essent, cuius nullum remanet Consulatus uestigium. cauebat etiam L. Antonio: qui fuerat æquissimus agri priuati & publici decempedator Nucula, & Lentone collega.* QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET

PARTIBVS VTILIVS, TREBONII MORTEM PERSEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSA TOTIES IVGVLATA; AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. *si esset iugulata, nunquam exurgeret: quod tibi, tuisq; contingat. utrum, inquit, elegantius. atqui hoc bello de elegantia quæritur. & par tibus utilius. partes furiose dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas Mutinam: circunsedes Consulem designatum: bellum contra te duo Consules gerunt, cumq; his Proprætor Cæsar: cuncta contra te Italia armata est. istas tu partes potius, q̃ à populo R. defectionem uocas? potius M. Trebonij mortem, q̃ Cæsaris persequimur? Trebonij satis persecuti sumus, hoste iudicato Dolabella: Cæsaris mors facillime defenditur obliuione & silentio. sed uidete, quid moliatur. cum mortem Cæsaris ulciscendam putat, mortem proponit non ijs solum, qui illam rem gesserunt; sed ijs etiam, qui non moleste tulerunt.* QVIBVS, VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI VSQVE EÒ FELIX EST, VT ISDEM ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVI

BVS

BVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST. pergit in mea maledicta. quasi uero ei pulcherrime priora processerint: quem ego inustũ uerissimis maledictorum notis tradã hominũ memoriæ sempiternæ. ego Lanista? & quidem nõ insipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores uincere. utri ceciderint, scribit lucro nobis futurũ. ò præclarum lucrũ, quo te uictore, quod dij omen auertant, beata mors eorũ futura sit, qui è uita excesserint sine tormentis. à me deceptos ait eisdem ornamẽtis Hirciũ, & Cæsarẽ. quod quæso adhuc à me est tributum Hircio ornamentũ? nã Cæsari plura, & maiora debentur. deceptũ autem patrem à me Cæsarem dicere audes? tu, tu, inquã, illum occidisti Lupercalibus: cuius homo ingratissime Flaminium cur reliquisti? sed iam uidete magni & clari uiri admirabilem grauitatem atq; constantiã. MIHI QVIDEM CONSTAT, NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE, NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE: omitto alia: fidem Dolabellæ sanctissimi uiri deserere homo pius non potest: quam fidem? an optimi cuiusq; cædis, urbis, & Italiæ partitionis, suis dandarum diripiendarumq; prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium et Dolabellam impurissimos parricidas fœdere, ac fide sanciretur? NEC LEPIDI SOCIETATEM

VIOLARE PIISSIMI HOMINIS: tibi cum Lepido societas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, sicut ille est; sed homine sano? id agis, ut Lepidum aut impium, aut insanũ existimari uelis. nihil agis. quanquam affirmare de altero difficile est, de Lepido praesertim, quem ego metuam nunquam, bene sperabo dum licebit. reuocare te à furore Lepidus uoluit, non adiutor esse dementiae. tu porrò ne pios quidẽ, sed piissimos quaeris: & quod uerbum omnino nullum in lingua latina est, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis. NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina uirtus lucem affert Reip. nisi forte subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorũ: quiq;, nisi ante eius aduentum Reip. poenas dederis, ille huius belli feret principatum: quanquam enim prima praesidia utiliora Reip. sunt, tamen extrema sunt gratiora. sed iam se colligit, & ad extremum incipit philosophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM: NANQVE SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT; VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. praecipias licet gaudia: nõ.n. tibi cũ Põpeianis, sed cũ uniuersa Rep. bellũ est. omnes te dij, ho-

mines, summi, medij, infimi, ciues, peregrini, uiri, mulieres, liberi, serui oderūt. sensimus hoc nuper falso nūcio, uero propediē sentiemus. quæ si tecum ipse recolis, æquiore animo & maiore consolatione moriere. DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI PARATI SINT VNÀ NOBISCVM CAESARIS MORTEM. hac Antonij sententia cognita, dubitaturos ne A. Hircium, C. Pansam Consules putatis, quin ad Antoniū transeant? Brutū obsideant? Mutinā expugnare cupiant? quid de Pāsa & Hircio loquar? Cæsar, singulari pietate adolescēs, poterit se tenere, quin D. Bruti sanguine pœnas patrias persequatur? itaq; fecerūt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. quo maior adolescens Cæsar, maioreq; deorū immortaliū beneficio Reip. natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate abductus unq̄ est. intelligit maximam pietatem conseruatione patriæ. quòd si partium certamen esset, quarum omnino nomen extinctum est: Antonius ne potius, & Ventidius partes Cæsaris defenderent, quàm primum Cæsar adolescens summa pietate, & memoria parentis sui, deinde Pansa, & Hircius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsaris, tum cum illæ uere partes uocabantur? hæ uero quæ sunt partes, cum alteris senatus auctoritas, populi R. libertas, Reip. salus proposita sit, alteris cædes bonorum, urbis, Italiæq; partitio? Veniamus aliquando ad clausulam. LEGATOS VENIRE NON CREDO. bene me nouit.

bellum quò ueniat, proposito præsertim exemplo Dolabellæ, sanctiores erunt credo iure Legati, quàm duo Consules, contra quos arma fert; quàm Cæsar, cuius patris flamen est; quàm Consul designatus, quem oppugnat; quàm Mutina, quã obsidet; quàm patria, cui ignem ferrumq; minitatur. CVM VENERINT; QVAE POSTVLENT, COGNOSCAM. quin tu abis in malam pestem, malumq; cruciatum. ad te quisquam ueniat nisi Ventidij similis? oriens incendium qui restinguerent, summos uiros misimus; repudiasti: nũc in tantam flãmam tamq; inueteratam mittamus, cum locum tibi reliquũ non modo ad pacem, sed ne ad deditionem quidem feceris? hanc ego epistolam P.C. nõ quo illum dignum putarem, recitaui, sed ut confessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia uideretis. cum hoc pacem M. Lepidus, uir ornatissimus omnibus & uirtutis et fortunæ bonis, si hæc uideret, deniq; aut uellet, aut fieri posse arbitraretur? prius undis flamma, ut ait poeta nescio quis: prius deniq; omnia, quàm aut cum Antonijs Resp. aut cum Rep. Antonij redeãt in gratiam. monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia Reip. moueri sedibus suis huic urbi melius est, atq; in alias, si fieri possit, terras demigrare, unde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quàm illos, Cæsaris uirtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia uidere. optatissimum est uincere: secundum est, nullum casum pro dignitate, et libertate patriæ non ferendum putare. quod reliquum est, non est tertiũ, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere uitæ cupiditate. quæ cum ita sint, de mandatis literisq; M. Lepidi uiri clarissimi Seruilio assentior; & hoc

amplius cenſeo: Magnum Pompeium Cn.F.pro patris, maiorumq; ſuorum animo, ſtudioq; in Remp.ſuáq; priſtina uirtute, induſtria, uoluntate feciſſe, ꝙ ſuam eorumq;,quos ſecum haberet,operam ſenatui populoq; R. pollicitus eſſet; eamq; rem ſenatui populoq; R.gratam acceptamq; eſſe; eiq; honori dignitatiq; eam rem fore. hoc uel coniungi cum hoc S.C.licet,uel ſeiungi poteſt,ſeparatimq; perſcribi, ut proprio S.C.Pompeius collaudatus eſſe uideatur.

IN M. ANTONIVM PHILIP-
PICA DECIMAQVARTA.
ORATIO LVII.

S I, ut ex literis, quæ recitatæ sunt P.C. sceleratissimorum hostium exercitum cæsum fusumq; cognoui, sic id, quod et omnes maxime optamus, & ex ea uictoria, quæ parta est, consecutum arbitramur, D.Brutum egressum iam Mutina esse cognouissem: propter cuius periculum ad saga issemus, propter eiusdem salutem redeundum ad pristinum uestitum sine ulla dubitatione censerem. ante uero quàm sit ea res, quam auidissime ciuitas expectat, allata: lætitiæ usus satis est maximæ præclarissimæq; pugnæ: reditũ ad uestitum confectæ uictoriæ reseruate. confectio autem huius belli est D.Bruti salus. quæ autem est ista sententia, ut in hodiernũ diem uestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? nos uero, cum semel ad eum, quem cupimus, optamusq;, uestitum redierimus; id agamus, ut eum in perpetuũ retineamus: nam hoc quidem cum turpe est, tum ne dijs quidem immortalibus gratum, ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. atq; animaduerto P.C. quosdam huic fauere sententiæ: quorum ea mens, idq; consilium est, ut, cum uideant illum gloriosissimum D.Bruto futurum dié, quo die propter eius salutem redierimus ad uestitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ posteritatiq; prodatur, propter unius ciuis periculum populum R. ad saga isse, propter eiusdem salutem redisse ad togas.

tollite hanc, nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. uos uero P.C. conseruate auctoritatem uestram: manete in sententia: tenete uestra memoria quod sæpe ostendistis, huius totius belli in unius uiri fortissimi & maximi uita positum esse discrimen. ad D. Brutum liberandum Legati missi principes ciuitatis, qui illi hosti ac parricidæ denũciarent, ut à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia Consules sortiti: ad bellum profectus A. Hircius: cuius imbecillitatem ualitudinis animi uirtus & spes uictoriæ confirmauit: Cæsar, cum exercitu per se comparato tum primis pestibus Remp. liberasset, nequid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandũ, uicitq; dolorem aliquem domesticũ patriæ caritate. quid C. Pansa egit aliud delectibus habendis, pecunijs cõparandis, S.C. faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo R. ad causam libertatis uocando, nisi ut D. Brutus liberaretur? à quo populus R. frequens ita salutem D. Bruti una uoce depoposcit, ut eam non solum commodis suis, sed etiam necessitati uictus anteferret. quod sperare nos quidem debemus P.C. aut inibi esse, aut iam confectum: sed spei fructum rei conuenit, & euentui reseruari, ne aut deorum immortaliũ beneficium festinatione præripuisse, aut uim fortunæ stultitia contempsisse uideamur. sed quoniam significatio uestra satis declarat, quid hac de re sentiatis: ad literas ueniam, quæ sunt à Consulibus & à Proprætore missæ; si pauca ante, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladij P.C. legionum, exercituumq; nostrorũ, uel madefacti potius duobus Cõsulum, tertio Cæsaris prælio. si hostium

fuit ille sanguis, summa militum pietas? nefariũ scelus, si ciuium. quousq; igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiã nostrorum militum tremere uultis, & dubitare, utrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationẽ decernitis: hostem non appellatis. gratæ uero nostræ dijs immortalibus gratulationes erunt, gratæ uictimæ, cum interfecta sit ciuiũ multitudo? de improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarissimus uir. quæ sunt urbanarum maledicta litiũ, non inustæ belli internecini notæ. testamenta, credo, subijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adolescentulos circunscribũt: his enim uitijs affectos, & talibus, malos & audaces appellare consuetudo solet. bellum inexpiabile infert quatuor Consulibus omniũ latronum teterrimus: gerit idem bellum cum senatu populoq; R. omnibus, quanquam ruit ipse suis cladibus, pestem, uastitatem, cruciatum, tormenta denũciat: Dolabellæ ferum et immane facinus, quod nulla barbaria posset agnoscere, id suo consilio factum esse testatur: quæq; esset facturus in hac urbe, nisi eum hic ipse Iupiter ab hoc templo, atq; mœnibus repulisset, declarauit in Parmensium calamitate, quos, optimos uiros, honestissimosq; homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populiq; R. dignitate cõiunctos, crudelissimis exemplis interemit, proludium illud, & portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominum, uel, si etiam dij oderint, quos oportet, omnium deorum. refugit animus P. C. eaq; formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit: quas enim turpitudines Antonij libenter subierunt, easdem per uim lætantur alijs se intu=

lisse. sed uis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est uita. est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorũ scelere crudelitatem Carthaginensium uictam esse fateatur? qua.n. in urbe tam immanis Annibal rapta, q̃ in Parma surrepta Antonius? nisi forte huius coloniæ, & cæterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. si uero coloniarum & municipiorum sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis urbis? quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui cõcupiuit: quã iam peritus metator & callidus decempeda sua Saxa diuiserat. recordamini per deos immortales P.C. quid hoc biduo timuerimus, à domesticis hostibus, idest qui intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbissimis dissipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? iam aut fœdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit nomen, libenter assentiar: hoc uulgari contentus uix sum, leuiore non utar. itaq; cũ supplicationes iustissimas ex ijs literis, quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusq; decreuerit: augebo omni no numerũ dierum, præsertim cum cõmuniter tribus ducibus sint decernendæ. sed hoc primum faciam, ut imperatores appellem eos, quorum uirtute, consilio, felicitate maximis periculis seruitutis, atq; interitus liberati sumus: etenim cui uiginti his annis supplicatio decreta est, ut nõ imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerunq; nullis? quamobrem aut supplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda non fuit; aut usitatus honos, peruulga

tusq; tribuendus iis, quibus etiam noui & singulares debentur. at si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo milia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ increbruit, imperatorem appellaret senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostium dico ita inquam hostium, quamuis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus supplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi huius urbis liberatores, cum hesterno die propter eorum res gestas me ouantem & propè triumphantem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim demum est mea quidem sententia iustus triumphus, ac uerus, cum bene de Rep. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in communi gaudio populi R. uni gratulabantur, magnum iudicium: siue gratias agebant, eo maius: siue utrunq;, nihil magnificentius excogitari potest. tu igitur ipse de te, dixerit quispiam. & quidem inuitus. sed iniuriæ dolor facit me præter consuetudinem gloriosum. non'ne satis est ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus nõ referri? etiam in eos, qui omnes suas curas in Reip. salute defigunt? scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me per Idus Quint. qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. aliquem ne imperatorem? crimen inuidia quæretur. credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum; non in eum, qui, ne quid tale in Rep. fieri posset, effecerit. an ut ego, qui Catilinam hæc molientem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse existerem repente Catilina? quibus auspiciis istos fasces Au=

gur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quenq̃ ne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret; tam furiosum, qui crederet? unde igitur ista suspicio, uel potius iste sermo, cum, ut scitis, hoc triduo uel quatriduo tristis à Mutina fama manaret, inflati lætitia atq; insolentia impij ciues unum se in locum ad illam curiam uiribus potius suis, quàm Reip. infelicem congregabant? ibi cum cõsilium inirent de cæde nostra, partirenturq́; inter se, qui Capitolium, qui ostia, qui urbis portas occuparẽt; ad me concursum futurum ciuitatis putabant. quod ut cum inuidia mea fieret, & cum uitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipauerunt, fasces ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cum esset quasi mea uoluntate factum, tũ in me impetus conductorum hominum quasi in tyrannũ parabatur: ex quo cædes esset omnium uestrum consecuta. quæ res patescit P. conscripti: sed suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. itaque P. Apuleius Trib. pl. meorum omnium consiliorum periculorumq́; iam inde à Consulatu meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo R. unum atque idem sentiente. in qua concione cum me pro summa nostra coniunctione & familiaritate liberare suspicione fascium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil esse à me unquã de Rep. nisi optime cogitatum. post hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatissimi nuncij & literæ uenerunt, ut idem dies non modo me iniquissima inuidia liberaret, sed etiam celeberrima populi R. gratulatione auxerit. hæc interposui P. C. non tam ut pro me dicerem (male enim mecum ageretur, si parum

uobis essem sine defensione purgatus) quàm ut quosdam nimis ieiuno animo, & angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, uti excellentium ciuium uirtuté, imitatione dignam, non inuidia putarent. magnus est in Rep. campus, ut sapienter dicere Crassus solebat: multis apertus cursus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent, qui me post meum Consulatum, cum ijs ipse cederé, prlncipem non inuiti uidebant. hoc uero tempore in tanta inopia constantium, & fortium consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male sentire, alios nihil omnino curare uideam, alios parum constãter in suscepta causa permanere, sententiamq; suam non semper utilitate Reip. sed cum spe, tum timore moderari? quòd si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet: stultissime facit, si uicijs cum uirtute contendit: ut enim cursu cursus, sic in in uiris fortibus uirtus uirtute superatur. tu, si ego de Rep. optime sentiã; ut me uincas, ipse pessime senties? aut si ad me bonorum concursum fieri uidebis, ad te improbos inuitabis? nollem, primũ Reip. causa, deinde etiam dignitatis tuæ. sed si principatus ageretur, quem nunquam expetiui: quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententijs uinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. hæc populum R. uidere, animaduertere, iudicare, quidam moleste ferunt. poterat ne fieri, ut non perinde homines quoq;, ut quisq; mereretur, iudicarent? ut enim de uniuerso senatu populus R. uerissime iudicat, nullis Reip. temporibus hunc ordinem firmiorem, atq; fortioré fuisse: sic de unoquoq; nostrũ, & maxime qui hoc loco sententias dicimus, sciscitantur omnes; auent audire, quid quisque senserit; ita de unoquoque, ut

quenq; meritũ arbitrantur, existimant. memoria tenent, me ante diem XIII Cal. Ian. principem reuocandæ libertatis fuisse; me ex Cal. Ian. ad hanc horam inuigilasse Reip. meam domũ, measq; aures dies & noctes omnium præceptis monitisq; patuisse; meis literis, meis nuncijs, meis cohortationibus omnes, qui ubiq; essent, ad patriæ præsidium excitatos; meis sententijs à Cal. Ian. nunquã Legatos ad Antonium, semper illum hostem, semper hoc bellum; ut ego, qui omni tempore ueræ pacis auctor fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. idem Ventidium, cum alij Tribunum pl. uoluissent, nõ ego semper hostem? has in sententias meas si Consules designati discessionem facere uoluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipsa senatus iam pridem de manibus arma cecidissent. sed quod tum non licuit P. C. id hoc tempore non solum licet, uerum etiam necesse est; eos, qui re sunt hostes, uerbis notari, sententijs nostris hostes iudicari. antea cũ hostem aut bellum nominassem; semel, & sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest: ex literis enim C. Pansæ, A. Hircij Consulum, C. Cæsaris Proprætoris, de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modo qui decreuit, idem imprudens hostes iudicauit: nunquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est: decretam dico? ne uictoris quidem literis postulata est. ciuile bellum Consul Sylla gessit: legionibus in urbem adductis, quos uoluit, expulit; quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellum Octauianũ insecutũ est: supplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ uictoriam imperator ultus est Sylla: nulla supplicatio de

creta à senatu. ad te ipsum P. Seruili num misit ullas col lega literas de illa calamitosa pugna Pharsaliæ? num te de supplicatione uoluit referre? profecto noluit. at misit postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalicæ uero pugnæ ne triumphum quidem egit: eos enim ciues pugna il la sustulerat, quibus non modo uictoribus, sed etiam ui-uis & incolumis, & florens ciuitas esse posset. quod idem contigerat superioribus bellis ciuilibus: nam mihi Con-suli supplicatio nullis armis sumptis, non ob cædem ho-stium, sed ob conseruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta est. quãobrem aut supplicatio ob Remp. pulcherrime gestam postulantibus uestris imperatoribus deneganda est, quod præter Gabinium contigit nemini: aut supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decer-nitis, iudicetis necesse est. quod ergo illi re, id ego etiã uer-bo, cum imperatores eos appello. hoc ipso nomine, & eos qui etiam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudi-co, cum uictores appello imperatores: quo modo enim po tius Pansam appellem? & si habet honoris amplissimi no men. quo Hircium? est ille quidem Cõsul: sed alterum no mẽ beneficij est populi R. alterum uirtutis atq; uictoriæ. quid Cæsarem deorum beneficio Reip. procreatum; dubi tem ne appellare imperatorem? qui primus Antonij im-manem & fœdam crudelitatem non solum à iugulis no stris, sed etiam à membris, & uisceribus auertit. unius autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fue-runt? princeps enim omnium Pansa prælij faciendi, & cũ Antonio confligendi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cuius si acerrimũ impe-tũ cohibere potuisset, uno prælio confecta res esset. sed cũ

libertatis auida legio effrenatius in aciem hostium irru=
pisset, ipseq; in primis Pansa pugnaret; duobus periculo=
sis uulneribus acceptis, sublatus è prælio, Reip. uitam re
seruauit. ego uero hunc non solum imperatorem, sed etiã
clarissimum imperatorem iudico; qui cum aut morte,
aut uictoria se satis facturum Reip. spopondisset, alterũ
fecit, alterius dij immortales omen auertant. quid dicã
de Hircio? qui, re audita, è castris duas legiones eduxit in
credibili studio atq; uirtute, quartam illam, quæ relicto
Antonio se olim cum Martia legione coniunxit; & septi
mam, quæ constituta ex ueteranis docuit illo prælio, mili
tibus ijs, qui Cæsaris beneficia seruassent, senatus populiq;
R. carum nomen esse. his uiginti cohortibus, nullo equita=
tu, Hircius ipse aquilam quartæ legionis cũ inferret, qua
nullius pulchriorem speciem imperatoris accepimus, cũ
tribus Antonij legionibus equitatuq; conflixit, hostesq; ne
farios, huic Ioui Maximo, cæterisq; deorum immortali=
um templis, urbis tectis, libertati populi R. nostræ uitæ,
sanguiniq; imminentes prostrauit, fudit, occidit, ut cum
admodũ paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps
latronum duxq; fugerit. ò solem ipsum beatissimum,
qui, antequam se abderet, stratis cadaueribus parricida=
rum, cum pauci fugientem uidit Antonium. an uero
quisquam dubitabit appellare Cæsarem imperatorem?
ætas eius certe ab hac sententia neminem deterrebit, quã=
doquidem uirtute superauit ætatem. ac mihi semper eo
maiora beneficia C. Cæsaris uisa sunt, quo minus erant
ab ætate illa postulanda. cui cum imperium, eodem
tempore etiam spem nominis eius deferebamus: quod,
cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis

ſuis comprobauit.hic ergo adoleſcens maximi animi, ut uerißime ſcribit Hircius,caſtra multarum legionũ paucis cohortibus tutatus eſt,ſecundumq́; prælium fecit. ita trium imperatorum uirtute,conſilio,felicitate uno die locis pluribus Reſp.eſt conſeruata.decerno igitur eorũ triũ nomine L dierum ſupplicationes.quas,ut honorificentiſſimis uerbis conſequi potero,complectar ipſa ſentẽtia. eſt autem fidei pietatisq́; noſtræ,declarare fortiſſimis militibus,q̃ memores ſimus,quamq́; grati. quamobrem promiſſa noſtra,atq; ea,quæ legionibus bello confecto tributuros nos ſpopondimus,hodierno S.C. renouanda cenſeo: æquum eſt enim,militum,talium præſertim,honorem cõiungi. atque utinam P.C.ciuibus omnibus ſoluere nobis præmia liceret. quanquam nos ea,quæ promiſimus,ſtudioſe,quanquam multa,reddemus. ſed id quidem reſtat, ut ſpero,uictoribus: quibus ſenatus fides præſtatur: quã quidem cũ difficillimo Reip.tempore ſecuti ſunt,eos nunquam oportebit conſilij ſui pœnitere. ſed facile eſt bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari uidemur. illud admirabilius,& maius,maximeq; proprium ſenatus ſapientis eſt,grata eorũ uirtutem memoria proſequi,qui pro patria uitam profuderunt.quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent: duo certe non præteribo,quæ maxime occurrunt: quorum alterũ pertinet ad uirorum fortiſſimorum gloriam ſempiternam,alterum ad leniendum mœrorem,& luctum proximorũ. Placet igitur mihi P.C. legionis Martiæ militibus,& eis,qui unà pugnantes occiderunt, monumentũ fieri quamampliſſimum. magna atq; incredibilia ſunt in Remp.huius merita legionis, hæc ſe prima latrocinio

abrupit

abrupit Antonij: hæc tenuit Albam: hæc se ad Cæsarem contulit: hanc imitata quarta legio parem uirtutis gloriam consecuta est: quarta uictrix desiderat neminem. ex Martia non nulli in ipsa uictoria conciderunt. ò fortunata mors, quæ naturæ debita pro patria est potissimũ reddita. uos uero patriæ natos iudico: quorum etiam nomen à Marte est: ut idem deus urbem hãc gentibus, uos huic urbi genuisse uideatur. in fuga fœda mors est, in uictoria gloriosa: etenim Mars ipse ex acie fortissimum quenq; pignerari solet. illi igitur impij, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas parricidij luẽt. uos uero, qui extremum spiritum in uictoria effudistis, piorum estis sedem, & locũ consecuti. breuis autem uobis uita data est, at memoria bene redditæ uitæ sempiterna. quæ si nõ esset longior, q̃ hæc uita; quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summã laudem gloriamq; contenderet? actũ igitur præclare uobiscum fortissimi dum uixistis, nũc uero etiam sanctissimi milites, quòd uestra uirtus nec obliuione eorũ, qui nũc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse poterit, cũ uobis immortale monumẽtũ suis penè manibus senatus populusq; R. extruxerit. multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni fuerũt: nec tamen ullis tale genus honoris tributum est. atq; utinã maiora possemus, quãdoquidem à uobis maxima accepimus. uos ab urbe furentem Antonium auertistis: uos redire moliẽtem repulistis. erit igitur extructa moles opere magnifico, incisæq; literæ diuinæ uirtutis testes sempiternæ: nũquamq; de uobis eorũ, qui aut uidebũt uestrũ monumentũ, aut audient, gratissimus sermo cõticescet. ita pro mortali cõditione uitæ, im-

mortalitatem estis consecuti. sed quoniā P.C. gloriæ munus optimis & fortissimis ciuibus monumenti honore persoluitur, consolemur eorum proximos, quibus optima est hæc quidē consolatio; parentibus, q̄ tanta Reip. præsidia genuerunt; liberis, q̄ habebunt domestica exempla uirtutis; coniugibus, q̄ ijs uiris carebunt, quos laudare, q̄ lugere præstabit; fratribus, q̄ in se, ut corporum, sic uirtutum similitudinem esse confident. atq; utinam his omnibus abstergere fletum sententijs nostris, consultisq; possemus, uel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, qua deponerent mœrorem, atq; luctum, gauderentq; potius, cum multa & uaria impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod esset pulcherrimum, suis obtigisse, eosq; nec inhumatos esse, nec desertos; quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur; nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publicis operibus, atq; muneribus, eaq; extructione, quæ sit ad memoriam æternitatis ara uirtutis. quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari & uirtutem suorum, & pietatem, et senatus fidem, & crudelissimi memoriā belli. in quo nisi tanta militum uirtus extitisset, parricidio M. Antonij nomen populi R. occidisset. atq; etiam censeo P.C. quæ præmia militibus promisimus nos Rep. recuperata tributuros, ea uiuis uictoribusq; cumulate, cū tempus uenerit, persoluenda. qui autem ex ijs, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt; eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem tribuenda censeo. sed ut aliquando sententia cōplectar, ita censeo: Cum C. Pansa Cos. imp. initiū cum hostibus cōfligendi fecerit, quo prælio le=

gio Martia admirabili, incredibiliq; uirtute libertatem populi R. defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint; ipseq; C. Pansa Cos. imp. cum inter media hostium tela uersaretur, uulnera acceperit; cũq; A. Hircius Cos. imp. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoq; animo exercitũ castris eduxerit, impetumq; in M. Antoniũ, exercitumq; hostiũ fecerit, eiusq; copias occidione occiderit, suo exercitu ita incolumi, ut ne unũ quidem militem desiderauerit; cumq; C. Cæsar Propr. imp. cõsilio diligẽtiaq; sua castra feliciter defenderit, copiasq; hostiũ, quæ ad castra accesserãt, profligarit, occiderit; ob eas res senatũ existimare, & iudicare, eorũ triũ imperatorũ uirtute, imperio, cõsilio, grauitate, cõstantia, magnitudine animi, felicitate populũ R. fœdissima crudelissimaq; seruitute liberatum: cumq; Remp. urbem, templa deorũ immortaliũ, bona, fortunasq; omniũ, liberosq; conseruarint dimicatione, & periculo uitæ suæ; uti ob eas res bene, fortiter, feliciterq; gestas C. Pansa, A. Hircius Coss. imperatores, alter, ambo'ue, aut, si aberint, M. Cornutus Præt. urbanus supplicationes per dies L ad omnia puluinaria cõstituat: cumq; uirtus legionũ digna clarissimis imperatoribus extiterit; senatũ, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusq; nostris, ea summo studio Rep. recuperata persoluturũ: cumq; legio Martia princeps cũ hostibus conflixerit, atq; ita cum maiore numero hostiũ contenderit, ut plurimos cæderent, caperent non nullos; cumq; sine ulla retractatione pro patria uitam profuderint; cumq; simili uirtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi R. mortem oppetiuerint; senatui placere, ut C. Pansa, A. Hircius Consules,

imperatores, alter ambo'ue, si his uideatur, ijs, qui sanguinem pro uita, libertate, fortunisq; populi R. pro urbe, templisq; deorum immortalium profudissent, monumentum quamamplissimum locandū, faciédumq; curent, ad eam rem pecuniam dare, attribuere, soluere iubeant, ut extet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militumq; diuiná uirtutem, utq;, quæ præmia senatus militibus ante constituit, ea soluantur eorū, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus; ijsq; tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi uixissent, qui morte uicerunt.

C. CRISPI SALVSTII IN M. TVL= LIVM CICERONEM.

G Rauiter, et iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, si te scirē iudicio magis, quàm morbo animi petulantia ista uti. sed cum in te neq; modum, neq; modestiam ullam animaduerto, responde= bo tibi, ut, si quam uoluptatem male dicēdo cepisti, eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorem P. C. diripi Rēp. atq; audacissimo cuiq; esse perfidiæ? apud populum R? qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas uenales habeat: an apud uos patres cō scripti? quorum auctoritas turpissimo cuiq; et scelera= tissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia, populi R. defendit, atq; in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familia uiri clarissimi Scipionis Africani, ac non reptitius, accitus, & paulo ante insitus huic urbi ciuis. an uero M. Tulli facta ac dicta tua obscura sunt? an non ita à pueritia uixisti, ut nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuisset? an scilicet istam im moderatam eloquentiam apud M. Pisonem non pudici= tiæ iactura perdidisti? itaq; minime mirandum est, si eam flagitiose uenditas, quam turpissime parasti. uerū, ut opinor, splendor domesticus tibi animos tollit. uxor sa crilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex, tibi iu cundior atq; obsequentior, quàm parenti par est. domum ipsam tuam ui, & rapinis funestam tibi, ac tuis cōpa= rasti; uidelicet ut nos cōmonefacias, quàm conuersa est Resp. cum in ea domo habitares homo flagitiosissime,

quæ P. Craſſi uiri conſularis fuit. atq; hæc cum ita ſint, tamen ſe Cicero dicit in cõcilio deorũ immortaliũ fuiſſe, inde miſſum huic urbi, ciuibusq; cuſtodem, abſq; carnifi cis nomine, qui ciuitatis incõmodum in gloriã ſuam po= nit. quaſi uero nõ illius coniurationis cauſa fuerit Conſu latus tuus, et icirco Reſp. diſiecta eo tempore, quo te cu ſtodem habebat. ſed, ut opinor, illa te magis extollũt, quæ poſt Cõſulatum cum Terentia uxore de Rep. cõſuluiſti, cum legis Planciæ iudicia domi faciebatis, ex coniuratis alios pecunia cõdemnabas, cũ tibi alius Tuſculanũ, alius Pompeianã uillam ædificabat, alius domũ emebat. qui ue ro nihil poterat, is erat calumniæ proximus, is aut domũ tuam oppugnatum uenerat, aut inſidias ſenatui fecerat, deniq; de eo tibi cõpertum erat. quæ ſi tibi falſa obijcio, redde rationem quantũ patrimonij acceperis, quid tibi li tibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tu= ſculanum, & Pompeianũ infinito ſumptu ædificaueris: aut, ſi retices, cui poteſt eſſe dubiũ, quin opulentiã iſtam ex ſanguine & miſerijs ciuiũ paraueris? uerum, ut opi nor, homo nouus Arpinas ex M. Craſſi familia eius uir= tutem imitatur, cõtemnit ſimultatem hominum nobiliũ, Remp. caram habet, neq; terrore, neq; gratia cõmoue= tur. illud uero amicitiæ tantũ, ac uirtutis eſt animi? im mo uero homo leuiſſimus ſupplex inimicis, amicis contu melioſus, modo harum, modo illarum partiũ, nemini fi= dus, leuiſſimus ſenator, mercenarius patronus, cuius nul la pars corporis à turpitudine uacat, lingua uana, ma= nus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces; quæ ho neſte nominari non poſſunt, inhoneſtiſſima. atq; is cum eiuſmodi ſit, tamen audet dicere: ò fortunatam natam

me Consule Romam. te Consule fortunatam Cicero? immo uero infelicem, & miserã, quæ crudelissimam proscriptionem perpessa est, cũ tu turbata Rep. metu perculsos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas; cum omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant; cum tu sublata lege Porcia, erepta libertate, nostrorũ omniũ uitæ necisq; potestatem ad te unũ reuocaueras. atq; parũ est, ꝙ impune fecisti: uerum etiã cõmemorando exprobras, neq; licet obliuisci seruitutis suæ. egeris oro te Cicero: perfeceris, quod libet: satis est perpessos esse: etiã ne aures nostras onerabis tuo odio? etiam ne molestissimis uerbis insectabere? cedant arma togæ: cõcedat laurea linguæ. quasi uero togatus, & nõ armatus ea, quæ gloriaris, cõfeceris, atq; inter te Syllamq; Dictatorem præter nomen imperij quicq̃ interfuerit. sed quid ego plura de tua insolentia cõmemorem? quẽ Minerua omneis artes edocuit, Iupiter optimus max. in cõcilio deorũ admisit, Italia exulem humeris suis reportauit. oro te Romule Arpinas, qui egregia tua uirtute omnes Paulos, Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reip. placent? quem amicum, quem inimicũ habes? cui insidias in ciuitate fecisti, ancillaris. quo iure, cum de exilio tuo Dyrrhachio redijsti, eũ sequeris? quos tyrãnos appellabas, eorũ nũc potẽtiæ faues? qui tibi ante optimates uidebãtur, eosdẽ nũc demẽtes ac furiosos uocas? Vatinij causam agis? de Sestio male existimas? Bibulũ petulãtissimis uerbis lædis? laudas Cæsarẽ? quẽ maxime odisti, ei maxime obsequeris? aliud stãs, aliud sedẽs, de Rep. sẽtis? his maledicis, illos odisti, leuissime trãsfuga, neq; in hac neq; in illa ꝑte fidẽ habẽs?

M. TVLLII CICERONIS IN CRISPVM SALVSTIVM RESPONSIO.

E A demum magna uoluptas est Crispe Salusti, æqualem, ac parem uerbis uitam agere, neq; quicquam tam obscenum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, ut omnis oratio moribus consonet: neq; enim qui ita uiuit, ut tu, aliter, ac tu, loqui potest; neq;, qui tam illoto sermone utitur, uita honestior est. Quò me uertam patres conscripti? unde initium sumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est uterq; nostrum: quod aut, si de mea uita atq; actibus huic conuiciatori respondero, inuidiam gloria consequatur: aut, si huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem uicium incidam procacitatis, quod huic obijcio. id uos si forte offendimini, iustius huic, quàm mihi, succẽsere debetis, qui initium introduxit. ego dabo operam, ut & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minime mentitus esse uidear. scio me P. C. in respondendo non habere magnam expectationem, quod nullum uos sciatis nouum crimen in Salustium audituros, sed omnia uetera recognituros, queis & meæ, et uestræ iam, & ipsius aures calent. uerum eo magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimentum, sed ita ingressus est, ut neq; ab alio uinci possit, neq; ipse se omnino reliqua ætate præterire. itaq; nihil aliud studet, nisi ut lutulentus sus cum quouis

uolutari. longe uero fallitur opinione: non enim procaci tate linguæ uitæ ſordes eluuntur. ſed eſt quædam calum nia, quam unuſquiſq; noſtrum teſtāte animo ſuo fert de eo, qui falſum crimen bonis obiectat. quòd ſi uita iſtius memoriam uicerit, aliam P.C. non ex oratione, ſed ſuis ex moribus ſpectare debetis. iam dabo operam, q̃ maxime potero, ut breue id faciam. neq; hæc altercatio noſtra uo bis inutilis erit P.C. plerunq; enim Reſp. priuatis creſcit inimicitijs: ubi nemo ciuis, qualis ſit uir, poteſt latere. pri mum igitur, quoniam omniū maiores Criſpus Saluſtius ad unum exemplum & regulam quærit; uelim mihi re ſpondeat, nunquid hi, quos protulit, Scipiones, & Metel= los, ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, q̃ eos res geſtæ ſuæ, & uita innocentiſſime acta commendauit? ꝙ ſi hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis: cur non æque de nobis exiſtimetur, cuius & res geſtæ illuſtres, & uita in= tegerrime acta? quaſi uero tu ſis ab illis uiris Saluſti or tus. ꝙ ſi eſſes, non nullos iam tuæ turpitudinis pigeret. ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut, ſi prius noti non fuerint, à me accipiāt initium memoriæ ſuæ: tu tuis uitæ, quam turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras; ut, etiam ſi fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionē. quare noli mihi antiquos uiros obiectare: ſatius eſt enim me meis rebus geſtis florere, q̃ maiorum opinione niti; et ita uiuere, ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initium, et uirtutis exemplum. neq; me cum ijs conferri decet P.C. qui iam deceſſerunt, omniq; odio carent, & inuidia; ſed cum eis, qui mecum unà in Rep. uerſati ſunt. ſed ſi fue= rim aut in honoribus petendis nimis ambitioſus (non hāc dico popularem ambitionem, cuius me principem confi=

teor; sed illam perniciosam contra leges, cuius primos ordines Salustius duxit) aut in gerendis magistratibus, aut in uindicandis maleficiys tam seuerus, aut in tuẽda Rep. tam uigilans, quam tu proscriptionem uocas, credo ꝙ nõ omnes tui similes incolumes in hac urbe uixissẽt. at quãto meliore loco Resp. staret, si tu par ac similis scelestorũ ciuium unà cum illis adnumeratus esses. an ego tunc falso scripsi, Cedãt arma togæ, qui togatus armatos, & pace bellum oppressi? an illud mentitus sum, fortunatã natam me Consule Romam, qui tantum intestinum bellũ, ac domesticum urbis incendium extinxi? neq; te tui piget homo leuissime, cum ea culpas, quæ in historiys gloriæ mihi ducis? an turpius est P.C. scribentem mentiri, q̃ illum palàm hoc ordine dicentem? Nam ꝙ ætatem increpuisti: tantum me abesse puto ab impudicitia, quãtum tu à pudicitia. sed quid ego de te plura querar? quid. n. mentiri turpe duces, qui mihi ausus sis eloquentiam ut uitium obiycere, cuius semper nocens eguisti patrocinio? an ullũ existimas posse fieri ciuem egregium, qui non his artibus, & disciplinis sit eruditus? an ulla alia putas esse rudimẽta, & incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? sed minime mirum est P.C. si homo, qui desidiæ, ac luxuriæ plenus sit, hæc ut noua, atq; inusitata miratur. Nã quòd ista inusitata rabie petulanter in uxorẽ, et in filiam meã inuasisti, quæ facilius mulieres se à uiris abstinuerunt, q̃ tu uir à uiris: satis docte ac perite fecisti: non. n. me sperasti mutuam tibi gratiam relaturũ, ut uicissim tuos compellarem: unus enim satis es materiæ habens; neq; quicq̃ domi tuæ turpius est, q̃ tu. Multum uero te opinio fallit, qui mihi parare putasti in

uidiam ex mea re familiari: quæ mihi multo minor est, q̃ habere dignus sim. atq; utinam ne tanta quidem esset, quanta est; ut potius amici mei uiuerent, q̃ ego testamentis eorũ locupletior essem. Ego fugax Crispe Salusti? furori Tribuni pl. cessi: utilius duxi quamuis fortunam unus experiri, q̃ uniuerso populo R. ciuilis essem dissensionis causa. qui postea q̃ ille suum annum in Rep. perbacchatus est, omniaq;, quæ cõmouerat, pace & ocio resederunt: hoc ordine reuocante, atq; ipsa Rep. manu trahẽte me, reuerti. qui mihi dies si cum omni reliqua uita conferatur, animo meo quidẽ superet, cum uniuersi uos, populusq; R. frequẽs aduentu meo gratulatus est: tanti me fugacem, mercenariũ patronum hi æstimauerũt. Neq; hercule mirum est, si ego semper iustas omniũ amicitias existimaui: non. n. uni priuatim ancillatus sum, neq; me addixi: sed quantum quisq; Reip. studuit, mihi tantum fuit aut amicus, aut inimicus. ego nihil plus uolui ualere, q̃ pacem. multi priuatorũ audacias nutrierunt: ego nihil timui nisi leges. multi arma sua timeri uoluerũt: ego nũquam uolui quicq̃ posse nisi pro uobis. multi ex uobis potentia freti, in uos suis uiribus abusi sunt. itaq; nõ est mirũ, si nullius amicitia usus sum, qui non perpetuo Reip. amicus fuit. neq; me pœnitet, si aut petẽti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum, aut Sestij insolentiam repressi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut uirtutibus Cæsaris faui. hæ laudes egregij ciuis, & unicæ sunt. quæ si tu mihi ut uicia obijcis, temeritas tua reprehẽdetur, non mea uicia culpabuntur. plura dicerem, si apud alios mihi esset dicendum P. C. non apud uos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. sed ubi rerum testimonia

adſunt, quid opus eſt uerbis? Nunc ut ad te reuertar Saluſti, patremq; tuum prætercam; qui ſi nunq̃ in uita ſua peccauit, tamen maiorem iniuriam Reip. facere non potuit, q̃ quòd te talem filium genuit: neq;, tu ſi qua in pueritia peccaſti, exequar, ne parentem tuum accuſare ui dear, qui eo tempore ſummam tui poteſtatem habuit, ſed qualem adoleſcentiam egeris: hac.n. demonſtrata, facile intelligetur, q̃ petulanti pueritia tam impudicus & pro= cax adoleueris. poſteaq̃ immenſæ gulæ impudiciſſimi cor poris quæſtus ſufficere non potuit, et ætas tua iam ad ea patienda, quæ alteri facere collibuiſſet, exoleuerat; cupidi tatibus infinitis efferebaris, ut, quæ ipſe corpori tuo tur= pia non duxiſſes, in alijs experireris. ita non eſt facile re= putare P. C. utrum inhoneſtioribus corporis partibus rẽ quæſierit, an amiſerit. domum paternam uiuo patre tur= piſſime uenalem habuit, uendidit. & cuiq̃ dubium poteſt eſſe, quin mori coegerit eum, quo hic non dũ mortuo pro hærede geſſerit omnia? neq; pudet eũ à me quærere, quis in P. Craſſi domo habitet, cum ipſe reſpondere nõ queat, quis in ipſius habitet paterna domo. at hercule lapſus æ= tatis tyrocinio, poſtea ſe correxit. non ita eſt, ſed abyt in ſodalitiũ ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia at= tractus, extrema fortuna ſtetit, & ita diſceſſit, ut nõ hic innocens eſſe, ſed iudices peieraſſe exiſtimarentur. primũ honorem in Quæſtura adeptus, hunc locum & ordinem deſpectus, cuius aditus ſibi quoq; ſordidiſſimo homini pa tuiſſet. itaq; timens, ne facinora eius clàm uos eſſent, cum omnibus matribus familiarum obprobrio eſſet, confeſſus eſt uobis audientibus adulteriũ, neq; erubuit ora ueſtra. uixeris, ut libet, Saluſti: egeris, quæ uolueris: ſatis ſit, unũ

te tuorum ſcelerum conſcium eſſe: noli nobis languorem & ſoporem nimiũ exprobrare. ſumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarum uxorum: ſed ita experrecti non ſumus, ut à te cauere poſſimus: audacia tua uincit ſtudia noſtra. ecquod hunc mouere poſſit P. C. factũ ac dictum turpe, quem non puduit palàm uobis audientibus adulterium confiteri? ꝙ ſi tibi nihil per me reſpõdere uoluiſſem, ſed illud cẽſorium elogium App. Claudij, & L. Piſonis integerrimorũ uirorum, quo uſus eſt quiſq; eorũ, pro lege palàm uniuerſis recitarem: non'ne tibi uiderer æternas inurere maculas, quas reliqua uita tua eluere nõ poſſit? neq; poſt illum delectum ſenatus unq̃ te uidimus: niſi forte in ea te caſtra cõieciſti, quò omnis ſentina Reip. confluxerat. at idem Saluſtius, qui in pace ne ſenator quidem manſerat; poſteaq̃ Reſp. armis oppreſſa eſt, & idem uictores, qui exules, reduxit, in ſenatum poſt Quæſturã eſt reductus. quem honorem ita geſſit, ut nihil in eo non uenale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil non æquum, ac uerum duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neq; aliter uexauit, ac debuit, ſi quis prædæ loco magiſtratum accepiſſet. peracta Quæſtura, poſteaq̃ magna pignora eis dederat, cum quibus ſimilitudine uitæ ſe cõiunxerat, unus iam ex illo grege uidebatur: eius enim partis erat exẽplar Saluſtius, quo tanq̃ in unã uoraginem cœtus omnium uiciorum exceſſerat. quicquid impudicorum, cylonum, parricidarum, ſacrilegorum, debitorum fuit in urbe, municipijs, colonijs, Italia tota, ſicut in fretis ſubſederant, nominis perditi, ac notiſſimi, nulla in parte caſtris apti, niſi licentia uiciorum, & cupiditate rerum nouarũ. at poſteaq̃ Prætor eſt factus, modeſte ſe

gessit, & abstinenter. non'ne ita prouinciam uastauit, ut nihil neq; passi sint, neq; expectarint grauius in bello socij nostri, q̃ experti in pace, hoc Africam interiorem obtinente? unde tantum hic exhausit, quantum potuit aut fide nominum traijci, aut in naues contrudi. tantum, inquam, P. C. exhausit, quãtum uoluit. ne causam diceret, sestertio duodecies cũ Cæsare paciscitur. quòd si quippiã eorũ falsum est, his palàm refelle, unde tu, qui modo ne paternam quidem domum relinire potueris, repẽte tanq̃ somnio beatus, hortos pretiosissimos, uillam Tiburti, C. Cæsaris reliquas possessiones paraueris. neq; piguit quærere, cur ego P. Crassi domum emissem, cum tu ueteris uillæ dominus sis, cuius paulo ante fuerat Cæsar. modo, inquã, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens, & tam beatus? nam quis te faceret hæredem, quem ne amicum quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis ac par tui? At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollũt. quorum siue tu similis es, siue illi tui: nihil ad omniũ scelus, ac nequitiam addi potest. Verum, ut opinor, honores tui te faciunt insolentem. tu C. Salusti tãtidem putas esse bis senatorem, & bis Quæstorem fieri, quanti bis consularẽ, & bis triumphalem. carere debet omni uicio qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicit, qui non potest uerum ab altero audire. sed tu omnium mensarum assecla, omnium cubiculorũ in ætate pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria: quid enim grauius pati potuimus, q̃ quòd te incolumem in hoc ordine uideamus? desine bonos petulãtissima consectari lingua: desine morbo procacitatis isto

uti: desine unumquenq; moribus tuis æstimare. his moribus amicum tibi facere non potes, uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi P.C. faciam: sæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt; quàm eos, qui commiserunt. mihi quidem ratio habenda est, non quid Salustius merito debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honeste effari possum.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll
mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu
xxx yyy zzz AAA BBB CCC
DDD EEE FFF GGG HHH
III KKK LLL MMM.
Omnes quaterniones.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. XLI.
MENSE MARTIO.

AL
DVS

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE